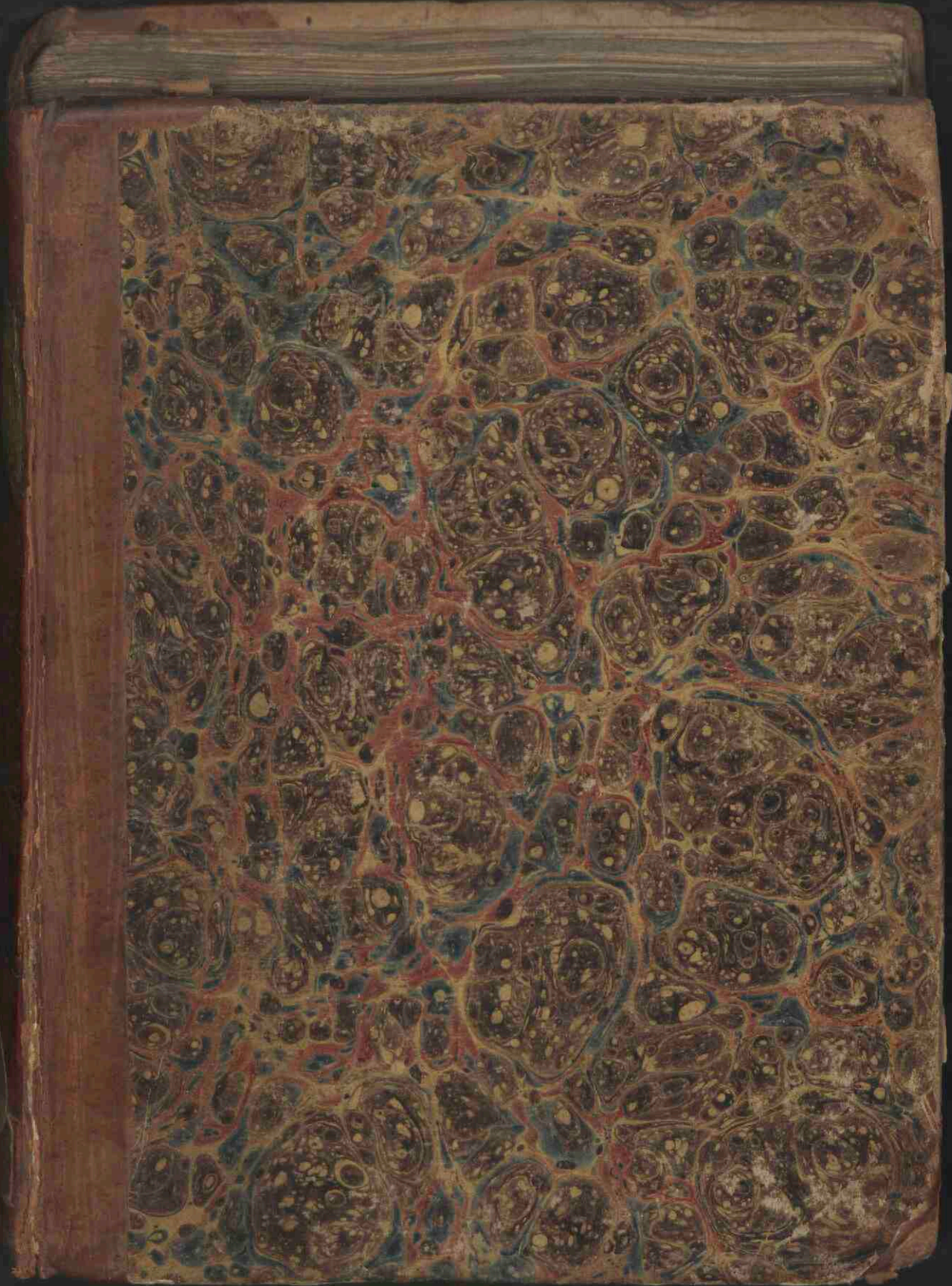

Grondbeginselen der Christelijke godsdienstleer

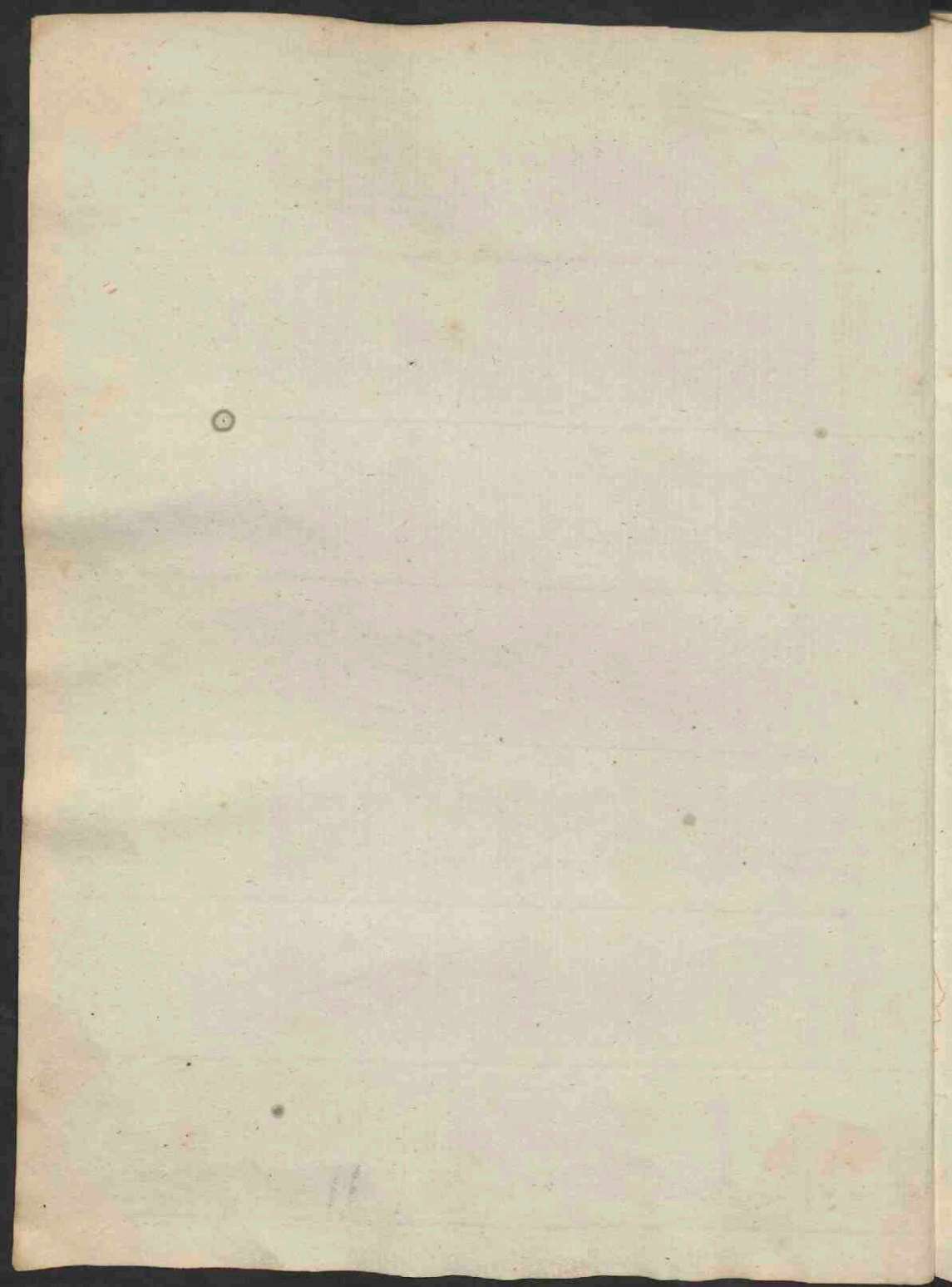
<https://hdl.handle.net/1874/403119>

Hs.
4 M 15

S 113

4 M 15

Grondbeginselen

der

Christelijke Godsdienstleer.

door

Jodocus Heringa. Eliza's Zoon.

Eerste Band.

From the

to

of the

and

of the

+

of the

Hooftstuk 3.

Over God den Schepser & Bestuurder der wereld.

3. Afdeling

Over Gods Allerolmaatigste Natuurs.

3.1

Voorloperige Aannemingen.

Nauwdeur onder Zaligen allen in Eijn onderwijs te doen
kunnen met menschen die bevestigd waren met de kennis v den eijn-
gen waarin God als Eijnde sijn wil getoond tot de s'leerwijsheden
v' sijn (Mat. 23: 24. wat het is nodig, dat hij het aannemen
v' sijn oprechtelyk leerde. Zoo hebben sich ook de Jyp daar v'
kunnen onthouden. Zo menigmaal zij allen met goden te
doen hadden. yntelkiff: hebben de Zaligen v' de Jyp, door
dat hem s'leerwijzen, een opulente goet heuring gegeven, van
het onderwijs het welk de joodische Natie door den dienst v'
Moys & de Profeten, aangaande God & God dienst ontvangen
hadden: hier v' is een treffend bewijs, in het gene Jyp, in de ge-
leken v' den rijken Man & als arid, Abraham in den mond
heeft die, op het s'leer v' den rijken Man, om in eend te denken
naar Eijne Broeder, te s'leer ondersichting want zij den
maekten, om de eijne v' rang zalighe te ontlieden, antwoord,
dat die Moys & de Profeten onderwijs hadden, dat dat geenz
Zaam voor hen was, & zij, in dien de s'leer geen gehoor gaven,
Zich ook door gene gesanten met het doelen v' de s'leer
gezeggen. ook zegt de Heilanc Mat. 23: 17-19. Jk ben v' ge-
kamen om de wet v' de Profeten te ontbinden om te s'vullen. te
ontbinden d. i. het gene Moys & de Profeten geleerd hadden
Eijn kracht. te beunen, om het te s'vullen, d. i. te bevullen
gen te bevochtigen. Zoo zegt hij ook aan de Samaritanische
vrou, Joh. 4: 24. zij lieken aen dat, dat zij v' d' wet, d. i.

2
waer v hij de rechte & gezonde kennis in hebt, nu wij aan
beden dat wij weten. ook roemt Paulus, Rom. 9: 4. uit de
zen hoofde het bijzonder voorrecht der joden: (hier toe behoort
evenwel in Rom. 3: 2 waer in plaats v dat hem de woorden gods
zijn toe betrouwd behoort te zijn: dat aan hem de voor-
den d. i. de beloften, gods zijn bevestigd.) Intzuden deel zegt
Paulus v de Heidenen, die dit voorrecht misten, dat ze waren
Zonder God in de wereld, d. i. v stoken v de rechte kennis, & die
ook v den rechten dienst v God. Evenwel schoon de kennis
welke de joden hadden of krijgen konden, door middel der
oude openbaring, voor hem geringzaam ware, zoo hebben wy
evenwel een onberekenbare verplichting aan Onzen H. J. K. bli-
ond een duidelijker & vollediger schijning, aangaande God
natuur, & vooral aangaande zijn gezindth. t onwaarsch ge-
geven, & in de schriften des H. J. nagelaten heeft. Hier om
kent gids het zeggen v Job, Hoofdst. 1: 38. nimand heeft ooit
God gezien, d. i. volmaakt gekend; den enig-geboren Zoon
die in den schoot des Vaders is, die heeft hem ons scheld.

Doch, wanneer de Jpp, na J Heilands Jtrek, met Heiden-
sche menfchen te doen kregen, begon den zij hem evangelisch
ondewyft, met hem redelijke begrippen in te boeren, aan-
gaande de natuur v den eniggen waren God, etrouwend,
dat er Zonder het geloof aan het bestaan der Godth. & v
hure gezindth. jegens ons, geheel geen godsd: kon plaats heb-
ben, volgt uit den oent der zaak & wdt. Hebr. 11: 6. ge-
leedt. Des heeft dan Paulus Hand. 14: 15-17. aan de bystren-
jes den waren God, die hem ontbiedend was, schonchig, in tegen-
stelling v de gewaande Godth, welke zij gewoon waren te
dinnen. & op dierzelfch wyze handelde hij Hoofdst. 17:
24-29. met de Athenen jes.

Onderscheiden Middelen, om God te leeren kennen.

De menschen kunnen tot de kennisse des Godts. komen door meer dan een middel. volgens het ondersnijf v Paulus in de twee aangehaalde plaatsen, uit de Hand. & in den brief aan de Rom. h. 5: 2. kan men aan 4 onderscheiden middelen denken, door welke het god behaagt heeft, zich aan de menschen, einiger mate bekend te maken.

1 Door de scheppling v alle dingen. Paulus toch zegt Rom. 5: 19, 20. dat de Heilscelen de kennisse godts hebben, hier v godt geopenbaert, naar dermaal, dat geen wat onzichtbaar is, namelijk godt eeuwige macht & Majestait, v de scheppling der werelt aen, ssttaan & doozien wen. Zoo stelt zij quere gontfshuldiging hebben, voor haime dwars & doctlige of godderij. Zoo ook geeft Paulus, Hand. 14: 15. te kennen, dat die alleen goddijke ere waar dig is, die hemel, aerde & zee, mit allid wat er in is, heeft voortgebracht. Zoo ook Hoogd. 1: 24. Toonend, wij kunnen v anled denken, of een werelt, v welke de voor treffelijcke scheppling. zelve gheue af konke. lijk zijn, v hoger wil & macht, die in 2: 2. is heeft, waar door de zonde kunnen bestaan, & die, in hare inrichting, zoo vele bliken draagt v een sstandige, & doelmattige ordening, of zinkt een werelt mat het gewracht zijn v een sstandig werende, oafhangelijke oopwoodraak, welke wij godt nae men, & wiens macht, deshalven, wijst, godt, & andere in geschoppen uit het daer zijn v zulk een werelt, redelijcke wijst, door ons niet afgelen. Het is, daer & boven, hoogt redelijck voor ons te denken, dat de ootzaak v ons sstand, zelve geen redelood, no een sstandig wren zij, v hier dat dan ook Paulus Hand. 14: 28. mit aanhaaling v den Heilscelen dichtes Praxit, zegt. dat wij godt geflachte zijn, door hen levende, ons bewegende & zijnde, die deshalven v maeten denken, dat de godt. die ons geen heeft, gelijck

aan god, lief of jter, welk door menschelyke kortst gevormd wdt.

2. Door god wijs & goed voorzinnigh. Hier toe behoort Hand. 14: 19. waar Paulus zegt, dat God 2: 2: is onbetingt gelaten heeft, aan de Heidenen. hem goed daech, & v den hemel (want dijs schijnt men dese woorden te moeten samenroegen) ont v den hemel regen & vruchtbare tyden gverende, & ons met spijze, & al wat ons doroelyken kan rijkelijc voorzien. Soe zegt hij ook Hand. 17: 25, 26. Dat god aan allen het leven, den reden, & alle dingen geeft, & doordient heeft, dat uit ein bloed het ganstche menschdom voortkoren, & den geheelen aardbochen bewoont. Wie der de vattgeftelike tyden, (dijs schijnt men toech te moeten lezen, in plaats v, de tyden te voren geordineet.) & groeten hinnen woningen, begaet hebende, op dat zij den hem vanader doeken, of zij hem mogelijc tasten, & vinden magten. namentlyc is allen, heeft god, door sinen zegen aan alle menschen bloed, hem willen op leiden, tot de eubedige gedachte aan hem, hinnen groten weldoener. Maar hij heeft ook wel int bysonder, het soe met de woonplaat. Een v sommige volken geschiet, dat zij door hinnen nabij gelyent. bij dat volck, het welke de kernt v den waren god doors opent. scribing had een aanleiding hadden, om na te vragen, & geputt ondesant. te doen. In het bysonder evenwel heeft god, door zijne weldaaden, het gewel v dankbaare willen smekken, jegent de wot ook v allen zegen. Rom. 1: 21.

3. Door het getuigenis v het geweten. Soe zegt Paulus Rom. 2: 14, 15. als de Heidenen de wet / d. i. de gescrevenen Moysische wet. (pg. 15 12.) is hebende, evenwel v inactieve (alleen door hinnen reden bestimt) doem de dingen die der wet zyn gescreven hebende, zyn 2: 2: een wet / d. i. hem eigen geweten leet hem doet gene doen,

wat de Goden de wet leert) als die betonnen het wesk der
 wet (d. i. het krachtig gebod der wet) opgeschreven (d. i. diep
 ingeprent) in hunne herten, hun geweten medegetingende, & de
 gedaachten (d. i. hun eigen oordeel) onder malkeander
 (Zich dan eens) beschuldigende (d. i. p. n. t. g. doende,
 als z. kwaad gedaan hebben) ofte ook ontfchuldigende
 (als z. goed gedaan hebben). P. u. l. e. t. h. e. s. t. d. e. s. h. a. l. v. e. n. , d. a. t
 de menschen door het onderwijf der wetten, 2: 2: op een gebie-
 den de wijze roofochrijnen, want z. daen & laten maeten, &
 doet wel met z. o. v. e. l. g. e. r. a. c. h. , d. a. t. z. , h. u. n. n. e. g. e. d. r. a. g. i. n. g. e. n
 n. a. d. e. n. h. e. d. e. , & m. e. t. d. i. n. v. e. g. e. l. v. e. t. h. e. t. i. n. v. e. n. d. i. g. p. l. i. c. h. t. t. g. e. b. o. d.
 d. i. g. e. l. i. k. e. n. d. e. , 2: 2: b. e. s. c. h. u. l. d. i. g. e. n. o. f. o. n. t. f. c. h. u. l. d. i. g. e. n. , d. o. o. r. d. e. l. e. n.
 o. f. v. r. y. s. p. r. a. k. e. , 2: 2: s. t. r. a. f. f. e. , o. f. l. o. o. n. t. o. e. n. w. i. j. e. n. : z. o. o. d. a. t. d. e.
 h. a. l. l. e. n. d. e. m. e. n. s. c. h. e. n. , d. o. o. r. h. u. n. n. e. n. a. t. u. r. e. , w. e. l. k. e. z. v. G. o. d.
 o. n. t. f. a. n. g. e. n. h. e. b. b. e. n. g. e. l. i. e. d. w. d. n. t. o. t. d. e. e. s. t. e. n. t. e. m. i. t. , v. e. e. n. e. n.
 o. n. z. i. c. h. t. b. a. r. e. n. R. e. c. h. t. e. r. d. i. n. d. e. d. e. i. n. g. e. b. e. l. o. o. v. t. & d. e. o. n. d. e. w. i. j. t.
 s. t. r. a. f. t. I. n. m. e. t. , i. n. d. i. n. m. e. n. v. e. o. n. d. e. s. t. e. l. t. d. a. t. e. r. z. o. d. a. n. i. g.
 e. e. n. o. p. p. e. r. r. i. c. h. t. e. r. z. i. j. s. p. r. e. u. k. t. d. e. r. e. c. h. t. l. i. j. k. e. m. e. n. s. c. h. 2: 2:
 t. e. g. e. n. , & h. o. e. m. e. e. r. h. i. j. n. a. e. a. r. d. e. i. n. s. p. r. a. k. e. v. d. a. t. g. e. w. e. t. e. n.
 k. u. n. d. e. l. e. , h. o. e. d. w. a. k. e. r. m. e. n. h. e. n. d. o. v. e. n. m. a. e. t. e. n. a. c. h. t. e. n. t. e. z. i. j. n.
 V. a. n. h. i. e. r. , d. a. t. d. a. n. o. o. k. P. a. u. l. u. s. i. n. d. i. t. z. e. l. f. d. e. H. o. o. f. t. t.
 l. e. u. t. , h. o. e. d. e. G. l. i. c. k. e. n. G. o. d. s. r. e. c. h. t. s. a. a. r. d. i. g. v. o. r. m. i. s. o. f. z. i. c. h.
 d. a. l. e. n. , & j. e. h. o. o. r. z. e. z. o. d. a. r. d. e. h. e. n. n. i. s. v. H. o. o. f. t. n. i. t. g. e. z. o. n. d. i. g.
 h. e. b. b. e. n. , e. v. e. n. w. e. l. d. o. o. r. d. e. l. e. t. z. i. l. l. e. n. w. d. n. o. p. d. i. n. d. a. g. , o. f. w. e. l.
 h. e. n. G. o. d. d. e. b. e. z. o. g. e. n. d. i. n. g. e. n. d. e. m. e. n. s. c. h. e. n. i. n. t. g. e. r. i. c. h. t. b. e. e. n.
 g. e. n. z. a. l. (z. o. o. t. o. c. k. h. a. n. g. t. h. e. t. s. b. v. s. j. a. m. m. m. e. t. h. e. t. s. o.
 o. f. a. l. t. h. e. n. s. m. e. t. h. e. t. s. e. t. t. w. i. j. l. h. e. t. o. f. i. g. e. e. e. n. b. i. j. f.
 v. e. d. e. v. i. t. m. a. a. c. h. t.)

4. Door naecher godlyke opent. Het is v. moeglyk te
 b. e. p. a. l. e. n. o. f. d. e. h. e. n. n. i. s. v. G. o. d. , b. i. j. d. e. e. n. s. t. e. m. e. n. s. c. h. e. n. , d. e.
 v. i. c. h. t. g. e. w. e. t. t. z. i. j. v. h. e. t. e. i. g. e. n. v. a. d. e. n. k. e. n. o. f. d. e. o. n. z. i. c. h. t.
 b. a. n. o. o. r. d. e. a. c. h. v. h. u. n. b. e. s. t. a. e. n. , d. a. n. o. f. b. i. j. t. r. e. f. f. a. n. d. , d. o. o. r.

naderen Godlyke Opent. er in Zyn te hulpe gekomen. Maar
 Zoo veel lutt ons Paulus' Hebr 11:3. dat, onder Joden
 & Christenen, de opstieging, aangaande het bestaan v den
 scheppen der werelt. ontstaan, & voortgeplaat. Zij, door wi-
 del des naderen Godlyke Opent.: want door het geloof, zegt
 hij, dat wij sstaan dat de werelt door het woord Joh. in het
 bevel Gods (y. Ps. 33:6.) is verbereid; & hij sstaan door het
 geloof, alijks het sband v het gantjche hoofst: het
 geloof aan eenen Godlyke Opent. Trouwen, vord' roos Moys
 tij, was de grondslag v allen. godsch., & het begin der
 Godl. Opent., in dese waast. gelijge, dat God hemel &
 aarde in den beginne geschapen heeft. Gen. 1:1. En men
 kan uit dese Godl. Opent., eestt aan de Hardtracht, ver-
 derhand aan de sbraviliten, v tij, tot tij, & op s'schillende
 wijzen herhaalt, & door instelling v den Sabbath bevest.
 tige, het allerbest s'hlaren de ware reden, om welke die
 menschen d' dit volk, in Zoo vroege tijden Zoo veel be-
 ter & rechtlijker konnt, is het bestaan, de volmakth. &
 werken v een eenige Godt. die de gantjche werelt geschapen
 heeft, onafhand, & regent g'had hebben, dan wij bij
 anderen onde & met s' beschaafde volken aantreffen.

§ 3.

Namen v God.

In het N.T. wdt het s'pewelen doorgaans God ge-
 noemt, met eenen Griekjchen naem, welken de Heidenen
 oek med' gebruikten, om hiem g'waan de Godt. te bene-
 men. Sg. Hand. 14: 11. & 28: 6. s'ont wdt dese naem
 oek zelf bij s'gelijking gegeven aan zodanigen, die, het sij
 te recht v sij ten onrecht, in plaatt v God, erkend vden.
 Zoo vindt men het v op hied' personen Joh. 10: 34, 38.
 v Engelen 1 Kor. 8: 5 v den Dinnel 2 Kor. 4: 4.

Zes gewoen is ook de naem Hes, de Hes, doch waarmede, in
 onse s'taling 2 s'schillende woorden vden. uitgebrukt. Stuttel

8
Zijn Vader aan, als Het des hemels & der aarden. De Apst
& hieme medegenoten Hand. 4: 24. Het zijt de God die gem.
hett den hemel & de aarde & de Zee & al + gem in desden is.
& Hand. 17: 24. sprukt hij tot de Athenen tot v God die de we-
relde gem heeft, & alles dat daer in is die Zijn een Klare des
hemels & der aarde & Rom. 11: 36. sprukt hij v God als den
gem uit Wien, & door Wien d. i. door Wien welbehagen
& doestelling alle dingen Zijn. Hebr. 2: 10. beschrift hij
God als den gem om welken alle dingen Zijn & door welken
alle dingen Zijn. Eindelijk gien de hemelingen Op. 4: 11.
des wegens Gods de eere: Gij hett alle dingen gesehepen & des
Wien wille Zijn zij & Zijn zij gesehepen. ook leest de Engel
hoofst 10: 6. hij die den hemel & de aarde & de Zee & het
gem daer in is gesehepen heeft. Gelyc ook hoofst 14:
14: 7. alle volken worden opgeroepen om te antwoeden
hem die den hemel & de aarde en de Zee ende den
beinen der wateren gemakert heeft.

IV. 5.

Eenhede van God

Dat er slechts een God is wordt op verscheiden plaats-
sen in het N. T. geleerd.

Johan. 17: 3. Zegt de Zaligmaker in Zyn gebed
dat is het eeuwige Leven, dat zij, (Waal de Heidenen
want Jesu^s spreekt hier vers 2. van de macht, die hem
gegeven was over alle Heiden, en de joden, hadden reeds
dese kennis) te kennen den eenigen waarachtigen God,
en Jesu^s Christus dieen zij gesond en hett. (Dit dicit
op joden zoo wel als op Heidenen). Dit zeggen van Jesu^s
is door Joh. 1: 14 vers 18 & brieft h. 6: 20, 21. Wyl wij
weten dat de soone Gods gesonden is en leeft ons

9

het verband gezien, dat wij den waarachtigen (dezen
enigen waarachtigen God) kennen; en wij zijn inden
waarachtigen (d. i. duidelijk bij met dien zelfden
waarachtigen God op het aauwtt. vereenigd 19 Joh. 11:25.)
in synen doon Jezus Christus (dat is door middel van
synen Doon, gelyk Jezus Christus, dat verklaart heeft,
en liet Joh. 17:20, 21. hem opgeschelverd worden: het
woordje in. koopt ook meermalen duid voor, en is
naarom door dese overbeter! meermalen verbaud door
gelyk Hand. 4:10 Col. 1:16. Dese (of die. oud door God
bekend gemaakt. Trouwend het woord, door de dese
dese verbaud, kan even zoo wel op het werth afftaane
gebracht worden, by voorbeets Hand. 7:19: waar dese.
niet op het waatt bystaande Joseph. maar op op het
werth afftaande, andere spasing Staat 2 Joh. 21:7.
maar dese, niet op Jezus Christus, maar op verleders
ziet) Dese waarachtige God en het eenige leven.

Waarachtige! bewaart U zelve voor de Afgoden.
Rom. 3:29, 30. Leert Paulus, dat God niet alleenden
joden een Gdachtig God is, maar ook de Heidenen,
nademaal Hy ein. einig God is, de eenige Schepper
van het gantsch geslacht der menschen.

1 Cor. 8:4, 5, 6. Leet hy: Wij weten dat een Afgod
niets is in de wereld (of: dat er geen afgod in de wereld
is.) en dat er geen ander God is dan ein. want, hoe
wel daar ook syn die goden gemaamt warden 19 in
den hemel, 4 19 op aarde. gelyk er vele goden en

Aleeren zijn, (die er namelijk van de Afgodendienaars
 voor gehouden worden) Nochtan hebben wij maar éenen
God den Vader, die welken (dat is door wrent wil.)
alle dingen zijn, en wij tot Hem; (dat is tot Synceer)
en maar éenen Heer Jesús Christus door welke alle
 dingen zijn en wij door Hem. Gal. 3: 20, zegt
 Paulus: God is één, om daar mede te kennen te gesen,
 dat het een en dezelfde God is, die ontijds aan de
 Israëlieten, en nu aan Joden en Heidenen beide, syn
 beloften en uitkellingen gegeven heeft, schoon de be-
 stellingen daar van ontijds door eenen anderen Af-
 godenaar geschied syn van hand: in dien dien toekijnt
 men de naast voorgaande woorden: de Middelaar,
is niet van één (beloften. te of verbond verg. 25. 17. 18
 19.) te moeten opsatten.

Eph. 4: 6. vermaant Paulus de gemeente tot
 een gesindheid, nademaal één en dezelfde God en
Vader, de God en Vader van allen zij, die daar is do-
ren allen, en door allen, wels door synen werkdigen
werkende, en in allen werkende, him door synen
geest het leven en de beswaamheden gevende verg.
 vs. 7.

1 Tim. 2: 5. leest hij, dat men voor alle menschen
 bidden, en danken moet, nademaal daar is één God,
 die wil dat allen tot Zaligheid en kennisse der waar-
 heid komen, en één Middelaar Gods en der menschen,
 de Heiliche Christus Jesús, die om der menschen

184
wille, een menschelyke natuur heeft aangenomen vs.
vs 4. 6.

1. Tim. 6, vs. 16. heet God de alleen magtige Heere
de Heersing der Hemelen en Heer der Heeren, die
alleen onkerfelykheid heeft.

Job. 2: 19. Lezt de Spattel: Gij gelooft dat
God een enig God is: gij doet wel

Men kan hier ook bybrengen die plaatsen in
welken God alleen de loofste volmaaktheid wordt toe-
gekend. Zoo Lezt Jezus Marc. 10: 18. Niemand is goed
dan een, naamelyk God. En Paulus noemt Rom. 16:
27. en 1 Tim. 1: 17: gelyk vs. juda vs. 25. den alleen wy-
zen God.

Dat ook dit de leer van Moses en de Profeten
gemett zy. Zigt uit Job. 4: 6. verg met Marc. 10: 29.
Joh. 44. 24. Luc. 45: 5, 6, 23. iets het welk een uitmün-
kend bewijs is, van de voorreffelykheid der oude openbaring
verg. Jacobi verhandeling over den waren aart en voorreff-
elykheid van de boef en des vanden Testaments. de 1ste
in de verhandeling over eenige gewoontige Misfpen van
den Gods dienft.

Daar wy uit de geschiedenissen weten, dat
bleekts weinig wysgeeren, alleen door het licht der
Reden geleid, tot de erkentenis van eene eenige God-
heid, die, afgedcheiden van de werelt, haer alleen bez
Kwart, gekomen syn, dat zij, voor zoo verre de

Rechts éne opperste Godheid stelden, vele wanbegrippen hier mede vermengden, en dat ze eindelijk het nimmer zoo verre bij zulke volken bygevoeten hebben kunnen brengen, dat de dienst van meer Goden getuust werd: Zoo verkreeft dat tot een onuitprochelyke eer, voor den Zaligmafer en zijne Ap:toelen, dat, door hem onderwijst, het veel-godendom verbannen is uit de behaagde werelt, in Jerusalim verhandeling over de voor naamte waarden van den Goddienst. 1 deel bl. 24.

In de daad is dit onderwijst der Godlyke openbaring allereensvondigst en hoogstredelyk: Noemens, volgens §. 2. is het de laagste idelykheid, te geloven, dat er een God is; en dat, dat er éen is; maar ondeeden kan niets lijdenden, waarom men behalven dien énen God, geboren zonde, dat er nog een andere, of dat er meerderen zijn; immers is er éen wezen, het welke wij God noemen, dien is het, zoo wijs en machtig, dat hij alleen genoegzaam zij om de geheele werelt te onderhouden en te behouden. Daar en boven staat de gedachte van een éenige Godheid zeer over een mat de juiste orde, evenredyheid, en geregelde samenwerping, en redelyker wijs, als het gevraagt van éenen God kan worden aangemerkt.

Eindelijk leert ons de beschouwing van het Nibel des veelgodendoms, dat het selve voortsprikt uit gansen onwaardige en ongerymde gedachten, aangaande de Godheid, en aangaande de naaste oorzaken van dood

13

inge gebeurtenissen, natuur gewrochten, en verschijn-
selen, welke niet staan onder het bereik van men-
schelijke magt.

Slot dat al Schept het slot men te veel aan
de reden toevertrouwt, wanneer men meent, dat
het leerstuk van Gods eenheid ontegensprekelijk door
haar te worden bevestigd worden. De reeds genoemde gronden
gelijk ook vele andere bewijzen, lijt de overnatuurlijke
ontleed b.v. dat er geen twe allervolmaakte, onafhan-
kelijke ~~wezen~~ zijn kunnen, en die ook, ten zyn daer
toe ontegensprekende. En al te vinden te vinden Schept de
wijzeeren getoed, zyn te toek meent al niet een
Schept voor de bevestiging van het gros der menschen.
Het gene zoo even gezegd is, aangaande het gering
getal, van oude wijzeeren, die dit leerstuk gevat
hebben. En van de weinigen opgang die zij er mede
hebben kunnen maken, bevestigd zij slechts dat ge-
voelen. Liever merken wij dan dese leere aan, als
een voorwerp van redelijk getoed, en de plaats grepen
de algemene overtuiging van het selve onder Christe-
nen, joden en Muhammedanen, als een gezegene
de vrucht van de godlyke openbaring, voor welken
ook de wijzeeren vanouden tyd, Moses en de Profete-
ten jeshu en syne Apostelen, behoorden te danken.

§. 6.

Terichting van het onderwijs aangaande
God naar de menschelyke natuur.

Het is voor het eindig menschelek verstand niet moge-
 lyk, de oneindige volmaetheid der godlyke natuur te
 bevatten: Paulus zegt daarom 1 Tim. 6: 16. dat God en
ontbegrypelyk heit berooft, dat is dat dat het voor ons
 menschen niet mogelyk is, den luiker der godlyke flagen
 teet met ons verstand te bevatten Gelyk hij er bevoegt
 ter verklarung, welken geen mensche gesien heeft of sien
kan: onse kennis d'at Londe seer gebrekkig sijn aan-
 gaande de eigenschap, pender Godheid, indien wij door hem
 zebren geen nader onderriecht g'ofregen hadden; gebrekk
 naar onse vatbaarheid.

In dese behaette heeft de opperste goedheid sel-
 ve willen woerden reeds voor 't Heilands jonkt sprake de
 Heere oek aangaandedich zebren veelmalen en op welken
lei wyzen door de Profeten: doch daar na heeft heit
 gedaan door zynen Doon Hebr. 1: 1. die engeboren,
 die in den Schoot des Vaders W. d. e. die 't Vaders ver-
 koemde Lieveling W, en d'at de Godheid het bestefant
 heeft hem ons verstaerd Joh. 1: 18. Zoo door zyn eigen
 mondelijk onderwijst, als door de leer zynre Apostelen,
 welke door zyn geest g'leid werden. Dit onderwijst
 nu is zoo ingericht dat wij, daar door eenige nadere
 kennis van Gods volmaethe natuur verkrygen,
 voor zoo veel wij deselve hier nodig hebben en
 bevatten kunnen.

Daar toe spepense in het gemeen zoo van
 God dat hem alles groots, en edels, volmaets worde
 toegedehreven, wat wij, ons in een hoogst volkomen

weden hinnen voorstellen.

Daar en boven geschied dese beschrijving, om dat se voor ons menschen is ingericht, met uitsprekingen en vergelijkingen ontleend, van menschelyke volmaaktheeden, voor soo verre die op de Godheid toe pastelyk zyn. Al wat dat goeds en edels in menschen kan worden opgemerkt, voor soo verre het gode niet onwaardig is, wordt aan hem toegeschend, en wel in een zoodanig eene uitnemtheid, dat hij, niet alleen boven de beste menschen verheven worde, maar ook aller menschen deugd, als het ware, op houde iets te zijn, soo dra se met de Godlyke volmaaktheid vergelof en wordt. Integendeel, alles wat wij ons, in menschen, althaa, onvolmaakt en scrupeligh, voorstellen kunnen, wordt gezegd in god geheel geen plaats te kunnen hebben, en niet te hinnen hebben. Voorts worden de Godlyke eigenschappen en werkingen beschreven met uitsprekingen, ontleend van zoodanige taedangheden en woelzamen heden den menschen, welke eigenlyk gezegd zoodanig by god geen plaats hebben of hebben hinnen, maar welke; wij ons toch niet anders dan onder desen form kunnen voorstellen.

Soo wordt de geest van god, sich zelve hennende voorgesteld, even als de geest des menschen die sich zelve hent. 2 Cor 2: 11. Soo worden de eigenschappen der menschelyke ziel, als hennis, wysheid, heilichheid, gode als soo vele onderschedene eigenschappen worden toegeschreven. Soo wordt god gezegd te

Zien te hooren, zoo wordt hij voor geteld als op dezer plaat
 ten te zijn b. v. in den hemel. Zoo endelyk worden Hem
 aangesicht, oogen, oer, handen toegelohren, Allet omme
 verhaardheid te hulpe te komen. Nog behoren hier beide
 Sunnebeoegge beschryvingen der Godheid, zoo als die voor
 al, in de openbaring van Johanned voortomen, en uit de
 oude Profeten ontleed zijn, volgens welke de Godheid
 Lijon hof in den hemel leeft, geseten is op een kroon om
 Huid van Engelen. 1 Cor. 1: gelyk ook dat de tegenwaer
 derheid der Godheid als het ware door ukerlyke klypen
 wordt afgebeeld, gelyk zoo de learlykheid des Heere
 Heeder omheen L. 2: 9. de geest gods als eendavere
 derdaatde op jesuit h. 3: 21, 22. onder vier vlammen
 nederzette op de Apostelen, Hand. 2. en elders. In het by
 zonder nog heeft ons god een exemplaar van sijne vol
 maaktheden willen voorstellen in onsen gedegenden ver
 lofter, in wiens deghden en volmaaktheden, wy, zoo
 veel dat voor t menschelyk verstand magelyk is, de
 laagste volmaaktheid der godlyke Natuere ontspannen
 verbeeden. Zoo segt jesuit 1 Joh. 10: 30. 16 ande vader
zijn ein. d. i. I Vaders wil is mijne wil, I Vaders
macht is ook myne macht. Proovend dese uitlegging
 verdert de Samenhang vs 25 - 30. en het gelyk van
 die selve uiteruffing een Lijn in den mond van
 jesuit 1 Joh. 17: 21, 22. Zoo leet de daligman, er
1 Joh. 14: 9 - 10. bij gelegenheid, dat Philippus eendins
 lyf aanschouwen, endaar door een nadere kennis van
 god begreede, waerdighelyk gelyk Stotel te beurt

wat gevallen dat, wie hem gezien had, ook den Vader
 had gezien, d. i. wie een deugden en werken opgemerkt
 had ook dat gene had opgemerkt wat wij van God weten
 kunnen, weshalven ook Joh. Zegt Evangelie h. 1. 14:
dat zij die getal hadden gesent, gezien hadden het
woord gods 't vleesch geworden d. i. in een mensche
te gedaante als een mensch welke onder hen had gewoond
en dat zij zyne heerlijkheid hadden aanschouwd, als
de heerlijkheid van eenen eengeboren zoon des vaders,
 die dit volmaakt en alleen de hoogt'heerlyke na-
 tuur van God den Vader thits rijk, en in zyne mensche-
 lyk natuur voor menschen als verdenaelyk. Van
 hier dat Paulus 2 Cor. 4: 4. en Col. 1: 15. Christus
 neemt het beeld des ondenlyken gods en Hebr 1: 3.
het afschynsel zynor heerlijkheid en het wyrdedryk
te beeld zynor zelfstandigheid, eendelyk Philip: 2: 16
 zegt dat Wij in de gestaltenisse gods was gode gelyk
de gestaltenisse eenes dienstevrechts hebbend aange-
nommen en den menschen gelyk geworden sijnde,

§ 7

Aangte Volmaaktheid van God.

Gods hooge volmaaktheid word op tweederlei wysen
 in het onderwijs des N. T. nitgedruift: dan eens word
 de hem in 't algemeen toegelohren; dan eens word
 vande bysondere eigenschappen zynor. Natuurge-
 zegd dat se laagthollomen sijn. De laatste soort
 vangehuigenissen zal te par komen, bij de be-

schouwing der bysondere eigenschappen van God: hier is het genese, die eerste wort op te merken.

God wordt geroep volmaakt te syn Nietr. 5:20. weet dan volmaakt, gelyk W. Vader, in den hemel volmaakt W. Schoon loch, ter deser plaatse, door de Saligmaker vooral geroep wordt op de volmaakt heid in weldoen, weshalven ook Luc. 1. 6: 36: des Heilands gesegde duid heeft uitgezuid: weet dan Barmhartig, gelyk ook urwen Vader barmhartig is. 200 heeft by het woord op sich zett ene onbepaalde bekenis van volmaakt heid sonder gebrek, overeenkomstig de natuur der Godheid, en het is alleen het verband der zeden, het welk ons meer bepaald doet denken aan volmaakte weladig heid.

God wordt, in dien zelvendin, ook eene enfelde reid de heilige genoemd om aan te deliden syn hoog volmaakt te raakt, in welke sonder eenige reid of gebrek is. Op dese wyse maeten wij het woord opvatten openb. 4: 8. waar de 4 dieren, of levende wesen, God bejuechen: Heilig, heilig, heilig is de Heere God de Almachtige; eene loftpraak, overgenomen. uit jes. 6: 3. Evenwel is dese niet de ewone bekenis van het woord heilig, gelyk by 5: 19. vader zal gessen worden.

1 Allen moet hier ook voebrenge, de benaming sonde Alles hoog, dat is de utminste, die niemand zich gelyk heeft, te komt voor Luc. 1. 32, 35. 16. 1. 6: 36. Hand. 3: 48. Hebr. 7: 1.

2 De oorsprong deser benaming zohyt men te moeten

Zoeken in de dijnelyke voorstellingen van God, als die
verblyf hebbende in de hoogste hemelen: behalven dat
God meermalen beschreven wordt als dynde in de hoogste
hemelen Heb. 1: 3. Luc. 2: 14. Math. 23: 9.

3 Van dien zelfden aart is de beschryving van God als
den hemelichen Vader Math. 6: 26; 28; 32. Math 15: 33.
Luc 10: 38. Luc 11: 23. of den Vader die in de hemelen is,
Math. 5: 16, 45, 46. h. 6: 1, 9, en steerd; wonderlijken
die ont de hoogste volmaetheit, en verhevenheid. Van
God horen al het schepsel te kennen goren; gelyc zoo
veel in den Hedelbergischen Catech. vraag. 125. diese be-
zuing te recht beschreven wordt.

Consequente van men hier ook bebringen de
benoeming van den Zaligen God, 1 Tim. 1: 11. en den die
hien Heer h. 6: 15. door welke hij ont wordt voorge-
stelt als dengenen, die niets ontbreekt, die in zich sel-
ven algenogzaam is, en voer geen aarwint van volmaetheit
heid verbaar is.

U eendelyc behoort hier ook toe, dat God heerlijk-
heid wordt toegeschreven, d. i. de hoogste waardigheden
flajelheit, zoo noemde hem Herantit Hand. 7: 2. den
God der heerlijkheid d. i. den hoogstheerlyken God.

S. O.

God een Geest.

Om ont een denkbeeld te goren van hoogste vol-
maetheit van God, volgens welke Hij volkomen

vrij is van al dat swaarte gebrekkige en bepaalde, het
welk den menschen, die een lichaam heeft, aanhangt,
en het welk wij in de gehele lichamelyke wereld op-
merken, wordt hij ons als een geest beschreven.

De hoopplaats, niet welke de leer van Gods
een geest ontleend wordt is Joh. 4:23, 24. waar de Sa-
legmaker, in syn gesprek met de Samaritaansche Vrouw
zegt: de here sprent, en is nu, wanneer de ware aanbode-
ders den Vader aan haddem zullen in geest en waarheid
spant de vader zoekt op al sulke die hem aldoo
aanbedden in geest en waarheid. Er sijn wel, die
menen, dat de eerste woorden van vs. 24. dat moeten
verhaald worden: God zoekt den geest even als of
er stond God heeft het in het bieden op den geest het
hart, der aanbidders gesteld; doch dan zoude de Salig-
maker dezelfde zaak drie malen, na elcander gezegd
hebben. Men kan sich dier verlig aan de verwilling van
het woordjen is door onse taal mannen, met verre
weg de meeste uitleggers gedaan, houden. Wat aldoo
sijn van dit gezegde betreft, men moet hier bij opmer-
ken, de gelegenheid, by welke, en het oogenblik tot het
welke, de Saligmaker dese woorden sprak. Namljk.
Hij wiede de Samaritaansche vrouwe leeren, welke
de ware en Gode gevallige aanboding en eerbewyding
des Allerhoogsten Hij: te weten, die alleen welke
geschiedt in den geest, ^{d. i. met onse, redelyke geest} (die daar bij op een bekwame
wyze werkzaam sijn moet, en niet, die alleen met

het lichaam, met uwerlyfe daden en gebaarden plaats heeft, in in waarheid, d. i. met een oprecht en ongereendt gemoes, en verhalven geheel anders, dan, ter dieer tyde, bij de joden Samaritanen, besaen, meeth al plaats had. Ysaais verseferde laer de Heiland, dat de tyd aankamen de was, op welken, de waare verciereer van God ontblan gen Louven sijn, van de verpluchting, om op sekere be paalde, Gode byzonder toegewijde, plaatsen te aanbieden, en er duid geen reden soude sijn worden jood, om het te jersusalem, of voor den Samaritaan om het op den berg Garitsim. te doen, maer elke plaats Gode even ge vallyg soude sijn, en alle reden ophouden, om d'elck aan eenen Gode gewijde tempel te binden, terwyf het er alleen op soude aankomen, dat men God, die Selfs een Geest is; daerom, omdat hij dat is, in of met den Geest en in waarheid, aanbede.

Neemt men nu in aanmerking, de gedachte welke sich de joden van eenen Geest maakten dan kan men den zin van des Heilands zeggen het best vatten. Zij schreven saamelyc aanden mensch, behalven het lichaam een Geest toe, door welken hij leeft en op een eedelyke wyse werke Laam is. Jaf. 2:26, 1 Thab. 5:23. welke Geest niet met onze vogen gesien met onse handen getast of met eenige onse zinnen ondoenket hem worden vq Luc. 24:39-40. van hier dat dan eedelyke wesen Geesten worden genaemt. Hebr. 1:14. Heet dat God een Geest dan Geest dat te kennen dat

Hij een levendig werkzaam redelyk wesen is. Onder een
 Stoffelyk lichaam te hebben het welk wy met onze
 Zinnen bemerken kunnen en onderherryg is aan die ons
 volmaaktheiden en bepaatsheid welke wy in alles
 met het en lichaam is opmerkton, aemt, nu juist
 God in dien zin eenen geest dan volgt ook daar uit
 dat Hij in geest en waarheid moet aangedoen wor-
 den, wat toch God een lichamelijf zinnelijf wesen
 dan Lou' men kunnen denken dat Hem uiterlijfe
 plichtplegingen offerhanden, reinwerkt waschingen
 en diergelyke lichaamenlyfe oeffeningen welkheerige
 lyke waren; maar, nu hij een geest is, kan Hem
 geen dienst aangenaam zijn, dan die met den
 geest geschied. Had God een lichamelijf zinnelijf
 wesen, men zoude kunnen denken, dat ook het
 uiterlijfe zinnelijfe, het welk met Godschenlyke
 handelingen van oprechte menschen gepaard gaat,
 den meesten invloed op Hem maekt, en zijn wel-
 gevallen naar zich troef: maar, nu hij een geest
 is, kan Hij niet anders dan op den geest en op waar-
 heid in het binnenske dien. Had God een lichaam,
 met het welk Hij plaats byzonder tegenwoordig
 ware, zoude ook de iene plaats boven de andere
 geschikt kunnen zijn, om hem te aamboden en
 te dienen: maar, nu Hij een geest is, is elke plaats
 daar toe even geschikt, zoo men slechts, Hem in
 geest en waarheid aanbidde.

Het dese leer des heilands voorkom naesten
 bij over een, die van Paul. Heb. 1: 27. 1 Tim. 1:
 17. God den onsienlyken noemt en loofth 8: 16.
 zegt, dat Hem geen menschen gesien heeft of sien
kan. Jesajha spreekt ook Rom 1: 20. van Gods
onsienlyke kracht en godlykheid, in tegenoverstelling
 van de gelychpene sichtbare dingen. Hij noemt ook
 Coll. 1: 15. onsen Zaligmaer het sichtbare heit
des onsienlyken Gods, hij leert deswegens ook, dat
 men God niet kan of mag afbeelden Rom. 1: 23. en
 Hand. 17: 29.

Het is ook van de Engelen zegt de Zaligmaer
 ker. Math 30: 10. dat zij altyd sien het aangezicht
des hemelichen Vaders: doch men moet dit als een
 onbegrypelyke wijze van spreken aanmerken, door
 welke wordt te kennen gegeven, dat zij by God
 wel gesien, zyne verbouwen dienaren zijn, en altyd
 gereed staan, om zyne bevelen, tot heil van de men-
 schen vinderen uit te voeren.

Het is ook Math. 5: 8. wordt van de zinnen
van herten gezegd, dat zij God zullen sien, gelijc
 Ps. 24: 4. Zoodat ik ook slechts bij vergelyking
 gesproken, om aan te duiden, het geest van Gods
sondere ghaet en alst ware gemeensamen omgang met
God. De aanleiding tot zulk een manier van
 spreken ligt, in het algemeen, daar in, dat aan

zenden en Verken de giuwt om hen te aanschouwen
 slechts aan hunne byzondere vrienden foelbaan; doch
 in het byzonder kan ze daer in gelegen zijn, dat, on-
 der den ouden Gaddienst, alleen de Priester en byson-
 der den Hoogenpriester, den toegang tot God hadden
 in het binnenste vanden Tabernaakel en Tempel, tot
 een Sinnelyk Hlyf, dat God met geen anderen, dan
 reene en heilige menschen, gemeenzaamheid hebben
 kon.

Dit is alles, wat wij in het N. T. van het geesten-
 lyk sabbat van God vinden. Doch, wil men by ge-
 volgtrekking redeneeren, men kan sich beropen, op
 de volmaaktheeden van wysheden en heilichheid, die de
 Schrift en de reden selve ond leeren, gooc eigen te
 sijn. doch welke volmaaktheeden onderskellen uit
 Hly, die ze besit een geest is. Men kan verdoor be-
 denken, dat God de Vader der geesten is, en dat
 Hly dus eene volmaaktheid, welke faulken boven
 lichamen hebben selft noodwendig besitten moet.

Men kan eindelijk het begrypen, dat die
 onvolmaaktheeden, welke wij besinden eigen te sijn
 aan de Stoffe, onmogelyk in God vallen kunnen, tot
 sijn soortgelyke redeneeringen, die de leere der St.
 N. als loog. Kredelyk aanpryden, en verheffen boven
 de dwase begrippen van Heidensche wyden, en
 Doobers, die zich tot eenen onzienlyken spioniet
 hebben kunnen verheffen: Schoon men bespinnen
 moet, dat ook sommige oude wy. geeren hier om

krant ziedstuurder en goede waardiger gedachten gehad hebben.

Vergelyk 2. N^ot. Leerrede over Gods geestelyk bestaan in het 1^e deel der Leerrede over Gods deliyden. Plaz. ten vervolgens.

§. 9

Gods eeuwigheid, onafhankelelykheid en onveranderlykheid.

Wanneer wij opmerken hoe God, volgens het onderwijs der H. S. bestaat, komt hij ons voor als eeuwig, onafhankelelyk en onveranderlyk, en dese drie eigenschappen van het godlyk wesen, zyn zoo naauw met ellyanden verbonden dat wij se beswaarlyk in onse gedachten van ellyander scheiden kunnen; welkelyc ook in de gewyde schryffen meermalen in het naauwtst verband gesteld worden.

Het gene in 1^e N^ot. aangaande dese godlyke volghenentheden voorpoot, was ook zieds aan de 13 Raedlypen geleerd, door Hodel ende Protaten, in vier schryffen by voorkeed, Ps. 102. en by Jes. meermalen, de koninkste en heerlykste beschryvingen van Gods eeuwigheid en onveranderlykheid voorpooten, welke ook meermalen door de Apostolen zyn overgenomen.

I. Wij noemen God eeuwig, om daar mede witten te druyken dat hij nooit een begin van zyn bestaan gehad heeft, en nimmer ophouden zal te bestaan, Evonwel niet altyd wordt Gods eeuwigheid in dien zlymen zin genomen door de gewyde luyd, vers, welke meermalen alleen daar op zehyden te sien, dat God altyd zyn zal, en blyft doen hij is, die dus eeuwig

en onveranderlyk is.

Paulus noemt hem Rom 5: 26. den ewigen God en 1 Tim. 1: 17. den Spring der eeuwen dat is den Ho-
 ring die tot in eeuwigheid regeert. Hy schryft ook
 Rom. 1: 20. eene eeuwige heerlijkheid en Goddelijkheid toe,
 in tegenoverstelling van de gewaande heidelen die
 van verdorft zijn heid geskeld. Hier komt ten naeste
 ten bij de benoeming van den overderlyken God
 Rom. 1: 23. 1 Tim. 1: 17. welke tevens Gods onveranderlyk-
heid inthut, wez er bij de beschrijving welke meer-
 malen van God gegeven wordt in de openbaring van
 Joh. k. 5: 34. & 10: 6. 16: 7. als den genen die leeft tot
in alle eeuwigheid. Alle welke gesegden dus aan-
 wijzen dat God nummer zal ophouden te bestaan.

Voortreffelyk is de Sichtberlyke beschrijving welke
 de Apostel Hebr. 1: 10-12. overgenomen heeft. uit
 Ps. 102: 26-28. Gij Heere leeft in den beginne der
aarde gezond en de hemelen sijn werpen uwer handen
deselve zullen vergaan, maar gij blyft altyd, en sij
zullen alle als een kleed verouderen, en als een delf-
kleed zult gij ze in een rollen, en sy zullen verandert
worden: maar gij zyt de zette, en uwe jaren
zullen niet ophouden. In welke God gesond wordt,
 als met dese Sichtbare werelt even als met een kleed om-
 geven, het welk allangt verandert, en door Hem zal
 worden afgelegd, om het met een nieuw te verwisselen,
 by welke verwisseling God evenwel zelf even so niet eene
 ge verandering of verandering ondergaat, als by die
 een versteek kleed met een nieuw verwisselt. vergelepen
Stuntinge op Ps. 102. dit drukt dus wederom

de eeuwigheid en onveranderlykheid eemen liet.

Als meer drukt Paulus liet 1 Tim. 6: 16: waar hy God beschryft als den genen, die alleen onsterfelykheid heeft.

Gods onsterfelykheid moet dus van eenen anderen aart zyn, dan die van ons ziel, die ook oof onsterfelyk is, voor so verre wy weten, dat se immer hervental. Nelyk het is alleen God, die uit sich zelf onsterfelyk en eeuwig is, die van wegen zyne natuur niet van ophouden te beschuen; terwyl de voortdoring van ons bestaan wel als desselvs begin, van het Godlyk welbehagen afhangt. In dese beschryving gaat dus onafhankelofheid met eeuwigheid ten raanweten gepaard.

Nag. wordt God in de openbaring van Johannes. h. 1: 14. in h. 4: 8. in navolging van het gene men by Jeseias waer h. 44: 6. beschreven als die, die is, en die was, en die komen zal. d. i. dus die altyd is geweest, nog is, en altyd zyn zal, ja ook, die nog is die hij altyd was, en immer deselvs blyven zal. Het schynt zelf, dat in dese beschryving de fraet van den naam Jehova uitgedrukt is. Alre dit zij, men liet hier wederom Gods eeuwigheid en onveranderlykheid ten raanweten verbonden.

Eindelyk behoort hier toe het zeggen van Petrus 2 ti. 1. 3: 10. dat een dag by de Heere is als duizend jaren, en duizend jaren als een dag. De Apostel gebrikt hier eeuwigheid by de voortheid van het menschelofte leeven vergelykende zegt: want duizend jaren zyn in uwre ogen als de dag van gisteren, als hij voorby gegaan is; en als ene nachtwake,

om er mede lietheid ruffen, dat duisend jaren, gedurende welke vele menschen getrachtten uitstaan en verkerren, dat duisend jaren, welke de langstlevende Jeruzalem zelf niet heeft kunnen bereisgen, bij God zijn als een enkelde dag, en wel als een dag die voorbygegaan is, welke ons nog altijd hoerker voorpans dan een dag dien wij te gemoet sien, ja als drie uren in den nacht (het tydperk eener nachtwaake) welken wij in eenen zoeken slaap doorbrengen, zonder dat wij eenig tydverloop merken. Dese tekene beschryving neemt nu Petrus over en voegt er nog iets by, zeggende, dat een dag bij den Heer is als duisend jaren, en duisend jaren als een dag. Om er mede aan te duiden, dat men de vervulling van Gods beloften, even zoo zeker, na den afloop van vele eedwen verwagten mag, als op den huidige dag, en dat dus de waerheid aller beloften niet benadeeld wordt, door het veromcende verwyf van tyd, hoedanig een verwyf by God geen plaats kan hebben, die niet bij jaren en dagen telt, en door langduurigheid van tyd niets vergeet. Dese plaats duidt is wel geschikt om ons een groots denkbeeld van het kenndig en eewig onveranderlyk bestaan der Godheid te geven, maar drukt ook niet dat gene leit, wat de wysgeeren te recht hadde beschryven, als ze zeggen, dat er gene tyds opvolging by God plaats heeft.

Dit onderwijs der Godlyke openbaring is ook hoogt redelyk: want er is geen reden om welke wij het als mogelyk zonden kunnen beschouwen,

dat God opheide te zijn, en indien God een begin had gehad, zou Hij zijn voortgebracht, daar hij de Schep-
per is van hemel en aarde; en iets dat er niet is
kan zich zelf niet voortbrengen. Het is dus hoogst
redelyk dat te geloven: maar doorgaanden bliuen
wij het niet. Wij kunnen in onse gedachten eeuwen, duizen-
den miljoenen eeuwen voor de Scheping te rug blifven,
maar wij worden verbysterd wanneer wij denken wullen
hoe God is zonder begin, en van eeuwigheid. Beter
is het ook, dan ons hier in te verdiepen, dat wij het
gemachtige en nuttige opspooren en gelykifien, het
welk er voor ons in dese waarheid gelegen is. 1te
Boek 2de deel 6de leereede.

II. Gods onafhankelikeit is die eigenschap zyner
natuur volgens welke hij, noch in zijn bestaan, noch
in zyne werking, van iets buiten sich afhangt.

In het N. T. wordt ons de godlyke eigenschap
geleerd, zoo dat wy te het begrip eestder van afhan-
kelykheid Gods wordt begedohreven: d. i. zoo dat wy
wijls alles geseyd wordt van God af te hangen en
hij beschreven wordt als de bron en vordrak van
alles.

De Zaligmaker zegt Joh 5: 26. dat de Vader
leven heeft in sich zelve. Dat, dat hij leeft on-
afhankelyk van iets buiten sich en als de vordrak
van alle leven der schepselen. Joh. noemt hem
mogelyk ook daarom 1. brief 1. 5: 20. het ewige
leven. En Paulus zegt Rom. 11. 36. dat niet

hem en door hem alle dingen zijn, als mede Hand. 17: 24, 25, 26. dat die God, die de wereld gemaakt heeft, en alles dat daar in is, die een Heer is des hemels en der aarde, in wien wij leven ons bewegen en zijn, van menschen handen niet gediend wordt, als iets scheurende, alsoe hij allen tot leven en den adem en alle dingen geeft.

Hoarwend niets zou ongerogender sijn te denken, dan dat God, die de Schepper van alles is, wat er buiten hem bestaat, van sijn Scheptel zou afhangen: ofdat Hij, die de oorzaak is van alle volmaaktheden en gezachten, van alle heil en zaligheid, eenigen aandrufft voor sich zelve te zeggen van de van die Scheptelen, welke alles van hem moeten ontfangen.

Wanneer men zich God voorstelt als den onafhankelijken, en men roept er de gedaachte bij, welke Paulus uitsprekt in de aangehaalde plaats. het Hand 17. dat die God onbegrensd de bron is van het bestaan en het gelukk aller Scheptelen. dan ontstaat hier uit het denkbeeld van Gods afzondergezaamheid. Die 1ste deel 9. leerde.

III. De overanderlykheid van Gods natuur is die eigenschap der Godheid, volgens welke hij altijd de selve blijft, zonder te ke nemen in volkomenheid of iets van de selve te verliezen. Siet dese overanderlykheid der Godlyke natuur is ook ten nauwsten verbonden, de overanderlykheid van

Zynen wit, gelyk ook de onveranderlykheid van zyne
 verklaringen beloften en bedreigingen; weshalven ook
 Lombard het een, zoo wel als het ander, met een
 en het zelfde gezegde in den H. S. wordt uitgedrukt.
 Doch hier ter plaatse handelen we even
 wel meer bepaald van de eerste.

Radruklykelyk is hier, de reeds bij Gods eeuwig-
 heid aangehaalde beschryving openb. 1: 4. Waar God
 heet, die is, en die was en die komen zal. Jacobus

k. 1: 17. Zyne medelievenende (verg 954 b.
 van alles, wat ze tot een wyze en volthandige bely-
 dende van van Christus, en tot een geduldige bystaan-
 heid onder de vervolginge nodig hadden van God te
 keeren, van wien alle goede gaven en volmaakte
 giffe affkomt, noemt hem de Vader der lichten,
d. i. den Schepper der hemellichten, en aldus den
Schepper van alles, bij wien geen veranderinge of
schaduw van omgeering plaats heeft, gelyk de he-
mel lichten aan gedwinge afwettinge en vermindering
van lichtgering zyn blootgesteld; maar in tegendeel
altijd deszelfs blyft, altijd aldus ook in staat an-
licht van feris en wytheid te geven, een onuit-
sprekelyke bron van geestelyke gaven, gelyk
hij de oorzaak is van al het licht in de aar-
tuurlyke wereld. Jacobus aldus vereenigt ter dree-
plaatse, de gedaekte van God, als den Schepper

van het licht, in de natuurlijke werelt, met die
 van verlichter en verbekeraar in de zedelyke werelt,
 even eens als het Paulus doet 2 Cor 4: 6. went God,
die gesege leeft dat het licht uit de duisternis
vanne sonde schijnen, is de gene die in onse har-
ten geschonen leeft, om te geven verlichtinge der
kennisse

Het soude ook vreedelyk sijn te denken, dat
 God veranderen soude. Soude hij toek toenemen in
 volmaaktheid, dan was hij voorheen niet langtz
 volmaakt, en diid geen God geweest. Soude hij
 afnemen, hij soude op houden hoogstvolmaakt
 te sijn, en diid God te wesen. Alles ook wat wij
 van Gods volkomenheden, van syne wysheid,
 goedheid rechtvaardigheid enz. in de Begeering
 der werelt, door alle eeuwen heen, ontdekken,
 prediket het diid, dat Hij in syne natuur on-
 veranderlyk derselwe blyft, verg 1st 2e deel
7 Leerde.

§. 10.

Gods abroekenheid

Daar wy menschen, eenen zedelyken geest
 hebbende werksaam sijn door verstand en wil,
 zoo kunnen wy ook, aan God dankende, hem
 ons, in syne aller volmaakte werksaamheid, niet

anderd voorstellen, dan met verstand en wil. De beide behouwen wij dan ook in God, ieder afzonderlijk, en zoo als ze in hem op de allerhoogstmaatschappelijke wyse plaats hebben: wij handelen dus van het Godlyke verstand § 10: 11, van zyren wil § 12.

Zoozyl de werkzaamheid van ons verstand dech openbaart, dech in onze wetenschap, dech in ons oordeel en besluiten, zoo kunnen wij dan ook volgend het onderricht des N. T., aan God toe, in de hoogste wetenschap; dat is, alwetendheid, §. 11, en de hoogste wyshheid §. 11.

Volgend het onderricht dan heet God, niet slechts het vermogen om te kunnen weten, maar ook een dadelijke wetenschap en wel een allerduidelijkste en vollegigste kennis, van de liden wat bestaat, en een voorwerp van dadelijke kennis zyn fan.

In de nadere behouwing van dese duden te beschouwen, eigenschap der Godheid, moeten wij opmerken, vooreerst, wat God gezegd wordt te kennen, ten anderen hoedanig de aart van dese kennis zij.

I. Wat de voorwerpen der Godlyke kennis aangaat te zyn in het gemeen alle dingen, welke dech wyse in het N. T. tot byzonderheden gebragt worden en duden door opemeret wordenden, ont een grootch dechdeels van het Loogkens alwetendheid

gevon kunnen.

In het gemeen dan kent God, volgens het ge-
 beugenis van Johannes 3 b. h. 3. 20. alle dingen.
 Ziet men het verband in, waarin het zeggen van den
 Apokel. voortvoert men ondoelt zijn oogmerk, om
 ons te leeren, dat indien ons eigen hart, dat is
 ons geweten, ons veroordeeld over het niet hebben
 en beoefenen der liefde tot den naakten,
 van welke hij vs 10-21. handelt, als van het
 ware merk des Christendoms, dat dan God ons
 veel meer veroordeelen moet, dan Hij meer is
dan onze harten, veel beter ons hart beoordeelen
 dan wij ons selven met ons bedrieglijk hart,
 daarom dat Hij alle dingen kent, indien,
 als de volmaakt abrekende, of de volledige
 He. kennis heeft van ons bestaan ingedrag,
 omkrent onze maakten. Men behoeft dus de
betrouwing alle dingen niet te repalen
 tot alle onze daden, maar kan ze. geroeplif
 in de ruimte uitgestrektheid nemen, als een
 bewys des Apokels voor zyne. Stelling, dat God
 meer is als ons hart, als het loofde syner de
 wetendheid; of zoodanige. gedachten, gesin-
den, en daden, met de licte Steging, weten-
de, als ons selven ontkens, zij ons onopge-
merkt, ons aandagt kunnen zyn.

In het bijzonder kunnen wij eenig van de voorwerpen der Godlyke alwetendheid opnoemen uit het onderwijs des nieuwten testaments, welke ons een grootich denktoets dezer wetenschap geven kunnen.

God kent dan zich zelve, alles, wat ons menschen, in zyne Natuur, en zyne werken, en zyne raadslagen, omgelyft is. Zoo zegt Paulus 1 Cor. 2: 10. 11. dat gelyk niemand dan de menschen zelf, of de geest des menschen, weet wat in den Mensch is, wat hij denkt, beraadslaagt, wil en doet, zoo ook niemand weet wat goddel is, wat god denkt weet beraadslaagt, wil en doet, dan God zelf of de geest van God, die de diepten Gods, dat is de verborgenste Godslyke gedinkheden ondersoekt, dat is volkomen doorgroeft.

God kent ons Menschen alle onse lasten fallen en behaften, volgens des zaligmakers verkroostens onderricht Matthe 6: 25: 32. Loofst wij, uit dien loofse niet nodig hebben ons zelve aan den hemelsohen, Vader bekend te maken. Hij weet alle onse handelingen, alles, wat wij spreken, alles, wat wij begeeren, alles, wat wij denken. Geen onser natuuren

woeken, waar ook op aarde. wordende, is van deze
 kenais uitgesproken. Men mag zich voor malhan-
 der kunnen verbergen, en hinnen waren aart ph-
 stig ontveinden. God kent oude herten volgens
 3 Heiland's bekennend verwijt, aan de Phariseen
 Luc 16: 15. In het verbergen ziet hij, die éénmaal
 in het openbaar vergelijking doen zal, de salmoes,
 bij welker uitbreijing de linkerhand, niet weet,
 als 4 ware, wat de rechterhand doet, het vasten, van
 het welke men alle vertooning vermijdt; en het stille
gebed het welke men in deyne Godplaats opgestoken
 tot hem opziet. Matth. 6: 4. 6; 18. Af door het
de herten, dat is doorgrondt ee. (Rom 8. 27), en
 is, ook in dit opzicht, meerder dan om' hart, vol-
 gend de aangehaalde plaats 1 Joh 3: 20.

God kent al wat op aarde is en leeft. Af
kent al het goedste, geen snijden, waar van er
 twee om één penning dien verfoegt worden, valt op
de aarde zonder medereten des hemelschen Van-
ders, volgens het verbroekend onderrijst des Hei-
 lands, Matth. 10: 29. vergel. met Hoofst 6: 28.
de Lelien en het gras des velds, zijn voorwerpen
 der opmerksaamheid van Hem wiens oogen de gantz-
 sche aarde doorloopen. Matth. 6: 28. 30. Terucht

zegt dan Nitt 1 Deel. Blz. 37. 38. " De dieren zoo an-
 " eendig menigvuldig in getal, zo onnaagbaar ver-
 " den in volkdommen, het zijt der planten zoo verba-
 " ndend voortgetreft, dat de vlytigste ondersoek er
 " ider natuure, schoon hij er zijn geheel leven aan
 " u bestede, noch te vergoets zal vlijen, het selve in
 " al zynen omtrek te kennen, de vogelen, die dien
 " in zoo vele soorten in onse gewesten verhoonen,
 " en van welke er nog zoo ontelbaar vele andere soor-
 " ten in andere gewesten gevonden worden; het
 " gewormte, dat op elfen boom, en taf en blad, en
 " plant, en op elfen plek der aarde wemelt, de
 " kleinste insecten nog moet door eenig mensche-
 " lyk oog bekenend, en voor het ongewapend oog
 " onzichtbaar, de palen en dieptens der see, de
 " hoogten en werfels der bergen, de ontgroen-
 " de en onbesoete landen onder Noord- en Zuyder
 " pool, de ontganselykste woeden, de verbar-
 " renste holen, en diepste afgronden der aarde.
 " dit alles ligt reakt en bloot voor Gods alsien-
 " oog. — Wat? zyne wetenschap is niet beperkt
 " binnen de omtrek van deze aarde. Hij telt
 " de druppelen van den regen: Hij kent de wate-

38
kameren van den Hagel en Sneeuw. Hij weegt de
grond zyne maat uit. De rooken verzamelt hy in zyne
pluften. Hij den weg van het zuidicht zynt danders."

God kent ook het kleinste en geringste. Wat onze
stichtingen niet bereyken kunnen, wat onze ingezien-
nen opmerkzaamheid ontgelykt, wat door onze onge-
lettenheid wordt over 't loof gezien, dat ontgaat
nen abrekenden niet. Hij, die de Starren byna noemt
kelt ook alle de haaren onzes loofds, gelyk de
Heiland tot troost der zynen verduerd, Mattheo:
30. en er Gods naauw en eeuwigke zorg voor kunnē al-
ter kleinste bedeyften mede aantekenden.

O Met een woord, God kent al het gelykopenen,
"Het zonnenkeir". zegt Hett Scareder over Gods
deyden Isaai bl. 38. 39. „dat onder zyn rooken
„plant; de kallose wordoen die door het ongemeten
„des Hemels wrentelen en wat schepelen immer den
„wyl of redelood op deselwe van Hem het aanden-
„wontingen dat alles xiet zyne abrekendeis. — Zyn
„oog doorloos de lichtvolle woningen der geluften
„deydeis, de Sticht duistkeren verblyven des verdoers,
„nde miljoenen der Engelen, en het hardeger der
„Duurden. — Hij hoort de jubeltangen en aan-
„beddingen van den hemel, en de verwochtungen
„der hel. — Het geen hier voor den deyden

kenstken wyfs, eer onbegrypelyk is, legt klaar en op-
 gelost voor syn verstand. Hij kent het verband
 van het gantche godelapendom. Hij weet, hoe
 alle op zyne werelt, hoe strydig ook oppervlaktig,
 tot zyne eindent zamenweret. Hij overziet op
 een den gantchen schafel der Schepselen van
 den aardsingel af, tot aan het kleinste Stoffen
 hoe groot of klein, niets is van zijne kennis
 uitsgellaten. De Apostel zegt er van, Hebr. 4: 13,
daar is geen Schepsel onzichtbaar voor Hem, maar
alle dingen zijn naakt en ongeopen, voor de oogen
des genen, met welfen wij te doen hebben, dat
is aan wien wij zefenschap geven moeten.

II. Wat den aart der Godelyke alwetendheid aan-
 gaat, desalve is vooreerst, allernaamwkeurigst
 vergl. de aangehaate plaats Hebr. 4: 22. 53: ten
andren onafhankelyk, zoo dat God niet on van
 zich seelven de alwetende zij, en genen onderreche-
 ter behoere gelyk dien menschen van het uitge-
 strekthe gesag roosig hebben Rom. 15: 39.; den
deeren onveranderlyk, "Zoo dat geen vergeten by
 Hem plaats hebbe Hebr. 6: 18. en eindeligh ten
 opzichte van het gene in den tyd kerkat en
 geseint voor dat het kerkat. ongeheint, zoo
 dat men gods alwetendheid ten deeren opzichte

eene voorwetenschap noemen fan. Dit laatste ligt
 uit vele woordspelingen aangaande toef en tref
 dingen, welke wij in de Schriften des N. T. zagen
 haats vinden uit het oude, en welke ook in
 de zeden van Jesus, in de handelingen der Apo-
 stelen en in de vpb: van Joh: hier en daer voorkomen.
 Van daar, dat dan ook van eene voortgeenis en
verkiezing voor de grondlegging der werelt 1 Petr.
 1: 20. en Eph. 1: 4. en van eene verovdmeering eerde
 werelt was 1 Cor. 2: 1. gesproken wort. (De bekende
 plaats Hand: 16: 58. schijnt hier niet toe te beho-
 ren, dewyl volgens de Griekische handschriften
 aldaar dijs Schijnt te moeten gelezen worden in
 verband met vs 17. spreket de Heere, die dit
alles doet van eenwigheid bekend. — Dat is die
 dit alles nu betroeft het gene, van oudher reeds
 bekend was: terwijl men ook de woorden dus fan
 vertaalen: spreket de Heere die dit alles van oud-
 her bekend gemaakt heeft. De uitspraak van een
wigheid heeft meermalen de betekenis van altes voor
 oude tijden, gelyk se ook door oude Nederlandse
 oversetters vertaalt is, door vanden beginne der werelt,
 Luc 1: 70 en op dierzelfe wyze gebedigt wordt Hand:
 3: 21 waar God gesegd word gesproken te hebben den
 den mond aller. zijner heilige Profeten, van eenwig.

heid, of, gelyk de onden het daar verbaat hebben van
[alle] ewigen)

Zet onder wyf der Halige Schrift is ten laag. Ken
redelyk. Wy kunnen wel van zulk een uitgebreide
en volmaakt kennis niet spreken, of denken zons
der verbading: en de mensch, weest kennis zoo bepaald
gebreklyk onzeker en afwyzelend is, en wylke met
zoo veel maekte zijne kundigheden verpeijgt, zoudet
ly de gedachte aan de godlyke alrekenheid. Wagen;
hoe is dat mogelyk? Eerwel, wanneer men de na-
tuur van god, en zijne betrekking op de werelt inderit,
begrypt men dat gods kennis niets minder zyn kan,
Immers is god een allervolmaaktst wezen, tot welks
volkomenheid ook de kennis behoort, dan moet ook
die kennis allervolmaaktst zyn, wy menschen en
andere redelyke schepelen, hebben verstand: hoe
veel te meer moet het dan niet onse maker heb-
ben, die het ons gegeven heeft? Is god eeuwig en
onveranderlyk, dan moet ook zijne kennis aan
geene verandering onderhevig zyn. Had god niet de
alwetende, hij zonde geen wyf en goed onderhouden
en regeerover der werelt, naech het waardig voorwerp
van onse aanbidding zyn. Indien iets, laagering
ook zyn kennis ontzlykte, dan zonde ook meer
hem ontgaem. Zoo tem niet alle onse daden

ziet, alle onze woorden hoort, ons oehelst hart hoort
grondt, en dat van allen, hoe zal hij een rechtveerdig
en blygh rechter zijn kunnen?

Aanmerking. Het woord kennen, van God
gebesigt betekent ook zomtyds, niet een bloke
kennis, maar eene kennis met welgevallen en
gunst en Vriendschap, met belooning van ge-
noegen en voorsorg: gelyk 2 Tim: 2: 19. de Hee-
re kent, en voorsorgt, de gene die de syne sijn.
Gal. 4: 9. van God gekend, en berinn. Van hier
ook zommige figurlyke beschrijvingen gelyk
Hand 10: 4. uwre gebeden en uwre aalmoeren sijn
tot gedachtenisse opgezomen tot God, dat is by
wette, gedentt er met welgevallen aan, endat
se beloonen: 1 Petr 3: 12. De vogen des Heeren
sijn over de rechtveerdige, en syne oren tot
haar gebet, dat is Hy ziet en hoort se met
welgevallen en oal se verhoeren, gelyk ook
het vervolg aanwytt: maar het aangesicht
des Heeren is tegen de gene, die kwaad oer.
Hebr: 6: 10. God is niet onrechtveerdig dat
Hy u swerf zonde verseten, ende altes oer
heppe die gy aan synen naem bewesen hebt
dat is dat hij se niet beloonen soude.

S. ii.

Goos wysheid

De alwetende God is bereid de volmaakte wijze dat is Hij verkiest altijd het beste en gebuikelijkste de meest geschikte middelen tot bereiking van zijne oogmerken.

Wanneer men deze wysheid beschouwt als een eigenschap van God, volgens welke Hij altijd op de volmaakte wijze oordeelt over alle dingen, dan behoort men ze tot het Godlyk verstand te brengen: doch wanneer men ze beschouwt als die eigenschap, volgens welke God altijd het beste verkiest te doen, dan kan men ze als een volmaaktheid van zijnen wil aanmerken. Van hier dan ook, dat de Godgeleerden in de beschouwing van dezelve, verschillen, wij beschouwen ze hier als een eigenschap van het Godlyk verstand: doch volgens welke de hoogstvolmaakte God, wiens wil nimmer met zijn verstand strijdt, ook altijd handelt.

In de H. Schrift vinden wij ook meermalen twee denksoorten vereenigd. God wordt genoemd de wijze Rom 16: 27. 1 Tim 1: 17. Job 41: 25. Hem wordt leiwil toegeschreven Rom 11: 33. Col 2: 3. en wysheid, aldaar en Ef. 3: 10. Luc 11: 49.

God wordt zelfs een wysheid toegeschreven

volgens welke hij aan zijne eigen wysheden genoech
keett, en niemands raad becoeft. Dit zeect Paulus
te kennen, als hij zeet Rom II. 34. wie is zijn
vadersman geweest? verg. Jes 40: 13.

Hij is de bron van alle wysheden, die wy mentken
hebben, of begeeren kunnen: Et sic. Zeet Paulus Hij
is overvloedig geweest in alle wysheden (of kennis) aan
om mede te deelen. (vs 59) om bekend gemaakt heb-
bende de verborgenheid sijnt willens wederven hij
ook vs 16-18. Zeet voor de Apostelen te Roden, dat
de God onzes Heeren Jezus Christus, de Vader der
heerlykheid (dat is de hoogst heerlyke Vader) hun
geve de geest der wysheden in der openbaring in syne
kennis (dat is, den geest door welchen sy wysheden in
openbaring krygen om hem te kennen) verlichte oogen
des verstands end.

Prophet zoo belooft de saligmaker Luc 12: 17-19
aan syne jongeren Gods H. Geest om wysheden en de
kruunnene tot spreken te geven verg. h. 25: 16. En
Jak. hoofd 1: 5. raadt dat een iegelyk, die wysheden
ontbreect, se van God begeere die een iegelyk
mildelyk geeft en niet verwijt.

Die Godlyke wysheden wordt ont al verder meer
geteld als een waarder voorwerp onser verwondering
Zoo spreect Paulus Rom 15: 33. in verheffing
dervelve niet: O diepte des rydoms keide der
wysheden en der kennis des Goets, dat is o hoe

onnaagaambaar groot is het is het godlijk verband en
 de wyshied hier in doorstraalend: open 7: 12. Komens
 de hemelingen voor zeggende. Amen, de lof en de
 heerlijkheid en de wysheid en de dankzegginge ende
 ere en de kracht en de heerlijkheid by onsen God in
 alle eeuwigheid, dat is zyne wysheid worde eeuwig
 erkent en geroemd. Hier toe behoort ook het voort
 gezegde of de spreuk 1: 35. de Wyshied is
rechtvaardigt van alle hare kinderen: nament-
 lyk de wyshied van God, welke blykbaar was in de
 door Gods geest behuude Godsgeesenten Joh: den
 doopen en Jezus, en in hun bevoor verschillend goddelijk
 is & openlijk erkent, en tegen beestspies en wederstee-
 nigen staande gehouden, door hare echte leerlingen
 in profeetelingen. Dat het de zin desor spreuk is,
 leert het verband: het zelfde is duid uithgedrukt
 18 29. al het volk ende tollenaars rechtvaardigen
God, dat is, hebben Gods doen in het Landen van
Johannes geblykt: en het maat over tegen het
verwerpen van Gods saad door de fariseen en
wetkleurden gedaan 18 30. De Zaligmaker hier
 van kinderen der wyshied spreekende bedient sich
 niet van deszelfde leerspreuk, welke wij zoo schoon
 uithgevoerd vonden Spr: 1. maar Gods wyshied voor
 koemt by persoons verbetering als eene dootke-
 der godheid en Nutteloos der menschen, een

wegdlyk noodgende, om naar haer te hooren, en ha-
ren raad op te volgen.

De Godlyke wyshheid wordt vervolgens verre volken
toorn de vatbaarheid der menschen, zoo dat onze
wyshheid niet in staat is, hare handelingen te be-
grypen, en het menschelek vernuft onvernünftig en
dwaal zij, wanneer het iets verdinns bydig met
de Godlyke oogenmerken; uit welken hoofde het
dan ook deswyls gebeurde, dat dingen, die vande
wyshen en vooz hoeght wysh gehoude menschen, het
meest bekagen, tegen de Godlyke wyshheid inloopen
en daarentegen, zulk'e dingen, welke naar de God-
lyke wyshheid zyn ingericht aan zoodanige menschen als
dwaal bedekijnen. Duid zegt P. Alc ondersaekelyke
zyn zyne oordeelen; hoe onnat pearlyk zyne wegen
en handelingen. (door oordeelen. zou' men wel met
Hamers, kunnen verstaan zijne beroliken en
oog merken. evenwel schynt men hier meer bepaald
uit hoofde van het verband, te moeten denken aan
het oordeel van God, volgens & welke hij aan de
menschen. zegeningen of straffen uitoorzaelt) want
wie heeft den zinn (of, volg: Jesaja 40: 13. den Geest)
des Heeren gebend d.i. wie kan hem kennen? op
gelyke wijze. spreekt de Apostel 1 Cor 1: 26. het
dwaal Gods is wijser dan de menschen d.i. in
die handelingen van God, welke den menschen.

dwaal schijnen is meender wysheid, dan de menschen
 beritren: welhalven ook god gesezd wort vs 20. de
wysheid deser wereld dwaal gemaakt, d. i. openbaer
getuend te hebben dat de wysheid van godsche en
Heidensche Leraren, die toemaals meest in de
wereld gods, in de daad dwaalheid was. — Van daar
 spreekt dan ook de Apostel 1° 2° 10. van de diep
 ten gods, d. i. die verborgen wil en oeg, merken der
 godheid, welke niemand dan god alleen door
 grond en hoofs: 3: 19. zegt Hij dat de wysheid
deser wereld dwaalheid is bij god. Vag hier ook
 bij de reeds aangehaalde plaatsen Luc 7: 35. en
 1° Cor: 1: 21

luidelyk wordt god de alleen wyse genaemd. 1° Cor
 15: 27. 1° Tim. 1: 17. en Jac 1: 25.

Dit onderwijst dat N. T. is ook hoogst sedelyk
 en word daar onse onderwinding bevestigd.

Hoogstredelyk is het: want, is god een allere
 volmaaktst wesen, tot welkes volkomenheid ook
 wysheid behoort, dan moet hij ook de hoogst wyse
 zyn. Sietten wij sedelyke schepselen het vermogen,
 om ons een goed vande voor te stellen, en om gee
 palte middelen te beramen, tot bereyting van
 het selve, alsmede, om een wyse keuse te doen
 tusschen twee of meer voor of onvondt dingen, hoe
 veel te meer moet dan onse schepper wys zyn.
 ook, zonde god de besturende van sedelyk scheps

zelen, ja de Scheppen onderhouder van alles niet
kunnen zijn, indien hij niet eene wysheid bezat
voore verheven boven alle menscheijke wysheid,

Onze ondervinding bevestigt dat ons gelijks.

Lebben wij op de werken der Natuur. wy hebben reden
om met den Dichter Ps. 104: 24. uitroepen: Hoe groot
zijn uw werken! Streef gij het te alle met wysheid
gemaakt. Men kan met Nitt. 3^e Leerde onders-
cheidenlyk acht slaan: 1. op de hemelsche lichamen
en veranderingen op het aardryk en onderaardsche Af-
fen. 2. op de planten, 3. op de dieren.

1 De zon deelt onopkondelyk zoo veel licht en warm-
te mede, als er voor het leven en bestaan van alles,
wat zij bestralen moet, nodig is. De beweging
van onze aardbol om de zon is juist zoo inge-
richt dat dag en nacht, zomer en winter, gedel-
yghelyk afwisselen. De planten en alle zich be-
wegende hemelballen worden Leednig ingedicht
dat er nimmer wanorde of verwoesting ontstaat.
De regen wordt ter rechter tye aan het aardryk
en syne bewoners medegedeelt ondoor droogte of
gewelste. De winden werken mede tot bevoor-
ning van de gezondheid der menschen, ende vrucht-
baarheid des aardryks. De donder doet daar toe
gene mindere diensten. De lucht is juist gee-
schikt, om er in te leven, te sien, te hooren en

te werken.

2. De verdeeling van het water in het volle land is juist geschikt voor de gezondheid der menschen, en de instandhouding van het geheel. Het aardrijc leveret overal aan den naastigen bearbeider voedsel op, van de Bergen ontstaan bronnen en Rueseren, die de landen besproeyen, de gemeenschap der volgen leverderen, drinkbaar water voor menschen en voer opleveren, de vuilnis uit poelen indasen, die algemeene vergaderbaaf, welks water juist die die mate van zout heeft, waar door alle dese stoffen spoedig ontbonden worden. De verschillende gronden leveren verschillende gewassen en brande stoffen op, voor der menschen behoeften en schied-plaats en onderhoud voor onderscheiden soorten van Dieren. De Diepten der aarde leveren Steenen, Metaalen en andere deelfstoffen op, van welke de mensch het nuttigste gebruik kan maken.

3. De planten, boomen en fruiden, die overal op de aarde in de grootste verscheidenheid, orde, en schoonheid te sien sijn, hebben een verwonderlyk maaksel, volgen het welk elk deel moet aneen werken om de plant te doen leeven, groeven, da vrucht te beschermen, en te doen rijpen, elk geslacht en zaat wordt op de verwonderlykste

30
wijze voortgeplant. Allen streffen ze tot ver-
maak tot verkwijping, voeding of genezing van
mensch en dieren en de vruchtbaarheid derzelve
is geerevredigd naar het grooter nūt dat hiet den
overvloed te streffen is.

9. De dieren sijn overal op en onder de aarde, in
de lucht, in het water, op de planten, ja de steen-
ste zelf op den hūd en in de ingewinden van leven-
de Scheepselen verdeelt. Met de grootste verstande-
denheid sijn ze zoo gevormd, en hebben zodanige
vermogens, dat ze dezer hū Element kunnen
vinden, en in het selve leven en wercken, sich sel-
ve spoedig wedel soeken, sich verroedigen of berei-
tigen, de genoegent des Levens genieten, hū ge-
slacht voortplanten, en zoo veel dat nodig is, hūde
jongen opkweken. De dieren, welke de menschen ten
dienste kunnen Maen, laten sich door den veel
swaartgeren mensch bedienen en bestieren. Anderen
die ont met hūne melk voeden, met hūne wol
kleden, met hūne laamgebrachte spijt verkwij-
pen, met hūn spindel verdioren, keelen in groote
menighe voort, en klingen de volbrering der
menschen genieten. Terwijl de swaartger ten
prooi verkwijpen voor de berbere en daer door
alleen gevred worden, ende door van onbestbare
Scheepselen nergent nadeel doet; wordt evenwel

geen zwakker geslacht verwoest of te zeer beschadigd
en geen sterker te geweldig of te menigvuldig. Zelf
de roofdieren vreesden voor den mensch en verstonden
het niet, welks verrotting de lucht verpestten zonde.

Letten wij op de besteringen der Godlyke voor-
zienigheid, ook in deselve zijn wij verplicht, de
Godlyke wysheid te eerbiedigen. De Bybelsche
geschiedenissen leveren ons de zonderlinge voor-
sichten op, die betrekking hebben tot geheele volken,
en tot enkelde personen, de geschiedenis van
het Israëlsche volk, van deszelfs eerste oors-
prong af door alle de tyden van hunne onderwerping
in de woestyn, hunne verwoesting in het bevolgd land,
door het bekkend van Assyrië en Babylonië, hunne
ballingschap en wydere verspreiding, hunne terug-
keering en vestiging van een gedeelte in de voorvader-
lyke bezittingen, hunne afhankelijkheid van vreem-
de machten, de eindelyk geheele omkeering, hunne
herk en Burgerskaats, hunne versterking over de
geheele aarde, en hunne bewaring onder de ystelyf-
te rampen, welke se geleden hebben, leveren alle
de proeven op der Godlyke wysheid, met welke dit
volk is overvloedig enrygd, om dienstkbaar te
zijn aan de inthandhouding verbroedering en bevestig-
ning van den waren Godsdienst onder het menschen-
dom. Wanneer men de zonderlinge lotgevallen

van eenen Jozef, Mozes, David en Paulus zagaat, men maakt verbaasde over de wyse Schikkingen van hem tot door de onzichtbare hand der goedertigheid, welke alles dienstbaar maakte aan zyn plan, om dese menschen tot een zegen voor hun geslacht en volk, zoo voor de Maatleswijzen der Godvruchtigen op aarde, te doen verheffen. Dit menteh heeft daer te boven slechts na te gaan de sterking van zyn eigen, der zynen en anderer lotgevallen, met dardelver onsoelinge verbintenissen, om de godlyke wysheid op te merken, die seer ophoogs de grootste dingen doet, daer de geringste en in ons oog, toevallige gebeurtenissen die de eenduidigste en in ons oog ongepaste middelen gebruikt, tot bereiking van hare oogmerken, en die allen Obhepelen draagt, gezindheden en teoelingen dienstbaar maakt tot aan hare eindoogmerken.

Gods wysheid wordt eindelijk, naar de leer des N. T. byzonder blyfbaar in het plan van de menschen saligheid, door middel van onzen Heer Jezus Christus, in ^{de} verheffen. Dikwoyls spreekt daer Paulus met verheffing van. Los bewoondert hij Rom 11: 33-36, de godlyke wysheid, daer in uitblinkende, dat voor Joden en

Heidenen, Schoon alle om hân ongehoorzaamheid
 de Godlyke Straffen waardig, evenwel door des hoop-
 ten ontferming zaligheid bereid is: Los toch hene-
 gen dese verdere bedemen met den hoofinhoud des
 sel. bryfs, en met het Mat der Apostolische
 Redeneering v. 32. waar hij secht, want God heeft
 se alle onder de ongehoorzaamheid beslaen, op
 dat Hy se alle sonde sernhartig sij. Dat id
 God heeft hen allen van onghoorzaamheid over-
 tigt (vgl. Gal. 3: 22. op dat hij sech over
 allen ontfermen soude, hij noemt 1 Cor. 1: 20
 Christal de wijheid Goot, d. i. den yenen in wel-
 ken Goots wijheid op het salberijkt doorblintet
 voor al, klyfent het verband, vs 27-25. in zijn
 lyden en sterren voor out, (het kruis, den gez-
 keruitten) verhalven hy ook in 4 ghecele volgende
 2 hoof: dese wijheid Goot in verborghenheid, ver-
 borghen wijheid vs 7. welke door den Apostel op
 ingering des H. G. verkondigt is, hegen de gemaine
 wijheid der menschea overkett, en borren deselve
 verheft. Los noemt Hy ook Efe. 1: 7. d. den ryfson
 van Gods genade met welke Hy overvloedig is,
 gervett over out, in alle wijheid en waardichighete,
 (of kennit) klyfbaar in de verlossing door Christal

bloed, en onde vaar door veroorzaakte vergesing der
 zonden. Zoo ook verheft hij hoofd 3: 1-2 in de
 Godlyke verondening, welke de Heidenen met
 de joden door Christus aenschde saligheid deel-
 achtig worden, eene verborgenheid (vs 3, 2) die van
alle eeuwen verborgen is geweest by God (vs 9) den
onnatpewrlygen ryfdom van barmhertich (vs 5) dat is
 een onberekenbaar groot gescheft ont van God door
 Christus geworden, en wonderlyk de verruddige wys
wysheid Gods (vs 10) welke de vyanden en machden
 in den hemel zelve te voren zoo listdijck te voren
 niet hadden bekend gemaakt gezien, als nu ges-
 cheide door de gemeente, nademaal in de oprichting
 van dese gemeente, Gods wysheid op de wonderbaarste
 wyse doorblonk. Inzelyk leest Paulus Col.
 1: 26. tot Hoofd 2: 3. (dese worden ook hangen
 naftscheidelyk samen) dat Hij verhoondigde den
ryfdom der heerlijkheid der verborgenheid, (eene
 zeer heerlyke tot nu toe verborgene zaak) welcke
is Christus onde te de hope der heerlijkheid (Zoo
 doch schynt de scheideling te moeten worden ge-
 plaat. i) dat niet, dat wij in Christus de hope on-
 ser heerlijkheid hebben, wat die heerlyke vera-
borgenheid, welke Paulus predikte, in alle wysheid

(vs 20.) op dat ook de Christenen mochten komen tot kennis der verborgenheid Gods; zoo wel des Vaders als van Christus, in den welken alle de schatten der wijsheid en kennis verborgen zijn. Zoo schijnt eindelijk ook Paulus, wanneer hij 1 Tim 1: 17. den alleen wijzen God ure en heerlijkheid toebrengt, voor al op de wijsheid te zien welke blyftbaar was in het zaligen van hem sulken grooten Londaar, ten voorkebe van anderen. vers. 17 12 - 16.

En in de daad, daar is veel van de Godelyke wijsheid te ontdekken in het gantsche werke der verlossing van Londaaren voor den Heere Jesus Christus: gelyk ook 1 Tim. in de 6 en 7 leedrede heeft aangevoerd

1. Gods wijsheid, kraakt daar in over, dat Christus voor ons gestorven is, wij waren misdadig en ellendig; en God konde, als een heilig en rechtvaardig God, de Londe niet ongestraft weg even; geen mens konde een gepast middel uitdenken, waar door konde aan Gods gerechtigheid genoech gabellede; en konde de ellendige Londaar behouden worden; doch de Godelyke wijsheid verdoende dit middel, waar door Londaaren behouden worden, op een wijze die de Godelyke oengden niet bevreemdt of

verdoonfert, maar in tegendeel, dyne heilichheid, scotte
 waardeghheid, barmherticheit, genade en waerheids be-
 volktigt en verheerlykt; een middel, waar door de
 zondaar op het fraachtlykt geruut getto en ge-
 troost word, zonder dat hij daar by tot zorge loze
 hie aanbiding krygt, maar veel eer opgewekt
 word tot dankbaerheid gehoorsaamheid en zorge
 vudichheid in het uitwerken van zyne zaligheid

2. Gods wytheit straalt door in alles wat Jesús
verrichte op aarde, en nog verricht in den hemel
tot onse zaligheid. Wij sijn onkundig van, onvat-
 baar voor het gene dat tot onse zaligheid dient,
 affceerig van God en de ware heilicheit; en, schoon
 ook aanvangelyk bekeerd, sulpe dwaafde en
 verdorvene menstken, dat wy onse eigen lan-
 cheit niet kunnen uitwerken; terwyl, onder-
 lijf, het vooruitsicht op den liefren dood, en
 de onseperheid van ons tot by het sterren, een
 groote hinderpaal in onse heiligmaking is.

Nu straalt daar in Gods wytheit door, dat
 Jesús een leer verkondigde, gelchut voor
 alle tyden, in alle opzichten volteedig en ge-
 past, duidelyk en fraachtlyk opghelooerd bekeer-
 tigd en aangepresen door zyn eigen woorders;

dat Hij Jezus na zijn lijden verheerlijkt en macht gegeven heeft, om door synen Geest ons te leeren, te overtuigen, te verbeteren, te bewaren, te verzoeken, dat Hij de vrees des doods ons ontneemen heeft, door die vergewilping van een beter Leven, dooren met Christen, en ons door de onselferheid, in welke wij ontrent het troostrijp onsel doods blijven, zoo veel te meer tot de voorbereiding voor het ander Leven opwetst.

3. Gode wijsheid straalt door in de Leiding, langs welke God ons oadelyk begeeft, heiligt en ons tot syne Gemeente voert. Om niet te zeggen met welke eene wijsheid hij het Evangelie eerst heeft laten verkondigen, door tekenen en wonderen, kerstigtenden ten duurdamen gebruikte bedrifyven, door alle eeuwen hen bewaren, overal verkondigen, door doop Avondmaal, versinnelyken en bepraechtigen, zoo is het bezonder opmerkbelyk welke sonderlinge wegen, God, zonder en tegen alle gedachten, van menschen gebruikte, om indriekfeloode menschen bykinnac slendigen toestand te bepaalen, en tot radensken over hunne waren belangen te brengen, hoe hij den ontwaakten mensch al meer en

meer syne zonden deep bedort doot indien en
 verfoeien, om hem naar de verlossing in Christus
 dat te begeeriger te maken, en op deselve te
 hoger prijs te doen stellen; hoe hij hem de
 kreunige gevolgen zijner eigen overtredingdoet
 ondervinden, om hem van deselve te afkeeriger
 te maken, hoe hij hem, daar en tegen, het heil,
 dat er in Christus is, oet te meer bekent maakt,
 en leert hoog schatten en ondervinden; hoe hij hem,
 door de verzoeking en verleiding en oeffent
 tot den heetste en stryde, hoe hij hem, door
 by en praeden, vernedering onangenaame, en
 smertende lastgevallen, oeffent tot godzalig heit
 nieuwigheid onderwerping, geloof liefde en hope,
 en hoe hij hem door den doot, eindstijf van het
 lich aan oer Londe en van de jammeren der
 aarde verlost en over brengt in den zaligen he-
 mel

4. gods wyheid streukt eindstijf door, in de meer
algemeene Ophichting en ter bevardering van het
heil der gemeente, en derselver onderscheidene
leiden. Het is wyheid dat god menschen gebruikt,
 om menschen tot het geloof in Christus te bewegen
 en op den ^{heer} Godzaligheid te helpen; dat hij
 allerlei voorbetoen van bekeerden en verlost den

voor oogen stelt; dat hij door het 16de eeuws de vrye
 ond'ochap kullchen volken en volken vernietigd heeft,
 en menschen van allerleiën stand leeftyd en geslacht,
 aan el'ander verstant; dat hij zoo veld onderschei-
 dene gaven aan onderscheidene menschen uddadt,
 dat hij de geheele gemeente, even als de bysondere
 leden, allenlyfens voorbereid, voor de groote volksaalt-
 heid; en dat hij andelyf, een geouyge betref-
 king onderkint, kullchen de Gemeente gaende
 indie in den Hemel, en out van de ene inde
 andere laat overgaen, in de hope van e'maal
 het yemtsche kind gesin bij e'én te brengen onder
 het groote algemeen hooft Jesus Christus.

9. 12.

Gods Vrye Wil

Van God wordt niet alleen verstant, maar
 ook een wel begeschreven Matth. 8:10 Rom:
 9:19. 1 Cor: 1:1. Gal: 1:4. een welbehagen
 Jelyp. 2:13. een raad zijnt willent Ef: 1:11
een welbehagen zijnt willent vs 2

Deze wel van God wordt van out als hoogte-
 volmaakt, en d'it hoog sterckheid waardig vergen
 stelt; het welk door onderscheiden eigenschap-
 pen welke aan Gods wel worden begeschreven.

Alphibaar is, gelyk wyshheid, heilichheid, rechtvaardigheid
goedertierenheid, Standvastigheid.

Het werk, dat hier in samenwerking komt, en
met de crashtangelykheid van God S.G. in het nasuwte
verband staat is de wyshede van Zynen wil, dat is
die eijenschap, volgens welke hij naar zyn eigen
wil behagen, verkiest en handelt, om te doen, welke
hem zyn heugte wyshede aan de zyn geeft zonder
door iemand of iets buiten zich gedrongen of belem-
merd te worden.

De wyshede van Gods wil, en de daar mede verbon-
den vrymacht en beveinsicht, diel beschreeven zyn-
de, kan men zich niet wagen voor een ongegronde,
ongerynde en schadelijke misvatting dervolre, als of te
vone Edoenloose wilkeide ware, zoodat God enkel
Zoude willen ^{enkel} dat hij wil, zonder eenige andere
redes te hebben, enen als een Fran, men grulligen
en zedoot goedkenkende wet is, naar welke hy zelfs
handelt, en anderen doet handelen. Zelf en mit-
vatting stigt geheel tegen alle begrippen die
wij, volgens redes en Heilige Schrift, hebben, aan-
gaande de wyshede heilichheid en goedheid van het op-
perwesen; volgens dese denngen kan hij niet anders
willen, dan het gene wijs heilig rechtvaardig en
Goed is. Gods wyshede is de wyshede van een heugte
redelyk wesen, het welke handelt naar verke-

billijke regelen, welke de hoopke wijzheid aan de hem
 geeft: en het welk, in het keeren en bepaalen, van desen
 wil naar die regelen, door niets ter werelt bescemmen
 wort. Het een woord het is de hoopke wijzheid van
 den heer en God, die zich selven alleen de wet is.
 Wort dit nu somtijt onbepaate in de A. S. niet
 georant, bij voortate hij doet alles wat hem behaagt:
 daar bij wort altyd vermaerheld, dat dat welbehagen
 van God niet anders, dan een wijt heilig en goed
 welbehagen is. En zoodanige uiteruiffingen en
 dienen slechts, om ons te doen opmerken, dat gene
 van die bepalingen, welke ons tot wijt bescemmen
 den, in onse keuse en wilsneiging, op God eenige
 vat hebben, Daarenboven sijn sulke uiteruiffin-
 gen geschikt, om ons te doen opmerken, dat
 God onafhangelyk is van eenig scheptel. Endelg
 Stellen zoodanige uiteruiffingen paal en perk
 aan de nieuwsgierigheid en vormtelheid der
 menschen, over het oordellen over het gene God
 wil en doet. Trouwens wij kunnen seer deswijls
 niet uiternden of beoordeelen, waarom God soo
 wil als hij wil, soo handelt als hij handelt, maar,
 in dat geval, - moeten wij daer in eindigen, in
 berusten, dat het soo Gods welbehagen is, even
 Gelyk een kind, het welk een wijzen, rechtvaardigen
 en goeden Vader heeft, daar in berusten moet,

en als een goed kind dadelyk daar en beruht, dat zijn goede en brave vader het wil, schoon zijn kind de wyse reden niet weet, om welke zijn vader het wil. Doch zodanig een beruhten soude by den mensch geen plaats kunnen hebben, indien niet Gods wil, hoe verborgen ook voor hem, evenwel altyd door hem zijn vooroordelheid worden een redelyke en goede betamende, d. i. een wyse heilige rechtvaardige wil te zyn. Het heeft dat in de 1ste brief van het tweede deel. zeh. zeer wel voorgesteld.

Deze Rykheid van J. wordt medemalen in het N. T. nadrukkelijck gaderd en gehandhaaft.

Matth. 23: 25. 26. en Luc 10: 23. Hooren wy den S. Rykemaker dat Spreken: ik dankte U Vader! Heere der hemels en der aerde! dat gij dese dingen, (namentlyk de Godlyke leer door den vorlaffer en Johannes den Dopper gepredikt;) voor den wyzen en verstandigen (dat is der Sersien en blythgeleerden die deselve moedwillig raouachtzaamden) verborgen hebt, (d. i. ze verborgen doet flyven, te niet nader bekend maakt;) en hebt deselve den Kinderfoud (den onbedingden en eenvoudigen, die zich willen laten onderwylen) geopenbaard. Ja vader! want alsoo is ge weet het welbehagen voor U, dat u' J. wel behagen. Men, i. a. ook dat la. 1ste de d. 1ste gevat.

ten; ja Vader! ik dankje U, dat het alzo is
 welbehagen ik geweest. Hoe het zij, Jesuit belot hier
 een zaak voor, welke gans wytheid in Breda, en kan
 delen, onafhankelijk van menscheleke welbehagen
 en krydende zelfs met der menschen gedachten,
 klaarlyk blyken doet. Jeder een son' meenen, dat
 de wyzen en verstandigen, de Leraars des Volks, het
 alleracht door God zonden worden begun. 'Rijde met
 de kennis van de verborgenteden, dat hemelryk,
 en dat het niet den zonde uitpieden, om de
 leer van den Meester, an het ontflooye an een
 voudige volk te prediken; en niemand lion verze
 wachten, dat eenige geringe en ongelukkigoe
 menschen het eerst met die groote verborgent
 heden zonden beken raaken, en dien ten ger
 wylge, ook de prediker derselre, voor geheel
 de werelt zonden sijn. Dan het was Gods
 welbehagen anders: en hier danklike Jesuit
 zynen Vader, die, als de opperheer der he
 mel's en der aarde, het geheel anders schikt,
 dan menschen het wilden en verwachten; en
 dat om hoog wyze, heilige en rechtvaardige
 redenen. Trouwens die redenen blyken dier
 delijc uit het gene by Matth, voorsyft, en
 gelegen te sijn in de onopmerksaamheid en
 de brugge weerbarstigheid van de loogersaande.

wyden en verstandigen, die volkrecht niet luisteren
wilden naar het gene hem, van Gods wege,
door Jeshu en Johannes, met veel wysheden en
toegeefftygheden en gedulte gepredikt was.

Matth. 23: 1-10. Mett de Luytmaker, onder het
beeld vanden Heer des wyngaards, God voor, die aan
den een inder dan aan den anderen geeft ter
vrygunstige belooning van den aenbrooden arbeid.
Terwyl namelijc een der gekende brocken, te
overvullen is, en dat Hij niet meer dan anderen
bringt, die hij meent dat minder verdienst hebben,
voegt hem de Heer toe; is het mij niet geoor-
loofd met het myne te doen wat ik wil? 200. wil
Jeshu zeggen. Staat het ook aan God om een deer
van kunnen die in zijn ryk werkzaam zijn, min-
dere of meerdere belooning uit te deelen, zonder
dat het iemand pasten, een grootere belooning dan
anderen te hebben, zich bij raad te bere-
kenen, gelyk het schijnt dat Petrus volgend
Apost. 19: 27. gedaan had.

Aller byzonderst bepleet Paulus Rom. 9:
7-23. de vryheid van God, in het uitdeelen zij-
ner weldaaden, zoo aan geheele volken en fami-
lien, als aan byzondere Personen, om den hooge
moed te vernederen, van de Joden die sich ver-
beeldden, dat hun onrecht zonde wederraren, en
dat God zijne beloften, aan de vaders

85

gedaan, niet vervullen zonde, bij afsceen de Heidenen
thans, even eens als, of, wel meer dan de joden
van god bezwigen werden. De apostel bedient zich
hier toe van verschiedene voorbeelden, liet welk, het
blykt, dat de Heer onlingt diid, de eene Natic
koren de andere, den eenen mensch koren den
anderen, bequimg hebbe, Zonder dat ^{zelf} dat by
de apstomtt liet de voorvaderen in aandrifing
kwam: en hij liett wyshy te sulke voorbeelden
liet de gewyde schryften der joden, liet welke
tot blyck, hoe dij, piitt door dese vrye kende
van god voormaals wel eens seer bevoorrecht wa-
ren, en diid hier, over nu des te minder te flaz-
gen radelen, het eerste voorbeelde wort 42, 9.
ontleend van Isaac en Jmael. Beiden waren
Zoonen van Abraham wient naneven sich de
joden seer laagshy bevoenden te lijn. Doch de
beloffen, welke god aan Abraham en dydaad
gedaan had, waren, naar gods eigen vrye be-
paling, niet aan beiden, maar aan Isaac al-
leen vervult. Het tweede wort ontleend 45, 10
— 13. van Esau en Jakob: beiden van eenen
Vader Isaac en eenen Moeder Rebekka, en
wel toe eener draagt: doch, des niet te min-
dat god, reeds voor de geboorte deser twee

deren, aan de moeder geëigd, dat de doodt. met een ge-
 slacht van den jongsten, en een geslacht van onderswerpen
 zijn. Gene: 20. 21-33. We hebben ook de Heer volg:
 Malia: 1: 2. 3. de verzamelingen van Jafob, ter een-
 ne behandeling, wijft op de inderoer bezigheid, met
 welke hij den, en op de inderoer gebedigheid, met
 welke hij de Heemden behaant. Het eerste
 voorbeeld is 10. is ontrent van het gene Mozes weder-
 voor. Genes. 35: is de groetman, ¹⁴ hemelrijf, werd verhoort
 om een naderre verhoening van Gods tegenwoordigheid,
 Heer van den Heer van inderoer, dat hij Heer
 zoo veel mogelijk ware, zoudt te wille zijn: voor
 zoden gevende, dat hi barmhartig zoudt zijn dien
 hij barmhartig wille wijflich inderoer zoudt over
 dien, over wien hi zich ontfermde. Het tweede
 voorbeeld leest ge. gahiedend van David op vs: 17.
 Het voorbeeld betroude de goddelijke Heerheid in het
 kappen, daar deze wort van Gods wege een
 wijflic byed gappard en draunde gahonden werd,
 op het. Hij naderhand een: zoo veel te treffender
 voorbeeld zoudt klunen zijn van Gods inderoer
 en rechtvaardigheid. En zoo bleef van, uit de
 twee laatste voorbeelden, dat God vol: 1 vs: 10
 zich ontfermt over dien hij wil. Heer nagast
 de spalken een bederping te Heer, als of den
 al de Heerden op God kenne, door zich te beve-
 pen, deels op Gods overmacht, deels op degen

wytheid, in het bereyden van de selke oogmerken.
 Het eerste doet hij vs. 20: 21. door vergelyking met
 een Bottebauffer, die van zyn boom, een man of
 meer samenlyk, stuk, werkt, naar het hem wel-
 gerate, maken van. Het andere vs. 22: 23. door
 aan te toonen, hoe juist in de handelwijze van
 God, een te elne zyde zijne menscheit, en ten ande-
 rezyde, aan de andere zijde zyne goedertierenheid op
 het luttelheit doorbluif, vergel: over dese gehele
 plaats onde omkryging van Psalms. hoof aan de Spa-
 ninnen.

Dese eigenchap van God wordt ook door de
 reden selve welcort. Zonder haer zoude hy niet
 de onafhankelykheid, de almachtige de heilige de
 goeue, met zyn woord, niet de allerwolmaast heet.
 Daar hy de schepper van alles is, kan er niets be-
 sagt worden, dat welc zynen wil bepraten kan, die
 zert. alles beprate heet. Zonder dese vryheid van
 Gods wil, soude de gehele regearing dor werelt, of
 aan een noodlottigen dwang zonder vassiaaf, of
 aan een blind en redemloof geval, onderworpen zyn.
 Endeelyk levert ons de onderrinding de merklike
 proeven der godlyke wytheid op, in het beslitten
 van het lot der menschen, en van gehele
 volken. Hier gepast segt er Nutt van 2^e
 deel 1de levereerde bladz 150, 159. hij maakt wim

en rijt, hij verhoogt en vernedert, Hij doet en maakt
 leevenden, zoo als zijn goedvinden dat mede brengt.
 — Deze weest hij alle aardse voorrechten en genoes-
 gen! in dynen behoort, heere leeft onopgemerkt in
 eenen soberen en ligen kans daar tenen. — Den
 eenen verheft hij de gelukkigste bezaamt — en
 zelf vermagend, den ander moet met eenie mindere
 bedeling te vreden zijn, Den eenen stelt hij in
 de gelukkigste omstandigheden van overvloed, en
 behouding, den ander vindt zich in den ongunstige-
 sten being geplaatst, Eelden het ayne loze de-
 doelingen, dan leidt hij den leevend naar af
 van jonge menschen, dan scheurt hij de beere
 the rechtgenooten uit elkaander armen, dan reest
 hij de nuttigste menschen door den doode weg,
 zonder dat iemand dat hem kan zeggen: Wat
 doet hij? — Maar make hi wil, bevordert hij
 Hoorningen op hünne kroonen, of verbroekt hünne
 Schepers, op dynen wens, gaan Natiën op aloude,
 Hij spreekt in een oogenblik over een volk en over
 een koning rijk. — Over het eene volk doet hij
 de liden van het aavangende tot laag vanden
 hemel gaan, terwijl het ander laag nedordit in
 de schijn van het doods. — Jozob's aag ellicht
 werd het bevinde, het afgezonderde volk van Jhane

met uitsluiting van leeren en zijne nabemakingen. En
 terwijl hij anderen overliet aan de verblindings der Afga-
 rij, riep Hij even. Abraham liet het ier der Pharisceen.
 Ja, Hij maakt een onafhankelijke beschikking over den wi-
 jigen staat der menschen. Die ontfennende dient
 Hij wil, vormt hi niet het zelfde leem een vat ter
 een en een vat ter andere. Jherus geeft hi aan zijne
 bedorven en aan de rampzalige gevolgen zijner sonde
 over, terwijl hij eenen woedend vervolgenden Paulus in
 zijne boosheid stuit, en met eeuwigte uitforming op hem
 nedersiet.

Daaromt deze vrije wil van God wordt ook door den
 Spottel bijzonder geroemd, als zichtbaar in onse ge-
 radige verlokking door den Here Jesus Christus
 Eph 1: 3-12. Welke plaats ons naderhand nag by de
 behandeling der Godlyke besluiten voor dat Nouen.
 Alleen valt ter deser plaats op te merken, dat
 Paulus spreekt van Gods verkiezing vs 4. zyne voor-
 verordening naar het welbehagen zynes willens vs 6.
 en vs 9. en naar het voornemen des geenen, die alle
 dingen werkt naar den raad zijns willens vs 11. Niet
 dese laatste plaats olykt ook, dat alles van den
 Geyen wil des Allerhoogsten afhangt. Daaromt, volg-
 spreking 4: 11. is alles wat er is door zynen wil, en
 door zynen wil geschapen. Daar nu God niets

470
anders kan willen, dan 4 gans heilig, rechtvaardig en
goed is, en ook aan zijne doodlyke Schepselen niets
anders kan voorschrijven, zo is het heilig, dat by alles
wat Gods wil gebiedt, goed hebrren: we schreven ook de Sa-
lijmaker ons geboden heeft, te treden: Wij wil ge-
schiede. Matth. 6: 10. en ons in dat te treden het
uittinnendert voorbeeld, gezeyen heeft Matth. 23: 39.
Hier by moet men wel opmerken, dat, gelijk in het
gebod des Heeren, Zoo ook elders, Gods wil byzond-
derlyk Gods Gebod betekend. verg: Matth. 7: 21.
Rom: 12: 2 1 Thess: 4: 3. Hebr: 10: 36.

§. 13.

Gods Almaacht

Godde wordt de hoogste macht, op vordschullende wijzen
in het N. T. begehoren.

Hem wordt begehend bracht Matth. 22: 29.
2 Cor: 13: 4. macht Luc. 12: 18. (choon doert het eerste
woord wel eens voor Majesteit gebruikt wordt, en
het laatste voor gerach of recht) werking of liever
krachtig werk ende vermoen. Coll 2: 12. werking d'ne
pracht - Efe: 3: 7. een uitnemende grootheid zijner
en zyne werking der sterkte zijner. macht Efe: 1: 19
God wordt deswege ook genoemd, machtig Luc: 3:
49. Rom: 4: 25. 2 Cor: 8: 2. 1 Tim: 5: 12. Hebr: 11: 39

ende Almachtige. 2 Cor 6: 10. en deszelfs in de openbaaring van Johannes.

Deze macht van God wordt byzonderlyk eene almacht genoemd, welke niet alleen uitwerften kan, wat zij daadelyk uitwerket, maar ook onbepaard, alle; zonder uitsnoering, zoo dat se daar door alle andere kraacht en vermogen onmetelyk te boven gaat. Zoo is het antwoord van den Engel Gabriël an Maria op hare vraag: hoe zal dat wesen, dat ik verricht worde en eenen zonen baren dal, deryl ik geen Man hebbe? Luc 1: 37. geen ding zal by God onmogelyk zyn. Iets diergelijks was ook betrekelyk Ura gesege Gen: 18: 14. en op gelyke wyde ziede Jeromias hoofs: 32: 17. Heere geen ding is new te wonderlyk. — Wanneer eens de Discipelen den Heiland na het voorstel van de moelykheid des zalig wordens voor eenen dypen, hem met veel verslagenheid vroegen: wie kan dan zalig worden? andwoorde hy: by de menschen is dan onmogelyk, maar by God zyn alle dingen mogelyk. Matth 19: 26. vergl. Marc 10: 27. Luc 18: 27. En Paulus leent aan God Efe: 3: 20 eene macht toe, om meer dan overvloedig te doen boven al niet alleen, dat wij bidden, maar ook dat wy dunkt en.

Zulke onbepaarde uitsprekingen maaken,

12
evenwel, op een zedelijke en goede behaagende wijze, ver-
traan worden, even gelijk dit aangemerkt is, omtrent
de onbepaalde uitdrukking van Gods vryen wil. Het
zyn namentlyk, uitdrukkingen van ~~Gods vryen wil~~,
geschikt naar ons menschelyk begrip, om ons het
alles te loven gaande van het Godlyk vermaen, en
en tegenstelling van het beperkte der menschelyke
kracht, te doen bedenken; ons vermaen schiet
deshyels te lof, tot het uitbreiden van uitvree-
lyke dingen, onse macht wordt belemmerd door
hooger macht, onse werking wordt door de tegen-
werking van anderen belemmerd; maar zoo iets
heeft by God geen plaats, en bestaat yene macht,
die hem iets, verhinderen of belemmeren kan, en
onder de dingen, welke ons mogelijk door zijn on-
eindig verstand kunnen gedaan worden, is er niets
het welk hij niet, door den wyl van zynen wil,
kan daar stellen. Van hier, dat ook de Heiland
zeft, Joh. 10: 29. niemand kan mijne schapen
ruyken uit de hand myns Vaders en Paulus

Rom. 8. 31. Zoo God voor ons is wie zal tegen
ons zyn? Van hier ook zyne vraag, 1 Cor. 10: 22.
Zyn wy sterker dan Hy? dat wy ons ongeschikt
tegen Hem zonden darren hant? van hier

endelijk, dat dezelfde god het hem noemt den god, die
 daar is boven allen Efe. 4: 6. den alleen machtigen
Heer 1 Tim. 6: 16. en den genen, die de dingen die
die niet zijn, roept als of ze waren Rom 4: 17. van
 welke plaats in * vervolg breeder. Uit deze aan-
 meringe, blijkt het dan yensegzaam, dat wij, met
 den Bybel, Gode almacht toedryvende, ons hier
 bepaalen moeten, bij dingen welke door het God-
 lyke verstand kunnen gedaan worden, en by sul-
 ke dingen, welke tegen Gods allerheylighe natuere
 niet strijden. Het is derhalven reuwl. hi ver-
 gens waart of God ook tegenstrydigheden doen kan?
 want tegenstrydigheden doen, is niets doen. Zoo
 is het ook gesteld met de vraag: of God ook son-
diegen kan? want dit soude het selde zijn
 als te vragen, of God ook kan ophouden God te
zyn? Wij onthouden ons dan van sulke onder-
 sakenende vragen, en zeggen liever met Paulus
 Hebr. 6: 18. het is onmogelyk dat God liegen en
2 Tim. 2: 13. Hij kan sich zelve niet verlokke-
nen, en met Job. 1: 12. Hij kan niet ver-
loopt worden met het loode.

Het alle te boven gaande van Gods macht
 wordt ook nog, op een nadrukkelyke wyze, uit-

44
geëlikt, aan Gods wil een dadelyke werking niet
begeleeren, zoo juist de kermelingen. openbaring
4: 11. hem toe. Gij hebt alle dingen geschapen, en door
uwen wil zijn de, en zijn de geschapen. Zoo wordt de
deed aan het woord van God, d. i. aan zijn bevel de
naarstelling der wereld begeleeren: zoo zegt
Paulus, Hebr: 11: 3. dat de wereld door het woord Gods
is bereid: doelende op dat verheven gezegde
Genes 1: 3. daar zij licht en daar was licht! het
gene ook Ps 33: 6. wordt uitgedrukt: door het
woord des heeren zijn de hemelen gemaakt: en Ps 109,
Hij spreekt en het is er, Hij gebiedt en het
staat er. ook behoort hier toe de te varen aan
gehaalde plaats Ps 4: 17

Flourens, ook des zeden selve leert ons dese
almacht van God. Zoodra wij aan God denken,
denken wij aan dien, die de wereld geschapen
heeft en onderhoudt, en die aan ene macht welke
al onze bevatting te varen gaat, en varen welke
wij gene macht denken kunnen. Zonder sulke
eene almacht soude God niet de opperheer en
regeerder der wereld kunnen zijn, zoo min als
het hoogwaardige woord van het verheeren
van swaafte schepelen. Naar plagen wij de
oedervinding, ook dese ~~leert~~ leert ons het Godlyk

alvermogen; en de heilige Schriften wijzen ons
zelve op de overvloed van Gods magt, welke ont in
de ogen vallen.

1. Denk en wij vooreerst, aan de werken der
Schepping, wij maken naar Paulus 1er, Rom. 1:
20, uit de wereld en voortaan en doorzien Gods
eerwige kracht. Men stelle zich voor, de
verbaasende grootheid van het heelal; beginne
men wij met het stellig gevaarke der hoge beren
gen, met de uitgebreidheid van het vlakke
land, het welt zich van dertwintig duizend
avonden laat, met het mafelonklyke der
Zee voor het oog van den reiziger, die,
weken en maanden lang, op dertwintig met een
snellen vlucht seilende, niets dan lucht en
water aanschouwen, dan begint men nog
eerst met het keien van kleine Kreupen
op deze aardbol. Bedenkt men dan, dat
deze aardbol, welke nog immer aan alle
syden bevoord of bevoegt is, slechts een
leins gedeelte is van dat Zonnenstelsel,
en dat dat Zonnenstelsel hoogstwaarschyn
lyk, by het groot heelal vergeleken,

minder is, dan een Landstreek bij het gemaakte
 der hoogste bergen en en uitgebreijde land
 woestynen, dan moeten wij, ont verbazen over
 de macht van hem, die, zulk eene omme-
 kelijke wereld geschapen, zulk een onbegrensde
 Coninkrijk getracht heeft. Men stelle
 zich voor de onveranderbare verhoudingen der
Scheffelen, welke dit keizer oplevert. Be-
 gunnen wij weder met deze aarde, zien wij
 de verhouding van planten, Fruiten en
 Broomen, welke haar bedekken, de menig-
 te der dieren, vogelen, vischen, en insecten,
 welke overal thuis hebben, de verschullende
 Stoffen, welke in haar Sonnenste verstoor-
 den zijn, en het aantal der menschen welke
 hare voortreffelyke bewoners zijn, gaan
 wij alle de verhoudingen na, welke
 bij ieder gebelacht en voort gevonden worden,
 dan hebben wy reeds een verbyterende
 menigte van Scheffelen, welke van de klein-
 ste tot de grootte, van de geringste
 tot de aandslyfste een helen uitmaken,

van welke de Schape en zijn aanelander
passen, als het getal derselbe onberekenbaar.

1. Doch dan hebben wij ook weder nog maar
een begin gemaakt met tellen, op die Plaats
onzer woning, welke een Steppen uitmaakt
in het geheel al, dat wij vooronderstellen
mogen, in alle de deelen van deszelfs on-
gemeten ruimte, geen minder verscheiden-
heid op te leveren. Welk eene almacht, die
dat alles uit het niet te voorschyn riep,
wiens woord, wrent adem, wrent wil, genoeg-
zaam was om dit alles te scheppen.

2. Denken wij aan het werk der God-
lyke voorzienigheid; geen minder reden
hebben wij, om de Godlyke macht te er-
bedigen, die dat alles, wat geschapen is,
in Stand houdt, die al de bewegingen
en werkingen der Schepselen bestuurt, zon-
der wiens medewerking niets gebeurt, en
die alles eend tot zyn heerlyke einde
bestuurt. Men Stelle Sich Slecht voor,
hoe Hij in de Lente het gelaat des

13
waardigks vernieuwt. hoe hij in den Looer en
kerft voor al wat leeft wonder breed. hoe Hij
door wormen de die kroert, de bergen roepen
daet en evenwel de arde berestige dat zij
niet wienfelen. Dan flomme men met zijne
gedachten ten hemel, en zie, hoe door die
onmetelike ruimte, des onkuchelgelyke gervaarten
van hemelische Lechamen. met een onbedenkelyke
fnelheid bewogen worden, en door. al de arven
heen, Zonden verwarring of verwatting te ver-
vaken, in orde blyven. Men overwege ver-
der, hoe alle reedelyke en wij verpene fleep-
zelen, in hunne wandelingen, door hem
bestuurd, en alle hunne beoelungen in overlyg-
gingen aan zijne roepzelen door hem deucht-
baar gemaakt worden. Eindelyk. He men
gaet die onkuchelgelyke werken van Gode, welke
buiten den gewoonen loop der Natuur. ge-
fcheuen, en wy wonderwerken. plagen te
noemen, van welke met het suaver Effement
byzondere praoven overoort, in de wonderen
door den Heiland verriecht, B. V. de fpey

Zing van duizenden Menschen met weenig Syph,
 de bevruchting der Apatheten op den door-
 liechten Pinxten 3e. gelijk het ook vele
 in het O. T. genoemd, overnemen, B. T. de
 afgang der Oracles door de rode Lee
 1. Cor. 10: 4. de opvoeding met manna, en
voeding met water uit de steenrots 13: 7.
 3e. Prophet het is in Leidende wonderwerken
 dat ook de oude bevruchtingen, gelijk
Abraham, de godelyke almacht geïerde
hebben, bedenkende hoe God de dingen die
niet zijn, roep als of ze waren, Rom 4: 17
ten vallen verrekend zijnde dat het gene
zij beoofte zij ook magtig was te doen
13: 21. overleggende dat God magtig was
ook eenen versterken, uit den dooden
te roepen, Act. 13: 30. gantsch anders
 den de Induccion, die, naar Jesul's kerke
ping Matth. 22: 29. Oracles, niet weten
de de kragt Gods, in de opvoedinge
der dooden zigtbaar, en byzonder in de
opvoeding van Christus tevoord volg. 2. Cor

3:4 & Collof. 2:22.

3. Denken wij, eenvoudig, aan het groote werk der Verlossing van ellendige menschen, door de liefdenijver van onzen Heer Jeshu Christ, wij vinden reden, om de goddelijke magt te bewonderen in deze geheimen der genade, en met Paulus Epl. 1:16-23. te roeden in den Geest der wijsheid, op dat wij mogen weten, welke de uitnemende grootheid zijner Kracht zij aan ons die gelooven, na de werkinge der sterfste zijner macht, die Hij gewracht heeft in Christus, als Hij Hem uit den dooven heeft opgewekt, en heeft Hem gezet tot zijne rechtvaardigheid in den hemel, verre boven alle overste, en macht, en kracht, en heerschappij, en alle naam die genoemd wordt, niet alleen in deze wereld, maar ook in de toekomstige, en heeft alle dingen zijne voeten onderworpen, en heeft hem der Gemeente gegeven tot een Hoofd boven alle dingen. Hier door ook is de

Staat der wereld geheel verandert, het mensche-
 dom eene eeuwige verlossing aangebragt, en
 eene herbepping in den Zedelyk en loefftand
 der beoorrenste menschen daar gesteld. De
 Zelfde Apostel magt daarom de worthinge
 van gods gracht wel roemen, 2de in zich
 zekren, dien de genade gegeven was, om
 de zadenen te verlichten (Gal 3: 7. d. als in
 de verbetering en Heiliging van synre medelid-
 kenen 11. 20 & 2de 9. d. Elk Zondaar, die van
 de magt des Satans tot god bekeert, en
 in het koninkryk syns loons overgezet
 wordt, is een loontulder der godlyke magt,
 die hem, uit den Staat syner ongerec-
 tigheid en afpeerigheid, telt, en synen
 wil overtuigt, synre trotsheid vernedert, synre
 zwartheid sterft, hem tegen de vertelding
 wapent, hem van een slaaf der zonde en
 syner lusten, tot eenen gewilligen oer-
 naar van god en Christus maakt, ja
 hem als uit den dood herleven doet.
 En wat zal het zyn, wanneer, na dit leven

deze door de zonde doode Menschen wederom leven,
 met verheerlijfde lichamen en gant. In vernieuw-
 de gemoeoeren leeren zullen door de praagt
 van Christus, die dan eene Gemeente van heil-
 ligen en gezatigden uit Adams verbeterd
 nat. raath, volkomen Zaligen Zal, naar de woe-
 ning, waar door hij ook alle dingen sich
 Zelfen kan onderwerpen. Filip. 3:21. Dan
 Zal God eertt reott de iere krijgen van dype
 maecht, weshalven de hemelingen ons volkomen
 in Joh. 14:12. Gode tejuichender: Gz. Heerdigt
 waardigste ontbrangen de heerdigt heid, en de
 eere, en de praacht, want Gz. heett alle din-
 gen geschapen. * Hoofst. 4:11 ja alle schep-
 sel Zal men dan hooren zeggen: Hom die op
den kroon zit, en den Lamme, Zy de dank-
zegging en de eere, en de heerdigt heid en de
praacht in alle eeuwighheid. Hoofst 5:13.
 vergl. Lutt 2^e deel 3^e Leerride.

D. SA.

Goos Heiligheid

God wort in het N.T. even als in het Oude,
 + en door wren wel hgn 19, en tynde geschapen +

meermalen ons voorgesteld als een heilig God,
 en dan wordt daarmee die eervoordeige eigen
 Schap zyner natuur uitgedrukt, volgens
 welke. Hy van alle zedelyke verkeerdheid
en onreugd vrij is; en, in al zyn wille en
doen hoogst onberispelyk, zuiver en rein is.
 Men kan $\frac{1}{2}$ ook dit uitdrukken, dat God
 al wat goed en recht is bemint, en al wat
 kwaad, onrecht, en onreugend is, veroot.

Het is zoo, zoothet schywt wel in't
 O. T. door het woord heilig, te worden
 uitgedrukt de gehele volkomenheid, en
 de daar op gegronde eervoordeigeit, der
 Godlyke natuur; gelyk men zoo doorgaans
 Job. 6:3. De Loofziching der Krachten, heilig
heilig, is de Heer der Leerscharen! gewoon
 is op te vallen, en wij S. 7. ook openb. 4:8.
 hebben verstaard: doch dese is niet de al-
 gemeene, zelfs niet de meest gewone, letter-
 kenid. Integendeel, daar men zelf op
 dese plaatsen, op welke gene andere dan

de zedelyke reinheid en heiligheid van het
 opperwezen Londe kunnen voortaan, zoo deyn er
 vele plaatsen, op welke geen andere dan deze
 betekenit pakt. Zoo is het met de verma-
 ning van Pebrul 1 te Aft 155, 16. gelyk 44
 die te geroepen heeth, heilig is, zoo wordt
ook zelve heilig in al wren wandel, daarom
 dat er geschreven is, zykt heilig want ik
ben heilig! Soelende op Levit. 11. 44. h. 1912
8. 20, 26. op welke plaatsen het bugeryme zou
 syn, aan de hoogste Godelyke vermaattheit
 te denken. Zoo wordt ook in het habeo dat
Heiland's Joh 17. 11, de uiterdubling heilige
Vader Aft 1. 45. 26, verweld met rechtveer-
dege Vaser: en openb 6, 10. wordt halig &
waarachtige met elkanter vereenigs. Zoo
 heet dan God de heilige, op de 100 even-
 genemde plaatsen, gelyk ook openb 13, 9.
 Schoon daar een ander woord in het oer-
springelyke theat. En zoo wordt hem
heiligheid toegelend. Hebr 12, 10 en Gal 4. 24.

Door een schoone overdrachtige manier
 van spreken noemt Joh: hem een licht waar
 in gantsook geene duisternis is. Joh: 1. 9.
 een uitdrukking welke op zich selven gezet
 men, wel Loude kunnen verklaard worden
 van Gods volmaakte louterheid en wysheid
 of ook van zyne loovere gelukzaligheid;
 want licht is een gepast sijnbeeld van
 beide: doch ter deser plaatse verdoet het
 verband, dat wij se verklaren van Gods
heiligheid, welke door geen de minste
 plek van sedelyk gebrek of verkeerde
 teo ontklitterd, of beneveld wordt; trouw
 wend, de spattel vervolgt deze zelfde
 leenspreuk 1. 6, 7. en leest daar uit, dat
 God zulk een licht is zonder duisternis,
 of, dat ook wij niet in de duisternisse,
 maar in het licht moeten wandelen,
 gelyk hij in het licht is, op dat wij
gemeenschap met hem mogen hebben, &
 wat het wandelen in de duisternisse

Hij, verklaart de Apostel zelfs voor Loungen
vs 7, 8, 9, in het heet wandelen, is den gilt
Loungen, - heilig leven.

Het zelfe wordt opent: vs, 4 dit uit
gevoelt: Hij zyl alleen heilig! Trouwens,
indien de reinhed van alle reeds ge schepsel
ten met die van de ghehele verg de en we
den, dan verliet de eerste alle haren glans
en luster; en ^{de} volmaakte heilig heid zal we
etewig alleen gwe verheeren, die de bron
van alle heilig heid in syne schepselen is,
verheeren en groot is daarom ^{ook} de geachte
welke elk uiterat? Job 4: 17, 18, 19, volgens
de vertaling van A. A. Schalkend

- " Is eenig verveling schuld oed by god?
- " Is eenig man zuur by god in het oed?
- " Zijn in syne deuren stand by een reus?
- " Placht verduim met te by syne deuren?
- " Hoe veel te meer by de verduim van te me hatten,
- " van hatten wie stand by in het oed is,
- " die, als een mothe, worden verduim zeld!"

Het zelfe de verduim van god verduim

Leidigheid, volgens welke Hij voor alle Zedelyk
 Leevend en geslacht verantwoord is, drukt vol gehoor
 uit. Ps. 1, 13. God van niets veroordeeld worden
met het Leevend: het Leevend heeft geen vat
 op Hem,immer heeft het Leevend een vat
 of verantwoord voor Hem, die de heylighe-
 dyheid is; nocht Leevend het hem anders,
 dan hoe te verpooen voor; zoo dat Hij even
 myn in deelen hebben de gedachte van Leevend
 kan Levellen, als Hij ze in anderen goed-
 keuren of bevorderen kan. Dit Leevend
 deel overeen met het gene 2. Tim. 2, 13. worden
vergedent: Hij kan hem selven met ver-
loochen; 8. Act. 6, 10. het is onmogelyk dat
God leeg verge. § 13. Psal. 40.

Van hier dat vol God in zyne heilige-
 leyde wordt voorgesteld als een voortreft, het
 welk wij menschen na moeten volgen. Zoo
 voornamst Levellen 1. Pe. 1, 15. 16. Zoo
 welk Jhannit out op, om in het licht
te wandelen, gelyk Hij in het licht is.
 1. Jof. 1. 1. 1. 7. Die baren Psal. 13 8

Paulus Efez. 4, 22—24 Om den onzen menschen
af te leggen, en den nieuwen menschen aan te
doen, die naar God geschapen is, en ware
rechtvaardigheid en heiligheid

Een God, die zoo heilig van Natuure is,
 handelt ook altoes overeenkomstig deze zijne
 heiligheid: alles wat Hij wil, alles wat Hij
 doet, is heilig. Hoe vrij God is, hij kan niet
 anders dan naar zijne heiligheid te werk gaan:
 vergelyken 3 12 Psal. 42. het bejendend Lorde
 onbetamend voor God zijn. Dit is het, wat
Paulus door 1 rog leeft, wanneer Hij op die
 plaats, Hebr 2, 10, op welke Hij den allerhoog-
 sten en onafhankelijken God beschryft, als
 den geneen, om welken alle dingen zijn,
 tegelyk met zoo veel kracht uitspreekt:
het bettaande hem, om welken alle dingen
zijn, en door welken alle dingen zijn, dat
Hij, vele zinderen. Lat de heerlijkheid eien
lands, den oversten Landman kunnen. De
teghheid door zynen Lorde Heiligen, Hij
wil er mede uitspreken: het pakte God
langt geen anderen weg, menschen kent

agen; het kwam zoo, en niet anders, met Gods
 heilige natuur, en ignen daarmede overeenkom-
 stigen, heiligen, wesen wil, worden. En dit
 mogen we op alle Gods verordeningen,
 en handelingen Loopen.

Daar wil God zoo heilig is, schaamt
 hem ook in zijne Schepselen niet, dan
 het gene heilig is, en hij schryft hun
 heilige wetten voor. Gods wil is daar-
 om een goede en volmaakte wil. Rom. 7:2.
Want dit is de wille Gods onse heilige
making. 1 Petr. 4, 3. Welhalven vol ont
de groetste en dierbare betoffen geschon-
ken zyn, op dat wij door dezelve der
Godlyke natuur deelachtig worden.
 2 Petr. 1:4. Trouwent alle Gods wetten
 dragen er ook de kenmerken van, als
 overeenkomende met, en voortvloeiende
 uit zijne heilige Natuur, als hoogt
 bezagelyk aan heilige wesen; niet en
 heiligt dieldende; de hoogste heilighed
 voorbelyvende en er toe opwendende; en

lyk bij de behandeling van Gods Gerechtig-
 heid, nader blijven zal. Het kan ook
 niet anders. God, die zelf van het Afgwaad
met versocht wordt, versocht niemand Joh.
 1, 13. Die zelf heilig is, zegt ook tot syne
 Vader: Zyt gij ook heilig in al uwen wandel
1 Petr 1, 16, 16.

Het is hier om ook, dat God, door ge-
 pante verordeningen en hulpmiddelen, de men-
 schen tot de heilichheid opleidt, welke hem
 zoo seer behaagt. Hier om kon de Pau-
 lymaker, met zoo veel verkouwen uren
 voor syne leerlingen, Joh 17, 18 & 19. Heilige
Vader! Bewaart de in uwen naam, heilig
ze in uwe waarheid! En de Apostel zegt
 deswege 1 Petr 2, 10, dat de hemelfche Vader
 syne kinderen verplicht tot hun nut,
op dat zij syner heilichheid londen deelach-
tig worden. Men denke hier slechts, hoe
 de eerste menschen heilig en onbesmet
 uit des Scheppers handen kwamen; hoe
 het mensendoom naden val was, door de

Hem van het geweten, van de onzuiverde afge-
 schreeft, tot de denge aangemaeking wordt,
 toe, bij de toenemende verbattering, het ge-
 haacht van Abraham verkozen is, om een
 leerschool voor denge en godsdiens op
 arde aan te leggen; hoe hij van tijd tot
 tijd, prediker van heiligheid en goeda-
 zigheid, gezond en leeft, in de geschrevene
 bewaaring ont de beste handleiding geeft;
 zygen doen ont schenkt, om ont te verlos-
 sen van alle ongerechtigheid, en ont te ver-
 megen tot een volk yverig in goede wer-
 ken; en eindelijk zygen geeft uitdrukt,
 om ont te hervormen naar zijn teed in
 ware gerechtigheid en heiligheid.

Allermeeft wordt Gods heiligheid
 zichtbaar, in het uitdelen van beloningen
 aan hen, die zich op heiligheid toelaggen,
 en van straffen aan hen die in een on-
 teelig leeren voortgaan. In dit opzigt
 beroepen zij die om Christus saak ter
 dood gebracht zijn, zich op Gods heilig-

heid, welke niet kan nalaten, hünne moorden
naard te praefen openb. 6. 10 hoe lange, O
heilige en waar achtige heerscher! Verdoelt en
wreeft hij ont bloed niet van de gene die op
aarde woenen? Indgehoft! Komen zij, die
de overwinning op het beest behaard hebben
openb. 15, 4. voor, als bekruigende Gods heilig-
heid, Lichtbaar in hünne verlossing, en in
de Straf hünner Vijanden: Wie Lande Ik
niet vreesen Heere! en wren naam niet ver-
heerlyken! Want hij zigt alleen heilig,
want alle volken zullen komen en voor u
aantreden, want uwre oordeelen zyn openbaar
geworden. Doch hier van nader by Gods
Rechtvaardigheid.

De te voren aangehaalde plaats uit
Hebr 2, 4. geeft ont ook aanleiding, om te den-
ken aan Gods heiligheid, betoond in het laten
lyden en Sterven van Synen Zoon, ter ver-
lossinge van doodschuldige Zondaren; doch
ook dit moet nader, by de behandeling van
Gods rechtvaardigheid, blyken.

Zoo leert ons dan de heilige schrift: God
 is heilig. En om ons, naar onze menschelyk-
 heid, een afzonderlijk van deze godlyke
 denge te geven, hebben wij voor ons oog ge-
 schikt den heiligen en vloekelosen Jeshu, dat
 heet de vreeslyken Goos; Jeshu die in
 al syn spreken en doen Zoo onberispel was
 dat Hy niet alleen syne Olyanden kon
 doen vertommen met de vraag: Woe woe
overtuigt mij van Zonde? Maar ook in
 syn gebed tot God, van niets te werelt
 vergering behoeft te vragen, in geen ding
 verschoning nodig had.

De reden zelve vindt de leer van
 Gods heiligheid noodzakelyk en kan zich
 geen eerbiedwaardigst Goetheo verbeelden
 zonder heiligheid. Jeder gevoelt het on-
 zergende der gedachte, dat de looze wete-
 gever en Plichter van allen zelf onder-
 gend zyn Zonde. Wij zelve, die Zoo
 vol van doodelyk gebrot zyn, hebben

Teeds loogachting voor deugd, en afkeer van
 ondeugd, en wij gevoelen, dat de mensch
 naar die mate voortreffelyk is, naar welke
 hij geen kwaad, zoo min in zich zelve, als
 in anderen dulden kan: Zie veel te meer
 moet dan Hij, die onze Schepper is, die ons
 deze gevoelens heeft ingebouwd, en die de
 loogstrolmeek te wesen moet, niet een afschuw
 hebben van alle kwaad, en een welgevallen
 aan alle goed? Endelyk zien wij ook hier
 teeds te veel, by onderrinding, van het verband
 tusſchen deugd en geluk, als mede tusſchen
 ondeugd en ongeluk, om te kunnen wyſſen
 len, of hij, dat dit verband daarſtelt, de
 deugd bemine, en de ondeugd hate.

Aller gewichtigſt is deze leer van Gods
 heilighen. Behalven den uitſlag naar,
 welke de op andere leerſtukken heeft, zoo
 al op dat der Straffen op de Zonde bedraagt,
 en op de groote leer der Voldoening van

Christus, die het middelpunt des Evangelies
 is, 24 is ook de leer van Gods heilichheid
 de grond de grondslag van alles, wat de heilige
 Schrift en de reden leert, aangaande Gods
 verdere. Zoelyke dengeen, als rechtvaardig-
 heid, goedheid, trouw en diergelyke. God
 ook is rechtvaardig, om dat Hij heilig is;
 Hij is welsadig voor zoo veel Hij heilig is;
 Hij is getrouw en waarachtig, nademaal Hij
 heilig is. Heilichheid is de grondslag van
 alle Gods handelingen: Hij doet zoo, en
 niet anders, in alle de betoningen van
 zijne rechtvaardigheid en goedheid, om dat
 zoo, en niet anders, overeenkomt met zyn
 heilige Natuur.

Vergelyken 1° deel D. 5. leerrede.

D. 15.

Gods Rechtvaardigheid

Met Gods Heilichheid D. 19. Staat zijne
Rechtvaardigheid in zulk een naauw verband

dat wij ze nauwlyks in onze gedachten
 kunnen van elkander scheiden. Evenwel men
 is gewoon, zich God als Rechtvaardig wor-
 te stellen, wanneer Hij, overdenking zijner
heiligheid, naar recht en billigheid met
zijne roedelijke Schepelen handelt.

De betekenis der woorden rechtvaar-
dig & rechtvaardigheid, zoo als dezelve in
 meest alle talen gelikt, leidt ons tot deze
 gedachte. Men noemt ook dien rechtva-
raardig, die naar recht en billigheid
handelt met anderen: en schryft hem
rechtvaardigheid toe, wanneer hij zoo ge-
 woon is te handelen. Het spraakgebruik
 des N. T. staat hier mede volkomen over-
 een: die de rechtvaardigheid doet, zegt
 Johannes 1 Br 3, 7. die is rechtvaardig. Deze
 betekenis is zoo algemeen in het N. T., zoo
 wel op plaatsen waar van God gesproken
 wordt, als op zulken, die van menschen
 handelen, dat men geen reden heeft, om
 naar een andere betekenis te zoeken,

allermintst, om de woorden rechtvaardig en rechtvaardigheid te verklaren in den lip van goedertieren goedgunstigheid, of mergelyk of gelijk door vele tweeduaagelche christenverklaarders, onder anderen ook door Bergen en Hoffelink in syn woordenboek des N. gedaan wordt, op de plaatsen Mt. 5, 19, Joh: 17, 25. Rom 3, 25, Joh 1: 9 en elders.

God wordt dan, in het algemeen, de Rechtvaardige genoemd, als landelende hij naar recht en billykheid. Van hier, dat de Zaligmaker Joh 17, 25. God zynen Vader in het gebed aanspreekt als rechtvaardige Vader! Maar Hy hem een weinig te voren heilige Vader; noemt vs. ii. nademaal hij aanspraak makende op gods heilichheid & Rechtvaardigheid, niets anders van gode begeert, dan het gene eenen heiligen en rechtvaardigen gode loofg. behamend is te geven, en het gene men met het loofg. de recht verwagten mag van eenen God,

die altyd naar recht en heiligheid met de
 menschen handelt; van hier, dat gerechtig-
heid, en heiligheid, als eigenschappen der God-
heid, naar welke de Christenen moeten her-
 vormd worden, met elkander moeten verbonden
 worden Efes 4, 24. Mogelyk zal men op de-
 zelfde wyse ook moeten opvatten des Hei-
 lands gezegde Matth 6, 33. Zoekt eerst
Gods gerechtigheid! Zoo dat de den Zyn: Zoekt
„allereerst der Godelyke gerechtigheid deelach-
„tig te worden! Zegt het er op toe, om
„rechtvaardig te worden, gelijk God recht-
„vaardig is! Althans deze verklaring loont,
 niet alleen, met de betekenis des Woords,
 maar ook met den inhoud van J. Huiders
 Rede, zeer wel overeen. Vergelyk Slechts Post
 5, 10. Zalig die vervolgd worden om der ge-
rechtigheds wille vs 21. Zou Zy uwe gerech-
teghheid oversteediger Zy, als de schriftgeleer-
de en faruzien dat gy in 't konink rijk
der hemelen geensints zult ingaan vs 45.

ook 1ste. 1, 22. Spreekt van het recht Gods, dat is het rechtmatig godlyk gebod; hoofd 2, 26. van de rechten der wet, dat is de rechtvaardige instellinge deraelver; en hoofd 0, 4. van het recht der Wet, dat is het rechtmatig voorschrift deraelver.

Indien wij ook slechts een oog slaan op de wetten, ons van God gegeven, wij bewinzen, dat ze godlyk zijn, als rustende op eenige in onveranderlyke grondbeginselen van rechtmatigheid en billiteit, en loofte betemende aan eenen heiligen en rechtvaardigen God, niets anders voederende dan het gene met de Natuur, den oorspronggeelyken aanleg, en het geluk, der evengelische Wet is, de vrede der wereld, en het loofbetamelyk doel eener zedelyke zegenving, overeenkomst, Wet is rechtmatiger, dan te streke te gevoelen, voor den allerbesmettelysten, eerbied voor den allergrootsten, verbodwen te stellen op den

machtroffen, den Majestieën te verheerlijken,
en schiepe gehoorzaamheid te bewyzen aan den
Scheppen en Heer van het ganfche heelal?

Wat is belamender, dan dat wij het overgana
lylyke Loofen, het geestelyke boven het
Zinnelyke? dat wij matig, kuisch en zedig
op deze wereld leeren? Wat is bellyker,
dan dat wij onse naasten liefhebben als
ons zelf, blyde zyn met de blyden, en
weenen met de weenenden; dat wij mal-
kander leeren en stochten; dat wij recht-
veerdig, trouw, deentwillig, meedogend,
zachtmoedig, bescheiden, vreedzaam en ver-
zoenlyk zyn? gelyk hitt leerde is
deel hads 236. by de behandeling van
Gods heiligheid wel heeft opgemerkt

2. Gods rechtvaardigheid openbaart zich,
ten anderen, in het beoordelen, van de ge-
dragenen zyner redelyke Schepelen, en
in het toewyzen van loon en straf op
dezelve. Wie in handelt hij onzelyk?

naar het nauwst eurgsche recht, en niet de
 hoopke belyfheid.

Beide deze gezichtten noemen het N. T.
 Gods rechtvaardigheid. Zoo zegt Paulus te
 Athenen Hand 17, 31. dat, God eenen dag
gellied heeft, op welken hij de aardboden,
dat is de aardbewoners, rechtvaardiglyf zal
oordelen. Rom 2, 5. 6. noemt hij het recht-
vaardig oordeel Gods, welke een wadlyf ver-
gelden zal naar zyne werken. In 2 Poff.
 5, 5-10. Gods rechtvaardig oordeel, alzo
het recht is bij God, verdrukking te vergel-
den den genen die verdrukken, en hun die
verdrukt worden, voor welking.

Pausvens, Londer dat leert hij, Rom:
 3, 5. 6. dat God de werelt niet Londerlym-
nen oordelen. Even zoo noemt Petrus
 1 Pt 2: 23. God dien, die rechtvaardiglyf
oordeelt, aan wien skid de lydende verlos-
ter veilig het oordeel over zich en zyne
vyanden Gonde overgeven. In dien zayden
 sin kan men rok Gods gerschtigheid op-

vatten, van welke Jakobus spreekt Brief.
 5, 20. Zeggende: de toorn des Mens werkt
Gods gerechtigheid. Hy noopt ter dezer
 plaatse, Zyne mede kristenen, om lach-
 moedig, gesuldig en dult kraag tot toorn
 te dyn: nademaal 't menschen toorn, in
 het weeten van aangedaan ongelijk Gods
rechtvaardigheid niet werkt, of, met an-
 dere woorden, nademaal God de enige
 Richter, in het straffen van zude belen-
 digers, niet handelt naar den uitspraak
 en den zinn van onder toorn: Proeven
 de Apostel gebruikt het zelfde woord
 in dien zelfden zin vs 3. In deze verplaz-
 ding spreekt ongemeen wel, met het gene
 de Apostel leert Hoofst. 5, 7-11. Schoon
 ook de andere uitlegging, volgens welke
 de zin wesen zoude: een toornig mens
doet niet, wat Gods rechtvaardigheid
eischt, eenen goeden en gepathen zin
 oplevert.

Voorts beschryven ons de heilige Na-
 men deze Godlyke rechtvaardigheid, als
 volkomen onpartidig vordeente, wanneer ze
 zeggen: daar is geen aanneming des Per-
soons by God Rom 2. 11. God neemt den
persoon den menschen niet aan Gal 2. 6.
Hij vordeelt zonder aanneming des persoons
over een iegelyks werk 1 Petr 1. 17. God is
geen aannemer des persoons Hand 10. 34.
 Eene spreekwyse uit het O. T. genomen
 en ontleend van rechtters, die naar guntt of
 ongunst meer, dan naar recht en billig-
 heid, handelende, voor dat ze uitspraak
 over de daden doen, eentt sien op het
 aangericht des daders, om daar naar loon
 of straf uit te delen. Zoo iets nu heeft
 in God geen plaats.

Behalven zoodanige verklaringen,
 in welke van Gods rechtvaardigheid, beide
 in het beloonen, en in het straffen blyf-
 baar, geswaagd wordt, komen ons ook meere

melen plaatsen voor, in welk'e afzonderlyk
van één van beiden gesproken wordt.

Meermalen wordt God beloonende
rechtvaardigheid genoemd, zoo als die zich
betoont in het vergeven van de goede
daden der Godvruchtigen, in het verdedigen
der onschuldigen, en in derselver verlossing
uit de ellende van dit leeven. Zoo leert
de Zaligmaker Luc 18, 6.7. in de gelij-
kenis van den onrechtvaardigen Richter,
die toek eindelijk op de herhaalde klagen
eener verongelukkige weduwe recht sprake,
en hare zaak handhaafte, dat Gods
uitverkooren zoo veel meer staat kunnen
maken, dat God de rechtvaardige Rich-
ter, hem, die nacht en dag tot Hem om
hulp roepen, recht doen, en hunne zaak
handhaven zal, hoewel Hij langmoedig
is over hem, dat is, hoe wel Hy dat
recht spreken eenigen tyd uithelt.
Paulus zegt Rom: 2, 13, de toorders

der wet, die ten inhoud der wet wel weten,
 gelijk zoden die gewoonlyke ^{wel weten} ~~wel weten~~
 daar zy de wet onghewoonlyk hooren voor-
 leren, dese dan zyn de wyge, niet recht-
 vaardig voor God, worden van God om hem
 weten niet voor rechtvaardig gehouden,
 maar de doenders der wet, Zij alleen,
 die naar den eisch der gehende wet
 handelen, zullen van Hem gerechtvaar-
 digt d. i. oor toegedeelde ^{beloning} als recht-
 vaardigen behandeld worden. Gelyk de
 spottel dit uit Gods rechtvaardigheid
 vs 11 en vs 5-7 & 10 afleidt. In den brief
 aan de Hebr. h 6, 10. Zegt Hij: God
 is niet onrechtvaardig, dat Hij uw werk
 Londe vergaten, enden arbeid der liefde
 dien gij aan syn naam beresen hebt,
 als die den heiligen gediend hebt, en
 nog deent. En Hoofst 11: 6. dient tot God
 loont, om syne hulp te vragen, moet
 gelooven; dat hij is, en een beloner is der
 geene die hem loeben. vergelyk ook
 de reeds aangehaalde plaats 2 Tess. 2, 7.

Hier op doelt ook Petrus, als hij in de
 ontwaasening van Cornelius en de zijnen, Hand
 10, 34. zegt: ik verneme in de waarheid, dat
God geen aannemer des persoons is, want
 hij zoo wel de geboden van Heidenen, als
 van Joden verhoort, en het goede dat
 zij verrichten, zoo wel met zijne gunst
 kroont als dat van Joden. Dat dit
 ook Petrus beoeljing zij, mag men
 opmaken, uit vergelyking van het
 gene Cornelius hem zoo even gezegd had
 aangaande eene Godlyke booschap,
 hem in een geticht gebracht, dijn luide: Cornelius!
uw gebed is verhoord en uw
aalmoeden sijn voor God gedacht ge-
worden.

Menigmaal vooral wordt Gods skref-
fende rechtvaardigheid vermeld zoo als
 die sechsetoek, in het skreffen van
 Godlose en onbetuurlyken. Paulus spreekt
 ook ten desen opzichte. Rom 2, 5, 6, 8,
 9, 11, 12. voor het rechtvaardig oordeel Gods

welke een regelyk vergelden zal naar
 zyne werken: den genen die kwistgic
 zig zijn, en die der waarheid ongehoor-
 zaam, doch der ongerechtigheid geoorfan-
 lyn, vervolgentheid en loorne; verdublie-
 ge en benaauwdheid over alle Zelen der
 menschen die't swaad werdt, eerst den Joden
 en ook den Grieken. Want daar is geen
 aanmerkinge des Persoons by God, want
 zoo veel als er zonder wet gezondigt
 hebben, zullen ook zonder wet verloren
 gaan; en zoo veel als er onder de wet
 gezondigt hebben, zullen door de wet
 geoordeeld worden. 2. Tess. 1. *6 Het is recht
 by God verdrachtinge te vergelden den
 genen die U verdraken. Rom 3, 5. 6.
 Is God onrechtvaardig als Hy toorn over ons
 brengt, nademaal dat door zyne recht-
 vaardigheid en waarheid te meer openbaar
 worden tot zyne heerlijkheid? op dese
 vraag maar den mensche gedaen; dat is

naar het verkende verdienst der heiligen ge-
 woon zy te vallen, antwoorde den Apostel vol-
 mondig: dat zy verre! anderzins hoe zal
God de wereld oordelen? of hier is decht
 Paulus het roij Rom. 9, 28. Waar hij, van
 de verwoeping der ongelovige Prædicanten spre-
 kende met de woorden van Jesaia Hoofst.
 5, 22, 23. naar de Griekse oversetting,
 te kennen geeft, dat God hier in met
 de getuygde rechtvaardigheid te werk
 ga, zeggende: Hij voluend eenē Zake
en brydt ze af (of volgent de vertaling
 van Ameisweld besnyde) in rechtvaardige
heid (dat is, hij behandelē eenē zaak met
 de grootste justheid) Hebr. 10, 29, 30. be-
 dreigt Hij de zwaarte straffen aan de misdæ-
 willige verfnadeid en verkrappers van Gods
 Loon, naemaat God gezegd heeft: myne
is de waard, ik zal t vergelden! Vol-
 gent Deut 32, 35, In desen zelfden brief
 h. 12, 29. beschryft Hij deere straffende
 rechtvaardigheid Gods op eenē ontzache

verwoekende wyze, met die figuratieve uit-
drukking, welke in Malei 5. boek Hoofst. 4.
4, 24. h. 9, 3. voorkomt: onde God is een ver-
terend vuur. Namelyk, deze Godlyke
rechtvaardigheid was ontlingt der Israëlieten,
op eene sunnebeddige wyze uitgeteeld door de
verschrikelyke blyfscenen welke sy, ter
hunne ontzettinge, bij de onde wetgeving
Lagen, vergl. vs 10, 19, met Deut 4. 12, 15
en Exod: 20, 10-20 en die de overtreedmet
een verterend vuur dreigde; doch de Christ-
enen moeten niet menen, dat sy, schoon
de Toenadering tot God hebbende door
Christus, Gods rechtvaardig Straf, niet
te vreechten hadden indien sy ongeloozig
wierden; integendeel; God zelf, de Rechter
van allen, volgens vs 23. Lou' voor hem een
verterend vuur sijn, indien zij den Mid-
delaar, door wien wij den Loegang hebben,
versmaden. Eindelyk vinden we ook in
Joh opent: meermalen Gods rechtvaardigheid
geroemd, blyfsaar in het spreken van de

71
Viganden van het Christendom. Zoo zingen
zij, die de overwinning op het Beeth behaald
hebben, even als Mozes met zijn Israëlieten,
na het zien der Straf over Faraos en zijn
leger, Koof. 15, 3. 4. Heere! rechtvaardig
Zijn uwre wegen! Gij Koning der heiligen!
Wie zou U niet vreeden Heere! en Uwe na-
me verheerlijken? Want Gij zijt alleen
heilich, want alle Volkoren zullen komen
en voor U aanbieden want Uwe oordee-
len (uwre rechtvaardige oordeelen of volg.
Samelsvets Uwe rechtvaardigheid en het
bestuur der Wereld) Zijn openbaad ge-
worden. (Usgelyk. Koof. 16, 5-7.
Waar een Engel voorkomt, zeggende:
Gij zijt rechtvaardig Heere, die id, en
die was, en die zyn zal, dat Gij dit ge-
oordeelt hebt; — Want zij Zyn het
waardig: Terwyl een ander Engel ande-
woordt. Ja Heere! Gij almachtige God,
Uwe oordeelen zyn waarachtig en recht

512
vaardig. Deze laatste toeroep, komt we-
derom voor hoofdst. 29, 2. Ik hebren ook
van dien, die het woord Gods genoemd
wordt, en in Gods naam Londe oordelen,
volgens vs. 13. gezegt wordt vs. 11. My oordeelt
en voert krip in gerechtigheid.

By dese gelegenheid is het nodig, eenige
menschenwarme spreksyden optemerkhen, met wel-
ke dese Godelyke deugde der straffende rechtvran-
deligheid wordt uitgedrukt in de heilige Schrift.
Het is ook nodig, deselve op eene Godwaardige
wijze te verstaan, en te zorgen dat men den
heilige God geene ongerijmdheid toekenne: en
men loopt ligt gevaar, om zich, heer in, op de
eene of andere wijze, te buiten te gaan; het
zij door deselve in eenen te flauwen toet te
verklaren, het zij door te in eenen te harden
zin opteratten. Door het eene ontbrekt men
iets dan het ware denktoets der Godelyke
rechtvaardigheid en stelt zich het opperden
toegeefflyker waanen verphonender voor, dan
het, volgens zyne heilighere zyn kan: door
het andere voegt men er iets bij, het welk

even min van God heiligheid roept, zyne goedertierenheid en menfchenlyke benadeld en hem tot eenen harden of Strengen Heer maakt, die door menfchelyke hartfchichten behaard wordt.

Deze fpreekwyzen zyn de volgende. i Wraak.
 Zoo fpreekt de Zaligmaker Luc. 21, 22. van degen over Godelyke wraake, en Paulus zegt, Rom 12, 19 en Hebr. 10, 30. met Gods woord, Leut 32; 25. myne is de wraake is zal het vergelden: op welke plaats duid wraaken door vergelden verklaard wordt. Het zelfde denkbeeld van wraak wordt uitgedrukt 2. Thess: 1, 9. en Jude vs 5. door een woord, z welk de onzen Straf vertaalt hebben. Paulus zegt daarom van God 1. Thess 4, 6. dat de Heer een Wreker is over alle bedreegers en onrecht, die men zynen Broeder aandoet: en 2. Thess 3, 8. dat hij met Plammend vuur wraake doet over de gene die God niet kennen, en over de gene die den Evangelie onder K. J. C. niet gehoorfaam zyn. Zoo ook geven de hemelbogen Gode de eere en Sal op genb: 19, 2. om dat hij het bloed zyners

119
die waren getroffen leeft. (vergel. 2 Kon: 9, 7.)

en open: G. so worden de Zelen dezer vermoorden
verzigteld als roepende: hoe lange o heilige en
Waarsachtige Heerscher! Verdult en wriest het Oogen
Bloed niet van de gene, die op aarde wonen.
Door dese uitroeping nu werdt, op eene Godd.
waardige wijze. uitgedrukt die daad der Godd.
lyke rechtvaardigheid, door welke hij het
Kwaad met eene ordlykmattige. Straffe verzett,
en byzonder het onrecht en geweld, door mach-
tigen Lezen & wapen begaan, op Synen styg
naar billyheid straft. Alleen moet men
Vorzg heugen, ten, hier by, niet te denken aan
ken gene doorgaant in menschen plaats heft,
wanneer Hij Sich zelveven wreken: iek het
welk altyd eene te groote verbetering aan-
duidt, welken niet toelaat te wagen naar
het Godlyk vernid. Prouwend het wraak re-
men is ond verdoen, en loont ond ook daer-
om niet toe, om dat, egentlyk gezegd,
niet Lezen ond gelonst wordt maar Le-
gen God, die gedyg's heeth: lekt mal Wander

372
Lief! en dus, niet oude maar Goos wet, bele-
digd wordt. Zelf heeft het denkbeeld van wraak,
niets aanstotelyk. Wanneer men Zich voorstelt
hoe een Rechter, naar Gods Verordening, en
dus in naam des opperrechters, den moord
eend onschuldig en wraak, door den moedwil-
ligen moordenaar het leven te benemen.
Vergel. N. Hulsthoff. Philos. gesprekken
over de Wolvening & Toorn & Verbolgenheid.
Zoo zegt Joh: den Dooper Mt. 3, 7. Lot
Paruseen en Sadduceen: wie heeft U aange-
wesen te vlieden voor den Toorn omenden toorn?
en Joh 9, 36. die den Toorn ongeschorfaan is, zal
het leeren niet zien, maar den toorn Gods
blijft op hem. Jesu's voorspelt Luc, 21, 23.
dat er groote nood zyn zal groote nood
zyn zal in het Land, en Toorn over dit volk.
Paulus zegt Rom. 1, 18. dat de Toorn Gods
wordt geopenbaard van den hemel, over alle
Godloosheid en ongerechtigheid des menschen.
Apostel 2, 6. naar Uw hardigheid en onbeser-
lyfheid, veragert Gij U zelve. Toorn als een

Staat in den dag des Toorns en der openbaring
 van het rechtvaardig oordeel Gods, vs 8. Den
 genen die twijfelgierig zijn, en die der waarheit
 ongehoorsaam, doch der ongerechtigheid gehoors-
 zaam zijn, zal verbolgenheid en Toorn ver-
 gouden worden. Onder andere plaatsen, op
 welke hij dat van Gods Toorn spreekt, is voor-
 al opmerkelijk Hebr 3, 10. 11. (vergl vs 17. en
 Hebr 4, 3.) waar hij het Godlyk gezegde
 uit Ps 95, 11. aanhaalt. Daarom was ik
 vertoorn over dat geslacht en sprek; al-
 tids dwalen zij met het hart en zij hebben
 mijne wegen niet gekend, zoo heb ik dan
 gesproken in mijnen Toorn indien zij in my-
 ne ruste zullen ingaan! Allermeeest win-
 den we dese uitspraak in de openb: van
 Johannes waar meermalen gezegd wordt, dat
 Gods Toorn gekomen is, hoof. 11, 18. of gezegd
 is h. 15, 11. en dat Toorn van God wordt wor-
 gesteld, als in een besjer ingelborcken onder
 Goelosen Toegediend, om denzelven geheel uit
 te roeyen, h. 14, 10. 16, 19. ook als uittege-

ken uit Phalen h 15, 7. h 16, 1. Welke zinne-
 beeldige sprekwijze ontleend is uit Ps 11, 6.
 & 15, 9. Zelfs wordt in dit boek de lempreud
 gebruikt van een wyperstek des toorn Gods,
 in welken de God loosen als drijfkrachten afge-
 trooven, geworpen, en Lis vertreden worden,
 dat het bloed, even als de uitgeperste wijn
 pleeg te doen, wijde en syde er uitstromen,
 Lis zelf, dat de paarden er door waden
 moesten, Leviticus 14, 19. 20. welke wyperstek
 h. 19, 15. voorkomt als getreden wordende
 door dien, die het woord Gods genaamd wordt
 vs 13. en al Richter der wereld het Godlyk
 vonnis uitvoert, in navolging van het gene
 so schoon, uit den mond van den Messias,
 voorkomt in het Profetie Isaerel jes 63,
 3. Maar dien grooten Heil, die van het
 Krachten der Doemten te rugkomt, die in
 gerechtigheid spreekt, en machtig is te ver-
 bidden, geraagd Lynde. Waarom sijt Gij
lood aan Din gewaad? en uwe klederen
bespeenteld als een die in de wyperste

128
treed? (vs. 1, 2.) antwoord: ik heb de perse al-
leen getreden, en daar was niemand van de
Volkieren met mij, ik heb ze getreden in
mijnen toorn en heb ze vertrappt in myne
grimmigheid; en hún kraagt (dat is hun bloed)
is gesprengd op myne vloeren, en al myn
gemaal heb ik verwoed: vergl. verder vs. 5, 6.

Welke plaats dít gantsch te onrecht van
het lyden des Heilands rechtvaardig werd.

Soortgelijke uitdrukkingen van Gods toorn, ver-
olgenheid, grimmigheid &c. duiden aan Gods
ongenoege over de Sonde, het welk zich open-
baart in de rechtvaardigste & geduchtste
straffen, die men dan, wanneer de Lijde van
God goedertierenheid, verdraagszaamheid, en lank-
moedigheid ten einde is, samagelyk ont-
gaan kan, en welke, door den van God ver-
heerlyken Koning en Rechter J.C., ten
verlossing van zyn Volk, naar het Gou-
lyk vonnis, zullen worden uitgevoerd. Het
spreekt dít van God, dat wij, hier bij
alle gedachten, aan een onbedachte, on-

Stuimige, ontydige, te hooggaande, te langdurige
 zonde, en dier, ongeregelde of onbetamende laatste
 tocht en drift, welke maar al te dikwijls
 met der menschen boom verbonden is, moeten
 ter zijde stellen: want anders is geef room,
 als een richtmatig ingeven, in het gelaat,
 tonding, spreken, en doen bljbaar, wel besprek,
 zelt in menschen gene ondeugd, maar een be-
 lamende aandoening van een oogdoorn ge-
 maect, het welk van de Zonde een afschuw
 heeft, volcend Paulus het Efes. 4, 26. wordt
toornig en Zondigt niet! ontleend uit Ps. 5.

3. Haat Zee haat Paulus Rom. 9, 13.
 de nadrukkelijke taal van Gos aan, die 17. Mel.
1, 2, 3. vinders: Jakob heb ik lief gehad, en
Esau heb ik gehaat. En hier door wordt
 te kennen gegeven, die Volstandige afkeer,
 welke de halige God heeft van de Zonde,
 met het welk een onveranderlijke gezindheid
 gepaard gaat, om weerdpannige en onbescheer-
lyke Zondaren, Zyne weldaden te ontrefken
 en ze naar verlorensten te straffen, gelijk

dit vergelyk van Mal. 1, 2. 3. 4. ten duidelyksten
 blykt. Zie boven I 12. en uitbreiwing van de brief
 an de Romeinen. Zoo wordt ook openb. 2, 6
 gelyk ook, volgens oude vertaling 11 15 (want
 eigentlich schijnt men daar te moeten lezen:
 also heet Gij ook, die de leerlingen der Ni-
 colaiten van Ijgelyken looven). Aan Christus
 en laat zeggen ons, van de boose werken der
 Volkverleiders, welke daar onder den geheime-
 Linnigen naam van Nicolaiten en Pilla-
ammiten (beide het zelfde betekende) voor-
 komen.

3. Gods rechtvaardigheid openbaart zich ten
 derde, in het getuend doen van Zyn gegee-
 ven woord. En te recht. Het is toch overaan-
 komstig de belyfheid en rechtvaardigheid,
 dat men doe, wat men belooft: en Zyn
 beloften niet te houden, is onrechtvaardig
 en slecht. En, alpis de belofte en verdrag
 geheel onverplecht gesaam, niet lofbereyent
 en Zegen verdoent, zoo is evenwel Hij,
 die de belofte gedaan heeft, door Zich
 + daarom om dat hij ze gedaan heeft

Zelf onder de verplichting gebracht, om de
 tintevoeren. Is het, dat die belofte onvoorwaar-
 delijk gedaan is, dan is het een daad van
 billijkheid, deselve in allen gevallen, zonder in-
 nige voorwaarden ook, te vervallen. Is het
 integendeel, dat de belofte onder sekere
 voorwaarden gedaan is, dan sordert die zelfs
 de rechtvaardigheid, dat ze vervuld wordt,
 wanneer de bepaalde voorwaarde volbragt
 wordt. Men ziet hier uit, dat Gods
rechtvaardigheid en trouw op het naauwst
 met elkander verbanden zijn. In desen
 zin zegt dan ook Johannes 1 b. h. 1, 9.
Indien wij ons Londen belijden, Hij is getrouw
en rechtvaardig, dat Hij ons de Londen
vergeve, en ons reinige van alle onrecht-
vaardigheid. God heeft dit zo bepaalt
 en beloofd: men mag dus van Gods recht-
 vaardigheid en trouw beide verwachten, dat
 Hij het ook doen zal. Het is derhalven
 geensints nodig, om, ter deser plaats,
 het woord rechtvaardig of billijk, gelijk

Samelrecht niet ongeopast verzuakt door goedertieren overredeten Johannis is ook meermalen gewoon, Gods waarheid en rechtvaardigheid bij elkander te Schrijven: vergelijc: openb: 16, 7. 19, 2. — dese zelfde godlyke rechtvaardigheid voorkomt mij ook voor bedweld te Zyn door Petrus 2 brief h. 1, 1. Waar de Apostel alle hait toekent aan de genen, die even doorbaar getoof met hem verkegen hebben, in de rechtvaardigheid onze Gods en Zaligmaker J.C. onze overdettend lobben hier wel verzuakt door de rechtvaardigheid, doch dit bevoert hier ter plaatse geen geschikte Zijn op. Beber voorkomt het met het voegmerk des Schrijvers, en met het gantsch belaop van Zynen Brief, overein, te denken, dat hij terstond in het begin de Christenen herinnere, hoe Zij gelooft en in eenen rechtvaardigen God en Zaligmaker J.C. van wier rechtvaardigheid zy died de vervulling der gedane Toezeggingen met

125
volkomen vertrouwen verwachten magten. In
merd, al aanstonds vs 3, 4. roemt hij de groote
Weldaden, welke te deels ontbrangen hadden,
en de grootste en dierbaarste beloften, welke
hun voor het vervolg gehoofden waren. Dese
beloften gelooft te vs 6. Zij moesten dan
ook staan naar die oengden vs 5, 6, 7, door
welke zij de Godlyke natuur deelachtig
onden worden vs 4. en met welke de ingang
in het Seurwig koningrijk onder Heeren en
L. J. C. bij lyae Loefomth vs 11. 16. verbon-
den was. Touwend zij behoorden aan de
zekerheid deder beloften niet te twifelen,
als of het Stichtts konstig verovichte faber
ken waren vs 16. Want Petrus, die al afz
legging synt Tabernakels haath verwachtte,
volgens de openb: van Christus vs 14. voorgel.
Joh: 21, 18. 19. en diid eerlang dese belofte
aan zich loopte vervuld te zien. Petrus
die zelft aanschouwer geweest was van zijne
Majestait vs 16. en de Nemse van Godden

Vader gehoord had: dus is mijn geliefde
in den Welken ik mijn welbekogen heb, vs. 17,
18. deze zelfde Petrus niet kan te voren van
die belooft toekomst verwittigd, vermaande
en wakte hen nu op niemijs op vs. 3, 5, 6, 7,
8, 9, 2. en soude niet verduimen, het aing van
van te vermanen, en zelf zorgen, dat zij
naar separierung van deze dingen ge-
dachtenis mochten hebben. Hoofst 1, 12-15.
 Te meer moesten zij hier op afgaan, oar
 ook zelf de twee Profeten, van den H. G.
 gezeren zynde, deze zelfde waarheden ge-
 luygen vs. 19-21. Er mochten dan Valche
Leeraars komen, en bitterende belpottend van
de waarheid, die selve aan deze beloften
twyfelden, en den Christenen den opseratten
Laop zochten te ontneemen, h. 1, 8, 3. Zeg-
gende: waar is de belofte zyner toekomst?
 en duit uit de verbraging derselver de gehele
 ongegrondheid van der Christenen verwach-
 ting afleisende 174, des niet te min was

deselve viel gezond, en die grote omwenteling
 bij Christus' toekomst even zoo zeker aandaan-
 de, als die voormalige groote verwachting,
 van welke de Schrift gewag maakt, vs. 7.
 het dy den dat men hier aan den Zond-
 vloed (vergel. h. 2, 9. en ib. 3, 20.) het dy aan
 een vroegere verwachting van diesen aardbol,
 voor het aanwezen van detselvs tegenwoer-
 dige bewoners (Gen 1, 2.) te denken hebbe.
 Het niet hel toek van dese besijfte, naar
 onse manier van denken, benaadeelde aan
 de zekerheit derz niet, maar wat een
 bewijs van Gods lanfmoedigheid welke
niet wilde, dat enigen verloren gaan,
 maar dat ze alle tot befering komen.
 vs. 8-10. Dit dan zoo zijnde, behoorden
 de Christenen hanne hoop en verwachting
 meer en meer aan te liwelen, en zich
 door dese hoop te laten opwekken tot
 eenen heiligen wandel en Godsaligheid,
 volgens het gene de Apostel reeds h. 1.
 begonnen was te zeggen, op dat ze ou-

berispt en onbetreffelijk van Christus niet magten
 worden, en deswege gescheit voor
 die rievre hemelen, en rievre aarde in wel-
 ke gerechtigheid woont, vs ii — 14, 17, 18. Gals
 dat de Spattel kusschen ~~de~~^{de} ~~andringt~~,
 door hen op het onderwijst van Zynen mede-
Bloeder Poulet te wyden vs 15, 16. Het
 blykt dit, uit t' gantsch beloop van den
 brief, hoe gepast Petrus den Christenen
 herinnert hun geloof aan de rechtvaardigheid
 van G & C: want op deze rechtvaardigheid
 moesten zij bouwen, in hunne verwachting
 van de belofte Loofomtt des Heilands,
 ter beloning zijner vrienden en tot Praf
 Zynen vrienden.

Dit onderwijst der A. P., aangaande
 de Godlyke rechtvaardigheid is hoogt en
 deelyk. Een heilig God kan niet onrecht-
 vaardig Zyn. Wij Londen alle achtung voor
 Zulke eenen God moeten verliesen, die
 gelyk de fabelachtige Gosheden der
 Heidenen kunnen maecht Londen misbrui-

kenz, om welke menschen onbillyk te behan-
 delen. Wy geraaden, in ons Zelfen, beginden
 ten van rechtvaardigheid, welke ter nauwer-
 noed, ook door den slechtsten mensch worden
 afgeteeg: en, naar mate wy beter worden,
 naar die mate is onze Lust tot recht-
 vaardigheid veel en sterker. Zonder
 de vatte overtuiging van Gods wetgevende,
 veroelende, beloonende, straffende, en waard
 houdende rechtvaardigheid, vervalt ook
 alle eedelyke Godsdiens, en onken deugd
 verliet haren Sterksten Heim, terwyl de
 ondeugd allesints aangemoedigt wordt.
 Zonder het gebot aan Gods rechtvaar-
 digheid, blyft er, voor den deugdramen
 lyder in dit leeren geen hoop of ver-
 tranting over.

Over het algemeen wordt daarom
 ook dese deugd in God erkent, door
 allen, die een God en eene woordzenigheid
 erken. Doch alleen wordt de wete-
 oeffening der straffende rechtvaardigheid

van God, door velen in twyfel getrokken: en
 de reden daar van behoort men niet verre te
 zoeken; wij hebben geandigd, desren Gods
 goedkeuring, dachten zyne Straf, en loopen
 alid gaarn eenig voorwensel, daar het wyl
 God, als het ware zyne onthoven wasden
 van de noodzakelykheid, van out te straffen.
 Doch te vergeefs. Want, daar de zonde
 ontstaat er wanwoe in de wereld, welke
 behoort weggenomen te worden, door het
 kwaad des tydens, evenredig te maken aan
 het kwaad des bedryfs, out eigen gewel
 zegt het out, dat het recht en billyk is,
 in de Regereer der wereld, dat hij
 niet ongestraft zyne billyke wetten laat
 schenden. Daar maect een bekendig
 onderscheid zyn tusschen den goeten, die
 God aanbiedt, en die Hem lathert, tusschen
 den eerbiedigen onderdaen, en den lastbar-
 zigen oproetmaker in het Ryk van God.
 Even eens als het goeoe betoon moet

worden, moet het lyde worden gekraft.
 Zonder dat lyde God geen heilig God bly-
 ven. Het is duid overeenkomstig de God-
 lyke natuur, zo wel te kräften als te
 belonen: het is duid recht by God vol-
 gens Paulus uitdrinking. Hier by moe-
 ten wij ons bepalen; en op de vraag, waer-
 om Kraft God? moeten wij eevondig
 antwoorden, om dat Hij rechtvaardig is,
 even gelijc wij, op de vraag, waarom belont
God? eevondig antwoorden, om dat Hij
rechtvaardig is; en op de vraag, waarom
bewijst God metoeden? om dat Hij geen
dertieren is. Alles wat God doet, in het
 belonen en kräften, doet hij, om te vol-
 doen aan die hoogste eevondige eigenheit
 zijner natuur. Een verder oogmerk. Buiten
God moeten wij niet zoeken. Men
 kan evenwel hier by opmerken, dat
 de uitoeffening der rechtvaardigheid
 van God stret, om het gezach zigen

wetten te handhaven, om van het kwaad af
te schrikken, om tot het goede aan te moe-
digen, om de onzinnige te beteugelen, om
de werelose onschuld te beschermen, en om
de kroon in het Rijk van God te handhaven
en te herstellen.

De bedenkingen tegen deze leer in-
gebracht, zijn zonder grond. God is barm-
hartig; maar barmhartigheid en rechtvaardig-
heid beide, moet Hij, naar der regel
Zijner heiligheid uitoeffenen. Hij is de
hemelsche Vader, maar hij is ook onze
Heer en wetgever en Richter. vergel. Petr.
1, 17. Hebr 2, 2. Hij wordt door onze zonden
niet bechaagd, en in zoo verre niet be-
ledigd maar Zyne eer tot geslacht over
wetten, en de rijk in Zijn Rijk wordt
geprent; in zoo verre wordt hij beleidigt,
en mag daaromtrent niet onverschillig
zijn. Een wijt Regent mag, schoon
zelf niet altyd, evenwel meent al straffen
om te verbeteren; Trouwen hij heeft ook

geen ander recht om te straffen, dan het
welk hem van God gegeven is, ter bereukening
van de Maatschappij: Maar God die
de opperheer is, en Lezen wien eigenlijk
mitsaam wordt, heeft alleen het recht,
en het raagt hem, als den heiligen
Opvoerregent, loon, en straf, niet alleen
ter handhaving zijner wetten, of ter
bereukening van zijne onderdanen, of
ter straffing van zijne bedruigingen,
maar vooral ter gelykmatige verdeling
van goed en kwaad, aan een veer-
wilt te sullen Vergel. Hulstoftt naar
gemaalde gesprekken. Jafobi Be-
andwoorde vragen: Welke zijn de voo-
merken van een wijs en goed regent bij
de uitoeffening van straffen? en kan God
van een Schepsel, de almachtige van een
onmachtig mens onbedroeg worden? In
zijne verhandeling over eenige gewichtige
stukken van den Prosdient. 1^e Deel

Bladz 146, 159. In van Wort's Verhandeling,
 ten betrage, dat God eigenlyk gedoogd straf-
ten op de overtreding zyner wetten bedroegd
heeft, en dat hij, als Recht, de zonden
dadelyk strafte. In de werken van L. Haag's
 Genootschap tot verdediging van den Christus
 helygen Goddient. voor het jaar 1794.

Zienig moge dat de belchouwing van
 Gods rechtvaardigheid voor den zonden en
 Mensch zyn, Welkom, dubbel welkom worden
 kene daarbij de verdraagende onderteking
 van het Evangelie. Dit toch leert Hem
 dat God zyne rechtvaardigheid en goedheid
 zevens verheerlykt heeft, in de vrypraak
 en vergeving van strafwaardige zonden
 om het lyden en sterren van zynen enige-
 boren zoon. Dit leert Paalid Rom 3:25:26.
 Welken Christid zynen God waargestelt heeft
 en behend gemaakt, als een verdoening dat is
 een middel tot verdoening en berediging door
 het geloof verkregen, in zyn bloed, dat is
 door middel van zynen dood, tot ewe behou-

133

ning van Zyne, Gods, rechtvaardigheid, in de Weg
Spreeken, door dat is uit haghe van de vergeving
der Zonden, die te vooren geloofd Zyn, onder
de verdraagzaamheid Gods, (naar dien God
te vooren de Zonden Zonder afschoning ver-
geven heeft, die heeft Hij nu bestand, dat
hij evenwel rechtvaardig was, ook in Zijn
verpreken, door dien hij zich zelf heeft leven
sterven, om de verzoening daar te stellen,
voor een iegelyk die in hem geloofd.) dat
eene bestoring zeg ik, van Zyne rechtvaardig-
heid, in dezen tegenwoordigen tyd. Overant-
woord zegt Hij Hebr 2: 18 had bestaan hem
om welke alle dingen Zijn, dat Hij zich
anderen tot heerlykheid leidende, den
overisten leidman hunner zaligheid door
lyden zonde heiligen, dat is volmaakt ver-
heerlyken Endelyk leent Hij 2 cor 5: 21 dien,
die geen Zonde getiena heeft, heeft hy daer-
te voor ont gemaakt, dat is als een Zonuar
behandelt, op dat wy Zonden worden recht-
vaardig heid Gods in hem, dat is op dat wy
door Zyne passien komt, als vrij verklard

den van God ~~zouden~~ behaereld worden. Be-
 schouwmen wy dan den Middelaar Gods en der
 Menschen in zyn Lyden, als het aonbeeld
 van Gods heiligheid, dan zien wy in hem,
 zoo veel blyken van deere deugd des Allerhoog-
 sten, als er jammeren zyn, welke Jesu's ge-
 troffen hebben, het was den niet genoeg om
 met lith te spreken Leerde = Deel de 296, 297)
 dat hy alles moett misjen, dat anderen ge-
 nieten, dat hy niets had waar op hy zyn hoofs
 konde nederleggen, dat Hy, bij de villyette
 aanspraak op de eehing en diepte van een
 iester, echter het voorwerp was van den moett
 querenden Inraad, en de bitterste belahmping,
 Het was dan niet genoeg, dat zyne ziel
 bearoefte werd tot der doos, Hy moett meer
 lyden, om Gods oncidigen afkeer van de zonn
 de te dragen. Hy moett zich de sohande
 eent mildadiger gekrootten, Hy moett gez
 looid, voor Richters gebragt, veroordeelt
 worden, Hy moett van God en menschen
 verlaten, eenen doos sterren, die den grooten
 dooswagt sterft! Dat moett Hy lyden

"die tegelyk de Heer der Leerbijheid, de eenge-
 "boeren van den Vader is! O hoe heilig moet
 "God niet zyn, daar hy dynen, Ugeren Loo-
 "erder dat het ondergaan dan dat Hy
 "besluiten kon, Zondaard weder aan te nemen,
 "Zonder voor het oog der werelt, dalk eendin-
 "velyk, in het oog vallend, en ontzettend be-
 "wyz van dynen oneindigen afkeer van het
 "kwaad te geven!" Doeh dit Spuk zal
 ont nog nader voortkomen, by de behandeling
 van het verdoenend lyden des Heilands

§ 16.

Gods Goedertierendheid

Ontelbare malen worott Gods goedertierendheid
 in de Schriften des N.T. geroemd. Geen won-
 der ook, daar het een voornaam tegmerk der
 Goedlyke Openbaring is, om ont, van des He-
 ler hoogstent goedgunstigheid, jegen t Zon-
 dege en onwaardige menschen, te verden
 keren:

God, is goedertieren wil zeggen: God is
 genegen, om zyne. Schepselen Loo gelukkig

te maken, als zy, naar hunne vatbaarheid zyn
 kunnen, en met zyne heiligheid overeenkwant.
 Wy drukken dit, van Gods goedertierenheid spre-
 kende die deugd niet, welke God openbaar maakt,
 in het begunstigen en beweldadigen van zyne
 Scheepselen, een ieder naar zyne vatbaarheid,
 overeenkomstig de regel zijner heiligheid. Om
 deze goedertierenheden, moeten wy mencken by
 Zonder beschouwen, als betoond aan ons.

In II wordt deze godlyke eigenschap
 met vercheiden benamingen uitgedrukt,
 welke naar hare oorspronkelijke betekenis, wel
 eenigzind van elkander verschillen, en ook som-
 tyds eene verschillende beduidenis hebben,
 doch welke ook somtyds Zonder onderscheid
 en door elkander geberijgd worden, en ook wel
 Zoo by elkander gevoegd dat de ééne aan
 de andere kraagt en naardat bejdet.

In II algemeen vinden wy dikwijls genoemd
Gods liefde Rom 5: 8. 2 Cor 13: 13. en aldord
Zyne grote liefde Efer. 2: 4. Zyne menschen.

liepde Num: 3:4. En hy wordt gediend, om te lijfe
hebben, Joh 3:16. Eph: 2:4. en elders: om te roep
 met een ander woord in het voortpronkelijke,
Joh 16:27. voort goedertieren & Jaff: 1:11. goedertieren
tiereheid. Rom 11:22. Eph: 2:7. Tit: 3:4. en
 den Rijkdom zijner goedertierenheid Rom: 2:4.

In het bijzonder krijgt deze goedertieren-
 heid van God nog andere benamingen, naar de
 onderscheiden betrekkingen, in welke ze de
 menschen te beurt valt, en naar de overzehen-
 den uitwerkingen dier Godlyke gunstbetooningen.

Worden de menschen beschouwd als allendigen,
 aan wien de Godlyke goedertierenheid hulp en red-
ding berooft, dan heet ze barmhartigheid Luc:
1:50 Tit 3:5. grootte barmhartigheid 1 Petr 1:3.
ontferming Rom 12:1. En God wordt liet dien
 hoopde gediend barmhartig te zijn Luc: 6:36.
Rom 9:18. 11:32. en elders, zich te ontfermen
Rom 9:15. 16:18. Zich barmhartig en een ontfermen
mer te zijn Jako: 5:11. en Rijk te zijn in
barmhartigheid Eph 2:4. om te spreken Zacharia
 diat van de innerlyke beweging der barmharte

lijheid onzes Gods Luc. 1: 70. en Paulus noemt
 Hem den Vader der barmhartigheden d. i.
 den Schenker of de vordank van alle de weldaden,
 die wy, als zoo vele blyken zyner barmhartigheid
 ontvangen, 2 Cor. 1: 3.

Worden de menschen beschouwd als kwaad-
 doeners en Zondaars, die allen zegen verbeurd,
 en zich Gods ongenoegen waardig gemaakt heb-
 ben, dan wordt dese Godlyke goedgunstigheid
genade genoemd Rom 5: 10. 1 Ti. 2: 6. 1 Cor 5: 10.
Zaligmakende genade Tit. 2: 11 vermeenswaardige
genade 2 Cor 4: 15. uittnemende genade 1 Th. 9: 14.
uittnemende rykdom der genade Efes: 2: 7. overvloed
der genade Rom 5: 17. en God wordt gezegd de
God aller genade te zyn 1 Petr 5: 10, en zyne
 weldaden heten genade giften Rom 5: 15, 16
 1: 6: 23. 11: 29.

Eindelijk wanneer er gesproken wordt van
 de Godlyke goedgunstigheid in het uitspellen
 der verdienende Straf en het byd. geven van een
 keering dan wordt zegenoomd verdraagzaamheid
 Rom 3: 25. zachtmoedigheid Rom 2: 4. en God wordt

gezigt lanthmoedig te zyn over ons 2 Petr 3: 9.

De groothaid deser Godlyke goedgunstigheid wordt overal nadrukkelek voorgesteld door Joh: wanneer hij 1 br: 4: 9. 16, zegt: God is liefde! Om er mede aan te duiden, dat er niets liefdeloos in God is, dat God in allen opzichte, en aan allen wel wil, en wel doet; dat men niets van God te wachten heeft, dat welk niet liefde is; ja dat liefde zoo tot de Godlyke natuur behoort dat we hem zonder dat niet doen kunnen. Evenwel moet dese uitdrukking niet te ver getrokken, of ten nadele van Gods heilighheid en rechtvaardigheid geslyt ook zoo Jakobus God een verterend vuur noemt; zonder daar door de Godlyke liefde goedgunstigheid en genade te loofthoofden.

De benaming van Vader, en hemelsoke Vader, welke dikwyls in t' N. T. voorkomt is ook zeer geschikt om ons aan dese Godlyke goedgunstigheid, jegens ons te doen denken, schoon se bevestigt ons wyth. op God, als onzen Schepper, aan wien we het leven en alle dingen verschuldigd zyn, en die ons, daar door, ook een

Blyft van zyne genegenheid te onwaards geeft.
 Van hier, dat de Zaligmaker zyne jongeren
 belatt, God aan te spreken: oude Vader die in
de hemelen zyt. Matth 6:9. Trouwend dat wy
 by de benaming van Vader, vooral aan deze gou-
lyke goedgunstigheid moeten denken, Blyft voor-
 al uit vs 26. Waar de vaderlyke zorg van Gods
 vooral geroemd wordh in het loedelen van levens
 onderhoud aan zyne Schepselen, gelyk ook Hoof:
 1:9 — ii. vergel: Luc 11: 13. waar de Heiland door
 vergelyking van God met aardſche Vaderen aan-
 loont, dat de allerhoogſte by uit. Heli. genegen is
 om goede gaven, al het nodige voor lichaam en
 geesth, te ſchenken aan de genen, die er hem om
 bidden. Zoo ook leert de Zaligmaker. Luc 15:
 ii. Gods goedgunstigheid in de vergeving der
 zonden, en het ſchenken van allen verbaarden
 Zegen, aan ſchuldige menſchen, die met oot-
 moed, vertrouwen en onderwerping, zyne genades,
 begeeren, met de gelykenis des vaders van den
 verloren Zoon. Trouwend ook Zoonige ver-
 gelykingen, waren by de oude Profeten en

Dochterd niet onbekend verzegelt: Ps. 103: 13. Jer 49: 13.
63: 16. Mat 5: 6. uitnemend. schoon, it ook in dit op-
zicht de redencering van Paulus Rom 8: 14-17. Leeren
er door den geest gods geleid worden, en dus iets
hebben van den aart van God, die zijn kinderen Gods,
en zullen door hem als geliefde kinderen worden be-
handeld. Want gy hebt niet ontvangen den geest
der dienstvaardigheid wederom tot vrees, de Geest,
welken God gegeven heeft, wertet niet uit, dat
gy kregen af Haven Gods zijt, en di' al weder-
om, gelijkt te vrees, in angst en vrees voor God leeren
moet, maar gy hebt ontvangen den geest der aannem-
ming tot kinderen, die geest wertet uit, dat
gy tot Gods lieve kinderen zijt aangenomen,
door welken geest wij dat zonder vrees, en vrymoedig
tot God roepen: Abba Vader! lieve Vader! De zelf-
de Geest van God getuigt met onsen Geest, geeft
ons de innigste zelfbewustheid, verriekert ons ten
breksten, dat wij kinderen Gods zijn. En, indien
wij kinderen zijn, zoo zijn wij ook, om zoo te spre-
ken, erfgenamen want wat vader zal zijne lieve
te kinderen ontbreken? Wij hebben dan ook het beh-

te, wat God voor ons heeft, van Hem te wachten: wij
 zijn dan Opgeraamen Gods, en mede Opgeraamen van Christ-
heid, gelyk God aan Christus alle heerlijkheid en zalig-
 heid geschonken heeft, zoo zullen wy ook ~~door~~ ^{met} Christus
 heerlijk en zalig gemaakt worden door God; zoo wy an-
 ders (naar dien wij) met Hem leeden, op dat wy ook
met Hem verheerlykt worden (in eenen eenigzints an-
 deren. Dit komt de benaming van Vaders, aan God ge-
 geven, voor Matth. 23:9 Pet. 1:17, waar meer gezien
 wordt op de erbiedwaardigheid van God en de gehoorsaam-
heid welke wy Hem verschuldigd zijn.)

Geven wy acht op de uitwerkingen dezer goo-
 lyke deugd, wy vinden overal stof tot bewondering
 derselver.

Al wat Aden heeft, al wat voor genot van
 genoegend vatbaar is, wordt van God met het noodige
 versorgd, Zandiet, ziede de Zaligmaker Matth.

C. 26. de vogelen des hemels, dat zy niet zaaijen,
 noch maaien, noch verdancken in de schuur, en wy
hemelche vader voedt ook hen deselve. Proovend,
 gelyk de Dichter van Ps 104. 27, 29.

Wat in de lucht, op d'aard, in t'water leeft,
 t'waecht al op U, die elk zyn spijze geeft,
 t'waecht al op U, die elk zyn spijze geeft

U wacht al op U, die alld kunt behoeden,
Als uwe gunst al U Schepselentheit wil voeden,
En liefderijck aan kunne nooddruct dankt
Vergaeren dij den voorraad, dien Gy schenkt.
En worden door uw goedheid mild bejegend,
Elk op zyn tyd in overloed gesejend.

Dysonder genieten de redelyke Schepselen de bly-
ken van Gods goedgunstigheid. Konden wy onzen aar-
dicht verlaten, en kennistemen van de redelyke Schep-
selen, die in andere gedachten van onzen Sonen Heer
sel, en verder in het uitgestrekt heelal, zich
bevinden, we zouden, buiten twyfel, overal de proeven
van gods goedheid vinden; en, konden wy het verband
van alle de daden des heelals, en de godlyke bestroring
over elke derselbe nagaan, wy zouden gewis hergoud
kieren, of de godlyke goedheid, naar de regelen
ziner wytheid en heilichheid werkende, konnen ont-
kennen. Doch, schoon wy, in onzen tegenwoordigen
staat, dulk een ruim en onbelemmerd overzicht
niet hebben, schooren we evenwel slechts op onzen Zelen
en onse medemenschen aacht te geven, om de liefde
des Allerhoogsten te ontdekken.

Geen der menschen hinderen is van deselve

147
verftookken, de hemelſche Vader doot zyne 2de op-
gaan over hem en goeden, en regent over rechtvaard-
igen en onrechtvaardigen Matth: 5: 45. Hij geeft
aan allen het leven den adom en alle dingen. Hand 5,
25. in Hem leeren wij, bewegen ons en zija wij vs 20.
hij is een behoeder van alle menſchen. 1 Tim: 4: 50.
en verleent ons zykelyk alle dingen om te genieten
h: 6: 17. vergl: h: 4: 3, 4.

Door de hoedanigheden van onze Ziel en lichaam
en weder verbinding, zyn wij in staat, tot het genot
van edeler genoegent, dan enig ſchepſel op aarde,
door onze zintuigen kunnen wij kennis krygen, en
genot hebben, van alles wat ons omringt: hier wordt
ons oog bekoord, daar het oor getreft; nu onze
reuk zykelyk verkwist; dan onze ſmaak vergaft;
en ons gevoel op menigerlei wyze verkwikkelyk aan-
gedaan: Terwyl wij het vermoegen hebben, om, naar
onze verkiezing, de dunnelijke dingen, al of niet, veel
of weinig te genieten. Onze Ziel is vatbaar voor
edeler genoegent door haar eigen vermoegen van
denken, vergelyken, verbeelden, herinneren, oordeelen,
redeneeren. De ghele menſch is vatbaar voor de
aandoeningen van ſlydſchap, lofle, hope &c.

En ons edelste deel is geschikt, om gedurige verdor-
gen te maken, in kennis van dinnelijke en geestelijke
dingen, welke eene gedurige aanwinst van nieuwe goe-
dent opleveren. Boven al sijn wij in staat onsen
schepper en wetdoener te kennen en ons in onze betrek-
kinge op hem te verlatigen.

Door de inrichting der geschapene dingen, want
om ons heeft God voor onze genoegend gezorgd, niet
alleen voor ons lichaam gemak en genot derzelve ge-
vonde, maar ook een edeler vermaak uit de behou-
wing derzelve voor onsen geest verschaffende.

Het is voor ons, dat de Zon alle op het aardryk
verlicht, verwarmt, verlevendigt en vruchtbaar maakt.

Voor ons is het, dat het aardryk een groek menigke
en verscheidenheid van gewassen, kruiden planten,
boomen, bloemen, vruchten, steenen metalen oplevert.

Voor ons is het, dat de last en werkdieren hunne
sterkte, dat de huiddieren hunne peis, het wolk-
vee hun vleesch en vet hebben, het is voor ons dat
anderen hare wijert andere laren huid of vastt dra-
gen. En t sijn niet alleen de landdieren, maar
ook de vischen en de vogelen, die voor ons eene
verscheidenheid en overvloed van pyde opleveren.

Ja de insecten zelfs arbeiden voor ons: voor ons is

ket, dat de tye haren konink vergadert, en de zy domoorn
 hare draden spint. Alles is ten nutte der menschen
 ingericht. " De lucht die wij inademen; de Maan,
 " die met haren ontleenden glans onze nachten ver-
 " licht; de rivieren, die van het gebergte afstrij-
 " men, en de groenende vlakten bespoelen, dedaarn,
 " die onze dorstige velden besproeit, de vruchtbare
 " reyen, die alles verrijkt en bevochtigd; de wind,
 " die de belmetende dampen verspreidt, dedaarn
 " de verafgelegenste gewesten doet bereiken, de rooken
 " van de eene landstreek naar de andere voert, en
 " de brandende Lomecht met zijne verrijkende
 " adem verkoekt; — alles, alles roept ont toe: God
 " is liefde! De donder zelve, die onder dampkring
 " zuijvort, de donder rebelt: God is liefde! " lucht

Deel Blaas 60. By dit genot en gemak voor ons
 lichaam, loomt nog het gevoelen, het welk voor
 onder redelyken geest ontspringt, sijn de beschouwing
 en bepeening van alle de voortbrengzelen der Godlyke
 wysheid en macht. Een ieder boek, die met opmerk-
 zaamheid het geschapene beschouwt vindt overal
 schoonheid, evenredigheid, orde, samenhang, grootte,
 zelfs in de kleinste voorwerpen; en deze beschou-

Wing leuath onsen Geest op eenen Speelende en edele
wyze berey: vermaakt en behoort ons; en voert ons
op tot verwondering, verbied Aijdschap en voorrukking.

Door de onderlinge verbintenissen, in welke
God ons met elkander op aarde getruet heeft, heeft
Zyne goedheid niet minder voor onze genoegens
gezorgd. Zoo onmisbaar als voor de pas geboren
Zuigeling, het spelend kind, den vrolyken jonge-
ling, de oppassing de verzorging ende leiding der
ouderen is, Zoo vele ~~zorgen leveren deze~~ genoegens
leveren dese. Zeker zorgen aan het onderlyk
hart. Lusthebbende echtgenoten, met onderhou-
den lichaamt bragten, en Ziels hoedanigheden
bezyftigd, door de heiligen huwelijksband aan
elkander verbonden, genieten dubbeld de genoeg-
gens van het aardse leven, en worden, den een door
ten ander, Zoo gelukkig voor sich zelve, Zoo nuttig
voor de maatschappij, als geen van beide alleen.
Zyn Londe, en vinden self de aangenaamste vol-
toening in de lusten en bezwaren die zij om el-
kanderen dragen. wie, die slechts een geestlyk hart
heeft, kent niet de menigvuldige genoegens, wel-
ke men in de Schoot van zene vreedelievende

48
familie, in den kring van gulle vrienden, in den
omgang met menschen van onderscheiden kinde, ge-
aartheid en bedrijf, en boven al aan den bodem,
van eenen gekroonden vriend smaken kan? Hoe
vele rampen worden niet afgewend, hoe vele
smarten gelerigd, hoe vele behoeften vervuld, hoe
vele wenschen voldaan, door de hulp, den raad
den troost onder medemenschen, die daer in selve
zoo wel het edelste genoeg en vinden, als de gerust-
stellendste aanspraak op gelijktijdige hulp be-
toonning, wanneer zij die op thune seurt behoeven.
Om niet te zeggen, hoe, door zoo vele onder-
scheidene vernuftten, krachten, geneigdheden, be-
druiven en standen der menschen, op eene onbe-
rekenbare wijze, door den algoede God gesond
is, voor het gemene nut en belang van allen.

Door de wetten welke ons God heeft
voorzegschreven en de plichten ons opgelegd, behoort
hy ons zijne liefste. Gene boek is er, welke
niet onze ogen volmaking voor de eeuwigheid
bevorderen kan; geene, welke ons geen genoeg en

547
in dit leven aanbrenghen, gane welke welke niet
eenen veelvuldigen, insteeds heeft op de bevordering
van het algemene heil, zyne geboden duidt zyn
Vaderlyke liefdeliefte; de wet is, ook in dit opzigt,
niet alleen heilig, maar ook goed. Gods geboden
zyn dan een zacht juk, en een lichte last.

Doch boven alles roemen de heilige kerk-
vers de Godlyke goedertierenheid, als zichtbaar,
in het grote werk onser verlossing en zaligmaking
voor de eeuwigheid, door onzen A. J. C. Christus
dit is een onderwerp, waar mede de heilige kerk-
vers zich vooral hebben bezig gehouden, gelijkt
ons op zyn Lyo, by de behandeling desselven aa-
der Blyken Zab. Mer zy het gezeg, om
eenige der kinderspeltyke getuigenissen te her-
inneren. Jesai zelfs zegt Joh 3: 16. alzo heeft
heeft God de wereld, Heiden zoo wel joden
gemaakt, dat hy zynen enig geboren zoon gegeven
heeft, op dat een iegelyk die in Hem gelooft,
niet verderve, maar het eeuwige leven hebbe.
vergel. s Joh 4: 8, 9, 10. waar de Apostel dit met

byna dezelfde woorden herhaalt. Paulus zegt Rom. 5: 8.
 God betoont zyne liefde tegen ons, dat Christus voor
 ons gestorven is, als wy nog zondaren waren. Eps. 1:
 32. want hy gods goederbierenheid verdraagzaamheid en
lantruoedigheid en barmhartigheid, in de vergerving
 onzer zonden lyfbaar, Rom 2: 4. De lyfdoom van
goederbierenheid verdraagzaamheid en lantruoedig-
heid, betoont in die zegeningen, door welke hy ons
 tot bekering leidt, en Eps. 2: 4-8. Gods barmhar-
tigheid en lantruoedigheid, grote liefde uitnemende
den Rykdom zyner genade en goederbierenheid
 met welke hy ons door Christus tot een' weg leven
 behoort.

En, inde staad, hier in is de overvloedige stof,
 om gods menschen liefde te verheerlyken. Wij
 hebben onverschuldig, ondankbaar, godvergeten gehan-
 deld; ons eigen ongeluk verkennt bewerkt; en
 ons gods rechtvaardige straffen waardig ge-
 maakt. Maar God ontfermt zich over ons;
 heeft geen lust in onzen dood; is geneegen, om
 de gevolgen onzer overtredingen af te wenden;
 ons verder verderf voortehomen; en ons niet den
 afgrond onzer verdienende rampzaligheid op te voeren.

153
tot een onafzienlijke hoogte van eeuwige geluk-
zaligheid. Alle onze Zonden wil Hy vergeven,
de Schuld geheel tuitwischen en in vergeetland
brengen; van alle Straf voor eeuwig onthoffen;
barmhartigheid laten roemen tegen het oordeel;
en ons zoo behandelen, als of wy nooit
Zonde gedaan hadden. En dat alles, ten koste
ke van de verandering, het lyden en Sterven,
van Zynen geliefden Doon. Daar en boven,
wil hy ons, door dien Doon, leeren, verbeteren,
heiligen, bewaren, en voorbereiden tot de
euwige Zaligheid. Wat al vermaningen, daadz-
geringen, roedigen ja biddingen, als uit
Gods naams, worden aan Zondaren gedaan, om
Zich met God te laten verdoenen! Wat
al middelen worden er in $\frac{1}{2}$ werk geteld, om
hen uit hun verderf te redden, en op den weg
van geloof en bekeering te brengen en te bewaren!
Alle dingen, welke wy hier nauwlyks zag aan
kannen: maar die voor een iegelyk, welke van
deselve hier in dit leeven een danibaar gebruik

180
152
gemaakt heeft, een ontuchtigttelyke Hof Sullen
opleveren, om Gods hefte in Christus eeuwig te
voemen en te verheerlyken.

Wy maekten ook wel onder $\frac{1}{2}$ oog houden,
dat, schoon geen mensck in dit leven, een enig
ogenblik van Gods hefte verstaten is, evenwel
niet alle op een en derselvede wyse het genot
derselvede hebben kunnen, uit loopde van hunne
zedelyke gedragingen. Het behaamt de kroon
ste heiligkeit en wysheid, om dyne weldaden
niet te verspillen, maar sullic ondankbaren en
bozen, die op den stuur derselvede tot groter
Londen misbrucken Londen. En het is daar en
legen van die zelfde hefte, die sich over Lon-
daren ontfermt, te verwaghen, dat zy hare
weldaden vermenigvuldigen sal, over de gene,
welke van derselvede aansingelyc een dankbaar
gebruick maken. Dus segt de Salgmaker
102 16. 27. De vader self heeft te liet, dowyg
gy mij liet gehat hebt en hebt gelaofd, dat
ik van God ben uitgegaan.

Paulus noemt 1 Tim 4: 50 God wel een behouder
van alle menschen, maar toch allermeest der ge-
loovigen. In Romi 11: 22. vermaant Hij de Joden
kenen, uit de Heidenen, dat ze zien Zonden op de
goedertierenheid en strengheid Gods de Wangheid
het over de gene die gevallen, en van danne
vrijge Legeningen wegens hun ongelooft verstor-
ten waren, (vergl: vs. 20, 23) maar de goedertie-
renheid over hen zelve (in) indien, de in de ge-
dertierenheid leven, dat is, indien sy leven
by de dankbare erkenenis van Gods goedertie-
renheid, aan in Christen te zond, en niet
hogemoedig sich aanbelden (vergl: vs 20, 22.) So
niet bedraagt Hij Hoofst. 2: 4-6. Gods te
zwaarder ongenoege en Straffen aan Dulken,
die sich door zyne goedertierenheid, aan in
Christen te zond, aan inmoedigheid en verdraage
zaamheid niet tot bekeering hebben laten zonden,
Daar en tegen belooft Hij Hoofst. 0: 31-
39. aan Gods uitverkoren vrienden, die hem
in zynen Zoon J. veltandig en ter dood

154
toe belijden, Gods byzondere en altijd duurende
gants van welke hem niemand of niets ter werelt
zal kunnen scheiden. Het is zoo deze geliefden
van God zyn in dit leeven niet vervryd van
alle rampen en tegenheden deser leevens, doch
ook hier in is Gods stepte tegen hem byge-
baar, op dat te door middel derzelve zonden
leeren zich voor de Sonde te wagen, en op ware
heilichheid en gelukkigheid toe te leggen.
Zoo leert ons Paulus Hebr. 12: 5—11. waar
hij een vergelyking maakt, tusphen de Vader-
onde! vleeschet, van wien wy ons lichaam heb-
ben, en die ons kastyden niet heeft, en tus-
schen God den Vader der geesten, van wien wy
niet alleen ons lichaam, maar ook onzen
geest hebben, die intgelyk sijne kinderen
kastyft, op dat te zijner heilichheid deel
achtig worden; wiens tuchting dient ook voor
het tegenwoordige wel gene vrentge, maar droef-
heid aan brengt, maar naderhand een vredsame,
dat is een halvame vrucht der gerechtichheid

dat is een heiligen levens oplevert voor hem,
 die door dezelve geaaffend worden: Zoo dat d'it
 in deze katechizing een bewijs ligt, dat zij
 gene kattaarden maar echte kinderen Gods
 zijn. Trouwent, Wij weten, zoogt deszelfde Apost-
 tel Rom. 8: 20. dat den genen die God lief hebben,
alle dingen mede werken ten goede. Ende d'it
 leert ook de Heiland Mt. 23: 14-30 in een
 Schoone gelykenis vanden Heer, die buiten-
 lands gereeds zynde, en aan elki syner Dedenden
 een sekere Som ter bestiering en wrastoe-
 ning gegeven hebbende, by syn schied. Om't
 van allen verekenschap vorderde, en een ieder
 van hun, naar mate van het al of niet ge-
 bruiken beloofde, dat God, naar syn groote
 mildadigheid en goedheid, wel aan allen sonder
 onderscheid, hulpmiddelen en gelegentheden ver-
 schaft, om het goede te doen, Gode te behagen
 en aan hun wezenlyk heil te arbeiden, doch
 dat by zulkien, die hier van geen gebruik
 maken, verhoeken laet slyven van het waar-
 geluk, terwyl by hen, die dezelve ten

te watten maken met eere en heerlijkheid bekroon.
 Dergelyke onderwijzingen, aangaande den re-
 gel, naar welke God, vooral in het volgend
 leeren, zijne weldaden en zegeningen zal witten
 seelen, is wamen ons reeds vele voor, bij de behan-
 deling van Gods rechtvaardigheid, dergelyke
 Slechts Rom. 2: 7-11.

Vergelyk avor het onderwerp 1ste Leerrede
1e deel Leerrede 9 & 10.

§ 17.

Gods Standvastigheid en Waarheid

Dat Gods natuur onveranderlyk dezelfde
 blyve, merkten we reeds te voren §. 7. op. Zulke
 een onveranderlyk God blyft dan ook stand-
 vastig in zijne gezindheden, wankelt niet in
 zijne besluiten, breunt zyn ook zijne beloften
 en bedreigingen aan gene veranderingen andere-
 kerig: dat is hij is standvastig en waarachtig.
Standvastig is hij, in zoe verre zyn wil en ge-
 zindheid attyd dezelfde is: waarachtig en geloof-
 wa
 in zoverre hy niets anders verklaart, dat het
 geen met zynen onveranderlyken wil overeen

koont, en loch het gene by voordeet, belooft of
bedreigt heeft. Doch daar deze Handvastigheid of
overanderlykheid van Gods wil, en zyne waarheid
en promis gemaklyk by elkanter kunnen geroepen
worden, en somtyds ook in het N. S. vermen-
lyk van elkaner te scheiden zyn, wilden wy de
hier ter Paasce te samen behandelen.

Wat dan 3 Heeren Handvastigheid betryft,
niet verandert Hy zyne gedundheid, zyne wilt-
neming of besluit. Zyne heilichheid of rechtver-
digheid en goedertierenheid is altijd dezelfde.
Hetz. Landelt. Hy naar de zelfde grondbegins-
elen. Doch, daar Hy met veranderlyke be-
delen te doen heeft, is het een. eigenlyk
van zyne Handvastigheid, dat Hy zyne heil-
delingen, vooral in het zegenen of tuchtigen,
en in het belonen of straffen, indigke naar
de veranderde goede of "wade gedundheid der
menschen: dit wordt dan wel eens in het
N. S. als een promis, het welke God heeft, voor-
gesteld, - doch dit is eene menschevormige uit-
draking, welke Gods Handvastigheid eerder

158
Betrachtig dan bevadelt.

Dere denkd van God wordt meermalen in het N.T. geroemd, jak: zegt Hoofd: i: 17. dat er by God gene verandering of schaduw van omkering is, vergl: 8.9. het zelfde zegt Paulus van gheest gezondheid in het weldoen, Rom: .11. 29. te genadegeffen en de roeping zoals syne oude zonden: dat is nimmer heeft God berouw over de weldaden, welke Hy te voren aan ondanckbaren en bozen, gelyk: toenmaals de ongelovigen yden waren, beweren heeft; of over de roeping en roeding, tot het genot syner weldaden, en derhalven ook niet over syne beloften; aan dierelike menschen gedaan, zoo dat zij, indien de Hechts rich tot God en kunnen Hejsiad bekoeren, dierelike zegeringen met anderen, te waachen hebben, volgens de toezegginge van dien God, die altyd dierelike stift. Een eend leert de Apostel Hebr 6: 13-18. met het voorbeeld van Abraham, aan wien God met eede, syne toezeggingen, betrachtig heeft, dat wy niet volkomen

vertrouwen op zyne beloften moeten aangaan,
nademaal Hij Sich Zoo Leer naar onze dwaakheid
Schikt, dat hy, om ons van de onveranderlykheid
Synes raads aangaande onze Zeligheid met een
eet verbode, op dat zij, door twee onveranderlyke
dingen, Goddyke beloften, namslyk een Godly-
ke eed in welke het onmogelyk is dat God ons
mitleide of liege, eenen Hoerke aanmoediging
tot Lope en voortvrouwen, en een bestendige
voortvoaking onder het lyden, hebben Zonden.

De reden zelve doet ons deze Mandras-
heid van God vaststellen. Zy zegt ons, dat
Gods wil niet verandert, om dat niets van dat
gene, wat onsen wil dikwyls veranderen doet,
in God plaats heeft: gene beperktheid van ver-
stand, welke ons besluiten doet nemen, die wy
naderhand als verkeerd verswerpen; geen gebrek
aan macht; welk ons dikwyls waaktaat onze
voornemens te maken. Nademaal God in zyne
natuur en geaardheid atyds dezelfde is, Zoo
moeten ook zyn wil en besluiten noodwendig
onveranderlyk zyn. Zonder dat heelen ook
alle betrekkingen op, door welke wy menschen

door liefde en vertrouwen, en ~~eene betondige ver-
troosting~~ aen God verbonden kunnen blijven;
Wij zouden van zyne gunst of ongunst niet
kunnen verzekeerd zyn, op zyne beloften of be-
drigingen geen staat kunnen maken; hij
zoude dus ook het voorwerp van onzer loofzang
en vertrouwen op zonden te wesen.

Dit hoopde nu van deze standvastig-
heid, zonder veranderlykheid of wispelturigheid,
wordt God in de Schriften des N. Testaments
len de gebrouwe genoemd (Cor. 1: 9, 10: 13, 2 Cor. 1:
10 1 Tess. 5: 24. 2 Tess. 3: 3. Hebr. 10: 23, 11: 31. 1 Petr.
4: 19. 1 Joh. 1: 9 en hem wordt broute (gelooft) toe-
gekend Rom. 3: 3. Insgelyks heet hy de waars-
achtige Joh. 3: 33, 7: 20, 8: 26, Rom. 3: 4, openb. 6:
10. (hoewel God ook elders de waarsachtige genoemd
wordt in tegenoverstelling van de valschnaemde
Godheden, gelijke Joh. 17: 3. 1 Tess. 1: 9, 1 Joh. 5:
20). Insgelyks wordt Gods waerheid toegeloken
van Rom. 3: 9, 15: 8. vergelyk ook N. 2: 2. dat
God ook uit dezen hoopde dat hy de recht-

vaardige genoemd worde is §. 15. aangewezen, Ende-
lyk noemt Hem Paulus ter dezer verdrake Joh:
1: 2. den God die niet leugt, of, gelyk het de
ouden verstaalt hebben, die niet liegen kan:
Prouwen Leedrecht Hij Hebr 6: 18. het is on-
magelyk dat God liege.

Meermalen wordt ook God, van we-
gens deze deing tegen veranderlyke en wils-
bettinge menschen overgeteld, of boven hen
geroemd. Zoo zegt Joh: 16: 539, daar hy van
het getuigenis spreekt, het welke God aan-
gaande Syden Doon gegeven heeft: indien wij
het getuigenis der menschen aanneemen, en
hangeloof geven, hoe veel te meer behaamt
het ons dan, op het Godlyk getuigenis ons te
vertalen, het getuigenis Gods toch is meer-
der, gewichtiger en geloofwaardiger; die God
niet geloof heeft hem tot een leugenaar
gemaakt, dat is, toont dat hy God voor een
leugenaar houdt. In tegendeel, die Gods
getuigenis aanneemt, die verdegelt, volgens

162
Johannes den Doper Joh 3: 33, dat is die bekrag-
ting als met een zegel door het zyn geloof dat
God waarachtig is. Paulus zegt, Rom 3: 3, 4, 5.
dat der menschen ontrou (ongeloof) in het doen
van het gene de aan God beloofd hebben, en doen
moeten, Gods trouw (geloof) in het vervallen
van het gene Hy geroepd heeft te zullen doen,
niet te niks doot en men dit er op aan hangen,
dat God ook straffen zal, die hy geroepd heeft
te zullen straffen: God roep, voegt hij er bij,
Zy waarachtig, worde als een getrouw, maar alle
menschen leugenachtig; ja zelfs Gods waar-
heid en Standvastigheid wordt ook, naar vs 7.
te meer openbaar door de menschen, ontrouw
(leugen) tot zyne heerlijkheid, aademaal God,
als het ware, door deselve aanleiding gekregen
heeft, om zyne waarheid te openbaren niet alleen
in het schenken van het gene hy beloofd heeft,
maar ook, in het uitspreken van het gene Hy
geroepd heeft.

In het bijzonder wordt deze Godlyke Stand-
vastigheid en waarheid in drieërlei opzichten

in het N. vermeld: vooreerst in het volbrengen
van zijne beloften; ten tweede in het volbre-
ngen van zijne bedreigingen, ten derde in het
zekere en ontwyfelbare van alle zijne getuige-
nissen.

Vooreerst, dan, is God waarachtig en gebro-
uwend in het vervullen van zijne beloftenissen. Hier
by dient men op te merken, dat sommige
beloften van God gedaan zijn met eenige
voorwaarde: anderen zonder deselve. Niet
toont sich God, als den gebroewen en wa-
achtigen God, als by die beloften, welke
Zonder voorwaarde gedaan zijn, ook onbepaald
en allenthalve vervuld: en wanneer Hy dat
gene, wat onder zekere voorwaarde beloofd was,
volbrengt, ingevalle aan die voorwaarde van
de menschen zijde voldaan wordt. In beide
deze opzichten vinden we verschadene malen
het Aderen waarheid en brouwe vermetel. Paulus
13: 34. spreekt Paulus, met de woorden van Je-
saia's hoofst: 55: 3, van de weldadigheid
Darras, die gebroewen zijn, dat is de weldaden

aan David op rechtelyk ~~gevoen~~ beloofd, en met
heilige trou te vervullen, Rom 15: 8. noemt
hy Christus een dienaar der behydenis, dat is,
enen, die den jooden ten dienste gestaan en ge-
holpen heeft, van wegens de waarheid Gods,
dat is, gelyk. Hy er in éenen adem by voegt, op
dat Hy bevestigen en vervullen zoude, de belofte
nissen van Gods wege aan de vaderen gedaan.
Vergelyk ook hoofd: ii: 29, te voren aangehaalt.
1 Cor 1: 8. 9. zegt Hy, dat God in de Comenst
bevestigen zoude, tot den einde toe, om on-
felyk te zijn, en als zodanigen geopenbaerd
te worden in den dag van onzen H. J. C. op
welke se met Christus volkomen zalig en
heerlyk zonden zijn; den bewyze hier van er
byvoegende: God is gekronst, door welken byge-
roepen, en genadicht zyt, tot de gemeenschaps
dynst Dauid J. C. onder Aëron; en te d'it
beloofd heeft, dat hij, in gemeenschaps met
Aron, zalig en heerlyk zyn zult. In den
zelfden zin spreekt Hy, 1 Tess: 5: 24. Hij,
die u roept is gekronst, die het ontvoren
zal; die God dat Fredes, die de heer toe

geroepen en bekend heeft die zal ook de ge-
heele heiligen, en onberispelyke bewaren, tot
de toekomst van onzen H. J. C. volgens het
voorgaande vers. 2 Cor. 1: 20. betruigt Hy:
200 vele beloften Gods als er zyn, die zyn in Hem,
d. i. door de toekomst van Christus, en wien
wille God om zijne weldaden danken kan, ja
en zyn in hem Amen, dat volkomen zeker en waar-
achtig. 1 Petr. 6: 10. Leert Hy, dat God onmogelyk
zyn woord, en dat wel daarenboven met een eed be-
vestigd beken kan, 1 Cor. 10: 23, 24, 25. noemt Hy
God, die het belofte leeft, gebruuk, die dit ook voor-
zeker het belofte volbrengen zal: schoon ook
de eerste dezer plaatsen van Christus kan ontstaan
worden, welke ingelykt de gebruikte gezonden wordt,
2 Tim. 2: 13. openb. 5: 5, 9: 11, en in dezen zelfden
Brief hoofst. 2: 17, 3: 2, eindelyk ook Johannel
noemt God 1 brief 5: 19, het dezer hoopde den ge-
Beurven en rechtvaardigen vergel. 8: 15.

Nademaal nu God aan hem, die in Christus
geborren, de belofte gedaan heeft, van alles met
hem te zullen danken, wat Hy ter bevrediging

366
van hun waar en eeuwig belang nooiz hebben, en
hen te zullen bewaren voor alles, wat hun waar-
lyke verderfelyke zyn zoude, Zoo spreken de Apo-
stelen meermalen van Gods getrouwheid, volgens welke
Hy hen verlossen en bewaren zal, zonder dat se
juist opzettelyke melding maken van eene sekere
belofte volgens welke de geboorte Goddath door
zal. Zoo zegt Paulus 1 Cor 10: 13. God is getrouw
die u niet zal laten verdorft worden boven het
gene gy vermoegt, maar hy zal met de verdor-
ving uitkomen te geven, op dat gy se niet ver-
dragen. En Petrus vermaant de Christenen, 1 Petrus
2: 24. dat se hunne zielen, onder het yden,
zouden bewelen, aan God als den getrouwden besp-
per, die voor zyne schepselen zorg draagt, en dat
hen, aan wien hy zich zoo byzonder verbonden
heeft, niet verlaten zal. Zoo ook zegt Paulus
2 Tess: 3: 3. De Heer is getrouw die u zal ver-
sterken en bewaren vanden boosen doch niet het
verband schynt het te blyken, dat ook dezen
plaat van onzen A. J. C. moet verklaard worden

51

De Wreden wordt ook Gods volthanigheid en
waarheid geprezen, uit hoofde van de vervulling zy-
ner bedreigingen, aan hardnekkige Londaren gedaan.
Dus spreekt er Paulus van in de zoo even verkleerde
plaats Rom. 3: 3, 4. Dus komen ook openb. 6:
10. de Zielen der genen die ongebracht zijn om
de zaak van Christid voor, als verwagtonde,
dat een heiligh en waarachtig God gewisjelyk ver-
ke doen zal, over huane vijanden, zeggende zy:
hoe lange o Heilige en waarachtige heerscher!
oordelt en wreekt jij ons bloed niet, van de gene
die op de aarde wooren? Om dese reden worden
ook de Strafgerichten van God, over dese vyan-
den, ^{verwachten} genoemd waarachtige oordelen, openb. 16: 7, 19:
2. Hier toe bhijnt ook nog te behooren Hebr. 4:
12. waar van de Godlyke bedreigingen gezegd wordt,
dat het woord Gods levendig en waarachtig is, dat
il dragt en naerke heet, zoo dat het niet by
enkel bedriegen shyt, maar ook de Straffelke,
even zoo als de waer aangekondigt ten gevolge etelke:
Oewel kan men ook van de magt, welke God
heet om de bedreiging uit te voeren verstaan.
voeg er by, dat het woord gekonin ook in dersen

zelfden zin, van onsen Zaligmaker, gebruikt wordt, door Paulus 2 Tim 2: 13. Indien wy ontrouw zijn, en hem verloochenen, hy blijft getrouw, en zal niet ontrouwen handelen. Zoo als hij gezeigd en bezeugd heeft: Hy kan zich zelve niet verloochenen; en dit zou Hy doen, zoo hy zyn woord niet hield.

Ten derden, wordt ook in een meer zin Gods waarheid voorgesteld wanneer er gezeid wordt op de zekerheid en ontwyfelbaarheid van alle Gods getuigenissen en openbaringen, op welke men met volkomen zekerheid kan afgaan. Zoo verzeget hy, die Gods getuigenis door Jezus Christus gegeven, aanneemt, dat God waarachtig is, dat alles wat God verklaart, ontwyfelbaar zeker is, volgens Joh 3: 33. in den zelfden zin zegt Jezus Hoofd: 7: 24, 0: 26. Dat de vader die Heim gezonden had, waarachtig is, die dus des menschen niet misleiden, of bedriegen zoude, door hem iemand te zenden, op welke se geen volkomen staat konden maken. Inselyk zegt Hy hoofst 17: 17. in zyn gebed tot God: Wan woord is de waarheid. En zoo wordt dan ook meermalen het getuigenis en de openbaring

369

van God genoemd een geboorn woord, 1 Tim: 1: 17. 3: 5
4: 9 2 Tim: 2: 11. Tit: 1: 9, 3: 6. waarachtige woorden
Openb: 19: 9. waarachtige ongekrouwe woorden Job:
23: 5, 22: 6. het levend en eeuwig dlyvend woord
van God 1 Petr: 1: 23. vergelijke lieth Leereden 2^e
deel 7de Leerde

Aankangzel Over de Godlyke bekennen.

Het de natuur van God behoort zoo onafscheden-
delijke syn vrye, wyze, heilige, goedertieren, over-
anderlyke wil, dat men zonder deselve God onmo-
gelyk zich kan voorstellen. Alles wat God
toelaat, bereydt, doet, sabbuirt, alles wat hij
tot zegen of straf ons voebestelt, is overeen-
komstig met, en ingevolge van syn volheit, voore-
nemen plan, raadgering, voorbeddiching. Zoo spreekt
er ook de Heilige Schrift van, die ons aangam-
de God, in eene menschelyke taal, en naar
menschelyke vatbaarheid, pleeg te onderwyzen:
by voorbeeld Efer 1: 11. die alle dingen werkt
naar de raad syns willets. Proovens wy

370
moeten, eer wy iets beginnen. Te doen, of aan ande-
ren bevelen te doen, een plan maken, een besluit
nemen, vanden wil tot iets bepalen. Overeenkom-
stig nu hier mede, zegt de Schrift, dat God den
besluit, voorsceemt, verklieth, verordeneert, om ons
te doen denken aan dien volmaakten wil van
God, volgens welchen Hy handeeth, en welke Hem
reeds eizen was, voor dat Hy dit handelde.

Stelt men zich dit eenvondig het Godlyke
welbehagen of besluit voor, zoo is het van Gods
wil, zoo als die, in het nu behandelde hoofdstuk
overwogen, in den grond niet onderscheiden: en het
is daarom, dat wy de leer van Gods besluiten,
als een aanknagsel tot dit 1te hoofdstuk
behandelen.

Laat ons eerst zien, wat ons in de Schriften
des N. T., aangaande de Godlyke besluiten
geleerd wordt: en dan de redelykheid van oek ons
derwyf opmerken.

1° Wat de Schrift — leer bekreft, dezelve
spreket van Gods wil, als van een besluit des
allerhoogsten: en onoverwerpt alle dingen aan
dit Godlyke besluit.

243
a. in het N.T. worrth aan God toege-
schreuen een voornemen, Rom 0: 20, 9: 11, 1 Cor 1: 11,
3: 11, 2 Tim 1: 9, eene voorkeuning, Hand 2: 23, 1 Pet 3:
1: 2, een bepaalde raad Hand 2: 23, Hy worrt geseegd
voorgenomen te hebben, Luc: 22: 29, Hand 10: 42,
17: 31, te vooren gekend te hebben Hand 17: 26, Rom:
0: 29, 30, 1 Cor 2: 7, 1 Cor. 1: 5, 11, bepaald te hebben
Hebr 4: 7, te vooren bepaald te hebben Hand: 4: 20,
gekend te hebben Hand: 17: 31, vergeelyk tot ge-
segde aangaende Gods eigenlyke gesegeue werken-
nid § 11:

Don'tyds worden er twee gelyke woorden
byelkander geseegd, van welke het eene tot andere ver-
klaart. Dit is het Rom 0: 29, welke plaats moe-
lyk te verklaren is, wanneer men, met onse ver-
talers, eene invulling maakt van het woordjen
die (die heeft hy) &c. en het woordjen en door wels
verzet; daar en tegen is de lijk gematthelyk,
wanneer men, gelyk in de oorspronkelyke tekst,
de woorden te vooren gekend en te vooren verordneert
heeft, by elkander voegt, Zoo dat se op de eene
en deszelfde bepaling van den Godelyken wrl. Naam;
en voorts het begin van het 30de loundt voor

eener wederopruyting der rede welke afgebroken, of
 hever wat lang uitzgericht was vs 29. Zoo wordt
 dan de vertaling en de zin van Psalms 139 en
 deze: die hij te voren gekend en verordeneert heeft,
 die hij naar zijn onveranderlyk welbehagen be-
 kend en geschikt heeft, om den heilde segel avond
gelijckformig te zijn, om met Christus te lyden
 en met Christus verheerlykt te worden (vergl.
 vs 17. op dat hij de eertgeboerene de voornamste,
zij, onder vele broedren, die met en door hem
 den loop der genaden, geluk zig worden; die hij
dan (herzeg ik) te voren verordeneert en tot
dit geluk bestemd heeft, deze heeft hij roepen
 roepen, en tot dit geluk genadigd, &c.

Zontyds worden ook in het zelfde reolen-
 beliefs zulke woorden samen gevoegd, en met elken-
 der verwisselt om deze werkzaamheid van Gods
 wil uitzetruiken, uit welke men ziet, dat,
 het gene zoo even Gods voornemen, voorkennis
voorverordening, genoemd was, strak daar
 op voorkomt, onder den naam van zijn wil,
raad, genade, welbehagen, &c. en omgekeerd.

Hand: 2: 23. bepaalde raac, en voorkeennid. Gods.
Aap: 1: 20. al wat in Land en in raac te voren
bepaats had dat gehueden Londe. 2 Tim. 1: 9.
naar syn eigen voornemen en goede; en in
die gewrichtige plaats Eps. 1. waer, van Gods
voornemen en te voren verordenoren gesproken
wordt 1 Tim. 2. 9. 11. en tevens gevraagt van syn wil
en welbehagen 1 Tim. 2. 10. het welbehagen sijns wilkend
1 Tim. 2. 11. den raad sijns wilkend 1 Tim. 2. 12.

b. Aan dat besluit en voornemen van
God worden nu in 7. Art. die selfde dingen alle
onderwerpen, omtrent welke wij te voren gezien
hebben, dat Gods vrije, wyse, heilige en goede
wil werkzaam is.

Soe is de bekeering van Gods vrije heilige
wil daar in by d'art. 7. sechtbaar, dat het den
einen mensch wel, den anderen kwalijk gaat,
dat de eene beloning, de andere straf ontvraagt,
gelyk ont by de behandeling van Gods vrije
wil. 1 Tim. 2. 12. gebleken is, byzonder ook uit Paulus
oonderwijst, Rom. 9. Het is dan niet te verwonde-
ren dat de Ap. kel, ook in dit hoofdt. 12. 11.
gevraagt van het voornemen Gods, dat naar
de verkieering is, volgend het welke sy syne

264
zegeningen aan Jacob en dient nageslacht, boven
Eran' en deraf nakomelingen, heeft uitgedeed.

De wijsheid Gods, heilig en goederkeren
welbehagen ook byzonder zichtbaar in het be-
stuur der menscheijke zaken, byzonder ook in de
lotgevallen der volken, gelyk ons, by de behandeling
van Gods voorzienigheid in de 3de afdeling, nader be-
sien zal. Geen wonder dan, dat ook Paulus
Hand: 17: 26. Zegt, dat God bekcheiden heeft de
tyden te voren geordneerd en de bepalingen van
der menschen woningen. Vergelyk het gene van
dese plaats gezegd is S. 5.

Gods wyse en heilige wil is intgelyks werke
zaam in de bestuuring van de handelingen der
menschen, tot de selte einden, gelyk als mede
by de leer der voorzienigheid, in de 3de afdeling
blyken moech. Van hier dan ook, dat de heilanden
en zyne Apostelen, ons Gods plan en besluit doen
opmerken, in alle die rampen en wederwaardige-
heden, welke onsden verlosser van zyne vyanden
zyn overkomen, schoon dese, naar aegen keuse
en beleid handelende, des niet te min voor hem
misdryf aansprakelyk zyn. Zoo zegt Jesai

Luc 22: 22. De bron des menschen gaat wel leenen,
ten geweldigen dood, vergel: vs 19, 20. gelijk ballaten
is; doch wie dien mensch door welken hy verza-
den wordt! Een eent sprak er Petrus van Hand:
2: 23. gelyk de Nazarener, door den bepaald en
raad en voorkenniselycks overgegeven zynde lett
hy genomen en door de handen der onrechtver-
drigen aan J. Christus gehecht en gedood. En in
J. getid tot Gods Hoofst 4: 27, 28, spraken de
eerste predikers en belyders van Christus op dezelfde
wyze: in der waarheid zyn vergaderd tegen uw
heilich kind gelyk, welke hy gesalft lett, door
Herodes en P. Pelatus, met de Judenten en
de volken Israels, om te doen, al wat uw hand
en raad te voren bepaald had, dat geschieden
Zonde. Niet minder valt Gods wyze, heilige
en ^{gode} ~~weldadige~~ wil op te merken, in de wetten en
verordeningen, als mede in de daar bygegevoede
beloften en bedreigingen, door welke hy zyn
opperzacht over ons, zyne redelyke schepselen
uwoeffent. Van hier, dat dan ook, ontrent
dese dingen, van Gods bepaling en voornemen

46
gevraagd wordt. Zoo zegt Paulus Hebr 4: 7. dat
God eenen zekeren dag bepaald heeft zeggende: heden
indien gij zijn stemme hoort, zoo verhart uwe harten
niet!

Verder is Gods wijze, heilige en weldadige
wil kenbaar, in de verordening, van jeshu (Christus)
tot onzen Zaligmaker, om voor ons doodschuldig en te
lyden, en te sterven, om daar na in den hemel ver-
heerlykt te worden, als het heeft zijner gemeente, en
om andelyk als wereldruchters het lot van alle
adams kinderen te beslissen. In deze byzondere
Reden wordt dan ook het plan, en besluit van God meer
naden in het N.T. vermeldt, tangaande het lyden
en sterven. Het Heiland, die de Profeet aangehaald
der plaatsen Luc 22: 22. Hand. 2: 23, 9: 20. Hier
we behoort ook het gene Petrus's brief 1: 59, 20 zegt
dat Christus, als een ontberingelyk en overvloedig
voorzehend, en te voren verordincerd is voor de gronde-
legging der wereld: tangaande de tegenwoordige
keerlykheid en het lofwind onses verlossers, zoudt. 4.
Zelfs Luc 22: 29. Mijn Vader heeft my het koning-
ryks verordincerd. En Paulus zegt Eps 1: 9, 10.
dat het Gods verborgen wil en welbehagen ge-

172
weeth is, het welke Hy voorgenomen had by dien sel-
ven, om in de bedeling ^{van} des volke ^{van} des tyden
wederom alles tot één te vergaderen in Christus, beide
dat in den hemel is en dat op de aarde is, dat
is, om die allen aan één en het zelfde hoofd
J. C. te onderwerpen. En aangaande het rechter-
lyke werk het welke de verdoerlyke Jeshu
eenmaal zal uitvoeren, leert Petrus Hand:
10:42. dat Hy is de gene, die van God verorde-
neerd is, tot een rechter van leevende en dode,
Indyelyk predikte Paulus te Athenen Hand:
17, 31. dat God eenen dag getuht heeft op
welken Hy de aarde bodem rechtveerdiglyk zal
oordelen, door een man, dien hij daar toe
geordneerd heeft.

Boven al vermelden de Schryften des
N. T. Gods wyze, heilige; en welradige wil,
als blykbaar in de wyze, op welke Hy ellendeige
Zondaren, door tusschenkomst van onzen ge-
zegenden verlosser, zalig maakt; in de bopa-
ling van de voorwaarde, op welke men deel
kan krygen aan het belofte hiel; in de

578
verordeningen en hulpmiddelen, om ons tot geloof
en bekeering te brengen, als mede in de doo-
ling van al het door Christus verworven heil
aan de geloovigen, en van de verdienste. Krafsaan
ongelovigen, en onbekeerlyken. In de behande-
ling dier van deze onderwerpen, wordt ook menig-
malen van de godlyke besluiten gesproken.
Hier toe behoort het zoo even verklaarde ge-
zeide van Paulus Rom 9: 20, 29, 30. dat Sij,
die God lief hebben, naar Gods voornemen te
voren gekend en verordneerd zyn, om, gerecht-
verdoyt en verheerlykt te worden, waar toe
ze dan ook geroepen, en gendoopt zyn, door
de beloften des Evangelies. Byzonder opmer-
kelyk is ook, 't gene dezelfde Apostel spri-
2: 7-10 zegt, waar hy de wyze onder Zalig-
warding beschryft, als eene verborgentheid, die
bedekt was, welke God te voren verordneerd
heeft, tot onse heerlijkheid, eerde wereld was, doch
welke hij nu geopenbaard heeft door Zynen geest,
welke ook de diepten Gods, dat is de verbor-
gentke Godlyke raadslagen, doordoocht, dat is.

543
doorgegrondet. Van gelyken inhoud is de beroemde
plaats Eps 1: 3—12. waar de Apostel van
Zulken, die reeds (volg vs 1) in Christus geloof-
den, en verbeterde menschen waren, verklaart,
dat de God en Vader van onzen H. J. C. (vs 3) naar
de rykdom ziner genade (vs 7) met alle wyheid
en voorzichtigheid, (vs 11) en naar zinen wyen
wil, (vs 9) hem gegeven had de vergerving eider
misdaden (vs 7) en de aanreuning tot bunderen (vs
5) in en door Christus, (vs 3—6, 11) byzonders
door zyn bloed dat is door zyn bloedig lyden
en sterfen (vs 7) en wel, op dat zy zonden heilig
en onberispelyk sijn voor Hem, (vs 4*) en tot prij-
ziner heerlyke genade, (vs 3, 6, 12.) dat al Gods wil, vol-
behagen, raad, voornemen en verordening (vs 9, 11.)
reeds geweest sijn, voor de grondlegging der werelt, (vs 4)
noch dat het langan sijn een voorbijgaende en gre-
lein voor de menschen geweest sijn (vs 9) maar
nu aan de Christenen bekend gemaakt, op dat
Hant, allen, die in den hemel en op de aerde
sijn, als een eenig kintgesin van gezaligden, aan
Jesul Christus zonden onderworpen waren, (vs 9, 10.)

Op dezelfde wijze spreekt Hij en van Hoofst. 31 B-52.
 waar Hij uitgeleidelijk sprekende, van de verborgeneheid die
van alle eeuwen verborgen is geweest bij God, ook
nu door het Evangelie verkondigd, op dat nu door de ge-
meente der dor. geredigde menschen, de verlossende
wyjsheid Gods den Zondelingen kenbaar worde, naar
het eeuwig voornemen, dat Hij gemaakt heeft in
J. onzen Heer: in den Procken Wij hebben de vrye
moedigheid, en den toegang met verbroeven, door het
geloof aan Hem. Nog eens, 2 Tim 2:9, die ons
heeft zalig gemaakt en geroepen, niet een reulige oer-
ping: niet naar onze werken, maar naar zijn eegen
voornemen en genade, die ons gegeven is in Christus Jezus
voor de tyden der eeuwen. Eindelijk behoort ook
hier toe, het gene, de Zaligmaker Matt 25, 34, voor
spelt, dat some echte vorcerant bij het jongst gericht
zal worden gezegt: komte hij gezegende mijn
Vaders keert het Koningryk toe welke te bereid is
van de grondlegging der wereld.

Van hier, dat geboorte en Godvrachtige men-
 schen, welke, naar Gods heiligen en weldadigen
 wil, zalig worden, ^{zich} geveert worden naar het voornemen
 besluit en verkiezing van God, zalig te worden: en,
 daar zij dit geluk genieten, met uitsluiting van de

ongeloozen en onvoorspelbaar, zoo worden zij gezegd, vol
gens Gods voornemen en beklint, naar toe voorbereid en
uutverkoren te zijn. Zoo noemt Petrus den 1 Petr. 1: 2.
uutverkoren naar de voorkennisse Gods des Vaders
Vergelyk de. Zoo even aangehaalde plaatsen. 1 Tim 5: 9.
en Efes. 1: 4. Zoo zegt de Zaligmaker. Mark 13: 20.
dat Gode der dagen der benaauwde verhoord heeft
in zijn voornemen, om der uutverkoren, wille, die
hij heeft uutverkoren. Paulus zegt 1 Cor 1: 27, 20.

dat God het dwaze, het zwakke, en het onredde der
wereld, dat is zulken, die in het oog der wereld,
arm, zwak en onredde zijn, heeft uutverkoren. Zoo ook
zegt Jakob Roofs 2: 5, dat God de armen dezer wereld,
die ryk zijn in het gelove, heeft uutverkoren: want,
het is seer wyfelachtig, of men dezen bek. behore
inbessellen, gelyk de Nederlandtche overrechter gen
daan hebben, (om) ryk (te zijn) in het gelove.

We leeren er daarom van een verkiezinge Rom
11: 20. 1 Petr. 1: 4. 2 Petr 1: 10. en van een verkiezinge
der reuse Rom 9: 5. Op andere plaatsen evenwel
hebben we aan een verkiezinge van God tot zekere
ampt, werk, of genot van byzondere zegeningen
te denken: by voorbeete. Sand 1: 24. Heere! Gy
kennet den herten van allen. Gyft van deze

182
 twee éenen aan, dien hij uitverkoren heeft tot het ijdel
 ampt in Judas plaats. Hand. 9: 15. deze is nu een
uitverkoren Jid, om myn naam te dragen voor de Hei-
deneu en. Hoofs. 18: 57. de God des volkes Israels
heeft onze Vadersen uitverkoren, om den Eijender be-
gint Mijns volks te zyn. Hoofs. 15: 7. Hij weet, dat
ghe van overlangen tijt onder ons niet verkoren heeft,
van de Heidenen, door mynen mond het woord des
Evangeliums zoudten hooren en geboren. Rom. 9: 2.
op dat het voornemen Gods, dat naar de verheering
is, vatt Kere, zoo wiere tot Rebekka gezegd: de
meerder zal den minder dienen. Rom. 11: 2. God
heeft zyn volk niet verhooren, 't walt Hy te verren
gehend, en tot zyn Volk gekozen heeft. Evon 1: 10
weret van Christid gezegd, dat Hy zyne Apostelen
en vrienden verhooren, en uitverkoren heeft Luc. 6: 13.
Joh. 6: 70. 13: 18. 18: 16, 19. Hand. 1: 2. Zur gemeen
is het aerkalven zke, van dien gelykijge meubden
onder den naam van uoverhooren en uoverhooren
enen gods voorkomen, door welken se dan worden
aangedit als zulken, die, naar gods wil ontbrekt
de zaligwerding van Londereu, en dertelven verwarren
den, met uitpluiging van anderen, zalgsullen

worden, zie Matt. 24: 22, 24, 31. (Mark. 13: 20, 22, 27.) Luc 10: 7. Rom 8: 33. 2 Tim. 2: 10. Tit 1: 1. 1 Petr. 1: 2. 5: 13. Dientyd ook met eeny byvoegsel gelyk Col 3: 12. utbroekoren Gods, heiligen en beminden. opent: 17: 12, te groeyen en utbroekorens in gelovige 1 Petr 2: 9. een utbrokoren gottachte, een loovingys Plichterden, een heilig Volk, een verkregen Volk; benamingen, ontleend van gelykstartige, met welk vordyd het Israeltick Volk benoemd wierd. vergelyk Exod 19: 5. en Deut 7: 6. men kan ook hier toe brengen de spreke, vele zyn geroepen maar weenige sijn verhooren, Matt. 21: 56. en 22: 14. Welkenreis ten beluete van een gelykenit, door welken Hy leeren wilde, dat wel een veelal menschen, tot het genot van de zegeningen zyn loovingys van Gods wegen genodigt worden, maar dat in vergelyking dese vele, or weenige waren, die van dese zegeningen het rechte gebruik maakten, kenzyl doch alleen de dankbare deelneers utbrokoren en belovend waren tot het genot der zaligheit. Intgelyk het gene Paulus segt van syne broederen te Thessalonika 2de hoofd. 2: 13. dat God hen van den legene verhooren had tot zalig-

heid, schoon de uitdrukking, in den beginne daar te
 plaats ziet op den eersten tyd, in welke het Evangelie
 te en in Thessalonica gepredikt was, even als 1 Joh. 2:7.
 (Paulus neemt ook Rom. 16:13. Paulus den uitverkoren-
nen in den Heere; Volgelykes schreef Johannes 2 br
 vs 11 aan de uitverkorene Vrouwen, en hij groete vs 18:
de kinderen van hare lieber de uitverkorene; doch
 dit schijnt meer te zien op de byzondere kofte, welke
 de Apostelen dese menchen waren onderen toe dragen,
 dan wel op de verkiezing van God.) Eindelijk denken
 ook velen, dat Hand 13:48, op dese bestemming van
 de geloovigen ten eeuwigen leven gezien wordt, waar
 Lucas verhaalt, dat de Juden, hoorende dat ook
 hun de Zaligmaker door Christus bereid was, zich
 verblyden, en het woord des Heeren, het welk Paulus
 en Barnabas hun predikten, preken, en dat erdes-
reden geloofden, als er geordineerd waren tot het
ewige leven: doch het woord, het welk de onse door
geordineerd verhaald hebben komt nergens meer in
 desen sin voor in het N.T. en men kan het ook
 verhalen met hamelsvete zoo velen er gebhek
 waren. Ge. Zonder dat men dit van Gods voorbedehk
 king behoofft te verstaan.

184
Zegen deze uitverkorenen staan over die bludige
menschen, welke, naar Gods rechtvaardig oordeel, van
de Zaligheid verboden, en tot rampzaligheid verwe-
zen zullen worden, niet hoefde van hunne Weerspan-
nigheid tegen God, en het verworpen van depe genade
in Christus. Het rampzalig lot, het welk deze onder-
gaan zullen, zal hen insgelijks treffen, volgens
Gods wysden, heiligen, onveranderlyken, en van een
wiegheit bepaalden wil. En hier op wordt dan ook,
in enkele plaatsen des N.T., gedaacht. Dus lesin
we opend 13: 8. Van de Afgoedendenaard, (aambodders
van het beeth.) welker namen niet sijn getahreven,
van de grondlegging der Wereld, in het boek des Levens
van het gallachte Lam: op dese wyse toek Lam-
gen de woorden Samen, Schoon dit niet oude overset-
ting niet duidelyk blykt: men vergelyke slechts.
de gelykloevende plaatsen hoofatt 17: 8, waar de
voorkomen als die gene, welker namen niet sijn
getahreven in het boek des Levens van de grond-
legging der Wereld. Wat voorts de figurlyke
uitdrukking betreft, desebre is ontleend van de boeken
in welken men gewoon is de namen aan te tekenen
van de Burger, die in den Staat leeven, even zoo
worden dan de ware Heithenen, die by God als Bur-

gesl van het Ryk des Verlossers, door zyn bloed ge-
 sticht, bekend staan, en van Jodid Christid geboren, en
 Loodanigen erkend worden, gezegd, geschreeven te zyn
by name in het boek des Levens, Hoofst. 3: 5, 10. en
 12: 27. Daar, intezinduel zij, die sich als overwinne-
 en vyanden gedragen, worden voorgestelt, als niet
geschreeven, of als uitgedeld uit dat boek. Vervolgt
 Hoofst. 3: 5, 20: 10, 22: 19. Men kan ook hier toe
 brengen Judas vs 4. waar gesproken wordt van
godloose menschen, die de genade onzes Joods ver-
underen in ontuchtigheid, en ten enigsen Heerschen
Jod en onsen Heere J. C. verloochenen, die certz als
tot het oordeel te voren opgeschreeven zyn: van
 welke het duit zeker is, dat zy dit oordeel, van
 wegens hunne Godloosheid, niet ontgaan zullen. Men
 magen brengen hier ook toe 1 Petr. 2: 8. waar dult-
 ken, die sich aan het woord slooken, ongehoor-
zaam deade, gezegd worden, daar toe gezet te zyn.
 doch dit schynt eerder van hunne ^{enre} geestheid, dan
 van een Godlyke bepaling, te moeten verstaan worden.
 C. Nademaal nu God eeuwig is, en zyn wil,
 even min als sy zelf, aan verandering onderworpen,
 Zoo wordt ook het betuut van dien eeuwig en

en onveranderlyken God als een eeuwig gevoeld: d. i. kan is, als een besluit, en van eeuwigheid genomen, en in eeuwigheid zyn kragt behoudende. Het eerste, het welk ons reeds voorswam, by de behandeling van Gods vryen wil §. 2. wordt uitgebreid door van de grondlegging der Wereld Matth. 26: 39. voor de grondlegging der wereld Efer. 1: 4. 1. Petr. 1: 20. van (alle) eeuwen Efer. 3: 9. eer de wereld was Efer. 2: 7. Het laatste het welk ons reeds voorswam, by de behandeling der Godlyke Handvatigheid §. 17. drukt Paulus uit Rom. 9: 11 op dat het voornemen Gods, dat naar de verkiezing is (vast) bleve. Het een en ander wordt mogelijk bevestigd deszelfs Efer. 9: 11; waar de Apostel spreekt van Gods eeuwig voornemen.

2. In deze leer der G. P. aangaande Gods besluit, is ooks ongerymd, of krydig met de Godlyke volmaaktheden: inzonderheit in deze leer kragtredelyk.

Avont redelyk-boek is het, als men aan God denkt, die de onafhankeleke, wyse, lelike en onverderbieren bestuiter der wereld is, hem toeke behooren eenen vryen, wyse, lelike en onverder wil, aangaande alle dat, wat hij in de wereld doen, en toelaten:

Zonder dat kunnen wy ons voldreuen van hem, als
 den afgezonderden, geen denkwend maken. Het is
 voort voortkomende alle onze begrippen van wet-
 heid, zich den afgezonderden voor te stellen, niet
 als een loskuchtiger mensch, die gedwarsig zijne
 plannen maakt, zyne uitwerking verandert of uit-
 leest, en by sterken het geheel zijner regering
 dish voorstelt, maar als den allentwijzen God, die
 van den beginne tot einde doorziet, die alle dingen
 werkt naar éinen en denzelfden raad van zynen
 allerheiligen wil. Het is verder loofte wettig, als
 wy aan God denken, ons hem voor te stellen, niet als
 subandig van het geen zyne Schepselen doen zullen,
 als gedwarsig of te waagt staande, en gade te staan,
 wat er in zyn uitvoertelzich zal gebeurt, en in dier
 naer zyne pland te vormen, of als van ons onbekent
 tot oogenblik bezig, aan het belemmen en der men-
 schen pogingen tegen zyne pland, maar veel meer,
 als den onafhankeliken regerder, die alle dingen
 bestuurt naar den raad zyns Wilkens, wrent tans
 niemand kan afblaan, en die alle de bewegingen
 en neigingen van zyne Eidenboode en Eidenmachtige
 Schepselen stuurst, naar een eeuwig en onveranderlyk

plan, waar van de reden en de grond ligt in zyne aller
 volmaakte, allerheiligste natuur. Het is ondelijk
 hooft redelyk, als wy aan God denken, die van eeuwig-
 heid bestond, out hem ook werkelijken, als van
 eeuwigheid sulk eene wils bepaling hebbende, zonder
 welke hy geen wijs en heilig God soude zyn.

En zyn wel, voor het menscheit: verstand, in dese
 leere, diepken, welke wy niet doorgroeven kunnen: maar
 derelve zyn onafschiedelyk van alle voorstelling en,
 die wy, eindige menschen, van God maken of kinnen
 kunnen. De eeuwige God, de alles Schepende, onder-
 houdende, en besturende God, is voor out even onbe-
 grypelyk, als de van eeuwigheid willende en besturende
 God. Daarentegen is het denkbeeld van eenen God son-
 der wils bepaling, van eenen alwyzend zonder doel,
 van eenen Schopper zonder plan, van eenen regeer-
 der zonder vooruitzicht, geheel en al ongerymd, en
 voor het menscheit verstand onvordraaglyk.

Men vraagt wel, hoe de leer van Gods be-
 stuit, met de leer van 't menschen Wyheid en ver-
 antwoordelykheid, overieentbrengen zij. Doch het
 is genen voor out, dat wy aangaande beide dese
 leerstukken, eene volle vergewilping hebben, deels

190
door onze eigen reden en ondervinding, deels ook, door
het Godlyke getuigenis in de H. S. Het moet ons
dus ook genoeg zyn, ter bestuuringe van ons hart
en van onzen Wandel, te weten, dat het Godlyke
besluit ons evenwiel in onze bekamende Vryheid be-
lemmerd, als het zyne alles bestuurende voorzienigheid
doet. Maar, we hebben daar en boven reden, om
ons te verheugen, dat Gods heilig besluit over ons,
en dus ook zyne heilige wil, omkrent de bepaling
van onze Vryheid, nooit anders, dan tot ons best,
geschiedt. om ons van het swade af te hebben,
en onzen wil, die legt tot ons eigen Verdorven
Liden Londe, te neigen, op eene onzer redelyke
natuur overeenkomstige wijze, tot vereeniging
met zynen heiligen wil, en dus tot ons wezentlyk
heil, zoo wel als tot zyne eer.

2 Afdceeling

Van God als Schopper der Wereld.
als mede

Van de Engelen en Menschen.

§ 1.

God de Schopper der Wereld

Die eene, loofvolmachtige God, wrent natuur en

volkomenheden wy, in de eerste afdeling betrouwen, is, van alles wat er buiten hem bestaat de Schepper en formeerder van de geheele wereld, dat is, van alles wat er binnen hem bestaat; En onder deze Scheppers valt onze aandacht, om goede redenen, byzonder op onze aarde, op ons menschelyk geslacht, en op de Engelen.

God is de Schepper van het geslacht. Deze waarheid is de grond, van allen Godsdienst: Altes en de Profeten hebben dezelve reeds ten grondslage van geheel hun onderricht, in de leer en plichten van den Godsdienst gelegd. Vergel. Gen 1: 1. Job 40: 2, 5, 22, 26. Hoofst. 42: 5, 44: 29, 45: 8, 52, 58, Jeru. 50: 50—52. Ps 96: 5, 146: 5, 6. Nch. 9: 6. en in het N.T. gehieet dit indelyks. Meermalen wordt er God beschreeven als de Schepper van het geslacht; dit wordt als een eigenschap der Godlyke natuur opgegeven, en de eenige ware God wordt uit dien hoofde, van de versterde Godheden onderscheiden.

De eerste belydenis van onzen Verlosser, hante hem tot God verhefende, Spreken hem dijsaan: Aere! Jij zyt de God, die gemaakt hebt den hemel en de aarde, en de zee, en alle dingen die in dezelve zyn. Ams 4: 24. Paulus zegt. Rom 11: 36, uit hem en door

hem, en tot hem zyn alle dingen; en in Leids hier
 uit de Godsverheerlyking af: Ken zy de heerlijkheid
in der eeuwigheid! Ingeleyts Hebr. 2: 10. Maar
 zy God beschryft als den genen, ou welken alle den
gen zyn, en door welken alle dingen zyn. (Hoof 3: 4.
 is te recht door de ouden verzaats: die dit alles ge
bouwd heeft is God; en behoort dus hier rust toe) Even
 soo 1 Kor 8: 6. Wy hebben eenen God, den Vader, uit
welken alle dingen zyn. En openb. 4: 11. loomende
 24 Ouderlingen door, zeggende: Igy Heere, zigt wor
dig te ontvangen de heerlijkheid, en de eere, en de
kracht, want Igy hebt alle dingen geschapen, en door
uwre wille zyn zij, en zynre geschapen. Hoof 10:
 3: 6. Zwaert een engel, by dien, die den hemel ges
chapeu heeft, en t gene daar in is, ende aarde en
t gene daar in is, en de see, en t gene daar in is.
 En Hoof 14: 7. Zigt een ander engel aan de men
schen: weetth God en aarbtot Hem, die den hemel
de aarde de see ende graken der wateren gemaekt
heeft!

Dat men, uit de Schepselen, van de Schepinge
 der wereld aan Gods eeuwige kracht en majestheit
 verstaan en doorkien kan, en dat zelfs in der aa
 dere godlyke openbaring, leert Paulus Rom 1: 19, 20.

Staat it daarom, dat hy ook aan Lyfkeenders Hand 14:
 15. en Atheneers Hoofd. 17: 24. den eenigen waren God
 rangestendig heeft, als den Schopper van het geheel.
 vergel. 1. Afdel. § 1. I.

Jammer is het intusschen, dat de menschen dit
 vermogen, om den eenigen waren God, niet ayne bly-
 selen te erkennen, niet behoorlyk gebruikt hebben.
 Wij weten ook uit de geschiedenissen, dat de men-
 schen, tot de ongerymte en meest Godsontkerende
 gedachten, aangaande de oorsprong der werelt, vervalt
 ten styg: en dat het het geval geweest is, niet
 alleen van domme en onbeschaafde volken, maar ook
 van zulke, welke in vele wetenschappen, en konsten
 deses leevens groote vordringen gemaakt hadden,
 en zich op hunne verlichting en wyshheid veel hebben
 voortaan. Van desen is het dat Paulus schryft.

Rom. 1: 25—26. daer sij, in God kennen,
en Hem raagans als God syne eere niet gegeven, noch
danke bewoeden hebben, maar met hunne overleggingen
tot de godheden (de Afgoderij) verwielen, zoo dat
hun overvrandig gemoed meer en meer verdunstet
wierd, en daar sij, schoon sij zich vorbeelden wyd
te zyn, in de daad dwaal waren, naalen sij de eere

aan den onvorderflijken God verschuldigd, overbraggen op beelden van sterflijken menschen, ja van vogelen en viervoetige en kruipende dieren, Zoo heeft God hen daarom door zonne luttel in zoo afschuwelyke ontuchtigheid laten verdinken, dat zy onderling hunne eigene lichamen, onkeerden en schonden, na dat zij de Godlyke waarheid met lungen vormdats en het Scheepsel vereerd en gediend hadden, Paru den Schep-
 pen, die verdient geprezen te worden in eeuwig-
 heid. Por oorzaak van dese dwaasheid der men-
 schen, heeft het den Godlyke outferming behaagt, zich als den Schepper van het gyscheelal nader te open-
 baren, op dat de overbraging van deze eerste waar-
 heid verlevendigd, voortgeplant en bewaard moogte
 worden. Van hier is het, dat Paulus segt Cor. 13:2.
 door het geloof verstaan wij, dat de wereld door het
 woord Gods is beboroid: namelijk, door het geloof aan
 de Godlyke openbaring in de Schriften des vaden Testa-
 ments.

Wat de wyze aangaat, op welke God eerstmaal de
 wereld geschapen heeft, hier ontrent looude wij aan ons
 zelve overigalaten, niets met zekerheid weten kunnen,
 Het is daarom niet te verwonderen, dat menschen, wel-
 ke gene nadere openbaringe genoten, op de gedachte

974
vieleu, dat er eerst een ruwe ongevormde klomp, of een on-
bekbare mensche Hoofdelkies, zijn voortgebracht, en dat deze
liet, na looker of langer tye, sulk een welgeordende
wereld sy gevormd: zelfs is het licht te begrijpen, hoe
anderen in den waan gekomen sijn, dat de Hoof, liit
welke de wereld gemaakt is van eeuwigheid bestaan
hebbe. Dan, door Godlyke onderswil bequand tye, waken
wij, en vinden wij t' nu ook hoogt redelyke om het
te stellen, schoon we het anders niet licht zouden heb-
ben liet gevonden, dat er eerst niets was, behalven God,
maer dat, toen syne almacht wilde, een welgeordene
wereld begon te bestaan, zoo dat alles, op syne wil
en wenke, bestond, t' gene te roem geen aanwesen had.
Men is gewoan, dit d'it niet te drukken: de wereld is
liet niet geschapen. Zoo sprak er deusdie keteloffige
en goetvachtige moeder over 2 Mattheus. 7: 28. Ik
hede den myn kind t' dat gy, siende naar den hevel en
naar de aarde, en vandeende al wat daar in is welk
erkennen, dat god dese dingen niet gemaakt
heeft, en dat het menscheklyk geslaakt alsoe geworden is.
En det is ook de leer des NT. Zoo leert Paulus als
een geloofstyk Hebr 11: 3. dat de dingen die men
siet, niet geworden sijn uit dingen die gezien worden.

d. i. dat alles, wat nu is, en ond onder het oog valt, eend is daargesteld, door eene Gootlyke almacht. Zonden dat daar toe iets, het welk te voren bestond, geholpen heeft. Vergel. Bonnet op deze plaats op gelyke wyse zegt hij Rom 4: 17. God roept de dingen die niet zyn, als of se waren: doelende daar, niet zoo zeer op de roeping der heiligen, nog op het vruchtbaar maken van Sara, maar op het te voorblyven roepen van al het geschapene, even als of het er reeds was, en se om te velen gehoorzamen konde. Zoo ook doelt er Paulus op 2. Cor. 4: 6. Waar hy God beschryft, als den genen, die gesogt heeft, dat het licht uit de duisternis soude schynen: met voespeling zeker op Gen 1: 3. God seide daar zy licht! en daar was licht. Ondelyk wordt ons ook dit zelfde denkbeeld van de schepping gegeven in de lofzegging der 24 overlingen op ons 4: 11. Gy Heere — hebt alle dingen gescheppen, en door uwen wille zyn se, en zyn se gescheppen.

Wilt zoodanige beschryvingen wordt ons dan het werk der schepping kenlyk, als een daad van Gods alvermogende niet alleen, maar ook hoogt wysen tei-lygen en goeden wil: en het is niet dien hoopde, dat wy, met de zalige hemelingen, God onzen lof dank-zegging en aanbidding moeten waardig heuren, en dat

Hij zoo, en niet anders de werelt geschapen heeft.

Aangaende dese werelt-schepping ontdekt ons ons
 het Evangelie eene byzonderheid, welke wij niet liet
 het oog maken verliezen, dat, namelijk, dat om Gods
 welken wij in onsen A. J. L. eerbiedigen, ook in de Schep-
 ping der werelt werkzaam is geweest. Hij is het, door
welke God de werelt gemaakt heeft Hebr 1: 2. Zoo dat
op Hem toepadlyk is, het gene er, Ps 102: 20. van God
den Vader Maakt: By, Heere! hebt in den begiane
de aarde gezond; en de hemelen zijn werken uwre
handen Hebr 1: 10. door hem zijn alle dingen
alle dingen zijn door hetzelve en tot hem, gebre-
ken. Joll 1: 56. Alle dingen zijn door hetzelve (woord)
gemaakt, en onder hetzelve is geen ding gemaakt
dat gemaakt is. Joh 1: 3. Doch dit zal ons, by de
behandeling van het beestheit van Gods zoon, naver
voorkomen.

Bot alles, wat tot hierboe is opgemerkt behoort
 tot de zoogenoemde eerste Schepping. Maar het
 eerste geschapene ondergaat eene gedwinge verandering;
 loedanig eene verandering, niet alleen in het algemeen,
 wordt opgemerkt in alles, wat Hoffdelyk is en onop-
 loundelyk in nieuwe verbatenissen en gedaanten liet

de vorce te voordahyn loomt, maar ook vooral in die
 Schepselen welke gedurig een aanwaken krijgen, het
 wett. wij, uit de gewoone veranderingen der eerste ge-
 schapene Stof, niet verklaren kunne. Zoo is het, in-
 zonderheid gelegen met den mensch, welke wel door
 voortplanting van zijn geslacht zijn lichamslyke
 aanwaken krijgt, maar wrent seel wy evenwel niet
 kunnen aanmerken, als afkomstig van dyne onder-
 ren. Doch ook in dit opzichte, is God onze ge-
 trouwe Schepper. Petr. 4: 50 die aan allen het
 leeven en den adem geeft. Hand 17: 25, door wien
wy leeven, beweegen en zyn. vs 28. In dese woortbra-
 gang is nu evenderelfde Godlyke macht te erkennen;
 alles wat dan nu betaakt, na alle de veranderingen,
 welke het geschapene doorgestaan is, wordt dat hare
 oorsprong van God geschapen te zyn. Doch, dat stukt
 is men gewoon nader te overwegen, by de behandeling
van Gods voorzienigheid.

Er is nog overig, dat wij de uitdrukkingen opmer-
 ken, met welke het geheelal, wordt aangeduid. Som-
 tyds heet het de werelt Matth. 13: 35. Joh. 17: 5, en el-
 ders. Zoo ook, doch met een ander woord, & welke
 elders door de eeuwen vertaald wordt, Hebr. 1: 2. 11: 3.
 2ontijds alle dingen Joh. 1: 3. Hebr. 1: 3. Genb. 4: 11.

dekwyls wordt of beschreven naar de hoofdeelen van de heelal, in welke het zich, voor ons gezicht indartheid of den hemel en de aarde: 200 wordt de hemel en de aarde voor het geheel genomen. Matt 11: 23. Hand 17: 24. Coll. 1: 16. En dewyl onze aarde bestraat is met welke land en water (vg. 1: 2. 2) 200 wordt ook daerom wel eend, om het geheel al uitteorakken, de hemel en de aarde en see genoemd. Hand 4: 24. 19: 16. genb: 10: 6. gelyk: ook: gpb. 14: 7. of welke laatste plaats er nog de fonteynen der wateren worden bygeroegd.

Eendelyk, moet men, met het gene van de scheping gezegd is, verklarren de volgende uitdrukkingen in het N.T. voorkomende: voor de grondlegging der wereld Joh 17: 24. Eph 1: 4. 1 Petr 1: 20. van de grondlegging der wereld Matt 13: 35. 25: 34. Luc 11: 50. eer de wereld was Joh 17: 5. alle geschott, om aan te duiden, dat iets was, van, of voor den tyd dat het geheelal of aarde geschapen is. Intgebyke de uitdrukkingen eer de wereld was, (iegentlyk voor de eeuwen) 1 Cor 2: 7. van den begynn der wereld (iegentlyk: van de eeuwen) Luc 1: 70. of selfde welk Hand. 3: 21. verstaet is van [alle] eeuwen, 200 ook van [alle] eeuwen Joh 9: 32. en van [alle] eeuwen

Coll 1326, waar mede, ook niet altijd wordt aange-
 duid, het gene wy uitsluiten door van alle eeuwen
leid, maar onbepaald een voor ons onberekenbaren tijd.

§. 2.

De daagsche Vorming der aarde.

Niet is billyk, dat onze aandacht zich byson-
 der bepare, by de plaats onder tegenwoordige wonin-
 gen onder opvoeding in het aardsche leven. Door god-
 lyke openbaring is ons ook byzonder iets bekend ge-
 maakt, omtrent de Scheping of vorming van deesen
 aardsbol, welke een aanmerkelyke gedeelte uitmaakt
 van ons Zonnestelsel: schoon dit Zonnestelsel, voor
 zeker slechts een zeer klein gedeelte is van die on-
 metelyke groote werelt, in welke elke der vaste Sterren,
 die ons oog bereiken kan waarschynlyk een zon is, ge-
 schikt is om voor andere hemelballen te zyn, wat onze
 zon voor deze aarde en hare andere om haar heen-
 loopende plancken is.

Opzettelyk wordt wel in het N. P. hier van niets
 gezegd: evenwel ontdekken wy, niet alleen uit de
 §. 1. aangehaalde plaatsen, maar ook uit eenige an-
 dere, welke byzonder op de vorming deser aarde
 betrekking hebben, dat in het N. P. vooronderstelt

20
en berestigd wordt, het gene, aangevande deze zaak, in
het O. T. en vooral in de verhalen Gen. 1. 8. 2. geleid wordt,
op dat verhaal en byzonder op Gen. 1: 3. doelt Paulus,
2 Cor. 4: 6. God heeft gered, dat het licht uit de duist-
kernis schygen Zonde. Zoo ook spreekt Paulus Hebr.
4: 3, 4, van het zesdaagtoke Scheppings werke, na welks
volbreuing erddit van God gesproken wordt Gen. 1: 2.
en God heeft in den zevenden dag van alle zyne
werken gerust. Eindelijk vinden we in den Tweeden
Breef van Petrus Hoofst. 3: 5, 6, 7, eene aenmerkelyke
plaats op dit Stuk betrekkellyk, daar verzet sich
de Apostel tegen de Sulken, die van de verpra-
ging der wederkomst onzes Heeren, madelyst spre-
ken, als of men op deselve geen Staat maken hoede:
want willend zegt hij, is dit hem onbekend, dat
door het woord Gods de hemelen van over lange
geweeft sijn, en de aarde uit het water, en in
in het water bestaande; (zoo dat de aarde van
vondsom in het water bevolven, uit het selve be-
voordeligen gekomen is,) door welke (of lever: wed,
halven) de werelt die toen was, met het water der
Zondvlaed bedekt synde, vergaan is; maar de hemelen
die nu sijn, ende aarde sijn door het selve woord als

een Schat weggeld, en worden ten vree bewaard tegen
 den dag des vordelcs en der verderwing der Godloose men-
 ſchen. Zeker heeft Petrus hier mede het oog op het
 verhaal van Noel. Gen. 1: 2, 6, 7, 9, 10. Doch het is zoo
 zeker niet, of hy op den Tondloed van Noach tyd het
 oog hebbe, dan of hy hebbe gedaacht aan een vroeger
 overſtooming, die gelyk is voor de ſchepping, van
 welke Noel gewaagt. Tot de eerste uitlegging krygt
 men meer aantewing uit andere plaatsen, van welke
 van de vloed van Noachs tyd gewaagd wordt. Aapf.
 1: 5, en 1^e brief 3: 20. Doch de andere opvatting
 brookt alzo wel niet de uiterlikkingen: de werelt,
die toen was, en: de hemelen die nu ſyn. Uit
 deze plaatsen althand blyft, dat wy aan de waar-
 heid der narichten, welke Noel ont, uit andere
 gedeentekriften (gelyk taal en ſtyl duidelyk aan-
 wyzen) bewaard heeft, niet moeth twyfelcn, of meenen,
 gelyk sommige newer ſchryftverklaarders doen, dat
 men deze narichten slechts voor Dichterlyke verhe-
 ringen van over ouden tyd, zonder grond of gerach-
 tener Godlyke openbaring, te houden hebbe.

Doch, hier by blyft noch de groote vraag,
 hoe men dit verhaal van Noel hebbe op te vatten.
 Behalven andere kleiner byzonderheden, ontrent

welke verthullend by de uitleggeren gedaacht wordt, brengt
 het vooral op twee stukken aan: vooreerst of men in
 dit verhaal zoeken moech eene op gave van het gehele
 werk der wereldschepping, dan een bericht alleen
 betrekelyklyk betrekelyklyk onsondenbelzel? en,
ten anderen of dan, ingevalle men het laatste aan
 neemt, dit verhaal behoort te worden opgevat van
 de eerste Schepping, dan wel van eene herbehepping,
 en herstelling deser aarde tot den tegenwoordigen
 staat van bewoning, na eene vroegere verwoesting?

Men kan dese vragen veilig, op verschillende
 wyze, beantwoorden, indien men slechts zorg draagt
 van niets te stellen, het welk de waarheid en het
 gedaach van Moses als geschiedschryver, betrouweelt.
 Men behoort duit wett te stellen, dat dese oud-
 ste historiedschryver van Gods wege, wel verzekerd
 is geweest, dat, in de oorkonden, welke hy aan
 het loofe zyns boeke plaatste, niets was, het welk
 niet de waarheid der gebeurde zaak treed, en niets
 mocht warden bewaard, als een dierbaar overblyffel
 van de oudste openbaringen, aangaende de behep-
 ping der wereld of herbehepping der aarde, aan

204
de eerste voorondering, medegezichts. En, inderdaad, wat
subtis een berispt voor de Israëliken van het ukerst belang,
om hen te leeren: dat de wereld, niet van eenwigheid
is, niet bij toeval is ontstaan, niet is voortgebracht door
gewannede Godheden, welke andere volken dienden, maar
dat zij eerst geschapen is door den almachtigen wil, van
dien eenen Hoogstwijzen en heiligen God, dien zij eer-
brengen moesten; voorts, dat Lon nuam en Heeren,
dieren, gemassen, wakeren, geensin ^{als} door Gooteid berispte
of bewoone, of aan Godheden byzonder toegcheuligde
dingen, veel min als in sich zelf voormerpen zijnde
van godsdienstige Lilde, maeken worden aangemerkt,
maar dat de reedlyke mensch, in alle dese dingen,
met dankbaarheid behoort op te merken, de wyse en
weldadige zorg van dien eenigen waren God, die al
wat op dese aarde is, ten nutte en ten dienste van
den mensch heeft ingericht; eendelyke, dat Goddit
voor den mensch soo nuttig werk, is sed dagen
heeft afgedaan, en ter oorzaak hier van, den se-
venden dag heeft loegerwyd aan de gedachtenis van
dus Scheping werke, welke het dus ook den Isra-
eliet paste te vieren, na sed werke dagen, in stille
ruste, en vrolyke genot van zynen arbeid, ter eere

van hem, die de Schepper en onderhouder is van het heelal,
en dus het eenig waardig voorwerp, van der menschen lof,
en aanbidding.

Houdt men dit onder 't oog, dan zal het, voor het
overige, of niet of aankomen, of men aan Moles, al
of niet voorschrijve, eenen nauwkeuriger kennis van vele
Zaken, de gesteldheid de onderlinge betrekking, en
het nut der kometlike behaemen. betreffende. Por-
woud, noch de oude Grieken, noch zelfs jehus en d'pe
App; Zgn van God bestemd geweest, om de menschen
Ondermoet te geven, en zodanige dingen, welke zij,
of niet behooren te wesen, of met den tijd, der op-
merking en beoeffening van menscheijke kunsten en
wetenschappen, ontdekken konden: en het was
in een Godlyke openbaring, aangaande de eerste
waarheden en plichten van den Godsdienst, geene
Zind nodig, een verklarung, te geven, aangaande
de gesteldheid der aarde, hare dampkring, hare be-
trekking tot de Son en overige Planeten, en wat
van dien aart meer is. Het Bretet niet tot ou-
der van Moles, dat hij onkundig is geweest, van
dingen, aan welke de grootste Wyfzaren en van

26
keurkenners, onder de meest bekende Volken, en men
daarna, geen kennis hadden, welke hi niet nodig
had te weten, in zijne betrekking als gebodenis, ver-
wetgever, en volksbestuurder, ja welke hij niet, zonder
Godlyke openbaring, in zynen tijd, waken konde. Ja,
al had Moset iets meer, aangaande deze en andere
natuurcheunen, geweten, zoo konde het nog niet
onvraagzaam geweest zijn, dat hij zich, aangaande
deselve, in zyn boek had uitgedrukt; in de taal des
gemeenen bevolk, welke ook wy spreken en natuursken-
ners van ouden tijd gebruiken, wanneer deselve, v.
b. v. dat de Zon op en ondergaat, dat het maan is of
volle Maan is, endergelyke, en door welke taal,
niet de ware getuiskheid der dingen, maar dezelver
verschynzelen aan, en betrekking op de menschen, welke
er aanschouwd van zijn, plegen te worden uitge-
drukt. Zoo kon dan ook Moset spreken, van de
Zon als een groot licht; van de Maan als een klein
licht, en van de Sterren als bykomende lichtes voor
de aarde. En, over het geheel, was het voor zyn
oogmerk genoech, het onthaan der dingen zoo te
beschryven, als het zich aan eenen bewoner der aarde

moet worden, wanneer deze er aanschouwer van ware
geweest.

Voorts, kan het niemand berseenden, in dalki een
overoud gedenkhist'ris, geene, met wysgeerige raauwheer
riezheid bearbeide, taal en segsmancieren te vinden. Elks
deel der gewyde schriften is allererw'th gelukkig ge-
weeth; voor de behoeften dier menschen, welke de het
eerth en gebruiken moesten; voor deren moeth dnd het
op het het moeth vertaanbaar, in deder taal moeth
het gelokken zijn. Geen wonder dan, dat we hier
vnden voorstellen, van God, naar de menscheijke ma-
nier van denken en doen geschiet, zoo als, dat God
als kraafstaad, maakt dat menschen maken! telkens
legt wat in gebieden moet, telkens het volkspens in
zet in gredicant. Ho.

Maakt nu het vooraf wath, dandul de eermide van
het door hetal bowaarde gedenkhist'ris, wint allen aan
dath gden, door de leijdende samenkomsten, en boei
spottelingen van ongeloofgen en onvdscheidgen,
maar volie niet nider, getoken worden, door later
ontdekkingen en waardshynlike gden, van nae
kuislandigen, sanguinde de grootheid van het gen
heclal, de natuur en onderlinge betrekking der.

hemelbohe lichamen, als mede aangaande een hooger
 Oordeel van deze aarde, dan de bydrinking van het
 menschehlyk geslacht in Mozes boeke... opz. 11. Al
 is het dat, dat men, uit de overblyfselen van een
 andere beplanting, en bevoeding deser aarde, wel
 ke in later tyd verkend ontdekt zyn, en uit de snot
 der vele boven Alexander liggende veldingen op de
 aarde, besluiten mag, dat deze oude vol onder is,
 dan omtrechts de sebblijdend jaren, ondet de vroege
 verwachtingen ondergaan hebbe dan die der vloed in
 Noachs tyd, zoo behoort men evenwel, met het ver-
 taal van Mozes aangaande de beplanting der aar-
 de, niet verlegen te zyn. Al is het ook, dat
 men er eene groote onregelmatigheid in voonen kan,
 dat God vyf dagen zonde beskeed hebben, aan de vor-
 ming van onsen, in evenredigheid met de hemelbohe
 lichamen. De kleinste aardsbol, bevat die onbekende
 vele en onberekenbaar veel grooter, en heerlyker lici-
 kenen, door het gansch heelal, Slechts in eenen
 dag zonden zyn gevormd, Zoo zal ook dit Mozes
 verflag, aangaande het werk des Scheppers op den

209
vierden dag niet krenken. Al is het, eindelijk, dat
het scheppen van licht op den eersten dag, en het
daarna scheppen van de zon, en alle andere licha-
pen, de hemelsbollen op den vierden, onverklaarbaar zij,
ja als weinig passende aan de Godlyke wijsheid misgeger-
acht worden, zoo zal ook daar door het verhaal, aangaande
de uitkruan van het licht op den 3^{den} dag, en
het zichtbaar worden der zon op den 4^{den}, geen hinder-
lyden.

Namelyk, men kan, ter handhaving van het by het
godenbittaris, in allen gevalle, zeggen, dat het een
veel vroeger wording van het geheelal, ja ook een vroe-
ger bestaan en een te voren gegane verwoesting, daerdoor,
niet tegenpreeth; maar dat het, deze dingen daar-
latende, slechts dat gene opzettelyk vermetot wat,
voor de tegenwoordige bewoont derer aarde, nocht
nodig was te weten: namelijk, is, hoe, en wanneer
hun geslacht uitkruan dijs en wat de Schopper van het
geheelal gedaan hebbe, om dat gedeelte van dijs onrustelyk
zij's te schikken, tot een voor hem aangenaam, en ruste-
tig wooning, en opvoedingplaats voor een soeker verblyf,
in andere gewesten, na dat ~~grootste~~ heer, behooryke
Londen dijs voorbereid.

En, in de daad, ontbreekt het out, na het maars

Schynlyc worden van dese Plaats uit natuurkundige
 bewyzen of giffingen, niet geheel aan sporen van deselve,
 in die oudste Bibellike gedenkschryften. Er sijn al-
 thant sommige gesegeuden en uitsprekingen in deselve;
 er sijn ook andere plaatsen in de geroemde schryften,
 welke aanleiding geven tot, en beter overzien kunnen
 gebracht worden met het gevoelen der genen, die
 meenen, dat voor ongeveer zesduidend jaaren, dese aarde,
 niet voor het eerst geschapen, maar van eene vroegere
 verwoesting hersteld sy, en dat voor dien tyd ook
 andere zeelen van het gehedat, wie weet, hoe lang?
 reeds haar aanverren ghaect hebben.

De reeds meermalen aangeshaalde eerste scheppingst
 oortonde streekt hier van tot een veel zeggend bewys.
 Het werk van elke der zes daeren begint de op-
 steller telkens met: God zeide. zie vs 3, 6, 9, 14, 20,
 24. Men mag dit daarmet afnemen, dat het gene
 vs 1, 2, voortkomt niet behoort tot het verhaal van
 het werk des eersten dags, maar als een voorver-
 bal moet worden aangemerkt, aangaande het
 gene reeds gebeurd was voor den 1sten dag. De uit-
 drukking daarenboven, in den beginne, laat zich
 veel gevoeglyker van het eerste begin der geschapen
 dingen, dan van het begin des 1sten dags op-
 vatten. En men kan zelfs niet voegsaem verklaren,

233

hoe God, op den eersten dag, hemel en aarde, en, op den vierden
den maan en sterren. Zoo hebben geschapen, daar wy ons, buiten
den Maan & Sterren geen hemel kunnen voorstellen. Men kan
dint het best v. s. opvatten, als een voorbygaige herinnering, dat
alles, wat bestaat, send van God geschapen zij: of wel hetzelve
houden voor: eene algemene opgave van het saldaagzche be-
pungswerk, in betrekking van ons aardsbewoners, welke laatste
gevoelen aannemelyk wordt, niet vergelyking van God: 20: 11.
Want in zes dagen heeft de Heere den hemel Ende aarde ge-
maakt, en zee en alles wat daar in is.

Voorts wordt er in het tweede vers gezegd: de aarde nu was
woest en ledig: eene uitdrukking welke niet roept van een roeg
onbewoonden en onteplante grond, gelyk het zoo ook waarnemen
in het O. T. voorkomt Job 39: 10. Jer. 4: 23-26. Men kan
dan dat 2de vers geroeglyk opvatten als een verhaal van de
verwoesting, welke deze aardsbol, voor hare schepping in zes dagen
ondergaan heeft: te meer, daar sich het woord was. Zou wel
dint verbalen late: de aarde was woest en ledig geworden.

Nog is het opmerkelyk, dat men, in deze scheppings-
verhoorde, geheel geen gewag gemaakt vindt, van dien heerd,
die de ouden gewoon waren sich voor te stellen, als de plaats,
waar God syne heyligheit byzondereit verhoorde, en welke
de verblyfplaats der Engelen was, van wrent schepping
heen ook geen woord voorkomt, schoon men hem stellen.

boek en Malel. Schriften vermeten, en wel in het eerste boek.
Hoofds. 18. 19. als ook Hoofs. 16: 7, 21: 1. Dit laat zich niet
niet beter verklaren, dan door te onderstellen, dat, volgens
Malel eigen gedachte, de hemel met degen bewoond al vóór,
dan in die 100 dagen, zijn tot haan gebracht hebbe.

Verder is het waardig te vergelijken, het yane we in
het vande. dichtst. deel bybel, het boek van Job vinden
Hoofs 30: 4, 7. Maar waart gje doe in de aarde grondede?
doe de morgen berren. Lamem vrolyk zongen, en alle de
kinderen Gods juchten? hier toe wordt veronderstelt, dat
ten byde dat de aarde gegrond wierd, de berren reeds aan
wezig waren, en, als $\frac{1}{2}$ ware, een vrolyk zingend kintgerin
van de hemelsohe Vader uitmaakte: of, indien men door
de kinderen Gods vrolyke Schep.elen vertaet, dyt er,
by de grondvesting der aarde, reeds de Lozingen waren,
besig met de verheerlyking van God, over de Schep.ing deser
aarde.

Endelyk verdient het orde overwegen, dat men Ps. 104: 5
9. ook eene voorstelling vindt van de in orde bringing deser
aarde, welke meer geschikt is om eene herstelling niet
eene vroeger overstrooming dan eene eerste wording derselver
te schetsen. Zoo leeth men daar.

Hy heeft de aarde gegéend op hare grondvesten.
Dy zal niemmermeer noch enwriglyk niet wankelen.

Gij laadt de met den afgrone als een lield overdekt.

Die wateren stonden boven de Bergeu.

Van uw schelden vladen zij.

Zij haakden haar weg voor de komende Wind Dondert.

Die Bergeu roesen op, de dalen daalden,

Ter plaatse die Gij voor hen gegrondekt laadt.

Gij hebt een pale gesteld, die zy niet overgaan zullen.

Zij zullen de aarde niet verder bedekken.

Nemen wy dan, op zoodanige meett waarschyulyke gronden, de onderstelling aan, dat de verhalen Geni. en elders voorkomende van de herstelling deser aarde te vertharen zijn, dan zal men zich het werk van elken dag, en de veransering ten elken dage voorgervallen, op de volgyende wyse het best kunnen voorstellen. Op den eersten dag deed God het op de aarde lechten en wel zoo dat er onderscheid was tuschen den dag en den nacht; dat is God maakte, dat het zonnelicht thant wederom, tot het aardryks doordrong, daar voor desen een dikke diick vernit het aardryks deekte; hy gaf aan de aarde de dagelysche beweging en haren ad, zoo dat de aarde woonet daar te lande, waar de Schryven van dit gen. deekheit, zich bevond, van dien tyd af cingeregide af wafselinge van dag en nacht, van licht en duisternis

2d. Op den tweeden dag geschiedde er eene scheiding van
 de wateren op en boven de aarde: dat is onder mede-
 werking van de beweging der aarde om haar egen as, en
 van de warmte, welke door de zon aan de aarde werd
 toegebracht, maakte God, dat een groot gedeelte van die
 wateren, welke den aardbodem bedekke, als dampen bo-
 ven de aarde verheven, tot wolken geverind, en voortdore
 dampkring zelve gevormd werd. Op den derden dag
 geschiedde er al verder zodanig een samenvloeying van
 Water tot de Zee en verheffing van 't vaste land en
 de bergen, boven het oppervlak der wateren, dat er nu
 nu droog vatt land was in onderscheiding van see meeren
 en rivieren, terwijl tevens dit vaste land verbond met
 allerlei voortbrengfels van het plantewijke voordeel wierd.
 Op den vierden dag verordende God de zon maan en sterren
 tot gezette verlichting der aarde, en ter regeling van
 jaarem maanden dagen, derrevoor doring en getal: het
 welke men dan, zoo deent op te vatten, dat van nu
 afaan, niet alleen de dagelykse wenteling der aarde
 om haren as, maar ook de jaarlykse omloop van de
 aarde om de zon, en van de Maan om de aarde zij
 vastgestelt geweest; ten zij men het liever dus opvatte
 dat, van dien tyd af de schynbare loop der zon en

Maan zichtbaar zy geworden. Op den vyfden dag wierden de
 vissen en Vogelen, geschapen, en kregen duit de lucht en
 het water hare bewoonders. Op den zesden dag werd het
 watke land bevolkt met vervoetende en kruipende ges
 deerten, en eindelijk met den mensche dat preëxistentie
 van Gods werke op aerde, die duit als gebruiker en be
 stierder van dit alles. in dese zyne nu soo wel
 voorsiene woonplaats wierd ingeleid. En hier mede
 was dan de aarde in orde gebract, al het gescha
 pene was aan zynen Schepper welbehagelyk en valdeed
 aan het oogmerk waer toe het geschickt was, nu bliep
 God gene nieuwe Scheptelen meer: endit wordt ons
 als een rusten van God op den zevenden dag voorgestelt,
 en hier van de reden afgeleid, om welke God den zevenden
 dag verordend heeft tot eenen rustdag na zes werke
 dagen, om op deselven God te vereeren als den Schepper
 van hemel en aarde, en duit als den eenigen waren
 God.

Vergelyke Jerysalem verhandeling, over de voornaam
 ste waarheden van den Gods dienste, 3 deel. Plaat 199-254.

Hebr. geschiedenis der Israëliken 1de D. Plaat 1-13.

Nieuw Testaments Bybel vertaling, 2de D. Bl. 5-14

Scheuchzer Bybel der natuur Plaat. 1-250.

Meritinghe geschiedenis der menscheit naar den

216
Bybel 1^e Deel Hoof. 16—17, 65, 66. en aanmerkingen
op hetzelfde Hoof. 1—11, 31—34.

De schepping van het menscheidom.

Dit het menschelyk geslacht van God geschapen is, heeft ons reeds, uit het gene § 1. & 2. in het algemeen, aangaande de schepping der werelt, en in het bijzonder aangaande die der aarde is opgemerkt. Evenwel wordt ons in de H. Schrift nog bijzonder, aangaande het menscheidom, het een en ander bericht, het welk onze bysondere aertbeging waardig is. Men kan dit gerogelyc, zoo veel tot tot den mensche, als scepzel van God, bekekening heeft, tot 4 stukken brengen: vooreerst, de schepping der twee eerste menschen; ten Tweeden, den bestand, in welken het menschelyk geslacht voor dese eerste ~~anderen~~ anderen toen eerstmaal gesteld wierd; ten derden, de voortplanting des menschelyken geslachts door dese eerste anderen; ten vierden de voortreflykheid, die ook nu nog het menscheidom beest.

I. Aangaande de schepping der twee eerste menschen, en dit aangaande den oorsprong van het menschelyk

geslacht, kunnen wij, zonder godlyke voorlichting, of
 onfaalbare getuished (andige narichten, door enkel re-
 deneeren, niets anders weten, dan dat er éénmaal
 door lozer macht, twee of meer menschen moeten
 zijn, daarzittende, uit welke voorts de volgende ge-
 slachten kunnen voortvloeien hebben: want, hoe
 hoog men ook in deze geslachten opklimme in de oud-
 heid, hoe zeer men ook het getal der op een volgende
 geslachten vermengvuldige, er moet toch een eerst
 menschenaar voor onderfeld worden, gelyk men een
 eerst begin van al wat is onderstellen moet, en men
 geen getal, hoe groot ook, tellen kan, zonder van
 den eersten te beginnen. Maar, hoe oud nu dit
 menschengeslacht zij, hoe vele menschen er voor het
 eerste geslachten zijn, wie en hoedanige zij waren,
 dat wyllet Zonde ont, zonder het Bybels onderricht,
 ten eenemaal onbekend zijn. Welkom behoren ons
 dan die zelfde voortvonden, ook in dit opzichte, te
 wesen, welke wy reeds § 1 § 2. geraadpleegd hebben.
 Derrzelver eektheid, en historische geloofwaardigheid
 moge, met derrzelver godlyke gezag, in het ver-
 taal van dit deel der schepping—getuished, en
 zoo wel als in de andere reeds behandelde stukken,

en twyfel worden getrokken door heersaagtere
 uitlaggeren, die het menfchdom, door deze kunnen
 ontbedagtsamen twyfelachtig prys geven aan een
 miskenheid, welke laagst onaanzenaam, en voort den
 godsdienst selve schadelijk is; wy vinden zeden geneeg,
 om volk thans, out te verlaten op, en te vreden te stellen
 met deze verbare gedenkstukken der moord, welke
 Christen en zyne Apostelen, zonder eenige seden-
 king gebruikt, oetwyls aangesteld, en, ter sta-
 vinge van hunne leer van aangelegene waarden
 den en plaatsen des godsdienstes, en hun onder-
 wand voor joden en heidenen, aangevoerd, en welker
 geloofwaardigheid zy dat haren twyfel geteld
 hebben.

Overeenkomstig deze overvode berichten, leest
 dan ook de Suleymaker Matt. 19: 4-6. dat Jho-
 hu den bequene den man en eene vrouw gemaakt
 heeft, en derselre zoo met mekander door den
 bond der harvelg'scheffe verbonden heeft, dat de,
 niet als twee, maar als een, en onverbrekelyke
 verëenig, moeten worden aangemerkt. Noeh aa-
 mer herinnert ons Paulus aan het gene Jonid:
 10-22. Bericht wordt, zeggende, 1 Cor. 13: 9 dat
 de Man niet gelchagen is om de vrouw, maerde
 vrouw om den man; te weten, de man werd het

eerst voortgebracht, wat d'it alleen de besther en
 bestherder der aardige goederen, maar wenbte
 evenwel, hoe gelukkig ook op zich zelve, een
 natuurgenoete, en gesellige del levent, en vereenig
 kon te helpen genieten, wat God hem gaf. Die
 eerste mensche heet adam. 1 Tim. 2: 13. 1 Cor. 15: 45.,
 en hoort in de geschiedtyt Luc. 3: 38 voor
 als een Zoon van God, om dat hy geen mensche van
 Vader had, maar onmiddelyk van God geschapen
 was. De eerste mensche was uit de aarde aardisch
 oefft. Paulus het uiterlyt 1 Cor. 15: 47. doelende
 op het berecht Gen. 2: 7. aangaande de voortbrenging
 van syn lichaam uit een aardige stof: icks, het welk
 geschildt was, om den mensche te leeren, dat hy
 een brood en vergandelyk lichaam had, door de
 hoogste wysheid en macht gevormd, het welk
 evenwel syn minst voortreffelyk deel uwaakte,
 en voor syn aardich leven dienon moett. Met
 dat lichaam werd, traid door den Schepper een
 Ziel verbonden, en begelyt de levenskracht,
 Zoo dat dit sepeel nu adem haalde, en in het
 was tot alle de werksaamtcoen van een doodely
 ken mensche in volwassen staat: gelyc Pau
 lus 1 Cor 15: 45. te kennen geeft, zeggende:

alsoo it erook, en behreven (Gen 2: 7.) de eerste
 mensche. Adam is geworden tot een levendige diel.
 Dit nu viel voor, op den zelfden dag, volgens
 het gene we S 2 zagen; doch daar na is Eva
 geschapen, gelijk Paulus zegt 1 Tim. 2: 13.
 Schoon het moeilyk is te zeggen, hoe lang daar
 na, daar men, voortende Gen: 26 - vs., wel soude
 kunnen opmaken, dat het op den zelfden dag
 gebeurde zij, maar ook, daar en zeggen, uit het
 gedenkwoord Gen 2: 10 - 14. Lou kunnen gezien,
 dat er een klein tusschen tyd verloopende zij. En,
 wat de wijze der schapting van deze vrouw be-
 troff, dedelve is zeer wonderling. Paulus leer-
 tinnert ons dedelve, zoo als te Gen. 2: 21, 22. wordt
 opgegeven. Zeggende 1 Cor. 11: 8. de man is uit de
vrouw niet, maar den vrouw uit den man, voer
vs. 11, 12. de man is niet zonder de vrouw, noch de
vrouw zonder den man, in den Heere. Want
gelijkorwyf de vrouw uit den man is, alsoo it ook
den man door den vrouwe. I doch alle dingen uit
God. Het schijnt dan, dat de wijze. Schapper,
 door het voortbrengen van het vrouwelyk lichaam,
 uit een gedeelte van de zelfthandigheid des man-
 lyken lichaams, heeft willen leeren de aller-

naamwette verbodenis van die beide, die oorspronkelijk een waren; toevond de minderheid der vrouwe, schoon de voortbrengster des menschelyken geslachts, daar zy ook zelve van den man oorspronkelijk is, en zundelyk de verschuldigde liefde van den man aan een vrouw, die als een deel van hem zelve is, en zonder welke hy niet zy, en zyn geslacht niet in hand houden kan. Welshalven ook Paulus, hier uit, de wederkeerige pligten der echtgenooten, afleidt Efer. 5: 33. vergel. 1: 20-33, in navolging van den Heiland Matth 19: 4-6. daar zij beide sich bedienen van het gezegde Jer 2: 24. en die twee zullen tot een vleesch zyn gelijk het ook Paulus nog elders doet 1 Cor 6: 16. om de mannen van een schandelyke verbodenis met onkeusche vrouwen te weerhouden.

II. Ontrent den toestand, in welchen het menschelyk geslacht; zoo als het zelve in dit eerste menschenpaar bestond, door onzen schepper gesteld zyn geweest; wordt ons indigelyk een gewichtig onderricht mede gedeeld.

In het algemeen kunnen wy uit het onderricht van Paulus Rom 5. oornaken, dat het een gelukkege en gewentekte toestand geweest

29. Immer zegt by vs 12. dat door één mensche,
 dat is door Noam vs 14. de sonde. in de werelt ge-
kenen is, en door de sonde. de doode. Het is dan
 heer niet blykbaar, dat het menschelyk gallecht
 oorspronkelyk niet is geweest, in dien staat van
 sondigheit of zedelyk bedorf, in welken het sich
 nu bevindt, en dat het aan den doode niet onder-
 worpen was, d'it ook in dien staat van lechams
 zwakte niet verkeerde, in welken het nu is.
 Maar hoe gelukkig moeten niet menschen d'yn,
 die een gezond en sterk lichaam hebben, die op
 eenen goede geplaatst d'yn, welke alles voor hun-
 ne behaeften oplevert, § 2. en die aan elkander
 een gemiddelt geselschap hebben, § 3. I. Moral
 evenwel, hoe gelukkig moeten niet menschen d'yn,
 wier gemoed door gene hartstochten, en d'riften
 beroerd, wier geweten door geen misdryf beriekt
 of ontrent is, die nog van gene rampen of maer-
 ten waken, die geen kwaad behoeven te vreeden,
 die door geen doode bedreigd worden, die sich
 verblijden kunnen in de gunst en goedkeuring
 van God. Prosvend, van de' allerhoogsten gunst
 k'nnen sulke menschen, die nog zonder sonde
 waren, sich verbejerd houden. Allet wat d'ij

genoten, Laaden zy van God Linnen, Spaeden en wel-
 draagen, Zoo wel als wyzen en machtigen bloep-
 per. Wy behooven ook niet te twyffelen, dat
 zy de aangenaamte byken dezer Godlyke gunst
 genoten hebben, in hunnen onvondigen staat,
 daar wy zien, dat God ook nu nog aan d'ouderen,
 ja zelf aan de boeke onder hen, Zoo vele wel-
 daden bewyft. Wy mogen dan, in het algemeen
 vutt'hellen, dat het eerste menschenpaar Zoo
 gelukkig is geweest, als het, naar zynen aart,
 Zyn konde.

Aanguande den byzonderen aart van dezen ge-
 lukkigen toestand, en het geheel der aangename
 onvondigheden, in welke het menschenlyk geslacht
 verthmial geplaatst is, vinden wy wel in het nieuwe
 Testament yone bepalande, en uitvoerige beschry-
 vingen: evenwel vinden wy hier en daar gedoogen
 en toespelingen, die ons doen zien, dat onze
 Heiland en Zyne Apostelen de verhalen in Moses
 eerste boek, meermalen reeds vermett, ook, aan-
 gaande dese byzonderheden, ten vollen goedken-
 ren en bevestigen; en dat het dit voor ons
 wederom, nodig zal zyn, die oude verhalen te
 raadplegen.

Paulus namelijk, leert ons, behalven ten aangehaalde
 plaats Rom. 5: 12, 14. vergel. Hoofs. 6: 23. ook 209
 1 Cor. 15: 21, 22. dat de dood door eenen mensche is
 en dat alle menschen in Adam, d. i. door mid-
 del van Adam, kerren. Meer uit dien we dan,
 dat de menschen oorspronkelijk niet ten dood ver-
 doordent waren, dat se veel eer, in hunnen on-
 zondigen staat voortgaande, een bestendig ge-
 lukkig leeren te wagen hadden.

Mer vinden we duid berusting, het gene. He-
 sed Gen: 2: 17, en 3: 19. verhaalt aangaande het
 Godlyk bevel, om niet te eten van dat een
 boom, op straffe des doods en aangaande de over-
 treding van dat gebod, het welk dan ook door het
 vonnis des doods gezet is.

De Zaligmaker noemt Joh 8: 44, den kuwel
 eenen menschenmoeder van den begijne, daar mede
 buiten twyfel doetende, op het gene Gen 3: 1-19.
 verhaalt wordt, aangaande het listig bedrog, in
 het vertelden van het eerste menschenpaar ge-
 pleeg, door de slang, dat is den duivel (verg.
 1 Cor 11: 3, 14. opou. 12: 9. 20: 2.) waer door sy
 ten val, endid, met hem het menscheelyk geslacht,

van den beginne aan, ten doo gebracht is. Overeend
wordt ons, in een overheerlyk tafereel openb. 12.
die zelfde Satan afgebeeldt, als de geslagen vyg
and van moeder Eva en haar kroott, en als de
verhaal van alle de onheilen, met welke het
menschdom te wor. helen heeft.

Poulin, nog eens, spreekt 2 Cor. II: 3. van
dese zelfde verleidng, als van een doerog gepland
aan Eva; en hy schryft daarby aan de verleeder
een arglistig hoo toe, terwijl hy aan de vrouwe
eene eenvoudigheit, hoedanige hy de soonteren
aanprijt, schryft toe te konnen. Hy beresht
daar door, het gene wij Gen. 2: 25. en 3: 1. en
vervolgen. 1 lezen, aangaande de arglistigheit,
met welke de Satan te werk ging, ontrent
Eva, die zonder erg wed, aan geen kwaad dacht,
oprecht sprak; maar ook niet die fraidvalligheit
betoonde, welke eene luttige verleidng beblaamt
en overwint, en by welke het d'it te vreesen
is, dat men van de eenvoudigheit zelve zal
afgetrokken worden.

Voeg ontmoeten wij, in de openbaring van
Johannes Hoofst. 2: 7. eene sunnverleidege beloften

det. Heiland, welke oud aan den staat der eerste men-
 schen voor kunnen val kerant. De Salig maker,
 namelijk, geeft A. 2:7, aan de Erelieke Christenen,
 welke, door volthandheid in geloof, betygenid en goede
 werken, den tegenstand der Londe en Bondaren
 overwinnen Louen, deze toekegging ik zal hun
geven te eten van den boom des levens, dit is
het midden van het Paradijs hoos is, d. i. ik
 zal hen verzorgen, van het gene God tot het
 eeuwig leeren van Hooflyke menschen verordend
 heeft. Deze leerspreuk toek is genomen, uit
 het verhaal van Matel Gen 2:9. 3:22, 24.
 volgend het welke het eerste menschenpaar
 zyne woonplekke kreeg in eenen aangenaamen,
 en van alles, wat sy betogden, rykelijk voordien
 vord, welke nederhand te het Eden, en te later
 syden het Paradijs genoemd is, in welke een boom
 of geboomte was, de boom of het geboomte des
levens genoemd, het welke, boven andere woestkeren
 Loken der warde, in dien tyde gelykhet was, om
 het leeren der menschen te overhouden.

Eindelijk, wanneer Jakobus in zyn brief
 h. 3:9. zegt, dat de menschen naar het gelyk-
 kenisse Gods gemaakt sijn, wytt hy ald, kennelyk.

op het gene Mozes Gen 1: 26, 27. verhaalt, dat God de mensch gemaakt heeft met zijn beeld en naar zijn gelykenisse; d. i. om hem, zoo veel blot de natuur en gesteldheid der menschen toelaat, gelyk te zijn, en, in zyne betrekking tot de overige scheepselen, zyne plaats te vermannen. Dat toch dit een en ander niet die figuratieve uitdrukking te kennen gegeven wordt mag men, zoo uit het gebruik derzelve op andere plaatsen, als uit het verband, in welke de heer voorkomt, opmaken. Men zie slechts, om hier van sech te overtuigen, den Lamenting, en vergelyke er mede h. 5: 3. waar de uitdrukking van den rechtshapen mensch voorkomt, hoort 9: 6. en Jak 3: 9 (Hend 17: 20) waar de van den gevallen mensch gebruikt wordt. 2 Cor. 3: 18. (zie ook 1. 4: 6. 1 Cor. 15: 49 & Rom. 8: 29) en Col. 3: 10. (vergelijk Efes 4: 24.) waar de van den in kennis en heilichheid verbeterden mensch gebedigd wordt; 1 Cor. 15: 7. waar er een gezach in de plaats van God mede wordt uitgedrukt; (vergel. ook Jak 3: 7, 9) en 2 Cor. 4: 4. Col. 1: 15. (vergel. Hebr 1: 3.) waar een volke

meer gelykheid met God, den eenig menschen
 hebben kan, door dit beest wordt uitgedrukt.

Nemen wy dan nu, op dit geslacht, het één en
 ander samen, dan zullen we daar uit, wel een
 volk zie, maar toch een meer geregeld, en voor ons
 gevoegzaam onderrecht kunnen afleiden, aangaan-
 de den natuurlyken en zedelyken toestand der
 eerste menschen, en aangaande de betrekkingen
 en omstandigheden, in welke ze geplaatst
 waren.

Wat hannen natuurlyken toestand aangaat,
 wy zien hen, in het gemeen, meer te voorbeeld
 komen, niet als beesten, maar als volmaakte
 menschen. Proouwend het Leven ook met de Goo-
 lyke wyshheid minder gestroopt hebben, de eerste
 menschen zoo lang nalatloos te laten, en er was
 een nieuw wonderwerk, tot hanne opvoeding wo-
 dig geweest. Wat in het bijzonder hanne veel-
 vermogen! betreft, wy vinden hen, met een ver-
 stand, valbaar voor, en begaafd, met de kennis
 van alles, wat hij, in zynen natuurlyken en
 zedelyken ²⁰⁷ stand nodig had; getuigt om te oor-
 delen, over alles, wat zy in dien stand nodig
 hadden te beoordelen; aanleg hebbende tot het na-
 ken van groote en poedige vorderingen; en

tot nog toe vrij, van dwalingen en misgrepen in hun
 oordeel, welke hunne deugd en hun geluk na-
 delig konde zijn: een verstand nog thans, het welk
 nog niet geoeffend was, niet vele zaken konde
 vele zaken noch niet in staat was te beoordeelen;
 vatbaar was voor dwalingen en misvattingen, en
 dult, in dat opzigt, noch was als dat van een
 kind, & welk door oefening, onderwijding, en na-
 der onderwijs verder leeren zal; nu, een kind over-
 wel, dat by uitnemendheid opmerkzaam is, ondich
 niet vormeet, onbedonnen te beslissen, en in
 dulk eenen staat het eerste menschenpaar te
 stellen; was gewis meer overeenkomstig met de gro-
 telijke wijsheid, die wij in alle zijne werken zien
 uitblinken, dan, wanneer zij gevveest waren, of
 in een staat van ruwheid, in welke er eenige aan-
 den hadden moeten verlopen, eer de eenige aan-
 merkelyken trap van beschaving bereikt hadden,
 of, hen konst te doen hebben van dingen, met
 welke ze niets nodig hadden, en hun onmiddelyk
 en in eend mededeelen, het gene zy, door een wyf-
 gevveest van hunne verstandsvormogens allengs
 verrijgen konden.

En wat hunne lichamen aangaat, men mag
 vast stellen, dat dezelve, schoon in part dezelfde
 als de onse, evenwel in schoonheid en sterkte hebben
 uitgemerkt. De geschiedenis toch leert ons, dat
 de menselijke lichamen van tijd tot tijd meer
 verzwakken, als mede, dat, zelfs naden val, hân
 leeftijd veel langouwer geweest is. Met de hand
 van hunnen schepper voortkomende, waren zy be-
 roep van die misvormingen, dwaalheden en gebre-
 uen, welke van de ouders op de kinderen worden
 overgeplant: van de nadelige gevolgen, welke
 het doodelyk Bedrijf op onse lichamen te wege
 brengt. En, of schoon vatbaar voor verzwakking
 en verstyving, en niet zich zelve mogelijk niet
 gescheikt tot een altijd duurend leeren, zoo be-
 hoefden se, evenwel voor geen sterren te vrieden
 dewyl sterren alleen als een gevolg van zondigen
 hun bekend was, en de Godlyke magt, langs
 ont onbekende wegen hân een altijd duurend
 bestraffen, het zy met de zelve, het zy met
 andere lichamen, bezorgen konde.

Wat hunne doodelyke toestand aangaat,
 zy waren zonder zonde, of zondige neiging. God

als hunnen kropper, wijsdoeren en hoer kennendes.
 hadden zy hoogachtung, liefde en outdacht voor hem,
 en waren geneegen, om te leven naar zynen kunn-
 hend gemaakten wil. In wat handeren dieghers-
 ten van het selfse geluk; en medeholper van
 makhanden' stygenschap vindende, sominden zy mak-
 handen. Hunne sinnelyke reiziging en herts-
 tochten warden door de deoden bestuurd. Met
 dat al wat kunne deugd; zoo wel als hem verstand,
 nog in hare kundstien. zy hadden aanlog tot
 het maken van groote en goeie vorderingen;
 by het tainamen van hunne kundstien, aangen-
 de God, sich zelven en hunnen plecht, en vele
 andere dingen, en by het goeden oeffenen der
 goorgeleeren deugden, en ondervindingen van
 derzelver zalige gevolgen. Doch zy konden
 ook door onoplettendheid en overhaasting dwa-
 len, door dwaling sich vergrypen, door vergry-
 ping sich bedondigen, door de eene sonde in de
 andere vallen, en dus kunne ledelyke sloos-
 heid en heiligheid verliezen; gelyk den ook dit
 de beuuge uitkomst van agteren geleerd heeft.

Onderbusschen, die Adams kind zegge: dat heb ik ge-
ronnen dat God den mensche niet gemaakt heeft!
 En wy konden ook voor den heiligen en goeden God
 niet anders verwachten, of het redelyk schepsel,
 dat, voor deugd valbaar, tuit zyne hand gesponen
 is, zal deugdsgewend gewestt syn. Tegelyk even-
 wel kunnen wy het niet anders dan billyken,
 dat dit zelfde schepsel in de mogelytheid getoet
 worde, om van het spoor der Goedzangkheid af
 te wyken: Zonder dese mogelytheid toet Zonde
 zyne deugd ophouden deugd te syn, en hy dus ver-
 men dat gebrek genesken Zonde, het welk met
 den stand van heilichheid verbonden, en waar voor
 hy door synen welvaderigen schapper valbaar ge-
 maakt is.

In deren natuurlyken en Leedelyken toestand
 der eerste ouden waren de beproefingen, en welke
 de sonden, allerswaardelicht en by uktet aange-
 haan.

Zoo was het met hunne beproefing op God.
 In kunnen schopper en Heer Zagen zy kunnen wel
 doener, en Gadoeliken Vriend: en zy genooten al
 die vreesge, welke er verbonden is met de Lohere

bewustheid, dat men Goede welgevallen is, en dat men
 voor het verlies van zijne gunst niet behoeft te
 vrezen. Het kinderlijk vertrouwen op hunnen God
 deed hen, by het genot van alles wat zy bezochten
 en wenschten, zeer te vreden en zeer verzengd te
 verlangen de nadere kennis van God, van zich
 zelve, van alles dat hem omringde, te hebben,
 zy waren in de gelegenheid gesteld ongeoorlog
 vorderingen te maken in nuttige wetenschap-
 pen. Al waren hunnaantakkeelen tot zondige
 neigingen, en voor, of beroving hen de eene of andere
 bejefeling, het stond hen vrij, om Goddelijk
 onderwijs raad en hulp te vragen. Met een
 woord, met eene nog jonckere ziel, met een zach
 gekond lichaam, met de bewustheid van Gods
 gunst, met den loofken stand in Gods schep-
 ping op aarde en met de hope op geoorlog
 soonevande volmaaktheid en geluk, konden
 zy niet anders dan zich verblijven over den
 God hunner heils.

Voordelig en aangenaam was ook de betrek-
 king die zy op elkander hadden. Ontbrak inden

beginne aan Hoan eene gesellige deugd te leven.
 Hy verspreeg die al rad, en het eerste paar echtge-
 nooten vond in malkander het aangenaamst ge-
 zelschap, en wederzijze hulpe. Door rane en
 kindeke liepe verbonden, konden se de hope voe-
 den op de vermeerdering en voortplanting van hie
 gestaakt, op de uitbreiding der menschelike ma-
 schappij op aarde, en dult ook op de vergroting van
 hun gebied en geneegen, daar ty eene aarde
 voor zich lagen, veel te groot en te vruchte-
 baer om door een paar menschen bewoond en ge-
 roken te worden.

Mogelyk stonden ook de eerste menschen
 wel in eene meer byzondere bekrekking tot an-
 dere redelyke wesent, welken ons licht het By-
 belich onderwyft, onder den naam van Engelen be-
 kend sijn. Aanteking tot dese gedachte krygt
 men, uit het gene Paulus 2 Cor 11: 14 zegt, dat
 de Satan zich wel als een Engel des Lichts west
 voor te doen; en dat wel, na dat hy te voren
 van de lichtigheid des vertelers in het verhaaken
 van Eva, gesproken had. Trouwens, die menschen
 vyzand loont ook in het verhaal van Mozes,

voor, als een, die meer dan de mensch weten konde,
 en witt van de vorordeningen en de oogmerken des
 Schoppers, en wien de mensch diit wel jhaen te mogen
 geloven. Het wordt hier witt dan niet onwaarschyn-
 lyk, dat God, tot het onderris en opvoeding den men-
 schen sich toen bekend hebbe van d'danige goede
 Engelen, als de Saker en ten witten schynenke d'yn.
 En d'it behoeth ons, ten aanden der nog onschuldige
 voorouderen, minder te berreenden, daar hin ver-
 basterd na grooth ook noch zelfs meermalen, met het
 geselschap en den dienst van hemeliche wezens,
 begauntyd is.

De vordere omthandigheden, in welke God dit
 eerste paar menschen plaakke getayge endelyk
 oot van syne wyse vaderkorg voor hin.

Voor hin levent onderris was genoegzaam ge-
 dorge, door hen te plaakken in eenen aangemenen,
 en van alle wat sy behoefden eghelyk voorsienen
 wort, naderhand Eden d.e. aangemenen vord, en
 in later tyd het Paradijs genoms, en waarschynlyk
 gelegen in Armeni, tusschen de vrsprong der re-
 vieren, des Phatit, de Maxet de Tigris en Euphrat,
 hier wurd de mensch bestond veridorge van het

gene zynen nooddrift vervullen, zynen smaak aangenaam verdoen konde; omringd door een menigte schoone voortbeengereelen der natuur, welke zyne opmerking gaande hield; en diel zyn hart getremd tot dankbare en vrolijke gevoelens van lofen en wondering van almagtige Vader. Maar ook hier werd hij bereid uitgelot tot het beproeven en oefenen van zyne geestvermogen en lichaamskrachten, aan de onderhouding en bearbeiding van dezen landplaats: in welken arbeid hy geen lust maar lust vond, en op welken hy misriven zagen te verdere aanmoediging onderwond.

In dit alles is ook des Heeren zorg voor hunne sedelyke opvoeding, en te volmaking van ^{van hinnen geest} Digtbaar. Vooral evenwel behoorde hy derelve, en dit geven van zyne bevelen, maar walt zij zich, als gehoorfame kinderen, ter eere van hunnen Vader, en tot hun eigen best gedragen moesten. Aan werd, schoon wy de wyze op welke dit gestudeert, niet weten, van Godd wyze bekend gemaakt, hoe zij zich zelve kunnen scheppe, en zegen met handige gedragen moesten, wat zij tot heil van hun geslacht; en tot bewaring van hunne

voorrechten dienden in het woord te stellen: en hier toe werden de ook, gedwongen, door hunne eigenaardige natuurlijke beoorte, en door de Leedlyke gerechtigheid hunner gemoeds geleid.

Byzonder was hun een gebod gegeven, aangaan de het genot van de voortbrengzelen der aarde, het welk onze bijzondere verworping verdient. Zy moogen namelijk, een vry gebruik maken van alle de boomvruchten, uitgezonderd die van den boom of het geboomte, het welk midden in den staf geplaatst was, en mogelijk van eenen schadelijken invloed op den menschelijken gezondheid was. Althand de Goddelijke wet liep de dui: ten dage als gij van dien boom eet, dult gij den dood sterven. Dult een verordening was, in de duad zeer goddelijk, voor de Leeden he opvoeding der eerste menschen. Behalven toech, dat het een vaderlyke waarschuwung was, tot behoud des levens en der gezondheid, indien de vrucht des booms waarlyk op zich zelve reeds schadelijk geweest is, zoo was sultj een indrehting, en bepaling, recht gepast, om de eerste menschen tot deugd te oeffenen, en te dui verder te volmaken. In Dultj een wot leerdende, zoch zultj behouwen wem in hunne ware betrekking tot God, als aflankelyke scepzelen, die gehoortaanheid, schuld

die waren aan hunnen Schepper, en wetsgever, en
 hunnen Wil behoorden te buigen onder Zynen Wil.
 Zy leerden terens, dat alles wat de aarde oplevert,
 het eigendom is van den Heer der Wereld, wiens
 goedheid voor den mensch daar in zichtbaar is, dat
 hy zulk eene overvloed en verrijkenheid van aardse
 Zegeningen hien toedient, welke men met dankbaar-
 heid gebruiken mocht, maar wiens vry en onafhank-
 elijk welbehagen het ook den mensch past te eer-
 dedigen, wanneer hy aan zyne weldadigheid eender
 maat en bepaling stelt. Wy leerden zy hier bij,
 dat niet alles, wat de zinnen behoort, waarlyc
 nuttig en goed is; en dus, dat de mensch voor
 zyne volmaking nodig heeft, zyne sinnelykheid
 aan de Edele te onderwerpen. Nog eens, leerden
 zy hier door, dat, op overtreding van eene van
 Gods gegeven wet, hun ongeluk volgen mocht;
 maar dat zy alleen aan gehoorsaamheid aan God
 hun geluk konden bevredigen en vermeedderen. En,
 nademaal nu in dezen boom als het ware, een
 kien geteld was, van het ondersteid tusschen goed
 en kwaad, zoo slykt deselve ook daarom de naam
 te dragen van boom of geboomte der kennis
des goeds en des kwaads.

243
Eindelijk is het ook niet onwaarschijnlijk,
dat aan onze eerste onderen een heilig gebod ge-
geven is, tot het vieren van den zevenden dag,
als een dag, welke zonder arbeid voor het leevend
onderhoud moett worden doorgebracht, in een bly-
de gezette verheerlijking van hem, welke in zes
dagen het alles, wat ten dienste der menschen
was, in orde gebracht, en, als het ware, op den
zevenen dag gerust had. Wel uitleggers den-
ken wel, dat het bericht van Mozes Gen: 2:2,
2, behoort aangemerkt te worden, als een voor-
verhaal van iets, dat niet na het volbrachte schep-
penzwerk bespoud geschied sij, maar eerst nader-
hand by de weggeving op Sinaï. Evenwel hier voor
is geen genoegsame grond. Zelfs begunstige
het verder verhaal van Mozes Gen: 16:23. deze
gedachte niet, daar hij van den Sabbath selypt
te spreken als van eene bekende zaak. Men
merkt daarenboven op, dat de omgving van zeven
dagen, by zeer vele volkeren, van de oudste ty-
den af, bekend en gebruikt is geweest, en dat
men in de vroeger bybellike verhalen ook reeds
sporen van dezelfde vindt Gen: 7:4. 8:4, 9, 12.
hoofds. 29: 27, 28. Neemt men dan deze gedachte
aan, zoo vindt men ook hier in weder eene in-

Stelling, zeer geschikt voor de opvoeding der menschen.
 Hier door toch werd niet alleen gezorgd
 voor eene genoegzame uitbreiding van dagelijkschen
 arbeid, maar tevens werd hier door, op eene aan-
 staande vermeerdering van het menschelyk ge-
 slacht, eene algemene uitdaging, ter geniechtinge
 van de geseellige genoegens der tamenleving be-
 stand. Vooral werd daar door, eene gemeenschap-
 selyke en plechtige vereering ingevoerd, van hem,
 die sy zich niet te veel als kunnen schepers en
 weldoener konden voordstellen, en wien het hun
 pakte, niet slechts ieder op zich zelve, maar
 ook als maatschappij van zewelzadige menschen,
 gelyktydig te vereeren, op eene wyze, welke het
 aan God zelve alleen stans te bejalen en voor
 te schrijven

III. Dat het eerste menschenpaar, is de gansche men-
 nigte der redelyke aardbewoners, door Gods zakkel-
 ling voortgekomen. In de Schriften des N. O.
 wordt ons dit aangaande de voortplanting van het
 menschelyk geslacht, blykelyk geleerd.

Paulus zegt te Athenen, Hand 17: 26. dat
God het gansche geslacht der menschen gemaakt
heeft uit eenen bloode, d. i. uit eén mensch of
eén paar menschen, wiens of wier bloed, als het

ware, is overgegeven in het gansche geslacht. 1ere Joh. 1:12. Die zelfde leert 1^{or} 15:12. dat, gelijk
Wij! de vrouw voortmaat niet den man is voortge-
komen, alsoo ook de man kwam door de vrouwe
Zijn bestaan krijgen, en niet onmiddelyk van Goo
geholpen worde, gelijk de eerste man: doch, voegt
hy en by, alle dingen zijn uit Goo, daarmede
leerende, dat geen mensch overwel Lou kunnen
voortkomen, Zonder de Godlyke macht, van wien
het vermogen afhankelijk is, waer door, en Men en
Vrouw, kwam ten werelt komen. Eindelyk leert
die zelfde Apostel 1^{or} 15: 45-49. dat, door dese
voortplanting dat menschehken geslachts, ook de
natuur der nakomelingen in deselfde gesteldheid
blyve, in welke ze by de eerste vaderen was,
Zoo dat de Swaarteit en het verdorven, het welk
haar aankleefde, sinds den val der eerste men-
schen, ook worde overgebracht op alle de vol-
gende: de eerste mensch is uit de aarde aardsch,
en duif swaert en gebrekkig; Zoodanig nu de aerd-
sche is, Zoodanig sijn ook de aardsche menschen,
die na, door de vernedering van Christus, dien
anderen en hemelshen mensch, niet vernieuwt,
en met eenen hemelshen, soeken aerd begiffen
Zijn; ja wij, alle draegen het veid des aardschen.

Dit is nu het zelfde, dat ons in de oude
 oorkonden Gen: 1: 28. wordt uitgedrukt: God zegende
den man en het wijf, en ziede tot hen: wett' vruchtbaer
en vermenigvuldigt en vervult de aarde!

Ook, dat het den hepper, hier by, niet slechts
 de voem geweest zij, om de voortplanting des mens-
 chelyken geslachts, gelyk hij tot zulk een einde
 ook de ziede geslachten by de dieren voortbragt
 te, leest ons de andere oorkonde Gen: 2: 28-29.
 uit welke het ten duidelystken blykt, dat Gods
 wetsadige zorg zich vooral bepaalt by een enkel
 oogmerk, het welk door redelyke schepselen alleen
 bereikt inde worden. Hy wilde namelyk door dese
 vereeniging van man en vrouw, die tot de voortplan-
 ting des geslachts noodzakelyk was, tevens den grond
 leggen tot eene geregelde samenleving, geredigt
 op onderlinge liefde, vastgeknoopt door den band
 van eene en dezelfde natuur, en zich werkzaam
 betronende door onderlinge hulp. De aanreklyke
 leid van menschen voor menschen maect door de
 huuslyke verbintenissen worden aangekweest: en
 dese huuslyke verbintenissen maecten de voortbreng-
 stord der algemene maatschappelyke vereenigun-
 gen zyn. De schoolen, die de man aan zene

Vrouw, de Vrouw aan eenen man, vooral de kinderen
 aan de bevestigende zorg, bescherming, en opvoeding.
 van Vader en Moeder handen, moett alle behouding
 en verdereitheid voorkeuen, en aan de onderlinge
 liefde ene vastheid door gewoont gegeven. En, als
 we; dit ogmerk dat allerhoogsten indien, dan
 vinden wij terstond het raaisel opgetot, het welke
 velen niet hebben kunnen vinden, en het welke
 sommigen ongepaste jammerklachten, voor den ellen-
 digen toestand der menschen heeft afgeperst,
 est, namelijk, de menschen, het voortreffel. nit
 van alle aardige schepselen, in den behoorlyken
 toe stand der werold komen, en geen van alle de uren
 de aardbewoner soo veel, en soo lang, de hulp nodig
 heet, van hun die de werktuigen tot diep d'kuan
 waren. Eene schikking, voorwaar, door welke, op
 de reke wyse voor de opvoeding, het menschen, en
 voor het algemeen heil der maatschappij, gezorgd is.

Hoe het voorts, met het ontstaan van den
 menschen by syne moeder, met de eerste samenroe-
 ging der ziel en des lichaams, gelegen is, daar
 van leert ons het N. niets.

IV. Er is overig, dat wy er nog iets byvoegen, aan-
 gaande de voortreffelykheid, die ook nu nog het
 mensketoom berot. Het is soo, naden val der

eerste oordeelen, is het menscheitlyk gelaet in een
 staat van zwakte en medelyk verdoef gekomen,
 welke het zelve verre doet afzijn van het gene hij
 zonden geweest zijn, indien de zonde niet in de
 werelt gekomen ware: met dat al evenwel be-
 toudt de menscheit ook nu nog, naar het oetbeg-
 nit des N. eene uitstekende waardij, boven
 alle andere aardbewoners, en hy is voor een zeer
 hoge vermaking vatbaer.

gangaande het lichaam der menschen best
 out Paulus 1 Cor 12: 12-26. dat het zelve een
 uitnemend pronkstuk der godlyke wysheden is:
 als bestaande het zelve uit vele en verschillende
 deelen en leden, welke alle op de meest gepaste
 wyze sijn be samen geroepd, tot een verwoorde
 zandwaardig werktuig, dat het eene deel voor
 het andere gebreukt, en noodzakelyk is; dat
 in een gezond en volkomen lichaam zelfs niet
 een lid ontbeerd kan worden; dat ook die leden
 welke out de geringste en zwakste bescheffen,
 ja die wy out johannen te noemen, niet minder
 nodig, nuttig en waardig sijn, dan die gene,
 welke voor meer aanzienlyk gehouden, en door
 out vereert worden; dat er, van hier, een zonne
 samenstemming van verdraamtheid in het gendch

welvarende lichaam zij; jadat, by het bestraffen
 van slechts een, eëny lid, het geheel lichaam
 daar door lydt. Zes dergelyks leerde ook de
 Zaligmaker. Matthee 6. 22, 23. en Luc 11: 34, 36.
 aangaande het menschelyk oog, en Paulus had
 dezelfde godachten. Rom. 12: 4. Van hier, dat wy
 het als een sekeren swaardig ramp, in de gebieden
 nis van Jeshu en syne Apostelen, meermalen vinden
 aangestemd, wanneer ongelukhige tyden het ge-
 bruck van hunne Liedmaten, of Sentingen milt-
 ten, of door ziekten en Swaakheiden waren ver-
 getast: en dat het, als een proeve van godlyke
 macht en goedheid geroemd werd, wanneer aan de
 Zulken, door de kuffchenfontt van den Heiland,
 de gezondheid word wedergegeven. Voorts leeren ons
 de Apostelen, dat wy dit welgemaakte lichaam
 kunnen en moeten gebruiken, tot eer van God,
 en ten algemene nutte der menschelyke jamer-
 leering, en dat daar door dat lichaam self is eer
 en waarde rijft: inbegyndel, dat dat zelfver-
 haam, wanneer men het gebruikt tot onedel-
 en schandelyke daden, en er een werking der on-
 deugd van maakt, als het ware verlaten en be-
 doedelt word, syne waardig en eer voor ons ver-

verliest, ja, door dommege Londen zelfs geheel verzwakt
 en bedorven wordt. Zoo spreekt Jakobus 1. 3: 5, 6,
 11-10: van het veel gebruik en schandelyk misbruik
 der tonge. Paulus leert 1 Cor. 6: 13, 10. dat de luch ons
 voor de spijze gegeven is, dat het lichaam niet
 voor de leerere, en is gegeven, maar voor den Heer,
 en dat de Heer voor het lichaam is, voor het sove
zorgdragende, en dat de mensche, die hoerdy be-
dyft, tegen syn eigen lichaam zondigt. Zoo ont-
 eerden dan ook de Heidenen hunne lichamen
inder malhanderen. Rom. 1: 24. of, gelyk de
 Apostel Judas verkant vs 8. verontkringt hun
vleesch. Integendeel, die sich voor zulke mis-
 dyden waagt, zorgt om heilig te zijn, zoo wel aan
 het lichaam als aan den Geest volgend 1 Cor. 7:
 34. Paulus maakt des ook wenschen, dat, niet
 alleen, de Geest en ziel den Thessalonenzen, maar
 ook hun lichaam onberispelyk bewaerd worde,
 voor de toekomst van onsen. 4. J. C. 1 br. kft 5:
 23. Zoo konde hy ook de gelovigen te Rome houden,
dat dy hunne lichamen helden, tot eene levende,
heilige Goede welbhaaglyke offerhande. 1. 2. v. 8.
 en hem vermanen om het vleesch niet te verdorven,
tot zondige begeerlykeden, door overdady gebruik

van Spijt en drank h. 13: 24. met loofse nu van deze
grootte waardig onzal lichaam wordt. het oekeljes 1:
20, 29. als een betamende suet, on natuurlijk een
opgegeven, zijn eigen lichaam lief te hebben, te
voeden en te onderhouden. Het dat ul is het lichaam
het naar het geringste deel van den mensch.

Immers, het lichaam is zonder den Geest dood.

Jak 2: 26. en alle vleesch, is als gras en alle heerlijk-
heid des menschen, als een bloem. Matthe 13: 29.

Menschen kunnen het lichaam dooden. Matthe 10: 28.
het is een sterflijk, en aan den dood onderworpen
lichaam. Rom 6: 12. h. 11: 15. 2 Cor. 4: 18 en sloot.

Het eestke deel van den mensch is dan de
Geest, welke het lichaam beithiert, en het derven
leven doet. Jak 2: 26. schoon on nu wel in het
N. T. gene. beschrijving van de menscheijke ziel
gegeven wordt; Zoo wordt evenwel in alid, wat
wy van hare werkzaamheid en bestaan, en in
het algemeen van den mensch. leeden, onder held, dat
onze ziel eenedelsthandigheid is, werkzaam door
verstand en wil, en dat sy het is, welke den
mensch tot een redelyk wesen maakt, Dat
dit de mensch liet twee deelen: het haat, d. l.
het deel en lichaam, of het Geest en vleesch, mag
men als de beeder. H. P. welig stellen: en wordt.

duidelyk genoeg geroept Mat. 10: 20. Wreest niet
voor de gene, die het lichaam doden, en de ziel niet
kunnen doden; maar wreest veel meer hem, die
beide ziel en lichaam kan verdorven in de hel!

1 Cor. 7: 34. de ongetrouwde bekomert haar met de
de dingen des Heeren, op dat sy heilig sij, Beide aan
lichaam en geest, en eerb. Het is zoo, men vindt
 1. Pheff. 5: 23. by elkanoor gewoone der menschen,
geest en ziel en lichaam, als mede. Hebr. 4: 12. Ziel en
Geest: doch daar uit volgt g'andins, dat de mond
 meer dan twee deelen worden toegeschreven; dit
 lich. gescreet volgens eene zeer gewone manier van
 spreken, om al de werkzaamheden, gedachten, over-
 leeggingen en neigingen van den menschelyken geest
 uitdrukken, even gelyk wij ook dit gewoon zyn te
 zeggen, met hart en ziel, zonder daar door juist
 onderscheiden deelen, of zelfs onderscheiden werkzaam-
 heiden van één en dendaelften geest, te willen uit-
 drukken; vooral heeft sulck een verdubbeling van
 woorden plaats, wanneer men met aandacht en
 gemoad beweging spreekt, gelyk zoo Paulus deed
 op de twee aangehaalde plaatsen. Trouwensdula-
 ke eene verdubbeling van woorden vindt men ook
 elders by voorb. Matth. 22: 37. Gij zult den Heer
uwv God lief hebben, met geheel uw hart, met ge-
heel uw ziel, en met geheel uw verstand. En dat

die twee woorden geest en ziel in den Nyl. d'arist.
 Schriften. eën en het zelfde betekenen, Zie het uit
 Tho. i: 46, 47. mijn ziel maakt groot den Heer:
en mijn Geest verheugt hem in God mynendalgen.
 Pergel. Jes 26: 9. met mijne Ziel heb ik u bezwaard
in den nacht, ook zal ik met mijnen Geest, die
in het binnenste van mij is, u vroeg Zaken.

Mer het dan is de voorkeijheid van den
 mensche naar de leer van de H. S. Remonius. Hij kan
 met zijn lichaam de aardige, lichamelijke, zinnelike
 dingen genieten, al dat soort van genoeg en
 aangenaam leden smaken, welke de overige levende
 schepselen op deze aarde genieten; en met zijn
 lichaam werken op de lichamelijke werelt, welke
 onder syn bereik valt. Doch levend kan hij
 met syne Ziel denken, bevatten willen, werkzaam
 zijn, genieten, zoo als dit geen levendig schepsel
 op aarde doen kan. Dat ook de mensche, voor
 een deelyk verstand, en eenen vryen wil werk-
 zaam, en dus een deelyk en deelyk wezen is,
 leert het onderwijs des NT. op Los vel plaatsen,
 in welke de mensche wordt voorgestelt, als verbonden
 aan eene Goddelijke wet, en als verthar, voor
 eer en schande, voor beloning en straf. Pergel
 Rom 2: 14, 15. waar Paulus van de Heidenen zegt

die gene, nader geopenbaardde wet hebben, dat zij
van nature, door eigen overtuiging, de dingen
doen die der wet zijn, die in de wet bevelen
worden, zoo zijn deren de wet niet hebbende,
zich zelve een wet, en dijn betoonen door hunne
daaden, dat het werk der wet, als het ware, ge-
schreeven is in hunne harten schoon het voor hun is
geen boek geschreeven is, hunne Conscientie, hun
eigen geweten, medegezegend of zij goed dan
of zij kwaad doen, en de gedachten, hun eigen
oordeel, nider elkander, beurt om beurt, dan een
besluitzeggende en verwijting. doende, als de het
kwaad gedaan hebben, of ook dan een uitblij-
diggende, als de het goede gedaan hebben.

In dit opzicht munt duit de mensch boven
de dieren uit, gelijk ook de Zaligmaker, dat Mt
6: 26. en Luc 12: 24. te kennen geeft. Bovendien, ook
nu nog beest de mensch het voorrecht en het ver-
mogen, om van de dieren, die hem nuttig kunnen
zijn, gebruik te maken, en te naar zijnen wil
te bestieren, ook zelfs die dieren, welke hem in
groote en lichaamskrachten verre te boven gaan;
want, gelijk Job zegt: Offt 3: 7. alle nature
leide der wilde dieren en der vogelen, beide der
kruijpende en der leedieren, wordt getemd en is getemd

en is gekend geweest van de mensche, de nature
 vergel. Gen 1: 26 - 30.

Boven al valt de waardij en uitmuntendheid
 der menschelike natuur daar in op te merken,
 dat wy tot een duurzaam leven zonder einde toe-
 komst zijn. Dat toch de menschelike ziel niet
 met het lichaam verloren gaat of sterft, birt ons
 de Heiland in de aangehaalde plaats Mat 10: 28
 en dat de mensche naar den dood voortgaat
 te leven, wordt ons geleerd op alle die plaatsen,
 op welke van beloning of Straf, na het leven
 te wagen, gesproken wordt: gelijk in't vervolg
 weder blyken sal. Luc 16: 22, 23.

Uit hoofde nu van deze voortreffelijkheid van
 den mensche, als een redelyk schepsel, wordt hem
 een zekere gelijkenis aan God toegekend, en hy
 gezegd, het beeld van God te dragen. Zoo wel spreekt
 er Jakobus van ter boven aangehaalde plaats
 A. 3: 9. immer blykt het uit het vordand, dat de
 apostel heer spreekt, niet van den mensche, zoo
 als hy eerst gelchpen is, maar zoo als hy nu
 behaakt; die mensche toch is het alleen, welke
 het voornem van de verlossing der zonden is. Dat
 zelfde denkbeeld blyt ook in het gezegde van

Paulus te Athenen. Hand 17: 20, 29. in God leeren
 wij, en bewezen ons en zijn wij: gelijk ook eenige
 van onze Priester gedacht hebben, want wij zijn
 ook zijn gelijke. Dat ook die autoriteit
 Gods gelacht zijn niet slechts bekent, van
 God afkomstig zijn, gelijk ook het nagelegt van
 eenen Vader afkomstig is, maar veel eer, iets
 van de godlyke natuur te hebben, het welk ook
 aan God, van wien wij afkomstig zijn, doet ge-
 lyken, gelijk men het zoo aan kinderen
 kan, van welk gelacht zij zijn, het overeenkomt
 van gelaatbreken met die des Vaders, slykt
 genoegzaam het het verband van Paulus ver-
 ring, zoo ook gaat hy voort: wij dan synde
 Gods gelachte moeten niet meenen, dat de gods-
 dien word of silver of steen gelijc zij, welke door
 menschen sijn, en tevensinge gemaect sijn,
 hy wil zeggen: daar wij, die van God afkomstig
 zijn, veel voortreffeliker sijn dan wort of
 steen, moeten wy niet meenen, dat de goddien
 minder voortreffelc sijn.

Endelc kunnen wy de voortreffelcheid der
 menschelyke craften, wannec die door geen sonde
 belevt is, het best opmerken in het voortreffelc
 van J.C., die dese selve natuur heeft aangenomen

man, en heiligh onbesmet gelyeft heeft, midden in
 der Dooveren en boeren; Waar door hy bevond
 getoond heeft, dat de menscheijke natuur zonder
 Sonde sijn kan. De Apostel zegt van hem:
overmits dan de Junderen vleesch en del bloed
deelachtig sijn, soo is hij ook deelyghlyk dordavere
deelachtig geworden Hebr. 2: 14. Hy moett in
 alle den Proceeren gelyk worden W. 17. Hy is
 in alle dingen, gelyk als wy, verzaecht geweest,
doch zonder Sonde. h. 4. 15. Het is wt dien
 loofse ook, dat de Apostel Gaath 2: 6-15.
 beredeneert, hoe die groote voorblyftheid, welke
 Davro in den O. P. aan de menschen toekent, aan
 hem niet kan worden toegerekend, in kunne te
 genwoordigen plaate van swaarteit en behaefte,
 ken sy men het oog vestige op den mensche ken
 sul, die waarlyk deze ufmundendeit nu reeds
 beris, en het verlotke mentshon med in deelde
 zal oeven deelen.

Willeu wy dan de ware grootheid en volke
 heit van den mensche beoordeelen, wy moeden niet
 slechts beringaan naar het Paradijs, omte seen,
 toedaning onde eerthe vooronderen waren, maar veel eer
 het oog vestigen op Jesu's Chr., naar wend deeld dy

and veel lievelijker sullen hervormd worden, die hem
als hunnen Zaligmaker en. Heer hebben erkend.
Hier getoet het gene. Paulus zegt 1 Cor. 13: 40, 49
hoedanig de hemelische menschen is, Zooanig sijn
ook de hemelische, de hemelich geandende menschen;
en gelijkerwijf Wij het teute dat aardischen georan
gen hebben, Zoo sullen Wij ook het teute dat
hemelischen dragen.

Provel. Stichtinge gabrielsenit der mensche
heit naar den Engel Psal. 60-79. en aanmerking
Psal. 9-37.

S. 4.

De Engelen.

Wanneer wij nae onrecht vertigen op het onmetelike
rijf van God, waar in deze aarbol plekke en on-
veembaar klein plekje bestaat, en wanneer we
dat sien, hoe sterk deze aarve bevoond is, wort
het ons dooyft onwaarschynlyk, dat ook niet
andere gedeelten der grooke werelt Zouden be-
woond sijn. Heeft de Almagtige Heer ver hier
een Zoort van lievelijke wezens geplaatst, het
welk hem kennen, en in dit gedeelte sijners
Schepping iets opmerken kan, van sijnne magt
Wijshheit en goedheid, ter verheerlijking des Aller-

looqkten, en is geen reden te denken, waarom hij niet
 op de andere plaatsen, welke even zeer met de
 merkt tekenen zijner Godlyke wyjsheid en macht
 versuut zijn; ook Godlyke aanschoonwer! en komon
 Neraars van dezelve Lande hebben geplaatst. En,
 naar wij, in de Eedelvode schapelen, die op dese
 aardbol te hant hooren, reeds eene onthelbare ver-
 Schendenheid opmerken van soorten en en gestal-
 ten, is het vermoedelyk; dat de Godlyke al-
 macht; zich, in het vormen van Eedelyke schep-
 Zelen, niet tot een enkel menschengestalt, het
 welk op desen aardbodem hant is, zal bepaald
 hebben. Evenwel, Zonder nadere openbaringe
 Zouden wij voor als nog niet volkomene zeker-
 heid dat stik niet kunnen bepalen: hoe zeer
 anders ook de kennis, welke de natuuronder-
 Zoekers door behulp van Schetspen, ten onden-
 byde, aangaande de Planeten, het ons zonnestel-
 zel behoorende, gespregen hebben, de bewoonbaer-
 heid derzelve reeds heeft doen overstellen.

Dan, schoon de A. f. ontrent dit stik
 geen orettelijk onderricht geeft, Zoo doet zo ond
 evenwel buken het menschelyk gestalt, een
 ander soort van Eedelyke Wesend kennen, het
 welk met ons aardbewoernd in eenige betrekking

staet. En het is niet hoopde van dese betrekking,
dat ook in het N. van deselbe meermalen gewag
wordt gemaakt.

Wanneer het ons dan te doen is, om de ge-
schiedenis en de leer van Jeshu' en de Apostelen
te verstaan moeten wij ook niet verwaarlozen, het
gene ons ontrent dit soort van schepelen geleert
wordt. Te minder daar een gedeelte van deselbe
ons bedriven wordt, als vrienden van het menschen,
als dienaar van J. C. ons loof, als helpers van
Zyne geloovige vercorers, met welke zij eens in
eene en deselbe maatschappij zullen samen-
komen: terwijl een ander gedeelte ons voorkomt,
als afvallig van God, vijandig tegen het menschen-
dom, als dienaar van J. oproerig tegen Christus,
en eene derzelve de eerste oorzaken van het men-
schelike verdoof, te samen een maatschappij van
verpandigen uitmakende, in welke ook die men-
schen eens komen zullen, welke het voortbeeld
van hunne salbarigheid volgen.

Overwegen wij dan cert. wat ons, aangaande
de goeden, en daarna wat ons van de boosen in het
N. geleerd wordt.

Aangaande de goede Engelen vinden wij in
het N. menigmaal berieft.

Vele voorbeelden vinden wij, van gesand-
 schappen, welke zij, als dienaar van God, en voor-
 stander van de eer, en zaak onzes Vorlouters, hebben
 te hebben. Dan eens vinden we hen zich zelven
ten drankte schamen. Wanneer de Atiland synen
 boosen Wolcker bephaand had, en de proeve
 van vertrouwen op God, nederigheit, selfverboke-
 ning en gedult, op welke hy getetst was, had door
 gelyken, kwamen de Engelen en dienden hem. Mt
 4: 11. Hem waarfchynlyk pyn te loedende, van
 welke hy zich 40 dagen onthoudon, en welke hy
 geduldig en vertrouwend, van de Godelyke zorg ver-
 waagt had. Wanneer hy in Gethfemane met de
 kerofte benaauwtoeden worftetoe, en botmoedig
 van synen vader begeerde, dat die drinkbeker
 zoo het syn fonde, van hem moeft voorlygaan,
werd van hem gezien een Engel uit den hemel,
die hem verfterkte, hem waarfchynlyk met de
 Godelyke hulp en goedfending broostende: Luc 22:
 43. En, wanneer de Zaligmaker uit syn Graffplaet
 fonde ufgaam, kwam een Engel des Heeren nederda-
 lende uit den hemel, en wentfelde den fteen af, met
 welken men deselve geflagen had Mt 28: 2.
 Dan eens leden wy, dat de uit Gode naam, of

na 't Halands verheerlyking, van Sijne weg ge-
 wichtige tydingen op aarde brengen, onderrichtun-
 gen doen, of bevelen geven, aan Goovrachtigen,
 in zaken, Jeshu en Sijnen duintt betreffende.
 Zoo wierd aan Zacharias door den Engel Gabriel
 bericht, dat de beloofde voorloper van den Mes-
 sias uit sijne vrouw Elisabeth geboren kond te
 worden. Luc. 1: 26 en vervolgend. Die selfde
 berichte aan Maria, dat sy door Gooftke kraecht
 de Moeder zou worden van den belofden verlosser,
 wien sy den naam van Jeshu geven moett. Luc. 1:
 26, en vervolgend. Dat selfde bericht wierd ook
 door eenen Engel aan Jozef haren Brudegom ge-
 bragt. Matthe. I, 20, 21. Deze vrome verdrager van
 het kind Jeshu, kreeg indgelijks door den Engel dat
 hooren in den droom de verwytiging, eerst van het
 gevaar, het welck hy naar Egypten met moeder
 en kind ontwijken, en daarna van de verlege berage-
 socht, die hy met deselve naar het joodsche land
 aannemen moett. Matthe. II. 13, 19, 20. Van Betna
 bekombke Lorders wierd de tyding van 't Halands
 geboorte gebragt door eenen Engel, en waerhoorden

Zij een gansche Maect van die zalige hemelingen
 God verheerlijken over dese groote gebeurtenis. Luc
 II 9-14. Het berucht van 't Heiland opstanding
 werd aan sommige d'ner hem loeckende vrienden
 men gebracht, met bevel om het selve onder d'ne
 vrienden ruchtbaar te maken. Mat XXVIII.

5. Joh XX. 12. Na d'ne hemelvaart kreeg d'ne
 Apostelen de vergawing, dat zij kunnen Meester
 hand vruchtbaar heugden, maar dat zij hem
 eenmaal, volgend d'ne belafte sonden die
 wederkomen. Hand I. 10. De Evangelist. Philippus
 kreeg door eenen Engel des Heeren den last, om
 den samering van Candace te ontmoeten, Hand VIII.

26. Den koopman Cornelius werd berucht door
 eenen Engel Gods, dat d'ne gebeden en aalmoe-
 ten Gode goede rangenaam waren, en dat hy Petrus
 ontvreden moett, om van hem het begeerde on-
 derwijt in den waren godsdiensst te onbrangen,
 Hand X. 3-7. (Evenwel schijnt dit meer eengezoett,
 dan een waar bericht van een Engel geweest te
 zijn.) By Paulus stond op het schip, waar mede
 hij, om d'ne reis naar Rome, in leevens gevaar.
 Was een Engel Gods, seggende: Vred met, Paulus!
Hy moet voor den Keizer gestelt worden, en

zucht! God heeft u gesehoeken, alle die met u waren.
 Hand XXVII, 23, 24. Toen Johannes op het Eiland Patmos
 een openbaring kreeg, betreffende de lotgevallen
 van de Christelyke Kerke, vooral en kennelyke
 verhooringen, wat er kien van Engel, die hem aan-
 wysingen en verklarungen deed, en hem belaste op
 te schrijven, het geen Hy zag. — Dan komt vinderen
 wij, dat Engelen tot hulp gevonden worden van
 de gezanten des Heilandes, en hunne verduideliking
 om syne daad. Zoo opende een Engel des Heeren
 voor Petrus en syne mede-afspalken, en hunne
 breede gerangenreining, de deuren der gerangen
 leide te niet, en belaste hen, in den Tempel te gaan
 en aan het volk het Evangelie te prediken Hand
 V, 19, 20. Zoo werd ook Petrus, door Herodes agrippa
 gerangen geset, door eenen Engel des Heeren bevryd,
 die hem belaste met hem uit de gerangen te
 gaan, en hem tot op de straat uit te geleide Hand
 XII, 7—11. Dan komt eindelijk, ontmoeten wy een
 voorbeeld van voorbeeldige Heer, door eenen Engel
 uitgeoeffend, aan eenen vermetelen vyand van Jesu's
 Heerdeg een die selfde Herodes was, welke een
 Engel des Heeren sloeg, zoo dat Hy aan een
 afschuwelyke siechte Heerf, omdat Hy doch een

een Raad Zaken welgevallen, welke geen mensch toe-
schoont, en God tergend was. Hand XII. 23.

Zoo veel wy kunnen nagaan, verbeelden zich deze
hemelboden telkens in de uiterlijke gedaante van men-
schen, oock kerent van menschen, aan welke eene voor-
treffelykheid, schoonheid en glant heelen was, overreikontig
de heiligheid danner natuur, kunne ware zaligheid, en
de waardigheid, met welke se bekleed waren. Zoo zagen
de vrouwen by het graf van Jeshu, twee mannen in
blinkende piteeren Luc XXIV. 4. welke uit het vervolg
vs 23. en uit Matthe verhaalt, als Engelen kenbaar wor-
den, en welke er jengden hebben moeten uitgezien,
volgens Marc. XVI. 5. ook verbeemen de Hand I 10.
aan de Discipelen, by J. Herlands hemelvaart, als man-
nen in witte kledinge. De gedaante van den Engel,
welke den steen van J. Herlands grafpelont afwen-
telde, was gelyk een blinken, glantlyk was zyn
gelaat; en zyn oog schoot stralen, door welke hy
de wagfers als met blinkendstralen verschietete.
ook wordt er van heraanit gedege Hand VI. 15.
dat allen die in den Raad Zaken, de zagen op hem
Loudyde, zagen zyn aangezicht als het aange-
zicht eens Engels. Zelft een glant van vergenoegde

heid en edele gezindheid lag er op zijn gelaat, zoo kon
 leerde zijn oog, zoo kon men hemelghe verruiking op
 zijn gezicht leeren. Dit is alles, wat wy ontrent
 de hehamen, der Engelen, in het N.T. leeren.
 Of ze nu doovange hehamen altijd hebben, dan of
 ze die hechts, by den drent op aarde te verrichten,
 aannemen, of ook wel zich met dezelve verhoenen,
 daarom trent kan men met zekerheid niets bepa-
 len. Dat ze geesten genoemd worden, moet
 onderbisschen het hebben van hehamen niet
 liit.

Paulus, namelijk, zegt van hun. Hebr I: 14.
 Dat ze geesten zijn, d. i. volgen het denkbeeld,
 het welke men ontrent aan dat woord hecht, re-
 delijke weidant, vertil'aam door verstand en wil,
 en waardel'ghlyk ook, niet betit'eco met dalkan-
 loeg en grof hehaam, als wy hebben. Dit is
 ook wederom alles, wat hier van in het N.T.
 waarpoont, ten sy men er ook nag het zevensde.
 vers wat het selfde toops. h'k' hebr'ngen willes,
 in het welke de st'p't, act. 17: 24. dese woor-
 den aanhaalt: God maekt syne Engelen geesten

en zijne dienarij een plannie des Ruurds; welke waai-
den orewel door andere uitley gesit dunt verstaot
worden: Hy maekt van de Winden zijne gedaane
ken, en van de Vuurstammen (of Pluizen) zijne
dienarij.

De naam van Engelen, welke anders ook
wel aan menschen, self ook aan J. C. gegeven
wordt, maar toch meest aan deze verhevenen wesen
wordt toegesigend, dunkt aan, dat se gezanten en
dienarij van Goo sijn. We hebben se ook meerman-
ten als Engelen Goo, Gal 4: 14. en als Engelen
des Heilen (die aangehaalde plaatsen) bebohren
worden. Daarom noemt se ook Paulus Hebr 1.
14. geestelike geesten die uitgezonden worden.
Se heeten heilige Engelen. Matth 22. 33 we-
gens kunne onzinnigheit en dingsame gezindheden
en handelingen; utverkoren Engelen 1 Tim:
V. 21. wegens Goo's bysondere gunst aan hien
betsoms, en Engelen des Lichts 2 Cor XI: 14.
Wegens kunne heiligheit en gelukkigheit
Dat se niet verstant en wil werksaam
sijn, wort rees door den naam van geestelike

aangedrukt. Maar dat dit verthint een verbum
 tend, en boven het ualchelyk voortend verheven zij, mag
 men opmaken uit Petrus zeggen. 1 Petr I. 12. dat de
Engelen bezorgd zyn in te zien de verborgenheden des
Evangelij: iets, het welk by daar zegt, om het godlyke
Wijde en grook dieer waarden: aan te studen, dan
watke self Engelen mag een waardige en gelyk goede
Hot van onderzoeking en bespiefeling vinden. Dat
kan wil een halige wil zij, wordt door inner raam
halige reeds te herren gezeven: en kan ook afgeleid
worden uit het gene, de Zaligmaker, ons leerde vreden.
Matth VI: 50. En wil gebuice op aerde, gelyk in den
hemel. Maar by dat trouwen te bede in de mond
 gelegd wort, om zoo, met alle oude tweemantchen,
 God te geloofsen, als de Engelen in den hemel oer,
 volgens de juist verklarung in den heroelkerpelen
Cath: Waag. 224. Dat eendelyk der Engelen dracht
 die der menschen verre te boven ga, mag man aftenen,
 niet alleen uit het gene een engels, by het openen
 der frappeland en der gerangenfende, maar
 ook uit het zeggen van Petrus 2 Brief II. 11. dat
de Engelen in herlik en dracht meerder zyn.

Wat de werkzaamheden der Engelen bekrift,
 in het algemeen leert ons het N.T., dat zy God

ter eere teeven. Hem gaern gehoorsamen, en te verhooren
 dese opzichten besonderlyk zyn aan het gene, beson-
 der dient tot opbehoering van Gods heylighe Natuur
 voor andere Schepselen. Wy krygen daer toe reeds
 aanleiding uit Lofzeggingen, welke zy te eere van God
 en Zynen Zoon, voortbrengen, gelyk Luca. II. 13, 14.
 en Ioh. V. 19, 22. en uit het voorgescreven gedi-
 el. Heiland Matth. VI. 10. Dat se Christus, in het
 byzonder, als den Heer van alles erbeudigen, en ten
 deenke staan, leert. Paulus het I. C. hoe de gode
 als gezanten op aarde dienden, ten tyde van Christus
 en zynen Apostelen, bleef out mit eene menigke van voor-
 beelden. En dat se op dierlyfde wyze, ook in vroeger
 tyden, werke aan zyn gewest, volgens menigvuldige
 berichten des aangaande in het oude Testament, her-
 kanert out de Apostel Heb XIII. 2. met de voorbeelden
 van Abraham en Loth, als hij zegt, dat sommige
 onwetende, Engelen hebben gaderbergt. Dat God ook
 kunnen deenlyk gebruikt hebbe, in de wotgeving op Sinai
 en wel byzonder in het overgeven van desolve aan
 Moyses op den berg, lieren wy voor, wat meer dan
 eene joodse overlivering achten, mit het gene niet
 alleen Hevanit zegt Hand VII. 53. dat de joden
 de wet ontfangen hebben door het hellingen der Engelen,

of onder [de tegenwoordigheid van] Engelen scharen,
 maar ook uit het gene de Apo. kel leest Heb. II. 2.
 waar hy de wet van Mozes noemt het woord door de
Engelen gesproken. Vooral uit Gal. III: 59, waar
 hy zegt, dat die wet door de Engelen besteld is in de
hand des Middelaars. Op vele plaatsen wordt ook ook ge-
 eerd, dat de Engelen eenmaal in het houden van het
 sijnge gericht over het geheel menschedom, gode inden
 verheerlyken Verlosser zullen ten dienste staan; vergel.
 Matth. XIII: 45, 49. Mat. XVII. 27, ~~XVIII~~, 35, XXV. 35. Luc.
 XII. 8, 9, 1 Pet. IV. 16. 2 Pet. I. 7. Paulus gewaagt ook
 nog Col. II. 18, 19 van een dienste der Engelen, tot wel-
 ke zich de Christenen niet moeten laten verleeden,
 en hy schijnt er daar te verstaan, niet een dienste aan
 de Engelen te bewyzen, maar een dienste overeenkom-
 stig het leven der Engelen, welke diek namelijk is
 onthouden van dingen, van welke wy ons niet be-
 hooven te onthouden, maar heedamige. Strenge out-
 houdingen evenwel zonnigen aan de Christenen,
 als proeven van een verheven, deugd, schynen
 voorgelohren te hebben. Eindelijk is nog, ten op-
 zichte van den Godsdiens der Engelen, opmerkelyk,
 het geen aan hinnen aan Johannis zegt openb.
 XIX. 10 ik, den Heer mede dienstdreest, en uwer broe-

Broederen, die het getuigenis van Jezus hebben en
 Hoofst. XVII. 9. Wien God meest dienst doet en wroet
broederen de Profeten, en door gene die te. woorden de
del books behoren.

In het bijzonder waagt men, of de Engelen ook nu
 nog aan de Christenen op aarde eenigen dienst doen,
 en, zoo ja, welke dienst dat zij? op de laatste vraag laat
 zich geen zeker en bepaald antwoord uit de Schriften
 des N. O. geven. Doch zo veel schijnt men toch met
 betrekking op dezelve, en op de eerste vraag, te mogen
 antwoorden, dat ook nu nog de Engelen als Dienaars
 van J. C. en mededienaars der geloovigen, eenige kennis
 aan, en belang stellen in het heil der gemeent leden,
 en dat de, vooral by het Meeren van de boosheitige
 bezitters eend boeren leeren, kan ten dienste staan,
 om hen over te brengen, in de hemeliche. vreeschappij,
 tot welke zy selve behooren.

Wat haare kennis van, en belangstelling in het
 heil der geloovigen betreft, daarom trent hebben wy
 eenige veelbeduidende werken, in de onderwijding van
 Jezus en zijne Apostelen. De Saligmaker leert ons,
 in de gelijkenis van het afgedwaalde schaap, den ver-
 looren penning, en den verlorenen zoon, dat God
 de hemelbewoners niet onverschillig laat van, en deel doet

nemen in de vreemde, welke hij zelf heeft, over de be-
 keuring van eenen Zondaar. Luc. XI. 6, 7, 9, 10, 22, 24, 32.
 Paulus leest ons 1 Cor. IV. 9. dat hij, en zijn broeders,
 die met hem om de zaak van Christus veel te lyden
 hadden, als een schouwspel geworden waren, niet alleen
 voor de menschen, maar ook voor de Engelen, 1 Cor.
 II. 9. wien duit de Engelen ook het oog hadden, en in wier
 kloofen staden en heilighlyk lyden, die hemelbewoont
 zich vermaaken ja waer toe kunne goedkeuring
 die. Spydert moeth aanmoedigen. In dien selfden
 Brief 1 Cor. XI. 10. schynt het, dat de Apostel
 de Christenen tot eene betamende redykei, naar de
 toemalige gebruiken gelykend, opwekt, om der Eng-
 len wille, die aanschouwend waren van der Christenen
 gedrag; althant, indien men deze plaats, welke aan
 de uitgegoren vele moeth gezegen heeft, 200 opvat,
 dan doet men er een besp van Paulus wysheid in,
 die de Christenen niet wilden aandaden, dat de
 sich behagelyk zonden maken, door hare tledunge,
 aan de Mannen, maar dat de veel eer sich aan
 heilige Engelen welgerallyk maken zonden. Ten
 minsten, doet ons, tot de gedaente, aangevande der
 Engelen loedicht op de Gemeente, de raadutheylpe
 bekuyging van den selfden Apostel 1 Tim. V. 25. it

betuige wor. God, en den. Heel. J. C., en de uiterkerene
Engelen, dat zy dese dingen onderkondt &c.

En, wat kunne hulp betreft, welke zy ook nog de
geloarigen bewyzen, althant by hun vertheiden, hier
ontrent ontbrekt 't ook niet aan deurgelyke opmer-
kelyke aanduidingen. Paulus waent, ter meermalen
aangehaalde plaaken: Hebr. I. 14. de Engelen, geden-
kege geesten, die tot dienst uitzesonden worden, om
der goenen wil, die de zaligheid beerven zullen. De
Zalmaker zelf waarschuwt Mat. I. VIII. so ont, om
geen Rins of Swakke, te ergeren, en voegt er by: want
ik segge Ulicden, dat hare Engelen in den hemel,
altdy zien het aangedicht mijns Vaders die in de
hemelen is, welke dult, als het ware, geredstaan,
om de verdangen teet de gezaren te reddan en te
beschermen. En, in de gelykenis van den Ryken
wellustbeling, en den armen Lazarus, held de Hee-
rind hoken armen vroomen man voor, als door En-
gelen gedragens in Abraham, choot Luc XVI. 22.
Eindelyk verdient ook opmerking, het zeggen van den
spittel Hebr. XII. 22. zy zyt gekomen tot de vele
duizenden der Engelen, het welke schijnt aan te
duiden, dat, gelyk vordyds de plechtige presentie

dat Volk, om de wet te looren afsonden, en overrijke
 was, wegens de tegenwoordigheid en de dienste der En-
 gelen, er kwam geen minder reden was, om niet
 eerbied en ontzag, maar ook kreus met vertrouwen
 en blydschap, verrud te sijn, wegens de betrekking
 in welke de Christus gencebte staet, met de Engelen,
 en den dienst, dien de van hem te waagen heeft.

De gewoone verblyfplaats derer halige Engelen
 wordt meermalen de hemel genoemd Mat. 8. VIII. 10.
 Marc. XII. 29. XIII. 32. en elders, de plaats d'it,
 welke meermalen in de halige Schrift, als een
 woning der heilighen, en als het verblyf van
 den verheerlyken Meester wordt aangeduid.

(Alhoen wy niet weten, waar die plaats, 't zy binnen,
 't zy buiten ons sonnestelsel, in het wyde uitgebreet
 riedal sij gelogen)

hangende het aantal der Engelen en hinnen
 wy niets meer bepalen, dan dat het selve vele die-
 senden, ja Meljoenen uitmaken. De Saligmaker
 verbeerde Mat. XXVI. 53. dat sijn Vader hem meer
 dan 12 legjoenen Engelen kende bybrengen. Paulus
 spreekt Heb. XII. 22. van vele duizenden Engelen,
 welke juist de Apostel vs 54. veel duizend heiligen

noemt. Joh. Sag rondom den Kroon tienduizendmaal
tienduizenden en tienduizendmaal tienduizenden.

Wat er van de orde, in de Salige Maatschappij
 dezer voortreffelyke werelt, zyn is en bekent. Dat er
 evenwel eenig onderscheid van rang en bediening plaats
 hebbe, mag men, met een en ander gesegde, veilig
 opmaken, gelijk het ook overeenkomstig den aard
 en de algemeenen nutte ingerichte Maatschappij
 is. Paulus, namelyk sprukt, 1 Theff III. 16 van den
Archangel, dat is den eersten of opperengd, welke
 dech sal laten hooren, by de laatste Komst van
 desen Verlossers. En in de openb: van Johi Koepfl
XII. 7. Komt out Michael voor, als met syne Engelen
 krygende tegen den Draak, even gelyk de Draak
 krygde met syne Engelen, so dat d'el dese Micha-
el als het hoofd en de aanvoerder dezer hemel-
 sche legerbende getenmerkt wordt, door Paulus,
 als hy Coll I vs 16. Eph I. 21. van overheden en
 machten spreekt, schoon anderen meenen, dat
 hier op aardsehe gezachvoorders gedaelt wordt.
 hoe het zyn, Eph III. 10. gewaagt hy wederstakeghy
 van de overheden en machten in den hemel.

Niet dat alles volgt van zelf, dat de haast en
 het lat der Engelen by uitnemendheid heerlijk en zalig
 is. Het is daarom ook, dat de uitnemendste Zaligheid
 niet gepast kan worden uitgedrukt, door vergelyking
 met, of verheffing boven de Engelen. Zoudney een
 vergelyking schijnt men aan te treffen. Luc. 22. 36.
 Waar de Zaligmaker, ter onderrichtinge der Joduceen,
 leert, dat de aanstaande hemelingen, in het an-
 dere leeren, den Engelen gelyk zullen zijn. Maar
 het evenwel vooral betrekkelijk moet gemaakt wor-
 den, tot dien toekomstigen staat der gelukkigste
 menschen, en welke de zinnen maatschappij zullen
 uitmaken, in welke geen kusselij, geen geboren
 worden en geest sterven plaats zal vinden, even
 min als in die der Engelen. Hierbij nog spreekt
 van der Engelen heerlijkheid de apostel Petrus 4. 8
 vs 13, 14. waar hy de voortreffelykheid en looze waar-
 digheid van onzen Verlosser; als den Doon van God
 en den Medebestierder der wereld, voemende, dat doot
 door hem verheven te verklaren boven de Engelen;
 hevyk dede wel boven de menschen verheven zijn,
 althant in hunnen tegenwoordigen staat; maar des

met te min slechts die naam van God en van Christus,
 maar hij de Heer zelf is der Christelijke Maatschappij
 op aarde en in den hemel; trouwend, het zyne
 de Apostel Hoofst. V: 2 en volgen laat, behoort
 men ook hier mede te verbinden.

Dan, zoo aangenaam de behouwing is, derer
 gelukzalige handelingen, zoo treurig is de overdenking
 van den aart, en het lot der rampzalige afvalligen,
 welke als boose Geesten ons bekeeren worden in
 het N.T. en die zich, door hunne ongehoorzaamheid
 aan God van de voormalige Zaligheid beroofde, en in
 eene onherstelbare ellende gestort hebben. Pandora
 zal het ook, by deze gelegenheid nodig zijn, het een
 en ander op te merken, terwijl het overige het welk
 betrekking heeft op de verdediging van den mensch
 door deze boosen, al zoo gevoelig zal kunnen be-
 tandote worden, by het voorstel van de geschiedenis
 dat valt van onze eerste onderzeker.

Deze afvalligen behouden den naam van Geesten,
 met welke hunne natuur, zoo wel als die der goe-
 den wordt aangeduid. Mat. VIII, 16. XII, 46. Luc: X,
 20. en elders. Doch wegens hunne boosheid, heten
 ze boose Geesten. Luc. V. 23. VIII, 2. en elders; gee-

lyk te, ook wegens de zelfde Leedlyke, onreinhed en af-
 .schuwlykheid, onreine geesten genoemd worden, Matth
 X. 5' XII. 43. en doerl. Wanneer de Engelen heeten
 gelyk Hebr. II: 16, 2 Petr. II: 4. en Judo vs 6 is het
 om dat se te voren in den rang en staat der Enge-
 len waren. De gewoone naam in het N.T. is
 die van Demon (door de onden duivelen verstaald)
 een naam, met welken de Grieken gewoon waren;
 goede en kwade onzichtbare bavenmenfchelyke warden
 te betekenen, maar welke in het N.T. doorgaand
 in eenen kwaden zin gebruikt wordt, gelyk ten
 overstaede uit Joh. II. 19. Dylt.

Onder dese boose geesten is er 'in voornamelyk
 het oppertroef der anderen, welke, met eenen He-
 breuwfchen naam Satan, en Sataan genoemd
 wort, waar door te kennen gegeven wort iemand,
 die ons kwaalyk gezind is, ons tegenstaat, als dat
 ook dese naam zelf een onhelde keer van men-
 fchen gebruikt gewordt, die, schoon ook niet geen
 doos hart, evenwel te onrecht om in onse goede waer-
 nemens zoeken tegen te gaan, het zy den, als
 tegenfpreker, het zy als tegenpartijvoerd, gelyk uit
 het zeggen van den Heiland aan Petrus Matth.

XVI. 23. vergeliken met 2. Tim XIX. 22. byttet: ge-
 woonlyk wordt dan deze naam van het loof der
 looze geesten gebruikt, gelyk 2. Cor XII. 7. Matth
 XII. 26. openb XII. 9 en elders: en wordt dezen ver-
 wakt met den greekschen namen welke betekenen
 Jyane. Matth XIII. 25, 29 en tegenpartij 1. Petr. V. 8.
 — Die zelfde heet ook met een byzonder Duivel,
 waar van ons woord Duivel afkomstig is, het welke
 betekent eenen aanklager, aanbringer en laster-
 baar: een naam, die dier ook gebruikt wordt van Inve-
 loken, en dan door de vanden verstaad is Lasteraar
 of Lasteraars, 1. Tim III. 2. 2. Tim: III. 2. Titus III.
 3. uitgezonderd Joh VI. 70. waar te segt de naam
duivel behouden is, om er juist wegens zynen
 Duivelschen aart mede aan te deffen. De naam
 dier, van het loof der afvalligen Engelen gebr-
 uikt. Mat XXV. 45. Joh VIII. 44. en op vele andere
 plaatsen, wordt eigenaartig uitgedrukt openb XII.
 10. door verklager, waar by men dan sech heren-
 neren praet, hoe vndtyds de Duivel, in een dera
 hebendege taal, wordt voorgestelt als de goevende
 tegen by los aanklagende en delatierende, gelyk
 het Job I. 6. en Zach III. 5. byttet — vergenlyk

heet hij, wegens zijne boose heftigheid de slang 2 Cor. XI
 3. de oude slang openl. XII: 9 de draak, vs 9. ken-
 menigen, welke oorspronkelijk zijn uit het seanebeeldig
 verbeeld van Nabel Gen. III. 5. het welk vervolgent
 rader zal worden verstaard. — wegens zijne boose
 heid heet hij by uitnemendheid de boose Eps. VI. 17.
 1 Joh. II. 13, 14. en elders. — De oorsprong slyk des
 beemafche naam Belial, welke egentlijk een
denquiet en schelm betekent (vergelijk Job XXXIV.
 10.) was by de joden intydelijk van den Duvel in
 gebruik, en Paulus neemt die ook over 2 Cor. VI.
 15. Eindelyk noemen hem ook de joden Bielsebul,
 of, gelyk in andere afschryffen staat, Bielsebul,
 welke naam ook voorkomt Matth. X. 25. XII. 24.
 27. Luc XI. 15, 18, 19, een naam, met welken ondertus-
 de Afged van Ebron benoemd wierd 2 Con I. 2.
 — Deze opperduvel wordt ons dan in 4. NT.
 kenbaar gemaakt als het hoofd en de aanvoerder
 van alle de andere boose geesten, welke alt dyen
 Engelen, dat is zijne afgesanten en dienaren wor-
 den voorgesteld. Matth. XXV. 41. 2 Cor. XII. 7. openl.
 XII. 7-9.

Deze boose geesten waren oorspronkelijk niet

minder verstandig, laagzaam-angelukchig, dan de
 overige heilige Engelen: maar zy zijn; door een
 schuld, en moedwillige ongehoorzaamteit aan God,
 rampzalig geworden, met hun hoofd en aandoeder.
 Hetwelk de Apostel noemt hen daarom, de Engelen,
 die hun bezending niet bewaard, maar hun eigen
 woontrede verlaten hebbende: en Petr. 2^e brief hoofst.
 II. 4. De Engelen die godonbeghebben. De zaligmaker
 zegt van den Duivel Joh VIII. 44. dat hij in de waar-
 heid niet staande gebleven is, endat geen waarheid
 in hem is. En met waarborgelykheid kan men den-
 gen, dat de voornamste oorzaak van den val des Dui-
 vels en syner beide gelaenen is, in vermetele trotse-
 heid, eersaucht, aansmatiging, en verwaarlozing van het
 werk, hem in kunnen bring aangeraden: althand
 Paulus getuigt Thimotheus 1^e brief hoofst. 3. 6.
 dat hy geen overvloedig lot opduender der Gemeente.
 Zonde aantekenen, op dat dult, een niet opgeblazen
 worde, en in het vordes des Duivels vallen magt.
 Zoo sijn de dan van de eene Zonde in de andere ge-
 vallen, en hunne hooghartigheid en wrevel tegen
 God, wient ongenoege te om hun plechtverdiem

251
Onderwinden moeten, reeft hun het rampzalig bedacht
moesboezemd, om liever rampzalig te zijn in de
hel, dan God te dienen in den hemel. Afkeerig
van God, zijn de ook Vyandig tegen allen, welke
de godlyke gunst genieten, en God ter ere. Lee-
ven: Vyanden van de deugd, zoeken de hun hellich
vermaak, in al, wat God lood en schandelyk is.
En, niet te vreden, niet selve oproerig te zijn
tegen den allerhoogsten, wenschen te niets meer,
dan dat ook andere redelyke wesen deel aen-
men in hunne oproerigheid. In den val des mensche-
doms juchende, en, waar se kunnen, hen mede-
slepende naar het verderf, zijn se de gellagente
Vyanden van den redder des menschedom J. C.
van wie niet volbragt werck te sich selven, niets be-
toefden, dan te leere kelling en spyt, en wie niet behaave
Triumff kunne volkomenke verlaag moede bragt. Dit
en en ander moeten wy opmaken, niet het gene ont,
op seer vele plaatsen in het. N. N. van dese rampza-
lige wesen voorspoint. De Schryver zegt van
den Duivel Joh VIII. 44. Dat hy een leugenaar
van aacht is en een menschenmoorder van den beginne

en Matthe XIII, 25, 29. Stelt de Aertland hem voor,
 als den koren Pyand van den Loon der menschen,
 die het onkruid in de tevelyke velden zaait, daar
 dese de goede koren geredact heeft. Petrus noemt hem
 der menschen tegenpartij, loekende wie hy doen
mogen verblinden. Jakobus bekrift hem als
bedderende voor God, Loofsch II. 29, en in de openb:
 van johannes wordt hy ond afgetekend, als met
 synen aanhang stryde voerende tegen de heilige
 Engelen, om het ryk van Christus in deel toe
 te brengen, doch vruchteloos dat beproevende.
 Gelyk het nu onder de menschen doorgaans zoo
 gaat, dat sulken, welke met betnemende verma-
 gend van God begunstigd zijn, wanneer se een-
 maal sich aan de onrechtzucht geheel verlaaten heb-
 ben, ook zoo veel te meer kwaad doen met die
 edele gaven, en hun verstand stypen tot allerlei
 arglistig bedrag, zoo gaat het ook met dese verhe-
 vone geesten. Welkaten wy meermalen gewaarachtigd
 worden tegen de arglistigheid der slange 2 Cor II
 3. De listige ontleding en het duwels Eps VI. 11. en de
diepten, dat is de onvoorzondelyke boose oogmerken,
des Satant openb II. 24.

227
Bij sulke een bittere boosheid is het niet anders
mogelijk, of deze diep verdorven menschen ook
uithoort ongelukkig en diep rampdialig zijn. Daar is
toch een onderscheidt, vordand, tusschen heiligheid en
heerlykheid niet alleen, maar ook tusschen vdeugd
en rampzaligheid. Zulken, die sich onophoudelyk,
door haat en byg, tegen God en menschen laten
vervoeren, kunnen nimmer de minste goeddesryft
letten. Ongevend, om sich aan God te onderwerpen,
en evenwel onmagtig, om sich aan de oppermagt van
God te onttrekken, kan er gene te vredenheid met
hen lot plaats hebben. Met waerden deude de
ees, welke God van doudsgedende menschen wordt
toegebragt, en het heil welke zodanigen door de
Godlyke goedteit overloet, is hen het geluk, het
welk in de wereld gaaten wordt, onverdraaglyk.
Niets meer wenshende en bedoelende, dan wanorde
te strekken in het ryk van God, is het hen een
gedurige smarte, te vernemen, dat de eeuwige
wyshied dadelve weet te handhaven; kunne poging
gen te leide te stellen; en hen, kunnen ondankt,
dientbaars te maken, aan de bevrordering van zyn

plan, en de erkenheit van zijne heerlycheit, is alle
 rechtgeaarde woënd. Ende zijne eigen ^{gode} goddelijke
 te misgunnen de, moet het dan een voordelachtelike
 te leere stelling zijn, te zien, dat kunne la. kringen
 zelve geen inbreng op deselve kunnen. ^{zinnen}
 Onder het gevoel van de geweldige krachten, door
 den schmagtzen toegebracht. Zich evenwel niet wil-
 lende veroetmoedigen, ontkeken zij zich zelve van
 de vrucht, welke de goeddelike gattigheden voor
 bereid hebben te wege brengen. Voor groot macht
 en rechtelijke overaankingen ziddende, maar dome
 maar het niet verbodenden, of zijne rechtrees-
 deykheid belijvende, verdwaren de gedure kin
 tegen smart en groot gedruet vout. Door de ge-
 wonde van veel searven aan het kwaad doen gewend
 en verstaafte, zijn se onvatbaar voor de edele aan-
 doering van wederlinge liefde, en verbonden zich
 slechts aan smalkander, door de partydige lucht
 om tegenstand te bieden van kunnen overwinnende,
 en afbreng te doen aan zijn recht. In het tabin
 uit het verblyf der saligen, loeken de recht zinnen
^{vruchteloos}
 voldoening tegeven in kunne sellingschap en ge-
 vangenit, door de kundelike verfmading van

het heil der ding samen. Zonder hope op her-
 stelling levende, begeerende te ook geen heil, het
 welk genaken kon worden in gemeenschap met God
 en zijne waare verzeerd. Door sijt over het
 kwalyk rangdegt en snellstet plan, keener reden
 te te gerrictt, vinden de in de rebellie selve nog
 altyt meer genoeg, dan in de onderwerping.
 Met in woord, luyer verheende in de hel godsge-
 lach te vermaden, dan in den hemel naar
 zijne wet te leven.

Op zodanige wyse althand schijnt het, dat wy
 ons de onherhelbare rampzaligheid moeten verkle-
 ren, naar aenleeding van eenige gebuyenissen,
 de wyse in het N.T. voorkomende. Zoo zegt
 Jakobus met weenige, doch veel betekende woor-
 den Hoofst. II: 18. Gij gelooft dat God een
eenig God is, gij doet wel: de duivelen gelooven
het ook, en zij doderen. Eldert wordt hem mit
 luyte aenblay tegen den Zalmaker, en de
 daar uit ontfane verderwing hinner eldende,
 voorgethet. Zoo spreekt de Heiland Joh. XII. 31,
 by het vooruikrecht van zijne nu aenstaande

overwinning; nu zal de overste der werelt buiten
 geworpen worden, dat zyn aanden verhelden en
 zyne praegingen inluttelt zien; insgelijck Hoofst.
 XIV. 30 de overste der werelt komt als
 't ware op my lot, door het lyden het welk mij
 berokkend wort, maar heeft van my niets. Zal
 daar door recks vermagen, om myn plan tot ver-
 lossing der menschen te verydelen; ook Hoofst.
 XVI. is de overste der werelt is geoordeelt n. i.
 veroordeelt en heeft als 't ware het geding tegen
 my verlooren. Hier op kan insgelijck worden
 toegespat, het gene Joh. 1 brief 3: 8. zegt; dat, de
 zone Gods geopenbaard is, op dat hij de werken
 des duivels verbreken soude; en Hebr. 2: 14. dat
 hij vleesch en bloed deelachtig geworden is, op dat
 hy door den dood ten niche daen soude den zonen,
 die 't geweld des dood hadden, dat is den Duivel.
 Hierop heeft al verder betrekking het sonnebeding
 gezegde des Heilands Luc. X: 50. Hij Lay den Satan
 als een Blisksem uut den hemel vallen. De
 Heiland, namelijk, stelde sich, onder het teken van
 denz niet. helheid des Blisksems, uut den hemel

nedergeworpen Satan, voor, de invalshilling van zjne
godloose bevoeling en zjne rechtvaardige Straf, welke
Straf, van de Zaligheid, en allerverschrikkelijken
val. Het zelfde leed ontwaeken we ontgelykt
Openb. XII. 7-12. Waar de grootte draak, of de
ude Slang, welke genoemd wordt Duivel en Satanal,
die de gheele wereld verleert, aa het beginnen van
den neerlaag in den Strijde met Michael en zjne
Engelen, voort komt, als geworpen op de aarde en
zjne Engelen met hem.

Dan hoe ruypt ahy de Satan met zjne aan
lang hand ook zjne moge, zjne tot Zal waars
Schynlyk nag verdwars worden, by de gedachte be
sluffing, welke wy op het ende der aardfche huch
landing verwagten, over het lot der goeden en
svraden. Dot althand schynt men te moeten op
maken, uit het zeggen van Pebruit 2 breff II. 4.
Dat god de Engelen die gecondigs hebben, niet ge
spard heeft, maar, die in de helle geworpen, hebb
ende overgegeven heeft de ketenen der duftera
niffe, om tot het voordeel bevaard te worden en
uit het gelyktuwend zeggen van den Apoftefel.

Judas vs G. De Engelen, die haar beginsel niet
 bewaard hebben, maar haar uzen woordke verla-
 ten hebben, heeft hy tot het oordeel des grooten
daags met eeuwige banden onder de duisternisse be-
waard. Mogelyk doelt ook daarop het vonnis
 van den Heiland Matth XXV. 45. waar mede hy de
 Godloosen zal verwijzen naar het vuur het welk
den duivel en syne Engelen bereid is. Ook schyn-
 nen de goede heeten selve hunne verwagtingen
 hier mede te kennen te geven, met den mond der
 twee berispen Matth VIII. 29 Jehi, by lone Goot!
Wat hebben wy met U te doen? Hy zegt heer ge-
komen om ons te spugen voor den tyt?

Eindelyk, dat zy van Christus, den verlosser
 der menschen, geen keel winter te wagen hebben,
 leert ons het getuigenis des Apostels Hebr II. 16.
 Daarlyk hy accnt de Engelen niet aan, maar hy
accnt het zaad Abrahams aan. En, dat hunne
 dampzaligheid onherstelbaar is, vergewett ons de
 Heiland zelf; wanneer hy, Matth XXV. 45, 46.
 spreekt, van het eeuwige vuur het welk den duivel
en syne engelen bereid is, in tegenstelling van
 het eeuwige leven, in het welk de rechten gaan sellen.

3. Afdeling.

Van God als den Bestuurder der Wereld
of

Van de Voorzienigh:

I S.

Gods alles besturende Voorzienigh.

Dat God de wereld, welke hy gecreëert heeft, niet aan zich zelve overlaet, maar naar zynen heiligen en wijzen wil, ondersteunt en bestuurt, is eene waarheid, welke door het onderwijs des N.T. ten duidelyksten geteerd wordt, en door de reden zelve moet gebillyt worden.

Wat de leer des N.T. aangaat, in dezelve wordt de Goddelijke voorzienigh, deels onrechtstreeks, deels uitdrukkellyk voorgedragen.

Al wat Jezus en zyne Apostelen geteerd hebben, aangaande de Godlyke volkomenheden, de betrekking tusshen God en de menschen, Gods

Werken en inrichtingen, en ondie plichten, is
 van dien aart, dat de leer de Goddelijke voor-
 zienigheid er by verondersteld wordt: Zoo dat het
 een zonder het ander niet kan begrepen worden.
 Het is uit dien hoofde niet te verwonderen, dat
 wy niet vele plaatsen aantreffen, in het N. T.
 en welke deze leer spreekelyk behandelt wordt.
 Dit was te minder nodig, om dat die leer eener
 alregeerende voorzienigheid geene nieuwe leer was.
 De Joden toch geloofden, deselve volgens het
 onderwijs des O. T. De Heidenen zelfs waren
 er niet vreemd van, daar ze beleeden, dat de
 wereld door de voorzienigheid der Goden bestierd
 wordt: konvens zonder dat zonden ze kunne
 vermeende Godheden gene offerd of wrooch gebragt
 hebben. Het enige, het welk dan, de Apostelen
 by de Heidenen te doen vonden, was, hun te
 overtuigen, dat de wereld bestuurd wordt, door
 de voorzienigheid, niet van vele versterde Godheden,
 maar van dien eenigen waren God, die de wer-
 eld geschapen heeft. Boven dien was de leer
 van Jesu's en zynes Apostelen vooral daar te

ingericht, dat de menschen door dezelfde woorden
 opgeluid tot de erkenning van het uitgebrakte,
 het wijde, het heilige en het veldadige dozer
 voorzichtigheid, en dult om het te bewegen tot
 een volmoedig berusten in de Schikkingen
 der voorzichtigheid, en tot een verstandig
 acht geven op alle de Esalyse. bestellingen.

Het ontbreekt evenwel niet geheel aan
 plaatsen, in welke opzettelyk van dit leer-
 stuk gewaagd wordt.

Wanneer eens de Zaliganaker door de
 joden berispt werd, en men het zelf op zijn
 leeven toelide, om dat hij eenen Zicken op
 den Sabbath genezen had, welken dag hij
 naar kanne gedachten, verplicht was in
 ruste door te brengen, verdedigde sich de
 Heiland, met te zeggen: myn Vader werket
tot nu toe en ik werke ook, Joh. V: 17. Zy
 Leiden uit het rusten van God, door Mozes ver-
 niet in het voorbryft van den Sabbath, aff de
 noodzakelykheid der goddienstege rust op dien
 dag. Maar Jesus brengt hen onder het oog

dat God, schoon zelfs de Schepping der werelt, vermits
 reukende en ruwel voortgaat, elken dag werkzaam te
 zijn aan het heil der menschen: en hy voegt er
 by, dat hy hierin synen Vader navoljde, en dult
 ook op den Sabbath geen dwangneis maakte,
 iets te doen aan dat weldadig goddelijk werk,
 het welke hem, ter teekeninge van toegelukkigte men-
 schen, was aanbevolen. Wy leeren dan hier het
 aangaande het tegenwoordig onderwijs, dat ge
 niet ophoudt, eene weldadige zorg te dragen voor
 de werelt, welke hy geschapen heeft.

Byzonder opmerkelijk is het onderwijs, het
 welk de heiland aan synen toehoorders, vooral aan
 de aanstaande Evangelie predikers gaf. Matth. VI.
 25—34 van hen te waarschuwen, tegen eene te groote
 bezorgtheid voor hun levensonderhoud, onder het werk,
 het welke ze eorlang te verrichten zouden hebben.
 Hy houdt hun voor, dat God hun het leven gegeven
 heeft, en als behaeftege schepsels geschapen heeft,
 en weet wat zy nodig hebben: en leet daar niet
 af, dat diezelfde God ook voor de onderhouding
 van het leeren zorgen sal; gelijk men dat,
 volgens Hoofdstuk VII. 9—11. niet veel meer

grond van syne magt en goedheid verwagten kan,
 dan (indert) Staat merken kunnen op de beplanning
 van zonne Ouderen. Hy maakt hen verder op-
 merkzaam op de vogelen, welke, zonder te daagen,
 te maagen, of voorraad op te leggen, dagelijks uit
 de hand des hemelsohen Vaders gevoed worden;
 en geeft hen daar by te overdenken, of dan zij die
 zoo veel voortreffelyker Schepelen zyn dan dat ge-
 dierte, niet even zeer Staat kunnen maken op
 het onderhoed diens Vaders. Andelyk maakt hij
 hen opmerkzaam op die gemeente vedboemen en
 grasvelden, welke van God zoo schoon bekleed zyn,
 dat geen hongryg zich beker bleeden kan; en laat
 hen daaruit het gevolg trekken, dat die zelfde
 God zoo veel te meer zorgen zal voor de bleding
 zynre behoeftege menschen. Deze geheele rede
 is diit een uitmuntend bewijs, voor de alle onder-
 houdende en besturende zorg der Goohyke voor-
 zienigheid.

Van gelijken aart, en by eene zelfde gelegenheid
 gesproken, is 't Statand onderwijs, Mat x. 29-31.
 waar hy syne jongeren op de biddende wijst, van

welke er twee om een penningken worden verkocht,
 en van welke er geen één op de aarde valt, eenig
 ongeluk krijgt of sterft, Zonder de wil des hemel-
 Ichen Vaders, om hen daar door op te leiden, tot
 een onbepaald vertrouwen, op Gods naauwkeurig
 zorg, voor hun dync meer voortreffelijke en meer
 bemiddadigoe Schepelen. Waerby verzeft hij
 hen, dat ook alle de haaren hunnel loof
 geteld zijn: om door dulk een spreekwoordelyk ge-
 zegde, te kennen te geven, dat hen geheel bestaan,
 ook het allergeingste t welk hen aangaat, Gods
 bekens, en door God verzorgd worde, zoo dat ook
 hen geen haer ontvallen, het minstnoemens-
 waardig verlies hen niet overtomen kan, zonde
 den wil van den hemelichen Vader, die allent-
 haere hen best behartigt.

Steermalen vinden we ook een gemenlyk om-
 dervijst van Apostel Paulus, aangaende dit belang-
 zyk leerstuk, vooral in dync aanpreken, aan
 de afgodijche slykscerfers en Atheners. Aan de eer-
 sten leert hij Hand XIV. 17. dat God sich aan
 de menschen niet onbetreue heeft gelaten, gevende

kan van den hemel. regen en vruchtbaare tyden, en
 hen verzorgende met spijze en allerlei aangename ge-
 niehtingen: om hen te doen opmerken, dat God voor
 alle menschen zorg draagt, hen te leven onderhouden,
 hen lat bestaant, en hen verzorgt en bevoledigt,
 ook door middel van het verwisselend weder, 't welk
 doorgaand, of aan eene blinde natuür, of aan een-
 der minder goedheden, door de heidonen, pleeg toe-
 gelidreuen te worden. Hier minder nadrukkielyk
 spreek ik hij te Athenen, Hand XVII: 24-28.

De God die de werelt gemaakt heeft &c. Volgens
 deze leer dient it derzelfde godlyke maght, wysheit
 en goedheid, die eens in het voortbrengen van het
 menschelyk geslacht, en van de gehele werelt, werk-
 saam was, ook nu nog bestendig en onophoudelyk
 werkzaam, in de onderhouding en verzorging van alles:
 en er is niets, 't gene niet gedring van God afhangt,
 daar synen tustand gaen wy voort te bestaan,
 ont te bewegen, en te werken, gelyk wy daar
 syn wil en werk ont aanzyn ontvangen hebben.
 Derselfde gedachten sijn het; welke de Apostel
 met sterke woorden uiterlyk Rome XI: 36. uit

Hem, en door Hem, en tot Hem zijn alle dingen,
 Hy wil er mede leggen: door Gods welbehagen,
 of naar zynen wil, door zyne magt of werking,
 en tot zyne eer, getuust alles, het 2 regnerke
 boek van den Spökel, en het 2 verband zyners
 rede, blykt het, dat men dit zeggen niet bepa-
 len moet, tot de eerste schepping alleen, maar
 dat men er ook terent by moet denken aan
 de Godlyke voorrechtenheid.

Die berouwen, van some alleverdergende en alles
 regerende vorrenichtheid, moet het heylighe
 verband belyken, en overconftig vinden met
 alles, wat wy, door redofaveling en overvinding, als
 wett stellen, en overconftig orde natuur mee-
 ten gelooven.

Wanneer wy eenen God gelooven, gelooven wy
 ook een vorrenichtheid. Want er is geen reding,
 om te stellen, dat er waarlyk een akwond heylighe
 wyf, heylig, rechtvaardig en wedaelig wesen fteuat,
 Das wy niet wett stellen, dat het zelve de vrede
 beftuurt; die het kent, en dat het de orde onder-
 bondt, en het gelyk uideelt; 2 wett wy en de

wereld zien.

Gelaoven we, dat God de wereld geschapen heeft,
 we kunnen dan niet danken, dat Hy een wereld,
 aan welken Hy zoo zeer rijke macht, wysheid en goed-
 leed heeft ken kolk getoond, aan zich teken sal overlaten;
 dat het Meni. onverschillig sal zijn, hoe het met zyn
 wett. afloope.

De aard der geschapendingen, verduert het ook,
 dat wy een onderhoudende en behoudende kracht er-
 kennen, om haar te doen voortduren, en om haar
 aan het oogmerk te doen beuend worden, maar toe
 Hy geschapen is, even zoo wel, als wy, een schappende
 kracht aannemen, die haar heeft daar getield,
 en een wyf oogmerk erkennen, waar toe God haar
 verordene heeft.

Al wat wy in de wereld zien gebeuren, overtuigt
 er ont van. Wy zien in de wereld een onkellare ver-
 scheidenheid van behoulen, voordien van zeer verschei-
 dene en tegenstrydige krachten en vermogens; wy
 zien de menschen van verschillende geaardheden
 en gezindheden, alle werkzaam naar hunne aard
 en wyse wil, en da's ook zeer elckswyfs en tegenstand

tegen mallanders: en orenwel, ontdekken wij, in de
 leerenloose en redenloose theopelen, en in derzelver
 onderlinge betrefkinge en verbondenheit, eene bestendige
 orde en geregelde samenwerping tot eën deel, en
 zelfs in de werkzaamheden der redelike wezens
 een Goddelijke regeling en verband, die ons noodwen-
 dig bepalen tot het erkennen van een wyf, wel-
 daadig en almachtig, opperbekind, $\frac{1}{2}$ welke onder zoo
 veel beproefingen en hoortien, de wereld berwaart,
 en alle die schynbare tegenstrijdigheeden doet
 samenstemmen tot eën groot en edel oogmerk.

Trouwens, het gevoel van deugd en plecht,
 ont ingelchappen, rooft ons tot de erkenheit eener
 waardienigheit. Zonder dat noch sonde er voor
 den swakken mensck geene aandrang en aanwae-
 diging genoech sijn, om aan het gevoel van degen
 plecht te beandwoorden: daar by, geen loon of
 straf te wapen had, en er geen God was, die
 zich om hem bekommerde.

Geen wonder dan ook, dat het geloof aan
 een waardienigheit even algemeen is onder de men-
 schen, als $\frac{1}{2}$ geloof aan eene schepping: Zoo dat

ook onbedachtzamer, endaar Godlyke openbaring niet ver-
 lieke Volkten, het selve, looon door bygetoet
 medevond, pleegen te beboonen; en Slechts een weinig
 radenken bepaath, den redelyken Mensch, om te
 zeggen: Maar, is een God, endie God zorgt voor
de werelt

I. 2.

Voorzienigh: over elcke ook
Oefeninge byzonderh, gaunde.

Dat de Godlyke voorzienigheit, niet alleen
 eene sekere algemeene voorzorg sy, voor het bespaa-
 der ghele werelt, in het groot genomen, maar
 ook eene bepaalde zorg, voor alle de deden der Wel-
 teld, soo dat de siel ook uytbrekige tot de byzon-
 dere gedeelten derzelve. is van aambelang op te mer-
 ken. Trouwend, wat instaed kan het getoofaam
 eene voordienigheit, die Slechts voor het menschoom
 in het algemeen zorgt; maar niet voor my in
 het byzonders, hebben, op de verbroeking en bethering
 van myn hert? En wat kan het my eaben

te geleaven, dat God, wel insonnige groote geval-
len, my staande houdendal, zoo ik niet gedurig,
ook in de kleinere ontwaasningen, en omstandigheden,
op den boedicht van Staat maken.

Van Zulk eene, over alle, ook de kleinen
ke bijzonderheden, groote voorzienigheid vergesicht ons
nu het onderwijs des Aulanos en zijner Apostelen.
De Straks I. i. aangehaalde plaatsen leeren ons,
dat God aan allen, alle dingen geeft, dat door God
alle dingen syen, dat er geen haer van verhoofte
Zonder syen wil valt, en dat zelf geen nuttijen
Zonder denelven op aarde valt.

Trouwens, het is er zoo verre van of, dat het
geloof van Zulk eene over alle bijzonderheden groote
voorzienigheid, ongerijnd en gode onwaardig synende,
dat wy veel eer deselven als gode loofbetemend mee-
ken verbuigen, en zelfs van alle voorzienigheid
Zonden moeten kwijfelen, indien we niet een zoo
danige verbuigen. Immers, het geheel der werlt
bestaat uit alle deselvs deelen: maken insonnige
gevalken niet naawkeuring door God werden yade
opelagen, kan men niet seggen, dat hy voor het
geheel zorg te draagt. Zelfs is dat verdalen en

Doorken van dingen, dat ondenkbaars in onze gedachten,
 geheel het werk van onbegrepenen, die van wegen de
 Onwetendheid van ons begrip een Loszinge, verdediging en
 veraghting moeten maken, maar, by God heeft zoo
 weinig een, by welke geweldige voorbelling, geheel
 geen plaats; maar het mensich hooft verstand over-
 zien alles in eend en zorgt in eend voor alles.

Hij onbegrijpender is, onze voorbelling en beoordeling
 van groote en geringe dingen, op God over te
 brengen: onze eene liefde, en hoorned is gewoon, de
 waardij der schepselen te schatten, naar het meerder
 of minder waardal, het welk de ons kunnen aan-
 brengen, maar geen ding kan God. Profytelyk zijn,
 geen ding soude dat Godal loofschatting waardig zijn,
 by het te niet gaan der geheele werelt soude Hy
 geen nadeel byden. Maar, behouwen wy de God-
 delijke wytheid, die elk der geschapen dingen, met
 het welke voymerk verordens en daar geteld heeft,
 die de ook overeenkomstig dat voymerk, over-
 loofst en bekert, dan is er niets zoo gering of
 klein, het welk der hooftke opmerkzaamheit, van
 den Schepper der geheele werelt, en allere hueri deden

303
Zonde onwaardig zijn. Daarenboven is er Loosang eene
allernaauwste verbintenis, tusschen het groot en kleine
in de wereld, dat het een Londer, het ander niet bespan
kan: in de werelde de gewichtigste gebeurtenissen ontstaan
uit de minste beduidende beginselen; 't gene heden klein
schijnt, vertoont sich morgen als groot; het gene heden
niet gewichtig voor 's wam, dien we morgen aan, als niet
beduidende. Men meent wel eens, dat het den
loogen God onwaardig zonde zijn, op loogendoosde kleing-
heden acht te geven; doch men besentet, dit mee-
rende, niet, dat God God is, en wy menschen zijn, dat
hy een vinding verhand en eene onzijdige magt bezit,
terwijl onse vermogens zeer bepaald zijn. De onge-
beprektheid van onse vermogens maakt het ons tot
een plicht, om, niet die dingen, welke op onsen verhand
betrekking hebben, alleen dat gene te bezorgen,
wat voor ons het gewichtigste is: nademaal wy, door
ook het geringere te bezorgen, het gewichtiger zonden
en moeten verwaarloosen. Doch, geheel anders
is het by God, die, zonder eenige de minste moeite,
het geheel, en al deszelfs deelen, overdeekt en verdoigt,
wrens oplettendheid niet wordt afgeproffen van het een

voorspelt op het andere, en menut werkzaamheid niet ver-
maced wordt, door de menigvuldigheid of het gewigt der
dingen, welke dea voorzienigheid bezorgt. Hy spreekt,
en het d'er: Hy gebreut, en 't staat er.

I. 3.

Wijze der Voorzienigheid

De wijze, op welke de godlyke voorzienigheid Werk-
zaam is, is voor ons menschen onbegrypelyk; evenwel
vinden we in de blyken dat N. V. eenige uitsicht-
lagen, naar onze vatbaarheid gestelt; welke ons
een verheven denktoets, aangaande deze werklame
Zyn van den Heestuurder, geven moet.

Inmerit, wordt 't op uccasionalen gesege, alle dinge
gen te waken, en op te merken. Daar is geen blyp-
sel vadsichtbaar voor Aem; maar alle dingen sijn
naacht en geopend voor de rogen des goenen, met
weken wij te doen hebben. Job IV. 13. De saaren
weren. Loofds sijn alle getels. Matthe X. 29. En
Hy wordt gesege, naar dese zyne allernaarvpeninge
ste kennit van zaken, te handelen in sijn be-

305
Añar. . . Heer Vader, vertelt tot au' toe. Joh. vi. 17.
Hij geeft aan allen het leven; den adem en alle
dingen. Hand. XVII, 25. Van heer, dat de Aaland,
Zyne ingoren willende verzoeken, van Gods gave voor
alle sinne. beschoffen, ken, op Zyne naarv. keurige
wetenschap van alle sinne. beschoffen, wy. t. . . Matth.
VI: 32. Want uwe hemeliche Vader weet, dat Gy
alle dese dingen beschofft.

Voorts vonden wy noggen! eene wysgeerige beschoffe
ving van de goddelijke voordienigheid, of een naarv.
keurige begaling der wyde van hare verkeeraantide.
Integendeel, geeft ons Paulus genoeg te kennen, dat
hy dese toet voor onbegrypelyk. Jom. XI. 33.
36. hoe ondoordiechlyk zijn Gods voordelen! hoe
oafspenlyk zijn wegen. Want tot hem, en voor
hem, en tot hem, zijn alle dingen.

Alleen, worden we meermalen, gewezen op de
godlyke dinogen, walke zijn voordienigheid kenneren
ken, als wys, rechtvaardig en weldadig, en dus dese
maken, tot het waardig voorwerp inder eertriediging
en beroudering. Zoe zeft er Paulus van, Jom. XI. 33.
O diepte de! rykdom, oand der wytheid inder kenneren

Gods! Openb XV, 3. groot en wonderlyk sijn Uwre
 Werkzaam, Heere, by almachtige God! rechtvaardig
 en Waarachtig sijn uwre wegen, opkoming der hee-
 ren! Tand XIV, 17. Hy heeft sich Zelfen niet
 ontbange gelaten, goeddoende ~~en~~ van den hemel ont-
 zegen en vruchtbaer tyden gevende en

I 1

Verdeling.

Het gene outde A. I. van Gods voordienigheid
 geleerd word, en t gene wy gewoon sijn te denken
 by t woord voorzienigheid. komt in sich onderschei-
 den Werkzaamheden, naar onze manier van bevat-
 ting en handeling; en in de heilige schrift word
 ook meermalen onderscheidenlyk gesproken, van
 het een of ander werk der godlyke voorzienigh.
 t welk nochtans alles niet uiderstelt, wat
 God, in sijn bestuiis der geschapen dingen
 doet. Hier uit ontstaat dan, in onze gedachten,
 eene zekere verdeling van onderscheiden werk-
 zaamheden, welke wy, naar de wyze der
 menschen, en naar onze bevattig, gode toe-
 schrijven, en welke wy, dan weder by malken

Der Voegende, Leggen de voorfienigheid uittemaken. Doch, hoe nodig ook. Zulke eene voorftelling voor ons verftand zij, t welk van god werken niet anders kan denken en fpreken, dan bij wijze van vergelyking met onze eigen werfzaamheden, en t welk alles niet in eens zich kan voorftellen, Zonder verwarring, Zoo moeten we evenwel zorgvuldig taedien, om niet te denken, dat er waarlyk by god zulke een onderscheid van werfzaamheden plaats hebbe. In tegendeel. God doet alles in eens: en met eene enkele daad van zijnen wil.

Wij ftellen ons dan gevoeglyk twee dingen voor, welke in god wel niet onderscheiden zijn, maar, door de verſcheidene uitwerking by de gefchapen dingen, zich, aan onze bevatting, als onderscheiden voordoen: namelijk, de onderhouding ende Regering. De eerste is blyfbaar, in het voortdurend bestaan der dingen: de tweede, in de ftelding derzelve, tot een bepaald oogmerk. Men voegt er ook nog wel eene derde by, welke men medewerking noemt, doch, in zoo verre derzelve bestaat in de onderhouding van de krachten der gefchapen dingen, kan men ze gevoeglyk tot de eerste brengen; en in zoo verre ze bestaat in de beftuuring dier krachten tot t godlyk oogmerk, kan men ze tot de tweede betrekkeelyk maken.

§ 5.

De onderhouding.

Als wij van de godlyke onderhouding, naar het onderwys des N. T. ſpreken, verftaan wy er door,

die werkzaamheid van Gods Voorzienigheid, door welke God alles, wat Hij wil dat voortduren zal, onderhoudt: Zoo dat er niets voortga te bestaan, dan door die Zelfde almacht, welke eenmaal aan de dingen het begin van haar bestaan en waaiten, bij de schepping, gegeven heeft.

Indien die Leggende H. Schrijvers, dat God alles onderhoudt en bewaart: en in geenen anderen, want, het zoude ongerijmd zijn te zeggen, dat God alles, wat Hij ooit schiep, in dezelfde form, en geheel onveranderd, beware en onderhoude: de ondervinding weder spreekt dit: en wijft ons dagelijks, in ons delven, en in alle de aardfche lichamen, eene gedurige verandering aan; Zoo zelfs, dat, binnen het korte tydsperk van wienige jaren, geen levendig fcheptiel, dat nu de aarde bewoont, geen boom of plant, die nu den grond beftaat, meer aanwezig zij. Want alle vleesch is als gras, en alle heerlijkheid des menschen is als een bloem des gras. Het gras verdort, en zyn bloem valt af. 1 Petr. 5: 24. Dit is zelfs waar, van die groote aardfche en hemelfche lichamen, die vele eeuwen bestaan hebben, en mogelijk nog vele eeuwen bestaan zullen: derelve zullen toch eens vergaan, en zij zullen als een kleed verouder; en als een dekkleed dat de Heer 2e in een rollen, en zij zullen veranderd worden. Hebr. 5: 10-12. Het is zoo, volgens de leet der Natuur onderzoekten, vergaat er in de stofflyke werelt, eigently gefproken, niets: maar alles blijft in zyne grondstoffen, welke, by elke verwoesting, ontbinding, rotting, verbranding, verslyting, en wat d'eb meer is, slechts eene verandering van plaats, betrekking en verbinften met andere

deelen ondergaan, maar geen zins vermetigd worden. Doch, van zodanig eene bewaaringen onderhouding der grondstoffen, en eerste en eenwoudigste bestanddeelen, spreekt de H. Schrift niet: en konde niet spreken, volgens haar oogmerk en bedoeling; en naar de mate des kennis, welke men omtrent had, van de natuur en hare veranderingen. — Wanneer dus de H. Schrijvers leeren, dat God alle dingen onderhoudt, zoo verstaan we er dit door; alle ding, dat voortgaat te bestaan, wordt door God in zijn bestaan onderhouden. Zoo spreekt de Zaligmaker, dat God de vogelen voedt, zoo lang het namelijk zijn wil is dat ze leven; en Paulus zegt, dat God de menschen het leven, den adem en alle dingen geeft, zoo lang namelijk, als Hij hun verblijft op deze aarde bestemd heeft. Door die gelegden wordt ons dus geleerd, dat wij niet meenen moeten, dat God, eenmaal de menschen, en het gevogelte geschapen hebbende, hen nu aan hunne eigen kracht overlate: Neen! maar dat men in de voortdurende van hun bestaan, en in de daagstellige van de middelen tot het zelve nodig, diezelfde Goddelijke bestendigwerkende magt, moeten eerbiedigen.

Dus dan de Godlyke onderhouding beschreven en nader bepaald zijnde, vinden we de leer des gewijde schrijvers, op dit stuk diuvelijk en overtuigende.

uit Hem en door Hem, zegt Paulus. Rom. 11:36. Zijn alle dingen. om Hem en door Hem

Zijn alle dingen leren wij Hebr. 2:10. Doet
Zynen wille Zyn alle dingen, Juchen de vier
entwintig Ouderlingen openb. 4:55. In Hem
leven wij, bewegen ons en Zyn wij, leest de
Apostel Hand. 14:28.

En, dat dit onderwijs des N. T. hoogst
 redelyk zy, lydt geen twyfel, Zoo dra we ons
 de grond en, 3. 5 en 2. aangehaald, te binnen
 brengen.

Om, evenwel, de magt, wysheid en goedheid
 van God, in dese ondershouding betoond, te
 meer op te merken, is het van aan belang,
 dat wij de proeven gade slaan, welke er ons
 van onder het oog vallen, in de bewaring
 van de geschapen dingen, Zoo van ieder op
 zich Zelfen, Zoo lang de bestaan, als van de
 soorten en geslachten, door voortplanting van
 haar gelijken: en dat door velelei middelen.
 — De groote hemelske lichamen, de Zon,
 maan en sterren, Zien wij, door al de eeuwen
 heen, van welke de geschiedenissen des mensch
 doms gewagen, des elfde blijven, en hunnen
 stand bestendig bewaren, en hunnen loop gere
 geld vervolgen. Zoo doet ook de bol, welke
 wij bewonen, en oie sondes versnelling of
 vertraging, hare jaarlyksche en daaglyksche
 beweging, rondom de Zon en om haar eigen
 as, behoudt: en op welke, niet tegenstaan
 de overstromingen, aardbevingen en andere
 verwoestingen op deszelfs oppervlakte, even
 wel de evenredigheid tusschen land, water
 en lucht deszelfde blijft, om voor deszelfs

bewoneren een geschikt verblijf, voedsel en
 nodige gerieflijkheden op te leveren. Het
 menschelijke geslacht wordt, op een wondere
 wijze voortgeplant, door man en vrouw,
 welke, met verschillende begaaftheden
 toegerust, kinderen naar kunnen aart
 helpen voortbrengen en opvoeden: en zich
 daar toe door een ingeschapen trek en wel-
 gevallen gedrongen voelen, zonder dat de
 bedwarsomissen en moedelijkheden, met beiden ver-
 bonden, dien lust uitdooven. Wij zien, tot bevoorde-
 ring hier van ook in alle landen eene evenredig
 getal jongens en meisjes geboren worden. Elk
 mensch heeft het vermogen, om zich de noodwen-
 digheden van het leven aanteschaffen, welke het
 land, waar in hij woont, oplevert. Jaarlijks biedt
 het aardrijk den mensch zijne vruchten aan, en
 beloont daar door den vlyt, aandesdelfs bearbeiding
 besteed, welken arbeid tijdens de gekontheit der
 menschen bewaart en het genot van de genieting
 vermeerdert: en, zoo eens ergens eene schaartheit
 des gronds of andere toevallen de hopen des landbou-
 wers verijdelen, nimmer is deze teleurstelling
 algemeen, en de schaartheit op de eene plaats, of
 van het eene jaar, wordt vergoed door den overtoed
 eens andere. Vele zijn de gevaren, in welke het
 menschelijk geslacht, en elk bijzonder mensch ge-
 bragt wordt; gedrukt de verwoestingen, welke
 oorlogen, overstromingen, aardbevingen, zich
 ten aanzichten kunnen, en niet zelden aanrich-
 ten: doch onder alle deze gevaren blijft toch
 het menschoom bestaan, uit dien endeslei
 gevaren wordt elk mensch gered door de
 bewarende hand der voorzichtigheid.

In het dieren en planten - rijk is niet minder de deure godlyke bewaring lichtbaar, 't is men op de zoorten, 't is men op elk derselwe in het byzonder lette. Zoo veel wij, uit geloofwaardige berichten kunnen te weten komen, is er geen één van die zoorten verdelgd geworden, welke er, na de tegenwoordige beboording en bevolking van onzen aardbol, op geplaatst zijn. De aart en eigenschappen van alle dese zoorten zijn, na zoo vele eeuwen derselwe gebleven: de oliphant, het paard, de duif, de bije zijn nog derselwe, die ze waren, ten tijde van Job, Aristoteles, en Plinius. Voor de zwakste zoorten is zoo wel, als voor de sterkste gezorgd: en de onduellinge oorlogen der dieren, de verwuettigen door de menschen aangericht, moeten niet zelden medewerken tot bewaring derselwe. Elk dier paart met eene gade van zijn eigen geslacht: of, zoo er gens dese orde geschonden wordt, gelyk by de muilefels, zoo plant sich dit bastaard zoort niet voort. De fleskete vleeschetende landdieren, teelen langzaam en spaaszaam voort, terwijl daer entegen de zwakke, de huiddieren, welke voor andelen of voor het menschedom tot spijs verstrekken sich spoedig vermenigvuldigen. Elk dier heeft, waar zijne wooning besteld is, ook zijn levensonderhoud, elke plant vindt zyn voedsel in zyn eigen grond. Alwat leeft heeft zijne genoegens. ook de diertjens die't zwakste zijn, hebben toch hunne veru'eermiddelen of behoudighaid om hunne vervolgers te ontr'luchten: en zij, wier leven leet weenige dagen of uuren duurt, leuen toch lang genoeg, om optewassen en hun geslacht voortteplanten.

312
Wat de wijze deser onderhouding betreft, dat is,
hoe de Godlijke magt gedurig in dese onderhouding
werkzaam zij, dit is voor ^{ons} menschelijk verstand on-
doorgrondelijk, gelyk reeds te voren, ss. 3., ontrent
de Voorzienigheid in het gemeen, is opgemerkt.
De beschrijvingen, welke wij hier en daar in de
h. schriften aantreffen, zyn Gode waardig, en geschikt,
om ons hooge gedachten van de almacht des Grooten
Verzorger in te boezemen. Gij, Heer! hebt alle
dingen geschapen, en door Uwen wille zyn de.
Openb. 4. 55. De Zelfde Godlijke wil, welke al wat
bestaat, door een daad zynel alvermogens heeft
voortgebracht, onderhoudt ze ook, door slechts te
willen. Doch tevens geven ons de gewijde schrif-
ten te kennen, dat dese onderhouding geschiedt
door middelen, en wel doorgaans door geregelde
vastgestelde middelen, by welk ede werkzaam-
heid der menschen, en de krachten der geschapen
dingen gebruykt worden, zoo evenwel, dat ook
in de onderhouding van dese krachten Gods bewa-
rende zorg kenbaar zij. Schoon is de tekering
in den 104. Ps. w. 10-24. naar de vertaling van
Muntinghe

Gij stiert de bloemen in de dalen;
Zij vloeien tusschen bergen heen;
Zij dierken al het wild gedierte;
't Woud ezel Zelfs lecht zynen doort.
't Gevogelte des hemels woont er nevens.
't Laat uit het loef zyn stemme hooren.
Gij drenkt de bergen uit uw dalen:
Het aardrijk wordt verlaad door uw wer ^{kracht;}
Daar Gij het gras voor 't vee,
En 't kruit tot 's menschen dienst laat wassen;

Daar gij het gras voor 't vee,
 Daar gij het brood uit de aard laat sprouiten,
 En wijn, die 's menschen hart verheligt:
 Daar gij 't gezicht doet blinken door de kalf,
 Wen 't brood des menschen hart verliest.
 Jehova's boomen zuijen zich vol 'sap,
 De Ceders vanden Libanon doot Hem geplant.
 Daar bouwt het vogeltje zijn nest,
 Des veigers hûd is in de Dennen:
 Den steenbok is het hoogst gebergte,
 Den bergmuus is de rots een toevlucht.
 Hij heeft de maan tot deeling vanden tijd geschildt,
 Bestiert den ondergang der zon.
 Beschikt gij duisternis, 't wordt nacht:
 Dan roert zich al het woudgedierte,
 Dan brult de jonge leeuw naar roof,
 En zoekt zijn spijs van god.
 De zon gaat op; fluk's pakken zij zich weg,
 En legeren zich in hûrn' hden.
 Dan gaat het menscheom aan zijn werk,
 En aan zijn arbeid tot den avond.
 Hoe groot, Jehova! zijn uw werken!
 Gij hebt ze zaam met wijsheid voortgebragt,
 Het aardryk is vervuld met uw schatten.

Zo is dan gods bewaring zichtbaar in de mededeeling, en, van de hulpmiddelen tot onderhouding van het geschapene, en van de krachten om die hulpmiddelen te gebruiken. Beide dingen kan ook Paulus onder het oog hebben gehad, Hand. 17: 28.

325
in Hem leven wij, bewegen ons en zijn wij. En hier
mede is ook weder ten naauwsten verbonden de zorg,
welke God betoont, ter bewaring en redding van
die genen zijner schepdelen, Welken Hij wil in wezen
houden, en die zonder deze zorg verloren zouden
gaan. Hier van zingt de Dichter in den 33 psalm,
vs. 36—39. volgens de vertaling van Muntinghe.

Geen krijgsmagt behoudt ooit den Koning,
Geen groote Macht reet ooit den held.
Ten zege feilen de ruiters,
Bevrijden niet door hunne sterkte.
Maar Jehovah oog ziet op zijn verkeer,
Die hopen op zijne ontferming;
Van den dood bevrijdt Hij hun leven,
En behoudt hen ten tijde des hongers.

Hier van getuigt ook de Zaligmaker nadruk-
kelijk Matth. 50: 28—35. Weest u niet, voor
de gene, die het lichaam dooden, ende Ziel
niet kunnen dooden: maar vreest veel meer
Hem, die beide Ziel en lichaam kan verderven
in de hel! Worden niet twee muischters
om een penningsken verstoekt? En niet
sijn van deze zal op de aarde vallen, zonder
uwen vader. En ook uwe hooftharen zijn
alle geteld. Weest dan niet, gij gaat vele
muischters te boven.

De Regeering

Het andere, dat wij ons geroepelijk, by het denke-
 beid van Gods voorzienigheid voorstellen, is zyne
 regeering of bestuuring, over en van alles. Door
 deze is het, dat God alle de van Hem gescha-
 pene en onderhouden dingen met alle derzel-
 ver bewegingen en bedryven, naar zekere
 wyze en heilige regelen bestuurt en leidt,
 zoo als het meest beantwoord aan het groot
 en oetamend ontwerp, het welk Hy in de
 Schopping en onderhouding der wereld heeft.

Deze regeering is dus alles omvattend. Alle
 de handelingen, alle bewegingen, alle veran-
 deringen in de wereld zyn, zevensend de geschapen
 dingen zelve, aan derselre onderworpen. Geen
 ding, hoe groot ook, of ook hoe klein en gering
 geacht, is er van uitgezonderd; elk derselre
 is er aan onderworpen, tegelyk met alle de
 overigen, en dit ook het onderling verband
 en de betrekking, in welke het ene tot het
 andere staat; dit ook de oorzaken van verraken
 en gewrochten, zoo wel in de wyze handelingen
 van redelyke schepselen, als in de bewegen-
 gen der redelose dieren, en de verandering
 der levendlose natuur, over het alles gaat

de Godlyke bestiering 200, dat door veldaan
 worden aan hetz vogmerk, het welk, is een
 wijf en heilig God en het Scheypen en onderhou-
 den der wereld heeft voorgesteld.

Wolaniq een alles omvattende regering, leert
 ons de H. Schrift: en die hier konthoverien met
 het gene ons de reede zebren, aangaande God, de
 wereld en hare betrekking, op den Scheyper en
 Onderhouder van het heelal, leert.

Het onderwijs der H. S. is, in dit opzichte
 duidelijk en uitvoerig.

3. Veeltijds komt ons god voor, als een Koning,
 die als Scheyper en Heer der wereld, over dezelve
 een vubepaald bewind voert. Hy is de allerhoogste
 over de gansche aarde Ps 83:59. De Heere regeert
 met eere, gekleed. De Heer is gekleed met Heerte:
 Hy heeft sich omgord. Ps 93:1 De Heeft zynen
 kroon in de hemelen geverstigd: en zyn Koningrijk
 heerscht over alles. Zoo ook noemt Hem de da-
 ligmaker Mt 11:25, 26. De Heer des hemels en
 der aarde die naar zyn heilig welgevallen, met
 de menschen handelt, den eenen de verborgen-
 heden des Ev. bekend make, en de voor den anderen
 bedekt houde. Paulus geeft 1 Tim 1:17. den
 Koning der eeuwen, d. i. der wereld (even
 gelijc Hebr 1:2.) eere en heerlijkheid: en h. 6:15.
 noemt Hy hem den alleen magtigen Heer, den

325

den Koning der koningen, den Heer der Heeren
ook zegt derzelfde Ap: Efe: 4: 6. dat alle de Schre-
tenen hebben eenen God en Vader, van allen, die
boven allen, en door allen is, d. i. die door
allen werkt, en in allen, allen berisende en
werkzaam makende. Om nu gene andere ge-
zeiden by te brengen, welke breed vermeld zijn,
by het leertstuk van Gods vryheid en almacht,
als mede van zyne bestuuten.

2. Gode wardt het beleid over alles toe-
geschreeven, ook over die dingen, in welke de
Scheepselen selve, byzonder de redelyke Schepsen-
ten, kunne krachten en vermogens, en vryen
wil gebruikt hebben. Zo zingt de Dichter
Ps 33: 10, 11.

Jehova vernietigt den Raad der natien;
Hy verjodt de plans der volkeren:

De Raad de van Jehova. betaalt een wig.

De gedaante des Hertzen van gebacht tabgeen
Een van Salomons spreken, 1: 16: 9 is:

Het hart des menschen overdenkt zyaen weg
Maar Jehova betaart zyaen gang.

Spottel Petr leert, Hand: 4: 27, 28, dat alles
wat Herodes, Pontius Pilatus, met de Heidenen
en de volken Israels, tegen G. heilig Kind
gedaan hebben, gedien hebbe, om wat te ver-

en wat Gods hand en raad te voren bepaald
 had, dat geschieden zoude. Het lyden
 het welk de Christenen naderhand door
 hunne vyanden, om de goede zaak van
 Christus werd aangedaan, zegt datzelfde sp.
 i h. 3: 17. en h. 4: 19. dat hem overkwam,
naar den wil van God. En Jakobus berispt
 de Christen betyders van zynen tyd, brief h.
 4: 13-15. dat zij, in het maken van hunne
 pland voor den volgenden dag, en in hun
 spreken van deselve, niet onder het oog heil-
 den, dat ze afhankelijk waren van God,
 die hunne ontwerpen of bevestigingen of
 verijdeln konde: en hij vermaant hen daer-
 om, om altyd te denken en te zeggen:
 wy zullen dat of dat doen, zoo del Heer
wil en wy leven.

3. De H. S. levert ook ontelbare voor-
 beelden op van het allesomvattende Gods bestind,
 in de lotgevallen der menschen, en in alle
 de beurtwisselingen der aardse dingen: voor-
 beelden wts welke het blytst dat ble meest
 vrye staden, voornement, beraadslagingen
 en gedachten der menschen, hoe verstellend
 ook en tegen elkander inlopende, na ha
 stredig ook met de voorschriften van Gods
 wet, evenwel onder zyne verhooring staan.

dat God ook het bestier heeft over de dieren,
 over de levenloose dingen, over den loop
 de kamelbekamen, over de aarde, de lucht
 het water en diergelijke. Wie slechts de gewone
 geschiedenis van Abraham, Isaac, Jakob, Mo-
 seph, David, Elias, Eliza, en anderen in het O.
 T. en van de H. J. endyne App. in het N.T.
 met eenige opmerkzaamheid sate uitsicht en
 vooral de belustpandte bewyzen voor. En wou
 het gehele O. en N.T. vooral de geschiedenis in
 deze boeken vervat, behelstcht een onafgebroken
 historisch bewijs van ene alhet regerende Gods
 voorzorgigheid.

4. De Bybel is vol van beloften aan
 Godvreesenden, en van bedreigingen aan God-
 loosen gedaane. Morat vonden wy de vordere
 dingen, dat het den goeden wel, en den
 boosen kwalijk gaan zal. Dit hebben
 wy reeds gelegenheid gehad op te merken, bij
 de behandeling van Gods heiligheid en recht-
 vaardigheid. Maar juist dit is wederom een be-
 wijst voor die Stelling: God regceert de werelt,
 Hy bestuurt de tolgervallen, den voorspoed
 en tegenspoed der menschen, niet tegenstaande
 alle de vrye bemoeyingen, en werke aan
 leden van de menschen selve; Hy regelt
 zoo de mate van een ieders genoegent
 en ongenuegten, dat elk loon naar werk
 kryge, en aan den sichts d'ynre heilige

322
natuur, in de bestelling van het lot, zyners
Eedelyke. Scheepselen voldaan worde.

5. Het is een der eerste en gewaachtig-
ste lessen, welke de geprophaeteerde Propheten
leer, ook bysonder van Christus en zyne opp.
inschryft, dat wij onze belang ont. God ter ver-
zorging toe vertrouwen, met de volkomenste berusting
in zijne schikkingen, als zijnde deselve altijd en in alles
heilig, wijs en goed, en almoetende gewislyk uitloopen
op het heil van allen, die den Allestroogften, met Kun-
derlyk vertrouwen en onderwerping eerbiedigen.
Zoo luidt de les van David, Ps. 34: 3-5. volgens de verta-
ling van Muntinghe:

Vertrouw op God en doe het goede:
Van woont ge in't land, en vreet u met gerustheid.
Jehova zij uw Zielsvermaak!
Zoo schenkt Hij u, wat gij begeest.
Beveel uw lot Jehova aan!
Vertrouw op Hem! Hij maakt het wel.

De Zaligmaker heeft ons aanbevolen van den hemelijken
Vader te begeeren, dat Hij zyn rijk uitbreide, dat Hij de
gehoorzaamheid der menschen aan zyne bevelen be-
vordere, dat Hij ons van de bekoefen desal leevans
verzorge, en dat Hij ons voor de verleidingen der zonde
beware. Matth. 6: 9-13. Dient een bevel voortonderstelt,
dat de hemelsche Vader alle de lotverwisselingen der
wereld, alle de neigingen en handelingen der menschen
onder zyn bestuur heeft, en dat Hij genegen is deselve
zoo te richten, dat zyne eer, en het heil zijner welge-
zinde scheepselen bereikt, en dit voldaan worde aan
het oogmerk, het welk Hij in het scheppen en onder-
houden van alles heeft. Een diergelyke leest ligt in het
bevel, ter zelve gelegenheid gegeven, om gedurig van
den hemelschen Vader alle goede gaven te smaken,
met het zelve vertrouwen, met het welk een
kind gewoont is zynen Vader om de vervulling van zijne
lichâamlyke behoeften te vragen: welk bevel wordt
gegrond op de verzekering, dat God veel genegen is, om

deze bedete vervullen, als aardfche vaders het zijn, om aan
 hunne kinderen aardfche behoeften intewilligen.
 Matth. 4: 9-13. Men voege er bij de nadrukkelijke aanma-
 ningen, aan 's Heilands jongeren gedaan, om zich niet
 angstvallig te bekommeren over de noodwendigheden
 voor het tydelijke leven, van welke de hemelfche Vader,
 die zelfs de diertjens en het gewas des velds verzorgt, hen
 ook voorzeker verzorgen zoude. Matth. 6: 25-34. en h.
 10: 29-35. Op dezelfde wijze fchrieven daarom ook nader
 hand de apottelen Petrus, 1 brief 5: 7. Werpst alle bekom-
mernissen op den Heere! Want Hij zorgt voor u. en
 Paulus, filipp. 4: 6. Weest in geen ding bezorgd; maar
laat alle uwe begeerten, in alles, door bidden en
smeecken, met dankzegging, bekend worden by God!

De reden zelve billykt dit onderwijf der H. J. door
 het gene ze ons, van God, van de wereld, en van hare
 betrekking op Heer, den fcheppef en onderhouder
 van het heelal leert. Gelyk dit, uit het gene
 55. 2. geleerd is, overvloedig blykt.

Hoüwens, het gene wij, op de aarde en aan hare
 bewoones zien, moet ons, van het wijf, heilig en wel-
 daagig Gods beftier, even zeer als van Zyne magtige
 bewaring of onderhouding, overtuigen. Er heerscht
 toch in de wereld eene bestendige orde en zamen-
 stemming, niet tegenftaande de gedurige verande-
 ringen, welke er plaats hebben. De draaijngen en
 omwentelingen der hemelfche lichamen om hunnen
 eigen as en in hunne loopbanen gaan bestendig voort,
 zonder ook voor een oogenblik. Stilteftaan en daar
 door verwoestende fchokken of bottingen te veroorzaken.
 De dampkring, de zee, de vloed en zijn in gedurige beweging
 en veruifeling; maar onder het beftuur des Heeren, die daar
 door voor de tydelijke behoeften der aardbewoones
 zorgt, en tevens de overtuiging aangaande Zyne zedely-
 ke regeering in de harten der menschen bevoordert.
 Het Vee is op en onder de aarde; in de lucht en wate-
 ren, in eeren gedurigen ftrijd; maar die ftrijd zelf

dient tot onderhouding van het geheel, en maakt alle de deelen nuttig voor mall'anderen en voor den mensch. In het plantenrijk is eene gedurige afwisseling 'an ontspruiten, groeien, bloeien en verdorren, maar ook dese wordt zoo geregeld, dat de redelyke en rede looze scheidelen op aarde voedsel en andere noodwendigheden verkrijgen, en de zooten zelve wel bewaard en niet te overvloedig worden. Het menschedom onder gaat eene dagelyksche afwisseling, door het geboren worden en sterven; maar ook hier door wordt gekorrd voor de instandhouding en beveiligung der aardfche maatschappij, en voor de opvoeding der menschen voor eene hemelsche. Bij al de gelykheid die er tusfchen de menschen als menschen is, is er eene zoo groote verscheidenheit. onder hen, in gelaatstrekken, stem, houding, geaastheid, dat er geene twee gelyke menschen immer zullen gevonden worden: nochtans hindert dese verscheidenheid zoo weinig aan het geluk der maatschappij, dat, door deselve, veelker, de banden door bloe verwandschap, vriendschap, huwelyk, samenwooning en gemeen belang, te naauwer worden toegehaald. onder alle de twisten en oorloogen, welke de menschelyke maatschappij beraeren, bestiaat god toch zoo den loop der gebeurtenissen, ende lotgewallen der volken, dat uit verwarringen dide en rust voortkome, de wereld bevolkt worde, de beschaving voortgangen maakt, de konsten en wetenschappen tot weeder voortmaat. thind kome, en het licht der godlyke openbaring zelve verder verspreid worde. Met een woord, by al de wanorde, die er in de wereld, door menschen verkeerdheid, gesticht is, zoude eene algemene verwoesting, onvermydelyk geweest zyn, zo niet god de wereld regerde.

De heilige schryvers bepalen ons ook daatom by de lotgewallen der oude volken, byzonder der Israeelysche Natie, en der oude gemeente, als mede by de geschiedenis van de oprichting en uitbreiding der Christelyke kerk,

om ons inderelke telkens de voettappen van een hoogst
 wijs, heilig en weldadig Gods bestiaut te doen opmerken.
 Zij leeren ons daar door, ook nu nog, ter onte oerestuinge,
 licht te geven, op deze Godsregeering over de meute en
 tegenwoordig bestaande volken en maatschappijen, der
 zelve optkomst, bloei, lotgevallen en ondergang, en over
 de Christelyke Gemeente, hare bewaaring en uitbreiding.
 Vrouwen, by deze beschouwingen zullen wij gedurig gele-
 genheid hebben, om met den Dichter verbiedig uitte roe-
 pen: de Heer regeert: de aarde verskeuge sich! Ps. 95: 5.

Insgeelyk past het ons, op het voorbeeld van diezelfde
 de heilige Mannen, in de lotgevallen der bijzondere
 personen, en allermeest van ons zelve, het wijs en
 weldadig bestiaut des Heeren opte merken. Wij zullen
 toch niet kunnen nalaten, in ons geloof aan de goede
 voorzienigheid gestertit te worden, als wij zien, hoe zonder
 ons overleg, zonder onse of anderse bedoeling, de meeste
 voorspoed ons zij toegeloeid uit onbekende bronnen;
 als wij nagaan, hoe opvoeding, onderwijs, voorbeeld,
 raad, vriendschaps-betrekking, huudlyksbanden,
 hebben samen gewerkt, om ons lot te bepalen; hoe
 onze rampen zelve de middelen waren tot bevoorering
 of herstelling van onzen voorspoed; en hoede uitkom-
 sten, welke ons minst wenschelyk voorshwamen,
 menigmaal van achteren bleken de meest heilza-
 me voor ons te sijn.

Hoeder en blykbaar die ook deze Godlyke regoe-
 ring op zich zelve, oot het ombevangen oordeel sijn moge,
 de wyse evenwel, op welke zij al werkt en hare oog-
 merken bereikt, is voor ons kortdichtig verstaand
 ondoorgrondelyk. Evenwel het een en ander leest
 er ons de H. Schrift van, t welk met de reede leer
 oer eenkomstig is. Bij voorbeeld. Zonder Gods
 toedicht en bestiaut gebeurt er niets; valt er zelfs
 geen menschjen op de aarde. Matth. 30: 29. De krach-
 ten en vermogens, van welke sich de schepdelen in
 hunne werkzaamheden bedienen, worden door God
 verleend: in hem leven wij, bewegen ons en sijn wij.
 Hand. 17: 28. Alles wordt zoo bestiaut door de voorzienigt.

325
dat aan hate oogmerken in de Schepping en onderhou-
ding der wereld voldaan wordt. De raad des Heeren
bestaat in eeuwigheid. Ps. 32: 5. Dit Gods befluet kost
hem geene moeite of arbeid, maar is de daad van
Zynen alvermogen en wil: Hij spreekt, en het is er,
Hij gebiedt, en het staat er. Ps. 33: 9. Het wordt in
Gericht over een komstig den onderscheiden aart
der scheidelen, en is dus anders gewijzigd by leven-
dige, anders by levenloose, anders by redelyke,
anders by redenloose: Hij verzorgt en mensch, en beest,
en kruid, doch op onderscheiden wyse. Matth. 6: 26-29
In dit bestuut houdt zich de voorzienigheid doorgaans
aan eene eenparige orde en gelykwormigheid, welke
wij natuur wetten noemen, en die van hem zelden,
die de natuur der geschapen dingen en derzelver ondel-
linge betrekking bestemd heeft, afkomstig zyn. Zoo
laat Hij zyne zon opgaan over goeden en kwaaden: en
laat het regenen voor rechtvaardigen en onrecht-
vaardigen. Matth. 5: 45. Komtys evenwel, schoon
zeldzaam, volgt Hij deze orde niet, maar handelt
op eene voor ons vreemde, en iut de bekende natuur
wetten onverschikbare wyse, doende wonderwerken
zoo als wij deselve noemen: niet, om dat er iets ge-
brekkygs is in de gewone orde, maar, om dat er, tot
het daarstellen van zekere byzondere en buitenge-
wone oogmerken, ook byzondere en buitengewone
middelen nodig zyn, gelyk by voorb. by de invoering
of handhaving van den waren Godsdienst in de wereld,
waar by de Godlyke magt meermalen heeft medege-
werkt, doet tekenen en wonderen, en menigerlei
krachten en beoedelingen des heiligen Geestes, naar
Zynen wille. Hebr. 2: 4.

55 9.
Bestuut over de byzondere
lotgevallen en handelingen
der menschen.

Iut het gene et 55. 1, 2, 5, en 6. gesege is, byltit het
reus ten vollen, dat de lotgevallen en handelingen

der menschen mede onder het bestier der Godlyke
 Voorzichtigheid begrepen zijn. By deze algemeene
 waarheid zoude men het dus eerbiedig kunnen laten
 berusten, zonder daaronder dieper onderzoekingen
 te doen, of zich met moeylykheden, welke met de
 waarheid verbonden zijn, op te houden. Doch, dit
 onderwerp is van zoo veel gewigt voor ons menschen,
 wy kunnen by het zelve zoo ligt dwalen, wy ont-
 moeten, op den weg van dit onderzoek zoo veele
 verschillende gevoelens, en ten deele ook gevaarlyke
 dwalingen, dat het om dese redenen, niet ongeraden
 is, nog een oogenblik, by dit stuk te verwijlen, om
 ons van de Leektheid der zaak te overtuigen, en
 ons oordeel eenigermate over de wijze van dit bestius
 te bepalen, tot voorkoming van misverstand.

De Heilige schrift overtuigt ons van de waarth.
 der zaak. Volgens dit onderwijs, bestiert God de
plaats en den tyd, op welchen de menschen, die
Hij uit een geslacht heeft doen voortkomen, op aarde
woonen, Hand. 17: 26. De volken zijn in dyne hand,
als het leem in de hand des Potterbakkers, zoo
 dat Hij, naar de regelen zynes wysheid en recht-
 vaardigheid, het eene uitruikt, afbreekt en verdoet,
 en het andere plant en opbouwt. Jer. 18: 6-11. Hij
 geeft den menschen het leven en den adem, Hand.
 13: 25. Londet Hem kunnen zij ook geene elle tot
de lengte hunnes levens toedoen. Matth. 6: 27. Alle
de wyselingen van hun lot hangen van Hem af:
de Heere doot en maakt levendig, Hij doet ter
stelle nederdalen en Hij doet weder opkomen. De
Heere maakt arm en rijk: Hij vernedert, ook de
hoogt Hij. 2 Sam. 2: 58. De geringste zaak is
hier niet van uitgesloten: de hairen onzes hoofds
zijn alle geteld. Math. 10: 30. Zelfs niet die dingen
welke ons geheel toevallig schynen te zijn; het lot
wordt in den schoot geworpen; maar het geheele
ervan is van den Heere. Spreuk. 16: 33. Engelyk

het met de lotgevallen der menschen is, Zoo is het ook met hunne vrije werkzaamheden. Het hart des menschen overdenkt zynen weg; maar de Heer stuur't zynen gang. Spr. 36:9. Des Konings harte is in de hand des Heeren, als waterbeken: Hy neigt het, tot al dat Hy wil. Dit gelst, niet alleen, van goede en goe Welbehagelyke gesindheden en handelingen: want het is God, die in ons werkt, beide het willen en werken, naar zyn welbehagen. Filip. 2:13. Maar het is ook, in zekes opzicht, waas aangaande de boose en verboden gedragingen der menschen, gelijk we te voren zees, in het voorbeeld van Pilatus ten Herodes, als mede van de Joden en Heidenen, die zich tegen den Zaligmaker vergrepen hebben, uit Petrus gelegde Hand. 4:25, 28. hebben opgemerkt.

Het gene we van de wijze, op welke het Goosbestiet, omtrent dese vrije daden der menschen werkzaam is, Leggen kunnen, behoort met de iutterste zorgvuldigheid bedacht te worden: op dat wij niet, of, met Lommigen, aande vrije werkzaamheden der menschen te veel toetschryven, en hen eenigermate buiten den invloed van God stellen, of ook, met anderen, den menschen hunne vrije werkzaamheid ontnemen, en hen tot bloote werktuigen maken, welke door Godlyken invloed geheel bepaald worden, en dus ook opkouden, voor hunne goede of kwade daden verandwoordelyk te zyn. Beide iutterste Heen toek zyn even gevaarlyk, voor Godsdiens en deugd, en dus voor de eer van onken Malles en Heer; en voor het gelijf van zyne scheptelen. Het is dus veiliger sich te matigen by de bewistheid van onze Kortzichtigheid en feilbaathed, dan ons onbedagzaam toetegenen in beslissende bepalingen. Het volgende evenwel schijnt Zoo duidelyk, Zoo zekes, Zoo gode betamend, Zoo over eentromftig de menschelyke natuurs, Zoo wel bewustigd door de ondervinding, Zoo bekragtigd door den geheel geest der Godlyke openbaring, dat wy het, Zonder gevaar van dwaling, mogen adnemen.

God heeft Zekere doorgaande orde, of natuurwet, vastgesteld, volgens welke de mensch, zijne natuurt volgendes, gewoon is te denken, te overleggen, te besluiten en te handelen. Hij schryft hem zijne wetten voor, maakt hem zynen wil bekend; spoort hem door vermaningen, beloften en bedreigingen ter nakominge dier voorschriften, aan; legt in zyn hart een gewoel van het goede en kwaad, en roept hem, daat door, tot deugd, en schrikt hem vande ondeugd af; moedigt hem, door belooningen en straffen, tot het volbrengen van zynen pligt aan, en schrikt er hem door af van het kwaad; bestiert zijne omstandigheden, betrekkingen en lotgevallen zoo dat hy gedürige gelegenheid, aanmoediging en drang konge tot deugd - betrachting; besordert, op menigerlei wyze de volbrenging en den uitflag van zyne pland en ondenemingen. In dit alles evenwel, gebruikte God geen dwang; de mensch kiest wywillig, en handelt over eenkomstig zyn genomen besluit. Hy doet dus waa: lyk Zedelyk goed en kwaad; hy is vatbaar voor belooning en straf: God kan Zelf van het kwaad niet verzoekt worden, en Hy verzoekt niemand; maar een iegelyk wordt verzoekt, als hy van zyne eigen begeerlykheid afgetrokken en verzoekt wordt.

daar na de begeerlykheid ontvangen hebbende
Baart Londe. Jakl. 5: 33 - 35. onder tusschen ook
 dit kwaad, door God tot zekere mate, toegelaten, wordt door Gods bestiering ook weder ~~toegelat~~
 nuttig, tot verhoeding van ander kwaad, tot bevordering van wat goeds. En, goed en kwaad beiden, worden op het einde dienstbaar aan de bevoering van het beste oogmerk, het welk Zich de opperheest in de schepping, onderhouding en regeering, heeft voorgesteld.

55. 8.

Het oogmerk van Gods onderhou-
ding en regeering.

om de Godlyke wysheid en heiligheid, in de onderhouding, en vooral in de regeering der

329
wetelo, te kunnen billijken en tegen bedenkingen te kin-
nen verdedigen, is het van veel belang, recht te oordeelen,
over de oogmerken der Godlyke Voorzienigheid. Deze
oogmerken en bedoelingen kunnen wel geene andere
zyn, dan die, welke Hy by de Schepping der wereld had,
uit hoofde van zyne onversanderlyke volmaakte heilige
natiuis en gelycheit. God, deshalven, wil oer een kon-
stig zyne natiuis werken; Hy wil zich zelven voldoen; door
zyne werken zyne volmaaktheid aanden dag leggen;
Hy wil, dat mensch en andere redelyke scheepelen
hem erkennen en eerbiedigen zullen. en Hy wil de
gelukkigheid van die scheepelen bejgaderen, welke
gewillig zich naat dit zyn oogmerk schikken.

Deze stelling zullen wij, eerst, met het gelach der
H. Schriften zoeken te staven, en dan, het godebeta-
mende en billijke van deze Godlyke bedoeling voorstellen.
In het bewijs deser stelling bepaler wij ons by 6 byson-
derheden, uit de H. Schrift ontleend.

3. Byzondere daden en vestichtingen der Godlyke
Voorzienigheid worden gelege geschied te zyn, met oogmerk,
op dat God verheerlykt Loude worden: en dit wordt wel
byzonder gelege, van zodanige daden en inrichtingen, in
welke wij tevens zien, dat het geluk der menschen, voor
al der deugdzaam menschen, bedoeld is. — Wat kan er
geuytiger zyn, dan het leven en het bedrijf van Jesus
Christus op aarde, doo hoem rijk voor zich zelven, zoo wel-
dadig voor de menschen? De Godspraak getuigt toch es
van Joh. 8: 28. Dat de Allershoogste zynen naam es
door verheerlykt had, en voegt zynes by, ik zal hem
es verder door verheerlyken. Wouens de
opstanding van Jesus uut den dood en zyn herleven
was tot heerlykheid des Vaders. Rom. 6: 4. en zyne
tegenwoordige heerlykheid boven, en gerach over alle
Scheepelen is ingericht, tot heerlykheid Gods des
Vaders. filipp. 2: 9-11. Geen wonder, dat het op deelt
de wijde gelegen is, met de lotgevallen der menschen.
De geboorte van dien blinden Zoon moest gebeuren, op
dat de werken Gods in hem Louden geopenbaard worden.
Joh. 9: 3. Lazarus moest krank worden en sterven,
ter heerlykheid Gods, op dat de Zoon van God verheerlykt

wierde. h. 55: 4. Petrus moest den marteldood onder
 gaan, om daar door God te verheerlijken. h. 25: 59.
 Alles, wat tot bespoeding van het eeuwig heil der
 menschen gedaan wordt, geschiedt ter heerlijkheid
 Gods. 2 Kor. 4: 55. Ja, wanneer ook God menschen
 straft, is het tot zijne heerlijkheid. Zoo zegt de
 Heer tot Basar: hier toe heb ik u verwacht, of
liever staande gehouden, op dat ik in u myne
Kracht bewyzen zoude, en op dat myn naam
verkondigd worde op de gantche aarde. Rom. 9: 55.

2. Het einde ende afloop van de tegenwoordige
 handelingen en bestellingen der Godlyke voorzie-
 nigheid, zal eenmaal, onder zijn bestuit Lodanig
 zijn, dat het alles blyke te strekken tot eer der goet.
 en tot heil van die genen, welke hem eerbiedigen
 en gehoorzamen. Zoo beschryft Paulus, 1 Kor. 15: 59-28.
 het heerlijk tooneel van de overwinning des
 grooten Verlossers, over alle zyne en zijns volks
 vijanden, ook over hunnen laastten vijand, den dood:
 welk tooneel al zal loopen, met de eerbiedigste er-
 kentenis van alle de verlossen en gelykden, met
 Jesus Christus aan het hoofd, van God den vader, die
 alles in allen is. In de openbaring van Joh. vinden
 wy zoo ook de schoonste schilderingen van den afloop
 der aardse huishouding, van de eindelyke Hegepsaal
 des verlossers, en van de voltooide gelukzaligheid
 der woomen: doch in derelie, loopt alles ten laat-
 sten uit op eene eenstemmige verheerlyking van
 God, door gelykde menschen en andere voortrefte.
 lyker scheidelen. Verg. Hoofst. 55: 55-78. h. 19: 22.
 Niet minder blykt het, uit de eigenlyke en oncingenlyke
 beschryvingen, welke Jesus en zyne Apostelen van de laastte
 beslissing over het lot aller stervelingen geven, Matth. 13:
 36-43. h. 25: 35-46. Rom. 2: 4-55. dat derelie het vol-
 maakt geluk der voortreedenden, maar ook het welver-
 diend onheil der boosen, zal daastellen. Daer ons Gods
 eer in het daer aan ondergeschikt geluk der welgerinde

33
Scheppelen eenmaal het einde van alles zal zijn, mo-
gen wy dit ook als het bedoelde oogmerk van Gods
voorzienigheid, aanmerken.

3. ons worden voorschriften gegeven omtrent de
betamende strekking van alle onze gedragingen, welke
dit zelfde bewijzen. Immers God eist moeten wy in
alles bedoelen, ook in het gene ons zelven tot rust
en genoegten strekt: op eene wijze welke God welge-
vallig is, moeten wy ons eigen geluk, met alle onze
vermogens behartigen. De Heiland gebiedt het dits:
laet uw licht schijnen voor de menschen, op dat zij uwe
goedewerken zien, en uwen vader die in de hemelen
is verheerlyken. Matth. 5: 16. Hied in legt Hy Joh. 15: 8.
wordt de vader verheerlykt, dat gij veel vrucht draagt.
In navolginge van Jesus, vermaant dan ook Paulus de
Christenen, Rom 15: 6. dat ze eëndrachtelyk met
eenen mond, God enden vader van onzen Heer J. C. ver-
heerlyken; dat ze dit doen, in hun lichaamen en in
hunnen geest, welke Gods zijn. 1 Cor. 6: 20. dat ze het J.
ze eten, het J. ze drinken, het J. dat ze iets [anders] J.
doen het alles ter eere van God doen, 1 Cor. 10: 31. En
Petrus zelfs legt: indien iemand lydt als een Chris-
ten, die schame rich niet, maar verheerlyke God in
dezen deele. 1 Petr. 4: 16. Is dit nu Gods bevel aan ons,
dan is het gewis ook het doel van zijne zedelyke regeer-
ing over ons, dat Hy verheerlykt, en ons geluk, by de
involging van dit bevel, bevordert worde.

4. Het gebed het welk de Zaligmaker aan zijne
jongeren ten model heeft voorgeschreven, is geschikt
om onze wenschen en begeerten te bestiered, en leert
ons, wat wij wenschen en vertrouwend verwachten
moeten; derhalven ook, wat Gods regeering over de
wereld gerind is te doen; dat is, met andere woorden,
welke bedoeling God hebbe, in deze regeering. Matth.
6: 9-13. Luc. 11: 2-4. Dat gebed nu behelst als den
eersten en voornaamsten wensch van elk welgerind
gemoed, dat God, de hemelghe vader, moge ekkend en
verheerlykt, dat Hyz weldadig bestaunt door J. C. moge

luitgeheid, dat Zyn wil moge geëerbiedigt en opgevolgd worden: en daarna ook, dat of door Zyne Vaderlozig in onse lichamelijke en geestelijke behoeften, moge worden voorzien. — Het is dus Zelfs Gods oogmerk, desen wensch, dien Hij ons door Zynen Doon in den mond legt, te vervullen.

5. Het wesk der zalige hemelingen, welke de Godlyke bedoelingen beter dan wij kennen, en, op eenre volmaakte wijze, aan der elke beantwoorden, wordt ons in de H. Schrift voorgesteld, als ook die strekking hebbende, dat god verheetlyk wt worde, ook over het gene Hij, ten beste der menschen, in Zyne wereld — begeering, doet. De zinnrebreedige schilderdingen in het boek der openb. h. 4: 8-11. en h. 5: 8-14. ende lofverheffing, welke hemelische gezanten, by de geboorte des Heilands, aan de Bethlehemphe Kerderen lieten hooren, volg. Luc. 2: 13, 14. kunnen ons hier van overtuigen.

6. Vooral kan ons hier het voorbeeld van Onzen gezegenden Verlosser tot leering Zyn. Die ken- de, als de loon des Vaders, de bedoelingen der Godly- ke voortierigheid op het naauw keuringst, die beantwoorde aan deke bedoelingen op de volmaakte wijze. Het gene Hij dus in alles locht en bedoelge, dat mogen wij vertellen, dat ook het oogmerk des Allerhoogsten in alles was. Hij nu begeerde niets meer, dan dit: Vader! verheetlyk uwen naam! Joh. 12: 29. Daar voor wilde Hij ook Zelfs lijden en sterven. Hij Ronde ook daarom na het volbrin- gen van Zynen taak, Leggen: ik heb u verhee- lykt op de aarde Joh. 14: 7. En, wanneer Hij Zyne eigen verheetlyking begeerde, was het: op dat ook uw loon u verheetlyke, vs. 3. Doch tevens erkende Hij, dat het Godlyk oogmerk was, om aan menschen het eeuwig leeven te geven, welk eeuwig leeven Zy dan verkrijgen zouden wanneer Zy den eenigen waachtigen God, en Jesus Christus, dien Hij gezond heeft, erkenden en eerbiedigden.

om dit oogmerk Gods te beter te bevatten en het billijke en van te overtuigender te gevoelen, zullen de volgende aanmerkingen dienen kunnen:

1. Nademaal God de hoogst mogelyke volmaaktheid in zich Zelfen berit, ende bron van alle volmaaktheid in zyne Scheepelen is, zoo kan het niet anders, of Hij moet zich Zelfen boven alles achten, met zich Zelfen voldaan zijn, en zoo handelen, als over éénkomstig is met zyne allerheiligste natuur, en zyne eigen goedkeuring en voldoening ten gevolge heeft.

2. Nademaal God de oorzaak en bewesthet, is van al het goede, en lofwaardige, het welk er in de wereld is, zoo behoort Hij ook, van alles de lof, de eer, ende dankzegging te hebben.

3. Het is billijk en betamend, dat redelyke Scheepelen, welke Hij, bovende leevenloose en vedloose, in staat heeft gesteld, om Hem te kennen en te eerbiedigen, dat ook doen; te meer, om dat ze uit Gods hand alles ontdangen, elk oogenblik van Hem afhangen, en niet door hun eigen geluk bedorren.

4. Zonder erkentenis en verheerlyking van God kan er geen geluk voor redelyke en afhankelyke Scheepelen zijn. Afhankelyk van God in alles, en onder de billijke verplichting gebragt zynde om zich aan Hem te onderwerpen, met zyne bestellingen te weden te zijn, en zyne geboden op te volgen, kunnen ze niet vergenoegd, kunnen ze dus ook niet gelukkig zijn, indien ze niet met deze hunne betrekking op God te wede zijn, indien ze niet gewillig zich onderwerpen, niet gewillig gehoorzamen, en dus god verheerlyken.

5. Hoe wyzer en heiliger, de menschen worden, zoo veel te gelukkigiger worden zij. Maar ook, hoe wyzer, heiliger, en dus hoe volmaakter de menschen worden, zoo veel te geschiktter zijn ze, om de hoogste

wysheid en heiligheid van den hoogst volmaakten
god te erkennen, te bewonderen, natesvolgen, en dus
te verheerlyken. Derhalven is het geluk van fede
lyke schepelen ten naauwsten verbonden met
hunner verheerlyking van god.

6. Daar en tegen verwijdesen zich de Loodanigen
het verofte van hunne ware volmaaktheit en
gelukzaligheid, die god niet willen verheerlyken.
Het zoude dus onbillyk, ja ook, uit den aacht der
zaak, onmogelyk zyn, Loodanigen te laten deelen
in de gelukzaligheid des vrijwillige gods vereerd.

7. Veelmeis is het billyk de Loodanigen, zoo
langze god niet verheerlyken willen, het nadeel
te laten ondervinden van hunne verheerdheid: en
door straffen de eerwaardig dies wet te handhaven,
welke het geluk des menschen met de vrijwillige
verheerlyking van god verbindt.

Langs dezen weg voldoet god dan wederom aan
den eisch zijner allerheiligste natuurs, maakt zyne
heiligheid en rechtvaardigheid kenbaar, geeft
aan welgerinde schepelen stof tot verheerlyking
van hem, en aanpooring tot bevordering van hunne
eigen gelukzaligheid.

§§. 2.
Verdediging der godlyke
voorziengheid.

By zoo vele blykbare bewyzen van eene alles
bestuurende voorziengheid, is het te bejamsneren,
dat menschen, welke boien anderen wanen wyf te
zyn, of wysheid te zoeken, ook heden ten dage, op
het doetspoor van Epicurus en andere oude wyzen,
de voorziengheid loochenen, enden loop der werelds
sche zaken, aan een noodlot, of blind geval toeschry-
ven; of althans zekere eenmaal vast gestelde
orde der dingen aannemen, volgens welke de gooth,
vrij van bestendige werkdzaamheid, de wereldsche

lotgevallen, als eene welwerkende machine laat
 afloopen; zyne redelyke fchepzelen, buiten eenige
 andere befuring, latende werken, dan alleen die
 van toeficht, dat zy hunne vytheid niet misbruiken,
 tot flooring van de éénmaal vastgeftelde wetten,
 en groote bedoelingen. — De zulkien ineenen, dat
 het met de hoogfte volmaaktheid van god niet ftraakt,
 zich geduurig te bemoeijen met talloze kleinighe
 den in de wereld: iets, waar in wy boven ss. 2. gezien
 hebben, dat zy deeslyk mistasten. — ook verbeel
 den zy zich, dat het den teeken van gebrek in de
 wereld zyn zoude, wanneer god nog geduurig nodig
 had, naar in stand te houden en te beftieren.
 Doch ook hier in vergiffen zy zich zeer. geen fchep
 zel kan uit zynen aart onafhankelyk van god zyn:
 dit is dus geen gebrek in het fchepzel. Het gene
 men zegt van een volmaakt konftuk, t welk op
 houden zoude dien toem te deidieren, wanneer
 het geduurig de bewarende en beftierende hand des
 konftenaars ~~no~~ nodig had, komt hier geheel niet te
 pas. onte konftgewoenten zyn, wat de ftof betreft, ook
 fchepzelen van god, die blyven beftaan, door geene ande
 re dan godlyke kracht. Deszelvet bewegingen gefche
 den naar de vastgeftelde orde der aardfche lichamen
 welke ook god onderhoudt. De konften oar zelf,
 eindelyk, is een fchepzel van god ~~verleent~~ ~~geleent~~
~~maakt vande~~ die werkt, door kracht, welke god
 verleent, gebruik maakt van de ftof, die god
 gefchapen heeft, ende wetten volgt, welke god
 heeft voorgefchreven.

Doch de twyfeling tegen de voorzienigheid
 berust ook, byzelen, vooral, op de vermeende ont
 dekking van vele gebrekkige, verkeerde, wanftal
 tige, tegenftrijdige, fchadelyke en fchandelyke dingen
 welke er in de wereld geleuren, en, door eene wyze,
 magtige, heilige, rochtvaardige en goeddoende voorzie
 niet. hunne nachters niet zoude kunnen geduld worden

335

— Ten aanzien van deze Bedenking behoort men niet te oorkennen, dat er vele dingen in de wereld zijn en gebeuren, welke zelfs de schraanderste wijzen niet in verband kunnen brengen met de Godlyke wyze en heilige oeffeningen. Doch, ophrentegen zijn er weder, onvoorspelbare vele andere dingen en betellingen der Godlyke voorzorgzaamheid, welke de kenlykste blyken van Gods wysheid, heiligheid en goedheid dragen: Zoodaerger hebben wy vooral, elk oogenblik van ons bestaan in ons zelve, en wy kunnen te voor ons zelve niet ontkenen. Hoe nauwkeuriger en aandachtiger de Godlyke onderzoeving en bezegging, door waarheidsheverende en heilige onderrichters wordt nagespoord, hoe meer proeven van de hoogste volmaaktheid er in dezelfde gevonden worden: gelyk dit, vooral ook in onze dagen afkbaar wort, door zoo vele ontdekkingen, in het rijk der natuur; in den stand en loop der hemelsche lichamen; in de werkzaamheden en kuische lousing der dieren, in de gettelohed en krachten der aardse dingen, in het maatschapel der menschen, en diergelijke dingen. Vooral hebben wy Christenen, door middel der

oombaring ons geschonken, de meest geruchtel-
 lende verrekening, aangaande het betaalen, en
 de loofstbetamende en weldadige teoelinge en
 ener ver alle zorg dragende Voorzienigheid, wel-
 ker handelingen hi wel, voor ons onnat voorlijfs
 zyn, in dit leeven onder tinnidheid en opvoeding;
 maar die tog hare geheimenissen, in een
 volgende hui'shonding ons klaarder voor ogen
 sal leggen, wanneer wij, in dit leeven,
 hare weldadige oegmerken niet ons niet
 goedwillig wederstreeven. — Wanneer wij daal
 niet dwaal en vermetel willen handelen, dan
 bevoeren we onse onkunde en onvatbaarheid
 nederig te belijden; Gods wysheid en goedheid,
 op de gezegde gronden, stelselwysende te
 eerbiedigen, wanneer wij hare gangen niet
 minnen nasporen; onse belangend niet vol-
 komen geruchttheid. Hem ^{te} te vertrouwen; zynen
 liefdenraad tot ons eigen heil op te volgen; en
 daar van den besten en heerlijksten uitslag,
 voor de eer van God, en voor ons eigen wel-
 zyn, vertrouwend te verwachten. Overzoren
 wy dit te doen, wy ontnemen ons zelven de
 rust des gemeds, wij halen de steunsels
 onder denys onzerre, wij bevoeren ons van den
 eenigen waren troost in tegenspoeden, en

wij vervallen tot de ongerijmte en schandelyk-
 ste dwalingen. Gewijs sal ons dan als wan-
 thactig, ongeleitet onnut en schadelijk voor-
 komen, dat in de daad, schoon, welgeordend,
 loogt nuttig en noodzakelyk is! Trouwen
 de reden deser zoo gemene dwaling ligt in
 onze nog zeer bekrongen kennis van de
 oorzaken, krachten, bedoelingen en nuttighe-
 den der geschapen dingen en derdier ver-
 anderungen en werkingen. Eene andere
 reden van menigvuldig misverstand en twyfe-
 ling ligt daar in, dat wij menschen verkeerd
 en overhaast gewoon sijn te oordeelen over
 dingen, welke wij in de daad niet beoordeelen
 kunnen. Wy zeggen: dit of dat trekt
 niet tot bevordering van Gods plan; en wy
 weten ondertusschen niet, wat Gods plan
 in dit byzondere sij, noch ook hoe hy sijn
 doel, juist langs desen weg, bereiken sal.
 Wy misbilliken zond Gods handelingen, en
 wy weten niet eens, hoe Gods kracht werkzaam
 sij. Wy klegen over het ongeluk, dat
 den dengzamen overkomt, en over den
 voorspoed des godloosen; en wy kunnen niet
 eens beoordeelen, wie dengzaam of ondengend

is, wat geluk of ongeluk voor den mensch
 zij. Wy vermeten ons van Gods werk te de-
 dillen, en wy zien ondertusschen maar een
 zeer klein gedeelte van Gods werken, daar
 intusschen alles in de wereld in het
 naauwster onderlinge verband staat. Wy
 leeven hier maar eene zeer korten tyd on-
 der de regering van dien God, wrent ryk
 een ryk der eeuwen is: hoe geheel onge-
 schikt zij wy dan niet, om de bestuuring
 over hetzelfde na te gaan, daar het voor-
 ledene aan het tegenwoordige en het toekom-
 stige aan beiden ten naauwsten verknoot
 is. Ondeljk begaen wy de grootste dwaas-
 heid en vermetelheid, als wy, om dat wij
 menschen zyn, het nuttige en goede van Gods
 bestellingen, afmeten, naar het nut en voor-
 deel het welk wij er van trekken, en daar by
 alle andere onderdanen in het ryk van God, ja
 God selven, uit het oog verliezen.

Deze algemeene aanmerkingen zullen hier ge-
 noeg zyn. In het hoofst van 't menschen ellende
 zal nog byzonder de godlyke voorsienigheid, in
 het toelaten van het deseljk kwaad, en der
 selver rampvolle gevolgen, verdedigd worden.

Tweede Hoofdstuk
van God,

200 als Hy ons door J. C. Zyne genade bewyzt;
byzonder door de vergeving van onze zonden.

Eerste Afdeling

Over het algemeen bedert der menschen van
de overtreding onder eerste zonden
oorspronkelyk.

S. 1

De duivel als de verteder der
menschen beschouwd.

Zullen wy het algemeen bedert der menschen
uit het welke ons Gods ontferming in Christus het
middel ter redding geschonken heeft, in desselvs
oorsprong onderzoeken, dan moeten we terzij
gaan tot de geschiedenis van onze eerste
voorouderen, om te ontdekken, hoe zy, uit dien
oorspronkelyk rechten en gelukkigen staat,
in welchen wy hen voorheen hebben gadegehal-
gen, vervallen zyn tot zonde en ongeluk.

Uit doende ontdekken wy, dat onze eerste
voorouderen, tot het overtreden van Gods gebod

verteld, en tot eenen Staat van Sondsghed en ledelyk leedert gebragt sijn, door de heeregelyke inboersingen en teadgeringen van den duivel.

Het oorspronkelyke verhaal van desen treuzen val van het eerste menschenpaar, welken den val des geheelen menscheliken geslachts na sich sleepte, vinden we in het boek van Moïse, hoofst. III, en is hoogstwaarschynlyk een overoud gedenktuik, gelyk dat van de schepping hoofst. I. en van de oorspronkelyken gelukkegen Staat der menschen, hoofst. II.

Velen, die ten oorsen tyde meer hunne eigen gedachten, dan het onderwyf eener Godlyke openbaring volgen, houden ook dit verhaal voor een vertelsel van denouden tyd, waar op geen de mensche Staat te maken is, voor eene versiering evenwel, zoo weinig voldoende aan de regelen in dichterlyk gewaad, door welke de opsteller bezprouft heeft, de vossprong van de menschelike Zonden en onheiln voor te stellen; eene versiering evenwel, zoo weinig voldoende aan de regelen van het waarschynlyke in de zaak, en van het schoone in de bekleeding, dat se onmogelyk aan onse verlichte en keijshelie Eijns behagen kan. Anderen hebben gemeend, dat het seeldsprakig verhaal, het welk we hier vinden, voor een verbloende schets zij te houden,

van het gene inwendig, in het hart van Adam
 en Heva zy ongegaaan, zoo dat, door de slang
 de verleidende lust, door den boom en dusselfs
 vrucht, het zondig genot, zy uitgedrukt. Doch,
 hoe veel vernuft en geleerdheid men ook ten toon-
 spreide, by het nadenken, en voordragen van
 zodanige opvattingen, desebre zyn en slyven
 zoo strydig, met de leer van den Zaligmaker
 en zyne Apostelen, dat men, met de aanne-
 ming der laatste als ontwyfelbaar zeker, de
 eerste als onwaar verworpen moet.

De Zaligmaker zelt noemt Joh: VIII. 44.
 den Duivel, eenen menschenmoorder van den be-
 ginne, die het op den doos en den ondergang
 van het menschelyk geslacht heeft toegesegd,
 zoo dra het selve op aarde bestond, gelyk de
 joden den doos van Jesu' sochten, vs 40. Waar
 door se toonden, als kinderen, den aert van
 den Duivel te hebben en zyn voorbeeld te voln-
 gen. Dalk een zeggen des Heilands heeft
 geenen zin, zo men niet aanneemt, dat de
 Duivel de menschen verleid hebbe tot de zonde,
 welke den doos ten gevolge had. Verg. myne
verhandeling ter betooge, dat Jesu' en zyne
Apostelen zich doorgaans niet gescheit hebben,
naar de verkeerde begrippen hunner Land-
en Tydgenooten. Maat: 250 - 252.

Zoo beschryft ook de Apostel Hebr. II. 14. den
 Duivel als den genen die het gewete del doods
 lach, dat is, die zyne heerschappij over de men-
 schen betroude in hinnen dood, welken Hy
 als verteder tot de sonde, hün allen veroor-
 zaakt.

Paulus schryft ook 1 Tim II. 14. dat niet
 Adam, maar Heva, verleid is geworden, en het
 eerst gezondigd heeft. En 2. Kor. XI. 3. laat Hy
 zich dit looren: doch, ik wisse, dat niet eenig-
 zins, gelijk de slang Heva door hare arglisti-
 gheid bedrogen heeft, alsoo wy zinnen keor-
 ven worden, door valsche Leccaren; en
 vervolgens voegt Hy er bij: alke valsche
Apostels zyn bedrieglyke arbeiders, die veran-
derende in Apostelen van Christus. En het
 is geen wonder; want de Satan zelf ver-
 andert zich in eenen Engel des lichts. vs. 13.
 14. In beide plaatsen ziet men, dat de
 Apostel het oog heeft op de geschiedenis
 van den val by Noes, welks verhaal hij
 daer door bepraechtigt. Terend Hy tot het
 uit de laatste genoemde plaats, dat hy den
 Satan voor den verteder houdt, dien Hy
 eerst, den naam van den Slangen geeft,
 welken Hy draagt in dat vnde geslacht.

Dat men aan den Duivel te denken hebbe,
 onder het beeld der slange, slykt ook duidelyk
 uit twee plaatsen in de openb: van Joh. In
 de éine (h. XII. 9.) leest men: de groote draak
is geworpen [namelyk] de oude slange, welke
genaamd wordt Duivel en Satanas, die de
geheele werelt verleidt. In de andere:
 (h. XX: 2) de Engel greep den draak, de oude
slange, welke is de Duivel en Satanas

Zulke uitdrukkingen, met welke de
 Duivel, als de verleider der geheele werelt, als
 de overtte deser werelt, Joh. XII. 35 en elders
 geschetst wordt, vooronderstellen ook de waar-
 heid van het verhaal aangaande de verleiding
 van het gansche menschensoon in onze eerste
 nderen.

Het staat dan by Christenen, op gezag van
 Christus en syne Apostelen, vats: die afvallige
 Engel, die, aan het loofz zynen verbeterde
 natuurgenooten, een Vyand van God geword en
 was, en die de laaghartigste Wraak over zyne
 rechtmatige vernedering en straf, zoekt, in
 het Hooren van het geluk der gehoorsame
 onderdanen, die Satan is door listige mis-
 leiding de oorzaak der eerste Zonde, en zoo
 ook, der verdorrenheid en ellendie der men-
 schen.

Schen geworden; en van dese vertelling vinden wy het verhaal in het genoemde Oude geboekstuk, door Moses bewaard.

Staat dese hoofzaak duij, op goede gronden vast, dan komt het er minder op aan, dat men wete, op hoedanig eene wijze de verteller zij te werk gegaan: of hij, door eene lichaamslyke gedaante, door eene hoorbare stem, op de uitwendige zinnen, dan of hij op eene, aan eenen onzichtbaren geest eigene wijze, op den geest van Heere gewerkt hebbe; en zo het eerste waar is, of hy dan de gedaante van eenen Engel; of die van eenen slang aangenomen hebbe; dan of hy zich van het lichaam eene slang, of van het toevally byeen eener slang, bediend hebbe. Elk dier genoevond heeft zijne begunstigers, welke, bij het voortgaan derselve, gemeend hebben, de swarigheden, met elke andere ~~overzigt~~ ~~met elke andere~~ meening, verdedigd gaande, te ontwyken, of het moett te zorgen voor de eer der godlyke voorriem, teid in het toelaten dier vertelling, of de geloofwaardigheid der oude oorkonde, verlygt te handhaven of den zin en bedoeling des verhaals het best te treffen. Welke van dese opvattingen

men ook keere, men kan niet ontkennen, dat er figuurlyke uitdrukkingen in het selve voorkomen, en dat men door eene letterlyke verklaring van alle de deelen, in ongerijpde heden valt. Zoo moeten, by voorbeeld, de voorttanders van de meest letterlyke opvatting, die den III. d. de Slang voor eene natuurlyke Slang houden, van welke de Duivel zich bediend hebbe, evenwel toetstaan, dat 45 14, 15. onder de benaming van slange, en slangen zaad, iets anders behoort vertaan te worden.

Nademaal men dit, hoe men het ook neme, in het laatst gedeelte des verhaals, onder den naam van slange, den Duivel zich moet voorstellen, zoo is er, myns inziens, geen genoegsame reden, om, in het begin des verhaals, aan iets anders te denken, of zich een eigenlyke Slang, of eene gedaante derselver, te verbeelden. In tegendeel vordert de eenheid van het geheele tafereel, dat men het zelfde woord, waar mede eenmaal een der hoofpersonen is aangezuid, ook telkens op de endselfden persoon toepasse. Doe natuurlyk deze reden is, zoo waardschynlyk wort de opvatting selve, door vergeen

lyking van het tafereel, met die in de Openb.
van Joh, in welke, op de aangehaalde plaats
de slang, of de draak verklaard worden,
de Satan of de duivel te zyn.

Men heeft wel tegen deze opvatting
ingebracht, dat de slang in ~~afgelykheid~~ ver-
geleken wordt, met de eieren des velds, ~~en~~
en hier uit afgeleid, dat dan ook de slang
zelf een dier moet geweest zyn, indien
anders deze vergelyking niet geheel onge-
past zoude zyn. Doch, terwijl de bena-
ming der slang, om de genoemde reden,
fequurlyk genomen, en er de Duivel zelf
door voortaan wordt, zoo kan men ook
geroeglyk de benaming van dieren des
velds, om de eenhed en overeeñstemming
in het tafereel te bewaren, in eenen
figuurlyken zin opvatten, van de overige
Scheepselen. En zoo zal ~~dat~~ dit gedeelte
des verhaals niets anders betekenen, dan
de Duivel was boven de overige schepe-
len van God listig. Trouwens, wat behoef=
de, in allen gevalle, te slang listig
te zyn, om de menschen te verleidē?

Timmers is niet de mensch door luttige strecken
der Slange, maar door die des Duivels, misleid
geworden.

Ook heeft men nog, tegen deze opvatting een
bedenking ontleend uit het Verhaal over den Duivel
uitgesproken. Het verstoelt zijn baren al het
gedaante des Velds, het op den buik gaen en het
staf eten of likken, meent men dat niet ge-
woonlyk kan verklaard worden, dan in de onder-
stellinge, dat er een Slang zy tegenwoordig
gewest. Doch, by alzin dan niet deze bedrij-
ging een natuurlijke Slang bedoeld ware, welke
bedenkelyke gevolgen. Zonden men daar uit
moeten afleiden: dat de Slange voorheen
niet op den buik gekropen hebbe, dat dit Prin-
pen niet tot de natuur des diers behoore; dat
de Slang baren andere dieren in een Staat
van afsichtelykheid, verachting of ellende zij;
dat dit het gevolg voor het geheele Slan-
genras zij, om dat de Duivel eenmaal
sich van een serpent bediend hebbe! Deze
bedenkelykheden ontgaat men, en men heeft
eene opvatting, welke, met het eenmaal ge-
bruykte beeld der Slange, volkomen strookt,
en aan het geheele tafereel eene eenparige
londing geeft, wanneer men de gezegde
uitdrukkingen figurlyk opvat, zoo dat men

er by denken, aan de verlamding en het ongeluk
 waar in de Duivel, meer dan een eenig Schop-
 sel, Zonde gettoort worden. Vrouwen op zoodanig
 eene wyze moet men toch in allen gevallen,
 het vervolg van het konink opvatten: ik zal
Vriendschap setten tusschen U en tusschen deze
Vrouw, en tusschen Uw zaad en tusschen haar
Zaad, dat zelve zal U den kop vermarselen,
en gy zult het de versenen vermarselen.

Dit bedecete boek, even als het voorgaande, met
 eene leenspreuk, van de slangen, derselver aart
 en lot ontleend wordt, zonder enige oedevting,
 even eene figurlyk opgevat van die Antle-
 gerd, die anders voor den eigenlyken zin pleiten.

Raadplegen we dan, met dese onderstelling
 het sunnetoedig tafereel, wy vinden er het volgen-
 de verhaal van des. Satans list en onder voor-
 onderen eerste ongehoorsaamheid.

De verteder boesemt de aantuande Moeder
 van het menschedorn twyfelingen in, tegen de
 tofderope beoeding en de heilsame. trekking
 van het verbod, haar en haren echtgenoot ge-
 geven, om niet te eten van den boom der
 kennis des goeds en des kwaads. Hy neemt,
 tot de benaming des booms, aanleiding, om
 haar te doen gelooven, dat de vrucht van
 desen boom een heilsaam vermogen bevat,

394
om hunne kennis aan goed en kwaad te bevoren
deren, en hen, hier in aan God meer gelijk
te doen worden. Hij verzekert haar, dat een
vrucht dat heilzaam vermogen hebbende, niet
stooftlyk zijn konde. Een van beiden scheen
den zeker te zijn: of men het Gods bevel
kwaalyk verstaen, of dat bevel was een Tinders
paal, welken God hem in het streven naar
volmaaktheid, had in den weg geset. Op dese
wyze ontstond er, in het gemoete van Heere
twyfeling en onrust. Den op zich selve eedle
begeerte naar kennis en wysheid wordt on-
vergeets, daar zy de grenzen en bepalingen
overschrydt, welke haar de Goolyke wysheid
getteld had. Dese bepalingen vallen haar laste-
tig: zy wenscht, dat deselve niet bestonden,
Indien se al niet uit deselve eenig, Hellig
geroely trekt, tegen de Goolyke wysheid en
goedheid, indien se al niet begint te ver-
maeden, dat haar schepper haar geluk
minder ernstly wil, dan Hij scheen te willen;
indien al niet daar door hare dankloofde
voor den hoogen Weldoener, en haren eer-
bid voor den Heer der werelt, seer verzwakt
wordt; Zoo kondt althant haar volste vergen-
noegheid niet haren van God afhankelijkken
staat op, Zoo wordt althant haar onbepaald

vertrouwen op menichentijde verwachten, zoo
 gehoord aamt zij, van het oogenblik af van
 zijn bevel niet meer van zandher karte-
 en met blymoedige gewilligheid. Het ad-
 toe was die boom een voorwerp geweest, het
 welk men zoro, vudig verrijnde, by het welk
 het zag zelf, van andere hoogst behoort te
 voorwerpen omringd, niet lang vertoeven konde.
 Thand wordt deze boom, en de schatting der
 vrouw een naauwkeuriger beploring waardig!
 hem aansiende, zynen stam, zyne takken en
 bladen, maar vooral zijne de schoone vrucht
 gadeblaande, en met den naam vergelykende,
 dringt sich het denkbets al meer en meer
 in hare ziel in: deze boom zal mij
 wysheid kunnen geven. De denkbets, die
 tot nu toe niet medegewerkt hebbende,
 wordt ook nu door dit aanschouwen gje-
 werts. De verboden vrucht deed sich
 smakelyk voor: hare begeerte wordt van
 oogenblik tot oogenblik sterker. Haar
 twyfelend verstand best slechts zwakken
 wederstand. De verleider blijft aanbonden
 met verzekering. Hy heeft al het voorkeomen
 van wysheid, toegenegenheid en trouw aana-
 genomen. geen niuwe godspraak laat
 sich hooren, en een godspraak, die

begeerte veroordeelt, wordt niet verlangd.
 Eene nog nooit te voren ondervonden ongere-
 gelde laandrift doet haar de hand uitsteken
 naar eene vrucht, die haar toch niet zal
 doen sterven. Zy neemt; zy eet. Adam,
 $\frac{1}{2}$ zy dan gelijktijdig $\frac{1}{2}$ zy kort na haar,
 deelgenoot van hare twijfelingen, begeerten
 en lusten, volgt haar voorbeeld en hare aan-
 moediging. Zy eten, en niet stervende, geeft
 haren echtgenoot; en ook Hy neemt en eet.

S. 2.

Verbastering en elende der eerste Indieren

Selam en Fleva

I. Te voren lagen wij, in welk eenen gelukkigen
 toestand deze eerste Indieren geplaatst waren.
 Wy overwegen de Wytheis en de heidame. Strik-
 king der wet, hien, van kunnen wederom ge-
 geven. Wy kunnen dan nu by het veramen
 van kunne onschorszaamheid en voortredene,
 niet anders verwachten, dan ene verbastering
 van kunne natuur, en eene haar mede ge-
 saarden staat van elende. We zullen nu,
 voorerst den aart van hien nablijf behoren
 te overwegen; en daarna de beuige gevole

352
gen gadeklaan welke kunnen overtuiging al-
reeds by den zelve. had.

Wij ondertellen hier by wederom, even se-
lyk Ds. de waarheid van het vroege geschiedverhaal
door Mozes geboekt. Trouwend voor dezelfde naam
ook oors. de onduidelijke getuigenis en van
den Heiland en zyne Apostelen, by D. S. vermeld.
Daar en boven hebben we, betrekkelijk de verbeter-
ding en sende, van ziden algemeenen Vader,
naag het gewerkte getuigenis van den Apostel
Paulus Rom. v. 12-17. Door eenen mensch
leegt by vs 12. is de Sonde in de wereld gekomen,
en door de Sonde, de dood. Hij spreekt vs 14.
van de overtredinge Adams en vs 15, 16, van de
misklaad van eenen vs 16 noemt Hij adam, den
enen die gezondigt leeft: en vs 16, 18, noemt
Hij die overtreiding éene misklaad, vs 19 De ongere-
hoorsaamheid van dien eenen mensch. Opmerke-
lyk is het, dat, ter dorer plaatse, alleen van
Adam, en niet eerste overtredinge gesproken
wordt, terwijl ook uit andere gedeelten
van den Apostel blykt, dat Hij hier voor
de eerste in het sondigen gehouden ge-
hooren leeft, doch de oorzaak daar van schynt
men hier te moeten zoeken, dat Adam, in
den brief van den Romeinen voorkomt

als de Stamvader en voorplanters van het men-
schelyk geslacht, vergel Genis 5: 5: si aan wien
de wet ook byzonder gegeven was h. 2: 57. en
die, als de voorname, vorsaak van de verba-
tering en slande het menschelyken geslachts,
overgesteld wordt tegen dien anderen man. 7.
E, den tweeden Adam, het kroon en de herstellere
van het gevallen mensche. Hoe het zij,
wy worden om den oorsprong van het men-
schelyk ~~wezen~~ in de eerste menschen te ont-
dekken, wederom te rug gewiden, naar het
aloude geschiedverhaal Gen 3.

Het dit verhaal ontdeken we dan den
Bron der eerste overtreding en Sedelyke ver-
battering. Het vertrouwen op God werd ver-
zwakt door gehoor te geven aan de inboe-
selingen van den vertoer, die de eerste
menschen iets wijt maakte, dat strafdig
was met de tydelijke openbaring en bevel.
Hier kwam by een valsche denkbeelde aangaande
hunne ware gelukzaligheid en den weg tot
verkryging derzelve, als mede een Sedelyke
hoop, welke den de vertoer daarop gegeven
had. H. verder wiere die nu misleide mensche
verder verbytere door het zinnelyk aanblij-
velyke, het wolk op zyne tegerste hand een

253
werking niet, welke zijne verlichte rede, geene
genoegzame wederstand bood. En, gelijk dat,
by onze eerste Maeder Plaats was. Zoo werd
haar voorbede en hare Raadgeving een nietig
aanlokkel voor haren Mann.

Indgelyks leeren wy uit dit verhaal den
aart der eerste overtreding kennen. Beschouwen
wy, dezelve in de omstandigheden, in
welke de eerste Overen zich bevonden, we
bevinden dan, dat hünne misdraa seer zwaar
was, en dat wy dezelve niet ontschuldigen kan-
nen; schoon er evenwel reden zijn die ons
moeten weerhouden, om niet ten strengsten
over hen te vordelen. In hünne overtreding
toch betoonden zij wvtrouw tegen hünnen
Maker en Wetgever, overgenoeztheid met hün
ongelukkig lot, ondankbaar verwaarlozen van
de hün gelchonken zegeninge, tegenwreeding
tegen het bekkir van hünnen Heer en inderwile
kege schending van zijne welbekende geboden.
Wie moet niet dank een bekkir en gedree
veroordeelen en verwoeien? te meer zullen
we dat saen als we het volgende in samen-
king nemen.

Zy waren in een seer gelukkigen toestand
op plaats, en hadden alle reden om niet hün
re Staat vergenoegd en ingenomen te seyn,

den alregeenaar, en voor te danken, en uit deze
vaderlyke hand verder alle goed te vermagten,
Het betamend verlangen naar meerdere kennis
en verhoogde gelukzaligheid was hem van God
Zelve gegeven, de hoop op een voortdurend leven
in deugd en vrede hem ingeboord, en ten naasten-
sten verbonden met de opvolging der Godlyke
bevelen. Het bevel van welks onderhouding of
vertreding de bestelling van hem dat afhankelijk
was gemaakt, was in de daad niet minder dan
maaclyfs: naar het hem slechts het genot onte-
deide van een zeer klein gedeelte dier schoony-
ke dingen, welke zich, in zoo een ruimen over-
vloed aan hem aanboden, en welker gebruik
hem zoo mildadig was toegestaan. En om hem
van deze overtreiding te rug te houden had de
Looze wezger hem gewaarschuldigd met de be-
drigging van den dood welke hem had behooren
of te schrikken van een zoo veroverlyke ges-
nieting. Zegen alle deze omstandigheden,
welke het misdryf van Adam en Hava ver-
dwaren, kunnen wy niets inbrengen, het gene-
ken Looze kunnen verontschuldigen. Zegt men,
dat zy de gevolgen niet berekend hebben
van hun misdryf: zy witten toch, dat zy
Gods gebod overtraden, en dat op die overtreeden
de dood bedreef was; en, werden zy in

345
Wysfeling, gebruikt, en het hadden zy nader inleeffting
noodig, zy konden dezelve niet te vergeefs bez
geerd hebben, van Hem, die hen overvloedige
Heg kunne toenmalige behoeften onderweel
en opvoede. Het is zoo zy zijn misleid, door
de valsche inboesemingen van eenen arglistigen
verteeder: doch zy hadden tegen dezelve op
kunne. Loede kunnen zijn, zy hadden geen
ledem, om eenig schepdel, hoe wyf, voorstrijffe
lyk en doel het sech ook voordeed, boven hun
Schepper gheoor te geven; veel min konden
zy kunnen ondankt, door den vyand van god en
menschen, tot dese misdadig gedwongen te wor
den. De vrucht was ja, aanblikelyk voor
het oog, en, daar him geen dwangmiddel van
het genot derre terug hielt, bleef him door gods
toelating de natuurlyke wysheid over, om sech aan
dezelve te vergripen. Doch, hoe vele voor het oog
schoorlyke zaken boden sech niet aan de eerste
menschen aan, van welker gebruik zy evenwel
door godlyke vermaning worden te rug gehouden,
het godlyk gebod, door het welk kunne deelyke
wyshis besperrit wierd, had hen moeten te rug
houden. En, sonder de gelegenheid, om, ten de
sen aensien, sechte kunnen vergripen, was
er ook gene gelegenheid geweest, om, met platt
beret en wywillige heiging, gode te gehooramen.

af. bloem dust, noch oude ceritte onderd, noch wy,
Eeden hebben. In de ceritte soude te verontschuldigen
hegen, zoo stonden wy toch hen te streng beoor-
deelen. Inden wy niet in aanmerking namen,
dat sy, deels nog door geene, ervaring, geoeffend
waren in de betrachtung der tenten, deels, dat
de op een verleiding van Lotania, eenen aert
bedacht waren; Reeds eindelijk ^{met} de Satan
set, op de uitwaarte wyde die verleiding begon
nen leeft. Trouwen, wy zien uit Gods lane
delwijze met den gevallen mensch, vergeliken
met die, welke de ontrent den verlei-
ghonden leeft, dat syn rechtvaardig oordeel
wel degelyk onderscheid leeft gemaakt, tuschen
de speltlike voorkeis en wederopgunnigheid des
bedriegers, en tuschen de niet voorbedachte
overtreeding der bedrogenen.

De rampvolle gevolgen der eerste over-
treving worden ons al mede kenbaar, uit het
verhaal van Noeh, vergeliken met het ge-
tuigenis van den Apostel Rom. V. 18, door einen
mensch is de Sonde in de werelt inghomen,
en door de Sonde de dood, want Paulus
heer van de Sonde spreekt, bedoelt by alle
Sonde niet alleen, maar ook al wat sondig
en verkeerd is, en duit de sondige geaardheid
der menschen, welke dints de overtreeding

343
Wijfeling gebracht; tot Laalden zy navore inbechtting
nabij, zy zonden dezelve niet te vergeefs den
geest hebben, van Hem, die hen overrekenen
tegy hiinne toenmalige behoeften onderwee
en opvoede. Het is zoo zy zyn misleid, door
de valsche inbaesemingen van eenen arglistigen
verteeder: doch zy Laalden tegen dezelve op
luune Laede kunnen zyn; zy Laalden geen
leden, om eenig sohepsel, hoe wyf, voortrefte
lyk en veel het sech ook voorded, boven hain
Schepper geoor te geven; veel min konden
zy kunnen ondankt, door den vyand van God en
menschen, tot dese misdraad gedwongen te wor
den. De vrucht was ju, aanblikelyk voor
het oog, en, daar hain geen dwangmiddel van
het genot derre terug hield, bleef hain door gods
toelating de natuurlijke wysheit over, om sich aan
dezelve te verdrupen. Doch, hoe wie voor het oog
behoorlyke zaken boden sich niet aan de eerste
menschen aan, van welke gebruik zy evenwel
door godlyke vermaning werden te rug gehouden;
het godlyk gedad, door het welk kunne deelyke
wysheid beperkt wierd, had hen moeten te rug
houden. En, zonder de gelegenheid, om, ten de
sen aandsien, sich te kunnen vergripen, was
er ook gene gelegenheid geweest, om, met platt
berof en vrijwillige beving, gode te gehoosamen.

of bloot, dat, noch onder de eerste onderd, nach wy,
leeden hebben om de eerste sonde te verontschuldigen,
diegen, die zonden wy toch hen te streng voor-
deelen inden wy niet in aanmerking namen,
dat zy, reeds nog, door geene, ervaring geoefend
waren in de betrachting der zonde, dewelk, dat
de op geen verleiding van Iddia, eenen aert
bedacht waren; Nieuw eindelijk ^{van} de satan
zett, op de uitheerlyke wyde, die verleiding begon-
nen leeft. Trouwen, wy dien tot gods lane
delwijze niet den gevallen mensch, vergeleken
niet die, welke die ontrent den verleider
gehouden leeft, dat syn rechtvaardig voordeel
wel degelyk onderbreid leeft gemaakt, tuschen
de speltlike boosheid en weerspennigheid des
bedriegers, en tuschen de niet voorbedachte
overbreiding der bedrogenen.

De rampvolle gevolgen der eerste over-
trede worden ons al mede kenbaar, uit het
verhaal van Aabel, vergeleken niet het ge-
tuigenis van den apostel Rom. V. 12, door eenen
mensch is de sonde in de werelt ingekomen,
en door de sonde de dood, want Paulus
heer van de sonde spreekt, bedoelt by alle
sonde niet alleen, maar ook al wat sondig
en verkeerd is, en duit de sondege. gepertheid
der menschen, welke zints de overtrede

387
der eerste ouden hem en hunne nakomelinge-
schap besocelt.

Met eerste dampvolle gevolg van hunne over-
treding, ontdekt sich terstond in de droevige be-
wustheid der eerste ouden dat sy onbaard en
strafschuldig waren, die niets anders dan
godlyk ongenoegen, en uitroering der gedane
doosbedrieving durfden verwachten.

Daar by ontbeorden zy terstond de aangename
bewustheid van de godlyke gunst, en gerustheden
weltevredenheid des gemoeds, en de aangename hoop
en verwagting van een voortdurend geluk, waar-
door se tot nu toe sich zoo gelukkig bevou-
den hadden. Maar tegen overviel hen nu schrik
en vrees op de gedaante van God, wien tegen-
woordigheid en openbaring, voorheen zoo aange-
naam en begeerlyk zy nu ontbrachten.

Al verder wordt die verbattering van hun ver-
stand en hart, welke reeds in de eerste overtreding
afzekerbaar is, meer en meer bespeurt, in hun ge-
heel bestaan en zedra.

De verkeerde gemoedsbeweging en misverstand
wordt al dat zoo verergerd, dat sy sich voor God wanen
te kunnen verbergen. Hunne onrouwigheid en
en waarheidsloofde wordt al dat verwangen door
arglistigheid en leugentaal, om de misdaden van
hun vluchten voor God te verbergen, en de

35
Schuute het middryfs op een ander te werpen,
en zelfs God als de eerste verzaak der verlossing
te betreffen, en hier in 't dan ook vooral ontbe-
warding der liefde voor God en mak'ander.
Lichtbaar.

Indeelyk, wierd het ongeluk van Adam en Heva
kalkt door het godlyk vonnis over hen uitgeproken:
een vonnis het welke wel zeer versagt wierd door
de blyken van Vaderslyke verhooning, die goeie
gunting voordat in schooften welke zy nu eerst
gevoelden, gelyk ook door het nuttel der bedreug-
de doo'traat, en door de hoop op herstelling, welke
in het vonnis over hem Satan voor hem lae,
opgestoten, maar een vonnis des niet te min,
tot welke hen de gevolgen van het godlyk onge-
noegen over hun middryft deed gevoelen, het welke
hen veroordeelde tot allerlei soort van bedwars-
nissen en noodigheden deset lewend, van welke
de anderst ver'shoont zonden gebleven zijn, het
welke hen uit de behoortlyke Landdowwen
van Eden dreef; en hen inderwylp aan de vrees
verwekkende verwachtingen van den doot, welke hen
elken dag treffen konde. Proudvent het kande
natuurlyker wyse niet ander, of de ongeregelde
gemaetsdweegingen en drafen, aan welke over-
heersching de eerste menschen teritonts wierden
overgegeven, moesten eenen nadeligen invloed
op de gezondheid en vrucht des lichaams. En

wederkerig konde het niet mis' en, of de lichaams
 verzwakking moette ook de helderheid van den geest,
 de geregte werking des verstands, en inth' des
 gemèeds grootelijks belemmeren. Het is daarom
 niet nodig, als zeker, aan te nemen, dat het
 bedert van ligchaam en geest beide, of te liden.
 Zij niet het genot der verboden vrucht welke voor
 de gezondheid schadelijk soude geweest zijn,
 en sene verzwakking der zinnen, en zoo
 vervolgens sene ongeregelde verbeelding, steracht,
 verwarring in het oordeel en verboden lusten
 zonden hebben tuitgewerkt: een gevoelen welk
 nog geensdins voldoet om het eerste vergrijs,
 in het eten van de vrucht des verboden booms
 te verklaren; hier in toek is reeds sene verbat-
 tering van verstand en wil zichtbaar, welke,
 door de bygekomen onregelmatige gemèedsbewe-
 ging, door beroering der hartstochten, door veran-
 dering van tuterlyke omstandigheden, magelyk
 ook door het gemid der vrucht van den levens-
 boom den naseligsten invloed op de gezondheid en
 sterkte des ligchaams had, en den natuurlyken
 dood voortbragt.

Wanneer wij toek van den dood spreken,
 welke het geval is van de sonde, is het waars-
 chynlykste, dat wy alleen aan den natuurlyken
 dood moeten denken, dat is aan een ophouden

van dat leeven, het welke wij hier in dit lichaam
even, door de verbrekinge ketselven, en wel, zonder
het uitrecht op een ander en beter leeven, het
lij dan naar de diel alleen, het zij tevens met
een vleesch of kortsheids lichaam. Het toch thijst
te rijpen, zoo uit het getuigenis van Paulus
straks aangehaalt, als uit de plaats van Moses
certen ook, welke de spottel onder het oog
laet. Wat ook het getuigenis van Paulus
aambelanght, wanneer dese zegt, dat door een
misdaad de Sonde en door de Sonde de dood,
in de werelt gekomen en tot alle menschen
voorgegaan is. vs 12, en dat die dood gheerth
heft van Adam af, tot op Moses, en diel ook
in de tyden voor de Draclitische wetgeving vs
14, 17. Zoo kan men niet gevoeglyk aan iets
anders denken, dan aan den tydelijken dood,
gehyt uit de vergelyking met het gene van
den dood des Heilands geseyd wordt, en het
vorderen evenbeleid sijnbaar is die h. b. 5-13.
Op derselven wyse is het ydelegen met een ander
getuigenis van den spottel 1 Cor 15: 22. volgens
het welke de dood door eenen menschen is, en
even zoo, de opstanding der dooden door eenen
menschen. Trouwend daar ter plaatse wordt
het sterren v. dood sijn, het welke voor alle
menschen het gevolg van de overtreiding deent
einen geseyd wordt te sijn, verwijelt met onse

Slapen vs 20. 21 En, wat nu de plaats in Kated
 betreft, welke de spattel onder het oog heeft, ook
 deze doet ons aan niets anders denken, dan aan
 dien beschamelyken: Lood, Zonder hoop op een
 beter leeven! Dye vinden daar de bedreiging:
ten dage als gij slaact van het; gult gij den
dood sterren. . Een bedreiging, welke niets
 anders aandut, dan: gij gult sekerlyk sterren;
 gelyk dit, uit vere. el. v. van andere plaatsen
 op welke de spreekwys, den dood sterren, voorkomt,
 buiten bedenking duyt, vere. gen 20: 7 h 26: 11.
 1 Kon 2: 36, 37. op dese plaatsen toch zonde het
 ongerymt sijn, aan eenen beschamelyken, geest-
 telyken en seure en doot te denken. Dit blyft
 nog nader, uit het vanni, van niets anders dan
 van den doot, als een verlies het leevens, Zonder
 hoop op een ander en beter leeven, het welke
 Goo, na het plegen der misdaad. heeft uitgepro-
 ven gen 3: 19. gij sult stot; en gij dult tot stot
wederkeeren. : in welk vanni van niets anders
 dan van den doot als een verlies het leevens, Zon-
 der hoop op een ander en beter leeven, gewaard
 wort. Trouwen wet was ook dese doot, welke
 sij, van den slag der overtreding af aan, reeds
 ondervonden. Daarenboven was het niet nodig
 de eerste menschen te bedreigen, met den Zoon
 genoemden geestlyken doot, dat is met het
 seelyk weder en overmogen; want dese was

geen gevoel der Sonde, veel min een bedreigende
 Straf op dezelve, maar ging de overtreding reeds
 vooraf en was met dezelve onafscheidelyk gepaard.
 En wat den eeuwigen dood betreft, voor zoo verre
 dezelve is een Staat des doots, zonder hoop op
 herstelling des levens, zoo was dezelve reeds op-
 gesloten in het vonnis van den lichamelijken
 dood: maar voor zoo verre dezelve insluit een
 eeuwigen doot, bestaat gevoel van Gods straf
 fens ongenoege over de Sonde, zoo is het niet
 bevestigd op de eerste overtreding, maar wel
 op de volharding in het kwade, met verduim
 en misbruik der Godlyke vergevende genade.

§ 3.

Uortplanting van het Zedelyk
bederf; naar tijd der geschiedenis.

Het Zedelyk bederf, het welk we in de eerste
 voorlovers gezien hebben, maakt zich ook al aan
 Stonos in hunne nationaalschap kenbaar. Het
 is hun eerste Doon Train, Wien de loagnood, de
 onbepaalde zelfheide, en de baatkucht, tot een be-
 nyder en hater van zynen Vroomen Broeder,
 machten, en die hem, niet tegenstaande Godlyke
 vermaningen en waarschuwingen, verschoot tot
 een afschuwelyken moord, welke om wreuk riep
 tot God, en den moordenaar zelve geen rust

of gezeegen meer in het leeven overleef. Zoo
 had ook het zedelyk bedorf in hetzelve Troosheid
 tint. En evenwel was er nog in het hart van
 den voor God loovenden Kain, een overblyffel van
 outdrach voor God, het welk allengskent onder het
 menschedom verminderde en tenelyk gelyklyk
 verdwenen te sijn. Zoo verre toek schijnt, ge-
 duurende sciuwen, het zedenbedorf te sijn toege-
 komen, dat de menschen, zich aan alle hunne
 zinnelyke lusten en drijfven, zonder vreese of
 schroom overgaven, en zich van de vervolging der-
 zelve, noch door vermaning, noch door bedreiging
 van godswege gedaan hieten te rieg houden,
 Zoo laag ging de Godvergetenheid, en verraking
 van allen eerbied voor het opperwesen, dat
 de rechtvaardige en wijde regent der werelt
 goetvond, het toenmalig menschedom, in eenen
 algemeenen vloed te vertieken en dat die
 verwoesting geens van Idams aefsmelings
 schep te behouden, behalven den Godvrucht-
 tigen Noach en sijn gesin samen met zyn
 personen bettaande, door welk gesin het hem
 beliefde het menschedom, voor de tweedemaal
 voort te planten. Ints dien tyd vinden we
 wel geen sporen van zodanig eene algemene
 Godverraking, maar het zedelyk bedorf was daar
 om nog niets minder dan uitgeroeid. Reeds
 in Noachs luitgesin vinden wy nevens twee

brave Doonen eenen onbegrijpenden Gham, En
 al had men het gebruik aan te leveren eerbied
 voor God, en het verwaarloosen der Godlyke
 openbaring eene andere wotting, in plaats
 van ongelooft, bygelooft voortbrengende, en den
 dwaalen mensch tot het eerbiedigen van afgepa
 den verrooende: Hier door werd de ware
 Godsdienschtigheid en echte deugd meer en meer
 miskend en verbasterd: en het de verspreiding
 der volken over de werelt, warden ook de
 onbegrijpen, aan het welke het bygelooft woed
 sel gaf, en die uit het algemeen doerf haren
 voortspoon namen al verder en verder voortgeen
 plant! Van evenwel eene geheel verbatte
 ring voor te komen, schuagde het de Godlyke
 goedheid, om, van het overig deel het menschedom
 eene natie afte sonderen in de huisgerinnen
 van Abraham Jhak en Jakob, desolre onder
 eene bysondere bescherming te nemen, en geheel
 bysondere middelen te gebruiken, ter bewa
 ring van het geloof aan eenen God en van
 waren Godsdienscht, onder dese Natie, en alsoo
 onder het menschedom. Ten dien einde werd
 het volk, in de 26. e eeuw na de schepping
 der werelt, onder het bestuur van Moses
 tot een volk gevormd, het welke, in het seer

geresend land van Canaan, naar eigen Godsdiens-
 tige en burgerlyke wetten, een deugdzaam en
 gelukkig leeren leeden konde. Terwyl dit de
 Leden der overige volken al meer en meer
 verbatterden en de Inwoonste afgoderij met de
 Schandelyktheit gruwellen waren doorgebroken,
 bleef er voor den waren Godsdiens in de vol-
 gende tyden byna geene andere woonplaats,
 dan Palästina over. Trouwens zoo algemeen
 dat bederf was, zoo diep was het ook inge-
 kankerd. Immert ook die volken deelden in
 het selve, niet minder dan de andere, die
 voor het overige hitmantele in kennis van
 menschelyke zaken en in beoeffening van
 voortreffelyke konsten en wetenschappen! en
 welke uittekeende mannen ook nu en dan on-
 der die volken opstonden, hoe beroemd deze
 zich door hunne wysheid en deugd maakten,
 noot mocht het iemand van hun gelukken
 hunne landgenoten van bygeloof en afgoderij
 te rug te brengen, en hun eenen Godwaar-
 digen Godsdiens aan te pryzen. Ja, zoo hoog
 liep allenspleens het Ledyk bederf, dat zelfs
 de zegen Praeterysche Natie, die van Gods
 wege zoo byzonder begunstigd en benoed was,
 en van tyd tot tyd in haar midden yverige

voortdandert en verdegert van den Godsdienst
 zag of treden, des niet te min, met eens, maar
 menigmaalen, tot dezelfde afgoderij, en tot
 dezelfde schandelyke ondingen, met andere
 Natiën verviel, in weerswil van Goddelyke
 vermaningen, wetten, zegeningen en lichen-
 tingen. Het behaagde ook daarom den
 keizerder der werelt, in de 35^e eeuw na de
 Scheypping, dat deel der Praetische natie,
 het welk nag het vorige onheilen ontkomen
 en in het ydeggende land gebleven was, door
 zene vernederende uitbanning naar Babel, we-
 gent hardnekkige ontrouwen aard te kastyden;
 en daar loor heeft den ook de wyfheid des
 allerhoagsten die natie voor allyd gereden
 van het verpettend euvel van afgoderij. Dan
 by geloof, mitkenning van den Suverren
 Godsdienst en deden bedert hebben daarom
 voort opgehouden ook dit verlichte volk des
 aardbodent te besoelelen. Eendelyk heeft het
 den grooten ontfermer, 40 eeuwen naar Iwe-
 felds Scheypping betieft, ter hervorming, 20
 van de Praetische natie, als van andere
 volken, Dinen Zoon onder H. J. C. in de we-
 lde te zenden, om deralve met zene lieve
 Suverre kenick van ecklen Godsdienst te

verlichten, en haer, door het geloof aan Hem te hervormen. En, het niet te min, dien wy nu nog na 18 Eeuwen, wel bepooring, maar geene uitroeiing van die velen en van dat Sedonbedrijf, het welk de wereld verwoest. Vele volken toch, zijn buiten de mogelijkheid geweest om de Christelijke leer te ontvingen, velen verworpen haer door ongelooft, velen verbatteren haer door bygeloof. In ook zelfs die volken, welken het Evangelie meer zuiver ontvingen en bewaart hebben, zijn met vele en groote gebreken bevoetelt, welke het zelfde Evangelie ten strengsten veroordeelt.

Zoo ziet men dan, by den faktiel der godhedonid reeds, in dese flaauswe. tichts den onwederstaandbaren voortgang, en de algen meene verspreiding, van het bedorf des menschenlyken geslachts, het welk, met de verontering der menscheleke natuur in onse eerste voorouderen, zoo treurig begon.

55. 4.
Het algemeen bedorf der menschen
hoofdzakelyk voorgestelt.

Het gene wy 55. 3. van de verbattering des menschedoms, naar luidt der geschiedenis hebben opgemerkt is nog meer slyk. Gaar, wanneer wy den gemeenen toestand van alle menschen, rondet.

onderscheid gadeslaan. Dit bedesf moeten we, eerste hoofdzakelyk en in 't algemeen beschouwen en dan meer in het byzondere naaen des Zelfs oorsprong, werking en gevolgen.

Beschouwen we dan, in 't algemeen, der menschen zedelyken toestand, zonder ons aan dware zedelyke toetegenen, wij zullen het volgende er in ontdekken. Alle menschen, zonder onderscheid, zo velen er, langs den natuurlyken weg, uit de eerste voorouders Adam en Heda voortkomen, missen, niet alleen die welgesteldheid des lichaams, die het eerste menschen paar bezat, maar ook die zedelyke redithe der Ziele, en dat vermogen om recht te kennen, te oordeelen, gezind te zyn, en te handelen waas door die eerste menschen zoo lierlyk uitmuntten. Daar is, in tegendeel, bij allen eene neiging tot dwaling en allerleye ondelugden en misdryven: eene neiging, welke vande vroegste jeugd afaan hun eigen is, en tegelyk met het redensgebruik zich openbaard, in dwalingen en zonden; welke bij allen den dood ten gevolge hebben, en welke neiging door geen menschelyk vermogen kan worden overwonnen.

Denken wij zoo over het menschelyk bedesf, dan is er geen reden om die gedachte als overduiven, ongerijmd, of onwaegzaam voor de waarde der menschelyke natuur, aan te merken: gelijc dikwyls geschied, door hun, die te gunstig vanden tegenwoordigen staat des menschedoms denken. Tevens zullen wij ons, by deze voorstelling hoeden, voor dat waarlyk overduvene ongerijmd, en des menschelyke natuur onwaardige begrip, tot het welk anderen vervallen zyn, of waas toe althans hunne voorstellingen aanleiding gegeven hebben.

Trouwens, wij rekener, dus denkende, onder het zedelyk bedesf der menschen, geensint die dingen, welke aan de menschelyke natuur nood

wendig eigen zijn, en vanderelke niet afgescheiden kunnen worden, nog ook by den heiligen mensch afgescheiden zijn: by voorbeeld ontkindigt te zijn van dingen welke voor den mensch niet nodig of nuttig zijn geweten te worden, vermaakt te scheppen uit het genot van zinnlyke dingen, en diergelyke. Dus denkende, wagten wij ons ook, van den mensch het vermogen te ontzeggen, om over eenige zaak, het tegenwoordig leeven betreffende, recht te denken en te oordeelen; of om God, als schepper en bezitter van alles, te kennen, en zich van de noodzakelykheid der godsverering te overtuigen. Dus denkende ontkennen we ook niet, dat er nog in het menschelyk gemoed beginzelen zijn, eener onbaatzuchtige goedwilligheid jegens malkanderen. Boven al wagten wij ons van te zeggen dat elk mensch, aan alle dwalingen en misdaden zich schuldig maken, of even zeer voor elke dwaling en misdrijf bloot sta.

Eindelyk stellen wij den staat van den gevallen mensch, dus daerne niet hopeloos voor, daar we in tegendeel de hope op herstelling van de goddelijke begenadiging afleiden.

Dit bederf der menschelyke natuurs wordt doorgaans van de godgeleerd en esponde genoemd: schoon men het zelve beter met den naam van erfelyke zondigheid zonde kunnen benoemen. In dien zin zeggen dan ook de opstellers van de Nederlandsche geloofsbelijdenis, Artikel 35. dat de esponde is een verdorvenheid der geheele natuurs, en een erfelyk gebreke, waarmede de kleine kinderen zelfs besmet zijn in haar's moeder's lichaam, endie in den mensch allerleizonden voortbrengt, zijnde in hem als een wortel derzelve.

Voorts komen er in de formulieren des her vormde Nederlandsche Kerke, wel eenige uitdrukkingen voor, die, in den eersten opslag aanstotelyk schynen kunnen, doch die voor eene ware en redelyke verklaring vatbaar zijn. Van dien aart is, het gene men vindt in de aangehaalde

belydenis tot. 34. De mensch — heeft zijne
geheele natuur verdorven — en in alle
 zijne wegen godloos, verkeerd en verdorven ge-
 worden zijnde, heeft hij verloren alle zijne uit-
 nemende gaven, die hij van god ontvangen hadde,
 en heeft niet anders overig behouden dan
 kleine overblyfselen der zelve, dewelke genoegzaam
~~aan~~ zijn om den mensch alle onschuld te benemen,
 overmitt al het licht dat in ons is, in duisternis
 is veranderd. Insgelyks in den Heid. Catech.
 vr. 9. omken natuur is zoo verdorven geworden,
 dat wij alle in zonden ontvangen en geboren werden.
 Nog eens vr. 5. ik ben van nature geneigd, god
 en myne naasten te haten. Hoedanige uiterlik
 Ringen in eenen goeden zin verklaard kin-
 nen worden, gelyk uit de ophetderingen
 over den Heid. Catech. Blijbaar is.

55. 5.

Betoog van het Zelve.

Dat het in de daad zoo treurig met het mensch-
 dom gesteld is, als 55. 4. gezegd is, wordt aan een
 ieder kennelyk, die daar omtrent het onderwijs
 der Heilige Schriften raadpleegt, en daarenboven
 op zich zelf en zijne medemensch en oomstroom let.
 Wat het onderwijs in het onfaalbaar woord van
 god aanbelangt, wij vinden in het Zelve, over
 het algemeen die treurige waarheid van 's men-
 schen Zedelyk bederf, doorgaans vooronderstelt,
 als kennelyk genoeg door de algemeene onderrin-
 ding. Het ontbreekt evenwel niet aan
 byzondere verklaringen des aangaande in de
 gewijde Schriften.

Vooreerst toch berichten ons de Heilige schrij-
 vers, van onderscheid en tyden, dat er zulk een
 algemeen Zedelyk bederf onder het menschoom
 verspreid en voortgeplant is als wij 55. 3, 4. gezien

hebben. Mozes bericht ons Gen. 6:9. aangaande de
 menschen ten tyde van Noach, dat hunne boosheid me-
 nigvuldig was, en dat al het gedichtel der gedachten
 kunnen hebben te allen dage alleenlyk boos was.
 Na dat het toen levend menschen geslacht door
 den watersloed verdelgt was, uitgenomen het
 huusgezin van Noach, en s'ich dit gezin nu Lande voort
 planten, om het aardryk op nieuw te bevolken,
 wordt ons, door dien Zelfden Schryver, bericht, hoofst.
 8:25. dat de Heer by sich Zelfen bepaald heeft, voort-
 gelijke, algemeene verwoesting niet meer tot straf
 der menschen te zullen aanrichten, nademaal
 het gedichtel van 's menschen harte boos is, van
 zijne jeugd aan, en dus sulck een strafgericht niet
 in staat is, de diepten ingewortelde verdorvenheid
 witter te sejen. David klaagde in zynen tyd Ps. 14:23.
 De Heere heeft uit den hemel neder gezien op de
 menschen kinderen, om te zien of iemand ver-
 standig ware die God zoekt. Zij sijn afgeweken,
 t samen sijt'ij stinkende geworden, daar is niemand
 die goed doet, ook niet een. En schoon ook dese
 klacht Lande kunnen schijnen byzonder te passen
 op sulcke booswigtten, welke allen eerbied voort God
 hebben uitgeschied, so leest ons evenwel Paulus
 Rom. 3:10-12; dat wij die klacht op allen zonder
 onderscheid mogen toepassen. Wanneer Salomo
 den Kottelyken Tempel ter eere van God plechtig
 deed inwijden, en aan den Godsdienst een luister
 bijzetten, hoedanige nog nooit onder het Israelite-
 sche volk gezien was, deed Hij een nadrukkelijk ge-
 bed voor het heil des volks dat toen leefde, en
 voor het nageslacht: in dat gebed erkende Hij
 het algemeen bederf zynner natie niet alleen
 maar des gantschen menschooms: want ge een
 mensch is er die niet zondige. 1 Kon. 8:46. Wel-
 halven hij dan ook sich vast voorspelt, dat niet te
 genstaande al de hervorming en beschaafing van
 zynen tyd, het door God zoo zondertling begunstigde
 volk versallen Lande tot eene vergripping,
 welke met verbanning uit het gezegend land

Zonde moeten gestraft worden. Onder de spreu-
 ken van den heiligen wijzen koning is de beschamen-
 der vraag merkwaardig spreuk. 20: 9; Wie kan
 zeggen, ik heb mijn hart gezuiverd ik ben rein
 van mijn zonde? Niet minder die, welke als
 een antwoord op deze vraag is. Pred. 9: 20.
 Voorwaar! daar is geen mensch rechtvaardig,
 op aarde, die goed doet en niet zondig. Pau-
 lus aan de Efezische Gemeente schrijvende, tee-
 kent de leden dier Gemeente, welke te voren
 den wahren godsdiensst gemist hadden, of als
 doode zijnde geweest door de misdaden en zon-
 den, in welke zij eertijds gewandelt hadden.
 hoofst. 2: 5, 2; Doch hij doet, in eenen adem
 bij vs. 3. dat ook hij, zo wel als alle zijne volk-
 en geloofsgenooten eertijds even bedorven wa-
 ren, doende den wil des vleeschos ender gedach-
 ten, jadat zij van nature, dat is van wegens
 kunnen aangeboren aart, en om dit hun eigen-
 aartig beoef. Kinderen des toorns dat is der
 godlyke straffen waardig waren, gelijk ook de
 anderen, die van den wahren godsdiensst verreeamd
 waren. Eene diergelijke vernederende belijde-
 nis legt hij van zich, ten zijne mede spraciken of
 Tit. 3: 3. Want ook wij waren eertijds onwijs, onge-
 hoorzaam, dwalende, menigerlei begeerlykheden
 en wellusten dienende, in boosheid en nijdigheid
 leivende; hatelyk zijnde en malthander hatende.
 En in den brief aan de Romeinen brengt hij op-
 zettelijk zijne volkgenooten onder het oog, dat zij,
 niet minder of ook de rest van het menschoom,
 zondig en verdorven waren hoofst. 3: 9-10. Zoo dat
 men, zondig uit zondering zeggen moest. Zij heb-
 ben allen gezondigd en derien de heerlijkheid
 gods. vs. 23. De dood is tot alle menschen doorge-
 gaan om dat allen gezondigd hebben h. 5: 12.
 God heeft de alle onder de ongehoorzaamheid

Besloten, dat is hy heeft ze alle ongehoorsaam laten worden.

Gelyk mi, uit de aangehaalde plaats en blykt, dat volgens de leer der gewijde schriften, ook zij, die met de godlyke openbaring, tot hunne zedelyke verbetering, begunstigd zijn, inlich zelve even bedorven zijn, als de overigen, zoo leesen ons de gewijde schriften, dat het eveneens gesteld is, met die weinige godvreesenden, die onvoert hunne tydgenoten als voorbeelden van zeldzame deugden uitblinken. Niet alleen beled een David, H. 55: 9. Ziet ik ben in ongerechtigheid geboren, en in zonde heeft mij mijne moeder ontfangen, maar een Jakobus betuigde ook br. H. 3: 2. wij allen stroom kelen in vele, en een Joh. Schreef 3 br. 5: 8. indien wij zeggen dat wij geen zonden hebben, zoo verleiden wij ons zelve en de waarheid is in ons niet.

De gewijde schriften leesen ons hier omtrent nog nader, dat de aanvankelyk verbeterde menschen, wel eenen geest hebben, die het goede denkt, begeert, ^{en} betragt, maar dat ze ook nog, zoo lang ze in dit leven zijn, een vleesch onderigen, een lichaam des zonde en des doods, het welk tegenstand biedt aanden geest, en hen hinnen ondanke, van het goede afrekt, en tot het kuide verioest. Paulus geeft hier omtrent, met aanhaling van zijn eigen voorbeeld een byzonder bewijs Rom. 7: 5-26. waar hy onder anderen schryft vs. 14. ik ben vleeschelyk, met het gebrek belemmert, het welk uit het vleesch ontstaat, zondig en bedorven, ja als een slaaf verkiogt aan en nu staande onder de zonde, H. 55, het gene ik, naar den geest, wil en in den grond begeere en goedkeure, dat doe ik niet, belemmert door het vleesch, maar het ik, hate dit den in den grond afkeure en verfoeye, dat doe ik dikwijls, zondet dat twete, vs. 18. Want ik weet dat in mij, dat is mijn vleesch, in mijne door zondige neigingen bedorven gettel, geen goed woone, en dat ik dus zonder gods geest geen goed doen kan, want het willen is wel by mij, maar het goed deden dat vind ik niet, ik bevind my niet in staat, om het goede zoo bitter werken, als het de wet van my vordert,

en ik het wenschte te doen. W. 22, 23. Want ik heb een vermakten in de wet Gods ik Keur de goed, en vind myn genoegen ik het doen deszelve, naar den inwendigen mensch, voor zo veel de innerlyke begeeste van myn gemoed aangaat, maak ik zie eene andere wet in mijne leden, ik zie dat myn sinlyk bedorven gestel eene andere wet voorschryft. Insgelyks Hoofd. 8: 41. het bedenken des vleeschet is vijandschap tegen God, t gene onsoe sinlyke lusten doen behartigen is geheel en al tegengeliant tegen God en zynen heiligen. wil; want het onderwerpt zich de wet Gods niet, om die te gehoorzamen, want het kan ook niet. Gal. 5: 17. Want het vleesch begeest tegen den Geest, ende Geest tegen het vleesch: ende dese staan tegen malthander, alsoo dat gij niet en doet het gene gij wildet. uit alle dese betuigingen ziet men, hoe de Heilige schryver van het aangeboren bedesf sprekend, het welk zelfs zyn rampzaligen invloed behoud, op den geest der aanwankelyk verbeterde gelovige en in deugd en wysheid uitmuntende menschen.

Eindelyk lees en ons de Heilige schryver, dat elke mensch om zalig te worden, de vergevinge van zonden, ende heiliging van Gods Geest nodig heeft. Om uit vele plaatten slechts een en ander te noemen, de Heilband leest ons Matth. 6: 12. dat alle Gods kinderen nodig hebben te bidden Vergeeft ons onre schulden; en Joh. 3: 5. indien iemand niet geboren wordt uit water en geest, hy kan in het Koninkryk van God niet ingaan.

Doch, al hadden wy niet het onderwys van Gods woord hier omtrent, zo zouden wy geen gunstiger oordeel kunnen vellen oer de zedelyke gesteltheit der menschen, indien wy slechts de geschiedenis van alle tyden nagaan, en raadplegen met ons eigen hert.

Het gene de geschiedenis van alle tyden leest, is zeer treurig en vernederend voor het menschoom. Het volgende kan, als door haar getrach bevestigd, en daarom ook van alle waarheid lieverden zonder tegenspraak, erkend, opmestien. Het menschoom

is, door alle tijden heen, afdwalingen en misdragingen onderhevig geweest. Door alle eeuwen heen is er niemand ondetit, die niet zijne misvattingen en gebreken had, uitgenomen alleen Jesus Christus de rechtvaardige. Tot allerlij dwalingen, tot allerlij zonden, zijn de menschen vervallen, zoo dat er niets zoo dwaas is het gene niet geloofd is door menschen, die zich boven anderen wijs waanden, niets zoo slecht en ondeugend het gene niet door velen begaan en bepleit is. Dit geldt niet alleen van menschen, by wien zich al voegeen ondeugende aart ondeckte, maar ook veelal by anderen, die allengs tot dwalingen en zonden verleidt wierden. Zelfs zij, die beter onderrigt zijn die goede voornemens hebben, die met de deugd zijn ingenomen, en zich op de beoeffening van hunne plichten met ernst toeleggen, komen dagelijks in vele oplichten te kort, en bereiken niet met eenen haat van onzondigheid, naar welken zij onophoudelyk wenschen. Het menschoom, maakt van tijd tot tijd gewenschte vorderingen in vele hande konsten en wetenschappen; ook de verlichting in het stuk van godsdienst vindt hier en daar meer veld: maar de zedelyke verbetering der menschen gaat met die verlichting, geen eenparigen gang; ende de mensch misbruikt de verkregene kennis, tot nieuwe nog meer schandelyke en gevaarlyke misdrijven. Het kost moeite, en dese moeite is dikwyls geheel vruchteloos, om menschen te bewegen tot eerbied en ontracht voor god, tot geloof aan gods verklaringen, tot gehoorzaamheid aan zijne bevelen. Elk mensch wordt gedreven door een onmatige zelfliefde, waar door hy zich zelve te veel toegeeft, zijn waar geluk verkeert beoordeelt en bespogt, den weg der zaligheid, welken hem de hoogste goedheid aanwyft verlaat, zich tegen god kant, en zich liefdeloos gedraagt jegens zijne mede-

menschen, Lo dra hunne wenschen tegen de zijne
 hunne pogingen tegen de zijne zijn aangekakt.
 Zelft de eerste bedrijven van kinderen, welker
 reden zich ontwikkelt, bewijzen, dat er een
 beginzel van en ganleg tot allerlei gebreken
 in den mensch huisvest. En het is deswege, dat
 ook vele wijsgeeren van den Oudertyd, Zonder
 nadere godlyke openbaring, oes het algemeen
 en diep bederf der menschelyke natuur
 gethaagd hebben.

Doch, wat hebben wij het getuigenis van
 anderen nodig, daar ons eigen gevoel ons, en
 elk mensch, die zijn geweten raadpleegd, ge-
 noegzaam overtuigd. Zoo vertheert toch zijn
 wij, dat we gebreken, welke wij in anderen
 besipen, en welke anderen in ons opmerken,
 dikwyls in ons zelven over het hoofd zien, veront-
 schuldigen of verdedigen, en eerewel een ieders
 geweten, Zoo het slechts toegelaten wordt te spre-
 ken, geeft een beschuldigend getuigenis van
 talloose dwalingen, gebreken en misdaden.
 Zelft zij, die, wegens hunne teine deugd en zuu-
 vere leden, den roem hunner tyd genoten en
 der nationelingchap verworven hebben, zijn
 wel het eerst gered, om het ledelyk bederf,
 dat by hun huisvest, schaamrood te erkennen.
 Vrouwen, hoe naauwkeuriger en ernstiger
 zich iemand op de verbetering van zijn verstand
 en hart toelagt, hoermeer hij het diepgaande
 van zijn gebrek en bederf, zijns ondanks ontdekt,
 en te bestrijden heeft.

55. 6.

Uitvoeriger voorstelling.

Het is voor ons van belang, dat wij niet slechts
 berusten in de algemeene erkentenis van het
 ledelyk bederf onzer natuur, 55. 4. opgegeven,
 en 55. 5. bewezen, maar dat wij tevens wat die

Per onderzoek doen, naar deszelfs Waren aart,
en naar den oorsprong en voortgang van het Zelf,
in elk mensch.

Van dit onderzoek wordt belem-
mert doormeer dan eene Zwaargheid. Bij
eene zeer grote verscheidenheid van geaarte-
den in onderscheiden menschen, is het moei-
elyk iets naders te bepalen, het welk op
allen gelijkelijk past. Er is nog voor ons
veel duistert in het maakzel van ons lichaam,
in het weder, de hoedanigheden en werkdzaam-
heden onder Ziel, en in de wederkeerige be-
trekking en invloed van Ziel en lichaam, waar
door wij verhindert worden in de nasporing van
het verderf, waar mede Ziel en lichaam beide of
een van beiden, behebt zijn. Het is zoo wij heb-
ben de inlichtingen der Godlyke openbaring in
dit duistert stuk: doch deselve bepalen zich
voor al by de aanwijzing van den eersten oor-
sprong der menschelike verdorvenheid in onze
voorouderen, en by de voorstelling van hare
rampzalige gevolgen, en by de ontdekking van
het gezegend middel onder verlossing van dit
bederf, daar en tegen leert ons de Godlyke open-
baring, aangaande den eigentlijken hart onder
zedelyke verdorvenheid, niets meer, dan wij,
door eigen opmerking en ervaring weten
kunnen.

Van hoe moeielyk dit dieper onderzoek
ook zijn moge, zoo veel is althant, voor ieder
opmerkzame blykbaar, dat ons verstand niet
meer zoo vrij van misvatting en dwaling, zoo
vrij van den invloed der zinlyke lusten en
harttochten is, en dat onze wil niet meer zoo
vrij is van zondige geneigheden en van den
invloed der verstands dwalingen, als dit by
eenen zedelyk welgestelden mensch plaats
moet hebben, en ook dadelijk by de eerste

menschē plaats heeft gehad; maar dat er in tegendeel, by ons eene overhellende neiging, van jongaf, plaats heeft, tot dwaling en zonde, eene neiging, welke by ons, aan onszelven overgelaten, hoe langer zoo sterker wordt, en niet, dan door een middel, verre boven het bereik van menschelyke krachten, kan overwonnen worden.

En wat de oorsprong van deze rampzalige neiging by elk mensch betreft, het schijnt wel, dat men dezelve daar in te zoeken hebbe, dat de zinnlykheid van der jeugd af aan, en een overheerschen en invloed krijgt op de zeden, zo dat de mensch, in zijn oot. deel vellen, en in het bepalen van zynen wil, meer de inspraak van zyne zinnlyke lust, dan de stem der rede gehoor geeft.

Dit gevoelen althans laat zich het best vereenigen, deels met het onderwijs der Heilige schrift, deels ook met onze eigen ervaring.

wij vinden dan in de eerste plaats, met de genoemde onderstelling zeer overeenkom. stlg de leer der H. S. Zoo aangaande 's menschen verdorvenheid als aangaande andere eigen. dommelyke Leerstukken des Bybels.

Aangaande 's menschen verdorvenheid leest de H. S. dat het vleesch tegen den geest strijdt, en dat uit oeren strijdt de neiging tot zonde ook by goetvruchtigen voortvloeit. Dat het bedenken des vleesches vijandschap is tegen god; en dat de zonden, welke ons buiten het koninkryk der hemelen sluiten, werken des vleesches zyn: volg. de plaatsen uit Rom. 9:8. en Gal. 5:19. en vervolgens aangehaald. Waar by nog gevoegd kan worden het gene de

Zaligmaker Matth. 26: 43. aan Zyne flaperige
 Jongeren zegt: De Geest is wel gewillig, maar
het vleesch is zwak, met welk zeggen de tē-
 land, buiten twijfel, op het oog had de wakheid,
 niet van hunne zondige geneigtheid, maar van
 hun lichaam, hun dierlyk gestel, het welk door
 droefheid en slapeloosheid afgemat, zooveel in-
 vloed had op hunnen geest, dat zij, hoe gewillig
 ook anders, aan het gebod van Chr. om wakende
 en biddende te blijven, niet in staat waren te
 gehoorzamen. Uit zulke gelegden, schijnt
 men dus te mogen opmaken, dat de Zaligmaker
 en Zyne Apostelen de voornaamste oorzaak van
 het heerschend bederf der menschen in het
 lichaam, en in het dierlyk gestel, hebben gelogt.
 Dit wordt nog duidelyker, als wij in aarmer
 King nemen, het gene Paulus schryft Rom. 7:
 23, 24. ik zie een andere wet, in myne leden,
ik zie dat mijn zinlyk bedorven gestel eene
andere wet voorschryft, welke strydt tegen
de wet mijns gemoeds, (Want mijn gemoed wil
 het goede, mijn dierlyk gestel het kwade;) en
mij gevangen neemt onder de wet der
zonde die in myne leden is, zo dat ik tegen
 wil en dank aan de zonde als een overwonnen
 slaaf onderworpen wordt, die in mijn dierlyk
 gestel het bewind voert.

Wie elendig mensch! wie zal mij verlossen
uit het lichaam deses doods? wie zal mij
bervrijden van het zondig dierlyk gestel, het
welk mij in desen doodelyken staat brengt?
 Hier uit toch ziet men dat Paulus de oorzaak
 van de nog by hem overblyvende zondige geneigth.
 acht gelegen te zijn in zyn lichaam, en deszelfs
leden, welke naar andere grondbeginzelen

hem Doen handelen; dan hy handelen
Zoude, indien hy de Wet, de inspraak
van Zyn gemoed, geheligd door den God-
liken Geest altijd volgde.

Ook andere eigendommelyke leer-
stukken des bybels schynen ons tot dit
gevoelen te leiden! Het gene voor eerst
aangaande de voortplanting van het
bederf van de Dieren op de landou-
ens zal voorkomen, schynt veel gemak-
kelijker te kunnen worden verklaart,
in dien men de boornamen oorzaak
der zonde zoekt, in iets dat van het
lichaam afhangt, by voorbeeld in
lichaams-zwaakheid en ongesteldheid,
in onregelmatige en ontydige werkin-
gen der zinnelykheid op de reder en
oiergelyke. Insgelyks laet zich met
dit gevoelen geneder ooreen brengen
het gene ons de heilige schrift
leert, aangaande een nieuw en beten-
tichaam; het welk de gelukzaki-
gen in het volgend onzondig leven
verkriggen zullen! Voor al wanneer

wy in aanmerking neemen, het gene
 Paulus leert 1 Cor. 15: 44-49, aangaan-
 de een geestlijk lichaam het welk zy
 in plaats van een natuurlijk lichaam
 ontvangen zullen. Het slynt dus,
 dat de groote verandering, welke
 de Godvruchtigen ondergaan zullen
 by hunnen overgang uit een zondig
 in een onzondig leven, ook wel vooral
 zal worden bevordert door de aflegging
 van het lichaam der zinde in des doods,
 en door het ontvangen van een lichaam
 minder belemmerende in het goed
 doen, en meer geschikt tot beworde-
 ning der werkzaamheden van den
 verbeterden Geest. Eindeelyk kunnen
 we ook, dit gevoelen om hetzende,
 beter reden geven, waarom het lig-
 chaam van onzen gezegenden Verlat-
 ser, door eene wonderdadige werking
 heeft moeten worden toebereid, bin-
 ten den gewonen weg der voortplan-

ting van het menschelyk geslacht: na-
 melyk, op dat zyne Ziel wy zoude
 zyn van den schadeliken invloed
 eener ongeregelde werking van de
 zwakke en ongestelde lichaam.

Toch het gevoelen, het welk, by ge-
 volgtrekking, uit de Heilige schrift
 waarschynlyk wordt, komt, daarenbo-
 ven zo zeer overeen, met onze eigen
 ervaring, dat wy aan het zelve te ver-
 lyk onze toestemming kunnen weig-
 ren. Immers alles, wat wy, door
 onze eigen breinige ervaring weten
 uangaande den oorsprong van alle
 onze zondige neigingen & bedriven
 laat zich gevoeglyk afleiden, uit
 dit eens beginnel, dat onze zynlyk
 heid die hare zitplaats in ons lig-
 chaam heeft, dat ons dierlyk lig-
 chaam gestel, van den beginne af
 aan aen te queten, en ongeregel-
 den invloed oeffent, op onsen redely-
 ken geest, en dien invloed, ook zelfs
 na onze bekering, onzes ondanks

op ons behoud. Wy beuinden toch dat
 onze aandacht en opmerkzaamheid
 meest al wordt afgebraken, door, en
 bepaald by de zinnlyke dingen, die zich
 aan ons oog, oor, en gevoel voordoen
 en dat die zelfde aandacht en opmerk-
 zaamheid van onzen rebelyken geest,
 juist daar door wordt afgetrokken
 van de onzenlyke dingen. Hier door
 word veroorzaakt, dat wy meer aan
 menschen dan aan God denken, meer
 aan de aarde dan aan den hemel,
 meer aan het tydelijke, dan aan het
 eeuwige: dat wy dus de aardische
 dingen bedenken, aan de aarde
 ons hechten, en ons van God verwen-
 den. Hier komt by, dat het logge-
 lichaam, door eegen Zwaarte, Lie-
 kelykheid, ongeregete werking en
 beweging, pynderwetkes, de aon-
 doeningen, vermaenissen en
 dergelyke, eenen onberekenbaar
 hadeligen invloed heeft op de wer-

Ringen van den Geest, die selve belemmeren,
 de, aftrekkende, vertragenende, en allelei
 ongereetheid in deselve verwekkende.
 Wy bevinden al verder, dat, uit deselve
 oorzaak, vele verkeerde en dwaze lusen,
ten en begeerlykheden ontstaan, na-
 maal de dingen die op onze dingen wer-
 ken en tegenwoordig zyn, zech aanlok-
 kelyk aan ons voorduen, ons oog beto-
 ren, ons gehoor lieflyk aandoen, en on-
 zen smaakt steelen, ons gevoel kittelen,
 waarvoor we aangelokt en gepitsteld
 worden om dat gene te verkruygen
 te behouden en te genieten, wat
 Dien Zinnelyken wellust genoeg-
 geven kan, zonder maanmerking
 te nemen, dat dit aangename en
 bekoorlyke voor de Zinnen ons door
 de Godlyke wet te genieten verbod-
 den is. Van hier de Zonde van over-
 duad, weelde en wellust, of gelyk-
 het de Apostel noemt, de begerlyk-
 heid der oogten, en de begerlykheid

des Vleesches, met allen derzelver gevoel-
 gen, als gierigheid, hebzucht, onrechtvaer-
 digheid, bedriegery, geweldenaar, als
 mede hoerery, echtbreuk, zelfbeslekking
 bloedschande en onnetuurlyke Zonden.
 Wat meer is uit diezelfde bron ontspringt
 zelfs meniglei Dwaling en misvatting
 in ons oordeel over het gene goed en
 kwaad, nuttig en schadelijk is, als me-
 de velerlei twyfeling en bedenking
 tegen de waarheid van het gene met
 onze dwane begeerten niet over een
 komt, en een onbedachtzaam gelo-
 ven het gene wy wenschen waar te
 zyn. Zoo dat, daar onze wil anders
 het verstand beoordeelt te volgen,
 ind in tegendeel ons verstand zelf
 zich laat leiden door onze Zinlyke lus-
 ten en begeerten. Van hier van ook
 de ongeruyfste gevoelens aangaande
 God en Godsdienst, voordienigheid

denkd en andeugd, loon en straf in dit
en het volgend leven: van huer ongelof
en bygelof, God verraking en Afgoden
dienst.

Als wy dus onze eigen en anderer
enwaring raadplegen, zo bevinden wy, dat
het getuigenis, het welk de heilige
fchrijvers van des menschen verdorven
aart geven, geen zints overdreven is,
dus leeren wy verstaan, het gene Pau
lus 1 Cor. 2: 14. Zegt van den natuur
lyken mensch dat is van den mensch
zo als hy buiten de hervormende be
werking van den Godlyken Geest ge
steld is; dat is ~~is~~ namelyk, de dingen
die des Geestes Gods zyn, dat is die
Gods geest leert volgens vs 13. door
hem niet begrepen worden, dat ze
hem dwaasheid schynen te zyn, dat
hy ze niet kan verstaan. Zoo kunnen
we dan buiten bedenking, ook van
elk mensch zeggen, het gene de

Apostel Ef 4: 18. 19. van' oorspronkelij-
 ke Heidenen zegt, hen beschryvendes
 als verduistert in verstand, vervreemd
 zynde van het leven Gods, door de on-
 wetenheid die in haar is, door de ver-
 harding hares harten, welke ongevoel-
 ling geworden zynde, hebben haar
 zelve overgegeven tot ontuchtigheid, om
 alle onreunghed gretiglyk te bedryven.
 Zo zullen we dan ook instemmen met
 dien zelfden Apostel, wanneer hy zich
 mede telt onder die genen, welke met
 Heidensche ondeugden bezeteld
 waren voor hunne bekeering Tit. 3:
 3. Want ook wij waren eertijds onwys
ongehoorzaam, dwalende meniger-
lei begeerlykeden & wellusten die-
nende, in boosheid en nydigheid be-
rende, hatelyk zijnde en malke-
haten be.

Daer er nu by ons menschen zult een
 overwicht der zynlykheid looren de rede is,
 het welk van tyd tot tyd, zonder tusschen
 komst eener godlyke hulp al meerder
 en meerder wordt; zoo volgt daar uit
 van zelf dat er by ons geen heerschend
 beginsel kan plaats hebben, of van lief-
 de tot god, of van gehoorzaamheid aan
 god, of van vertrouwen op god: immers
 het gene onze zynlykheid bekoort vin-
 den wy, niet in god, maar in de zynly-
 ke dingen; het gene ons het aangenaam-
 ste is, onthoud ons god dikwijls, en
 verbeedt ons deszelfs genot, en op het
 volgen van onzen lust, en het niet ge-
 looven van gods verklaring bedreigt
 hy ons met den dood, er kan dus geen
 heerschend beginsel van godvrucht
 en beugd by den zynlyken mensch
 zyn; zo lang hy niet door gods geest
 vernieuwt wordt, integendeel voor
 den dus zondigen mensch word de ge-
 dachte van god lastigen onaangenaam

dewyl hy in God ziet eenen tuislygen &
 rechtvaardigen wetgever en richter
 tegens wiens verordeningen zyn lust
 is aangekant, wiens straffen hy te
 vuchten heeft. En dus leren wy we-
 derom verstaan, het gene Paulus
 Rom. 8: 9 schryft: het bedenken des
vleesches de vyandichap tegen God
 het gene ons de zinlyke lusten
 over behartigien is geheel en al te-
 gen gekant tegen God en zynen
 heiligen wil. want het onderwerpt
zich de wet God niet om die te ghevo-
lumen, want het kan ook niet.

Het tot dus ver gezegde laat zich
 in het algemeen op alle menschen
 toepassen, met dat al is een verbasend
 groot onderscheid, tuschen verschil-
 lende menschen, in de mate en
 soort van zedelyke verkeerdheid:
 iets het welk de onderwinding ons
 ten duidelyksten leert, de oorzaken

van dit verschil leggen in vele en ver-
 scheidene oorzaken, Eene aller eerste oor-
 zaak mag men vrijelyk zoeken in de
 Verschillende gesteldheid der lichamen,
 der Zenuwen, des bloeds en der vogten
 enzovoorts, met welke wy reeds ter wereld
 komen, en welke door onderscheide toe-
 vallen en ziekten verandering ondergaan
 iets waan uit het verschil van Tempera-
 menten en humeuren ontstaat, welke
 tot deze of die Zonden, tot meer of min-
 der kwaad aanleiding geven. Een twee-
 de oorzaak moet men zoeken, in de zeer
 Verschillende levenswyze, opvoeding
 onderwys, voorbeelden welke den
 mensch of ten goede of ten kwaad lei-
 gen & besturen. Eindelijk hangt hier
 alles af van de eegen werkzaamheid
 oeffening, en inspanning des men-
 schen, om of het natuurlijk keverf
 dese en die richting te doen nemen,
 En het meer of minder toet geven

en in te welligen

99. 77

Voorplanting van het aangeboren be-
derf. van Adams af.

Met de dellyk bederf het well: wy tot nu toe overwogen hebben, nuessen wy een aangeboren bederf, om dat het ons van on-
ze geboorte, ja zelfs van ons eerste levensbe-
ginsel af aan, eigen is, zo dat de gesteldheid en onderlinge vereeniging van ons lichaam en van onzen geest, van den beginne af aan zodanig zyn, dat wy tot zondige heugingen en daeden vervallen, zo dia wy het goede van het kwade onderschei-
den kunnen, en dus met kennis en be-
wustheid kunnen zondigen.

Dat het zedelyk bederf, in dees: zin, aangeboren zy, leert ons de onderwin-
ding zo wel als de Heilige Schrift. In-
nuess Ies: wy gelyk by 5. 8 beweeren is dat by de eerste ontwik. heling der redely-
ke vermogens, reeds dit bederf zyne wer-
king uitbeffere, by alle Adams kinde-
ren, Zonder eenig uitsondering. En

kunnen wy daar van gene andere reden vinden, dan eenigsteldheid van lichaem en juist die reeds by de geboorte en het eerste levensbeginzel aanwezig is, zoo leidt ons dit van zelf tot het denkbeeld einer aangeborene verdorvenheid. Vrouwen zeggen wy van den mensch, dat het hem aangeboren is, zich zelve te beinnen, om dat wy daar van de blyken zien, in de eerste zedelyke handelingen van alle Adamskinderen waarom zonden we den ook niet, in dien zelden zin, de onmatigen eigen liefde aangeboren noemen mogen. De Heilige schrift gaat ons ^{ook} hier in voor. Zo zegt David Ps. 51. Ik ben in ongerechtigheid geboren, en in zonde heeft my myne moeder ontfangen. En onre Zaligmaker leerde aan N. Rodernus Joh. 3: 5. 6. dat men weder geboren moest worden, om dat 4 gene uit vleesch geboren is, vleesch is.

Het kan dan ook niemand vreemd dinken, dat wy van eene voortplanting van het menschlyk lidwyl, van de ouders op de kinderen spreken: Zo dat

althans de gesteldheid van ons lichaam en
 de betrekking en invloed op onze Ziel, welke
 59. l. beschreven is, door middel der natuur-
 lyke voortplanting van ons geslacht overgoot
 van de ouders op de kinderen. Tusschen
 het is een algemeene natuurwet, dat gelyk
 Zyns gelyk voortbrengt. Zoo is het in het
 plantenryk: elke plant, elks Zaad brengt
 Zyns gelyk voort, zoo dat men gene Druif,
 ven van Doornen, gene Vygen van Distel-
 len plukken kan. Zoo is het, in het dieren-
 ryk: zoo dat elks geslacht niet alleen
 Zyns gelyk Das voort. omen, maar ook
 de byzondere geaartheid van byzonder
 dieren op dezelve jongen overgaan. Het
 Zelfde zien wy by den Mensch gebeurten,
 wy merken niet alleen, gelykheid in lig-
 chameelyke gesteldheid, lichameelyke mis-
 vormingen & gebreken, gelaats trekken
 houdingen en bewegingen, tuschen ouders
 en kinderen maar ook eene overken bare
 overeenkomst, tuschen dezelve manier
 van denken & gevoelen, tuschen dezelve

harts trechten en dichten, tuschen en dor,
 Zelfer gezindheden & heblykheden, en
 van hier ook dikwyls tuschen dazelve
 verduyden & ondeuyden. Eene over-
 eenkomst, die wel door onderwijs en
 opvoeding zeer bevordert wordt, maar van
 welke de grondbeginselen reeds in het
 maaksel des lichaams en deszelfs verbis-
 tenis met de Ziel gelagen is, welke zich
 reeds doet zien, eer onderwijs en voorbeeld
 kunnen invloed doen werken! ja welke ook
 by de kinderen zichtbaar is, die het onder-
 wys en de opvoeding van eigen ouders
 niet ontvangen hebben! Zoo ontdekt men
 by voorbeeld de waertheid en wildheid
 van aert, by den Zoon van eenen wilden
 Schoon by van zyne vroegste jeugd af aan,
 eene bespaaft opvoeding in een ander
 waereld deel genoten heeft, Zoo heeft men
 zelfs de voorbeelden van eene dappering
 wortelde aflowerigheid van het Christendom
 by een Joden kind, het welk eene Christelyke
 opvoeding van jong op genoten had. Het
 is den overeenkomstig dese ewaring

Dat wy aan een voortplanting van het Le-
 delijk bederf gelooven, het welk een onvermij-
 delijk gevolg is van de natuurlijke voort-
 planting des menschdoms, overeenkomstig
 de bestendige natuurwet, volgens welke,
 gelyk, Zyns gelyk voortbeengt. En dit geve-
 len wordt ook begunstigd door het onderwijs
 der Heilige Schrift. Wy lezen Gen. 5: 3. dat
 Adam, na Zynen val eenen Zoon gebar-
 na Zyne gelykenisse. De Heiland verstaant
 ons Joh. 3: 6. dat het geene uit vleesch ge-
 boren is vleesch is. Hier voegt het ons hier
 by te berusten, en ons te onthouden van
 verdere onderzoekingen omtrent de wey-
 ze Deren voortplanting: althans zo lang
 wy, door voortzetting van natuurkunde,
 of onderzoekingen, geen meerder licht
 hebben, in den aent der natuurlijke voort-
 planting van ons geslacht.

Die voortplanting nu, van het
 Leedelyk bederf, zeggen wy dat plaats
 gehad heeft van Adam den eersten menschen
 af aan, en voortgegaan is, van geslacht

tot geslacht, op ons en alle zyne na-
 komelingen. Dit zeggen wy op het ge-
 zeg des Apostels Rom. 5: 12. 19. daer
 toek lewt Hy: Door eenen menschen Adam
den eersten Zondaar, is de Zonde in de
wereld gekomen, en door de Zonde de
dood, welke God op de Zonde gedreigd had
en de dood tot alle menschen voorgegaan
is zoo dat alle menschen sterven moeten
in welken (huur nademaal) alle gezondigt
hebben, insgelijks: door de ongehoorsaam-
heid van dien eenen menschen, zyn vele tot Zon-
daars gesteld geworden. Wy noemen hier by
 Zonden Adam, en niet Heva, om dat vol-
 gens den styl der Heilige Schrift, de voort-
 planting van ons geslacht aan den Vader
 wordt toege schreven, Zonder melding van
 den Moeder te maken. berg. Gen. 5: 3.
 Die manier volgt daarom ook Paulus
 Rom. 5: en dat niet te meer, om dat
 Hy tegen dien eenen menschen Adam, den
 verderver van ons geslacht, den anderen

mensch Jesus, den behouder des menschen-
 Doms, wilde voorstellen). Anders erkennen
 wy niet den Catechismus vs. 7. Dat de verdoer-
 ven aart des Menschen komt, uit den val
 en onghoorzaamheid onzer eerste Vooroude-
 ren Adam en Heva in het Paradyt, daar
 onse Natuure zoo is verdooven geworden, dat
 wy alle in Zonden' ontfangen' & geboren wer-
 den.

49. 8.

Onverbeterlykheid deszelven
Zonder byzonere Goddelyke
hulp.

Zoo groot is het Ledelyk bederf by elke
 Mensch, dat het Zelve niet kan overwonnen
 worden, en hy dus niet tot eene ware Ledely-
 ke verbetering komen kan, dan door eene
 byzonere Goddelyke hulp: eene hulpe
 in aart, en in uitwerking, onderscheiden
 van dien inslaed, welke wy erkennen in
 de onderhouding en bestiering van ons
 lichaam en Geest.

Dat de Mensch in de daad zo diep bedor-

Ven is, blykt ons reeds uit het geene wo-
 heen is aangemerkt. Immers dat er eene
 byzondere Goddelijke hulp ter Zedelyke ver-
 betering nodig is, blykt reeds daar uit, dat
 wy, zonder eene naeyere Goddelijke open-
 baring, en alleen door het reden licht bestiert, met
 geene genuegname Zekerheid zonden kun-
 nen weten, of er voor ons schuldige, bedor-
 vene, en ter dood verwerene Menschen,
 vergeving van Zonden, verbetering en Zalig-
 heid te hope zy. En daar de verkertheid van
 ons verstand en hart zoo groot is, 1°. 3. 6.
 is aangewezen, laat het zig daarin it ligt
 befluiten dat wy eene oneydere Godde-
 lyke hulp, ter onze ware verbetering be-
 hooven dan de weldeed der algemeene
 onderhoeding en regeering van God ons
 kan aanbrenge.

Doch bovendien worden wy ook, van ^{deze} ~~deze~~
 onze onverbeterlykheid, ^{overstreept, door de h. S.} diels door zig de
 Godlyke onontbeerlyke hulp aanpuyft.
 Wat het eerste soort van getuigenissen

betreft, Zy getuigt ons het volgende. I
 Cor. 2: 14 De natuurlyke mensch begrypt
niet de dingen die des Geestes Gods zyn,
want zyre zyn Hem dwaasheid, hy kan ze
niet verstaan. Rom. 8: 9. het bedenken
des Vlesch is byandschap tegen God, want
het onderwerpt zich de het Gods niet,
want het kan ook niet. Ja zy zelfs die
overtuigingen en neigingen gekregen
hebben, worden door het nog by blyvend
bederf, dekwyls zoo vernieustend, dat zy
als verkogt onder de Zonde in de Heili-
ge Schrift voorkomen, en als gevangenen
onder de wet der Zonde die deswege
dekwyls doen, het gene zy haten, en
niet doen het gene zy willen. Rom 7: 14
 — 23. en wate het andere voort van getui-
 genissen aan gaat, dezelve Heilige
 Schriften getuigen ons, dat al het goede
 het welk er, in de nieuwde en verbete
 de menschen ten aanzien van verstand

of hart, plaats heeft, een byzonder geschenk
 is, van God den Vader en van onzen Heer
 Jesus Christus door den Heiligen Geest, endat
 de mensch zonder de hulp niets goeds doen
 kan! Zoo tolt getuigt de Zaligmaker Joh.
 6: 44. 45. Niemand kan tot my komen, ten
zij dat de Vader die my gezonden heeft, hem
trekke. En egelyk dan die het van den Vader
 gehoord & geleerd heeft die komt tot my
 gelyk vs 65. Insgel. Hoofdst. 15: 5. Ik ben de
wynstok en gy de ranken: die in my blyft
en ik in hem, die draagt veel vrucht.
Want zonder my kondt gy niets doen! en
 Paulus verklaart 1 Cor. 12: 3. niemand
kan zeggen Jesus den Heer te Zyn, dan
den Heiligen Geest. insgelyk filip. 2: 13.
Het is God die in ons werkt beide het wil
ken en het werken na Zyn welbehagen

Onze eigen ondervinding stemt vol
 kommen met dese getuigenissen der Hei-
 lige schrift overeen! Het is zoo wy Zyn
 byzonderke wezens, geschikt om te lie-
 den het gene ons goed dunkt, en te ver-

verwerpen het gene ons kwaad voor komt,
 wy zondigen dus vrijwillig. Het is zoo, daar
 is in ons gemaeld een overtuiging in oepunt
 aan gaande recht en plicht, deugd en
 ondeugd. Doch het is niet minder waar
 blykens de ondervinding, dat onze oor-
 deels - kraagt, en ons vermoegen om te keu-
 zen en te verwerpen, alle zint belemmerin-
 gen ontmoet, dat wy onzes ondank, die
 wyls tot de zonde verlaten worden; dat de
 beste menschen kunne verkeerde neigin-
 gen & driften hebben, voor welke ze zich
 niet altijd hoeden kunnen; en dat zelfs
 zy, die aan van kelyk door den Heiligen
 geest vernieuwd, en verbeterd zyn, tot de
 volmaaktheid het niet brengen kunnen
 in dit leuen; Deze ondervinding van al-
 len, welke immer met ernst kunne ver-
 betering beprueft hebben, moet ons over-
 tuigen der vermetelheid en ydelin roem
 der genen, die het gaele, het welk zy
 in zich zelf ontwaren, aan kunne he-
 tuur - krachten en aangeboren ge-
 de bezwelen tuetschryven & terwyf

ze vergeten hoe God hiin, reeds van hunne
 jeugd af aan, door bijzondere hulpmiddel-
 en, op vederley wyzen, en wel bijzonder door
 het onderwijs des Evangelies, zyne blygt,
 dadrige hulpe toe hunne verlichting en
 verbetering, geschonken heeft. zy zonden
 gewis deze Zegeningen, met meer ootmoed
 en dankbaarheid erkennen, indien zy
 zich meer vergeleken, met die Duizen-
 den van hunne medemenschen, welke
 overal op de aarde verspreid, leven
 buiten het genot deser voorrechten
 vooral buiten de bewerking van het
 Dierbaar Evangelie

Het is dese onverbeterykheid des
 menschen zonder bijzondere Godlyke
 hulpe, welke in de formulieren des
 Nederlandsche Hervormde Kerk, op
 meer dan eens wyze krachtig wordt
 uitgedrukt in den Heidelb. Catech. vr 8.
wordt gezegd: wy zyn alsoo verdorven ge-
worden, dat wy gantschelyk onbeswaam
zyn tot eenig goed, en geneigd tot alle kwaad
ten zy wy door den Geest Gods wedergeborn

worden. En in de geloofsbelydenisse Art. 8
 14. wy verwerpen aldat men hier tegen dat
is tegen de leer van v menfchen verderf is
te voor gefeld) leert, van den vyen wil des
menfchen, aangezien, is menfch niet dan
een slaaf der Zonde is, en niet hebben kon,
ten zy het hem gegeven zy uit den Hemel.
 En zo wordt er evngelyks gelerd in de Doct.
 richbre leeregels Hoofdst: 3. 6. Art. 3. 6. 5.
 6. tot verftand nu van het een en ander
 is het nodig het volgende optemerken
 Vooreerst als wy zeggen enkelemaal te Zyn
tot enig goed, dan verftaan we Zodanig
 goed werk het welk in allen opzichten goed
 is, waer aan niets ontbreekt, het welk
 uit het zuiverst beginfel voortvloeit, het
 welk in alle deden naar Gods wet gerichte
 is, en in het welk Gods een loven alles bedekt
 is. vergl. lath. v. 9. 1. Ten tweeden Wanneer
 wy zeggen geneigd te Zyn tot alle kwaad
 dan geven we daar niet mere te kennen
 dat wy werkelijk tot alle Zonden verval

707
len, maar dat wy uit hoofde van onze Le-
delijk bedoven gesteldheid, ligtelyk tot alle
kwaad vervallen, zodra het bedryf daar van
onze zynlyke lusten streekt, en onze vleesch-
lyke begytenlykeden' volduening geeft.
By liere die stukken moet ook wel onder
het oog gehouden worden, dat wy dit zeg-
gen, van den mensch, zoo als hy geheel
aan zich zelven overgelaten, leeft buiten
de leuzering van het Evangelie en van
den Heiligen Geest. Ten Derden, wanneer
wy belijden Slaven der Zonde te zyn in
navolging van onzen Heiland, de (Joh.
8:34) Zende: een zegelyk die de Zonde
daect is een dienstknecht der Zonde, dan
geven wy daar mede te kennen, dat
het aangeboren bedryf zoo veel invloed
heeft op onze geneegen heelen, dat wy
tegen beter weten, aan de Zonde bedry-
ven, en menigmalen onze eigen ge-
de voornemens en overtuiging versaken
en dus onzen wil buigen onder de
heerschappy der Zonden. Endelyk
Ten Vierden wanneer wy ontkennen

het gene hier mede strydig van den vryen
 wil geleert wordt {door de navolgers van
 Plagius & Socinus} Zo willen we daar me-
 de eensints lofkenen, dat de mensche vry
 handele, sonder dwang, en niet reden, maar
 wy willen er alleen dit mede zeggen, dat
 I menschen wil niet een onbelimonert
 surmogen hebben, om het goede recht te
 kennen te behartigen en te beoeffenen
 Zoo als hy doet, om gelukkig te zyn, te
 hoorden te doen!

Dit alles wordt in de gewone leer-
 boeken bestempelt, met den naem van
onmacht of onvermogen des menschen

53. 9
Vorzaak des Doods

Het is dit algemeen bederf het welk alle
 menschen, zodra ze tot het gebruik van
 reden & gemeten komen, tot zondeers
 maakt, en uit dien hoofde ook de vorzaak
 is van den doot, aan welken alle onder-
 werpen zyn, zelfs de kinderen niet uitge-
 zondert, die over zelve gene zonde geuen
 hebben. Dit leert ons Paulus op twee ge-
 2

wichtige plaatsen! De eerste is Rom. 5: 12
 Voor eenen menschen is de zonde in de wereld
 gekomen, en door de zonde de dood, en
 also is het dood tot alle menschen doorga-
 gaan; nademaal alle gezondigd hebben
 vergel. met vs 18. Voor de misd daad van eenen,
Zijn velen gestorven. De andere is 1 Cor
 15: 22. Waer De Apostel van allen die
 in dat is, door Christus levendig gemaekt
 worden, zegt dat ze allen in, dat is
 door Aaam sterven. De Algemeene zond-
 digheid dus, welke by allen die zondigen
 kunnen, in dadelijk zonden bedryf uit bakte
 en welker eerste oorsprong van Adam
 den Stamvader des menschedoms herkom-
 stig is, is de oorzak. dat de menschen,
 aangemerkt buiten de bereiking der
 genade sterien, dat is dit leven verlueren
 Zonder de hope op een ander en beter
 leven hier namaals, dit den beeld toek
 van den dood, als straf der zonde, is
 in het vorig hoofdst. genveezamen voo-
 stelt.

Billyk wook dese Godlyke verorde

ning. Volgens dezelve verliezen alle het be-
ven, die of dadedlyk gezondigd hebben, of
althans, van hunne geboorte af, zodanig
besmet zyn, dat zy tot zyver jaren ^{gehooren},
Dyngewisselyk zondigen zullen. Dit be-
ven wordt dus ontnomen aan allen, die
het zelve niet overeenkomstig hunne
lustemming, tot eer van hunnen schep-
per gebruiken; en hun is geene hoop
gelaten op een beter leeven. Daaren be-
ven is de Dood een natuurlijk gevolg
van dat verderf, het welk het gantsche
menschdom aangesteken heeft, waardoor
onze lichamen zelve neigen tot den
dood, en waar door tevens zo vele onduy-
den en tenuitensporigheden worden ver-
oorzaakt, welke ons leeven, niet slechts
verbitteren, maar ook verkorten. Men
moet dus den Dood beschouwen, als eene
algemeene ellende, het gehele mensdom
overkomende, als een gevolg van het al-
gemeen Zondenkwad. Trouwens indien
God het bonnis: ten dage als gy daarvan
eet zult gy den dood sterven! letterlyk

aan Adam uitgevoerd had, zo zoude in dien
eerste mensche, het gehele menschen geslacht
uitgerweid zyn geweest.

Maar deze leiding van gedachten, kan men
erkennen met de Nederlandfche geloofsbe-
lydenis Art 16 dat door de ongehoorzaam-
heid Adams, de erfzonden uitgebreid is ge-
worden; over het gantsche menschlyk geslacht
welke is een verdorvenheid der gehele natuur
en een erflyk gebrek, waarmede de kleine
Kindren zelfs besmet zyn; en hiem 's
Moeders lichaam, en die in den mensch
allelei Zonden voortbrengt, zyn de in huy
als een wortel derzelve; is daarom zo lelyk
en gronwelyk voor God, dat ze geen verzaam-
en om t' menschlyk geslacht te verdoemen
Vergelyk Art: 16 en Heidelb: catech. v. 10
Wil men dit overmen en gerekent worden
in Adam, en de dood aanmerken als ons
toegerekent, wy hebben geen reden om dit
te betwisten; maar zien voor ons ook geen
noodzaak, tot het gebruik deser uitdruk-
king veel minder kunnen wy ons later
opdringen het ongerijmde gevoelen, dat

Adams eerste Zonden, ons worde toegere-
kent als eenen voor ons zelve begaane mis-
daad, zo dat alle Adams kinderen, ook die
geene, die zelve geene misdryf begaen
hebben, om die eene misdaad, met den
Dood, ja onet den eeuwige duerenlyden, zün-
den gestraft worden: het zy dan dat men
Zulke eene toerekening middelyk neme
door tuschenkomst der natuurlyke ver-
bondenheid, & zy onmiddelyk, door een
lyk Vonnis over Adam als vertegenwer-
tiger van 't gantfche menschen geslacht
en niet, gelyk welien willen, uitkragt
eener vrye toestemming van Adam
die, in het zegenende verbond der
werken, zich tot het onderhouden van
Gods niet, ook voor zyn nageslacht ver-
bonden had.

Immers Zulk eene toerekening van
Adams Zonde, wordt nergens in de
Heilige Schrift geleest. Nog in de Ge-
schiedenis Gen. 1, 2, 3; nog ergens elders,
wordt van Zulk een verbond des Heeren

met Adam genag gemaakt, Schoon Had
 6:7. veronderstelt wordt, dat Adam trouw,
 looflyk & verbond van vrendfchap met
 God gefchonden heeft, door ongehoorzaam-
 heid aan de luet, welke met beloften en be-
 dregingen geftaaf, en door hem als luttlyk
 erkent was. Zulk een taerpening is daren
 loven, ftrydig met alle denkkeeld van
 recht, wet, belooning en straf. Zy verwaart
 alle gedachten aan Goddelyke rechtvaar-
 digheid en goedheid. Ja zy loopt tegen
 de autorit. helyke getuigeniffen der
 Heilige fchryft in, volgens welke, de
 Zool die sondief flerven, en de Zoon niet
 Dragen zal de ongerechtigheid des Vaders

De redenen met welke men dit ge-
 voelen bekkeld, zyn geendents en staat
 om het felve aanneemelyk te maken.
 Deselve zyn hoofdzakelyk afgeleid uit
 de redenering van Paulus Rom. 8.
 Doch men verftaat gedwelltelyk den
 Apoftel kwalelyk, gedwelltelyk trekt
 men ook uit zynen leer gevolgen, welk

er geen zints in leggen. Men verstaat
 Hem nu altyt, wanneer men de algemeene
 uitdrukking alle menschen vs 12, van
 kinderen zoo wel als volwassenes verstaat, daar
 deselve, uit vergelyking van Hoofdstuk 3: 9,
 19, 20, 23, moet verstaan worden, van alle
Menschen, zonder onderscheid of zy Joden
 of Heidenen zyn, voor o verze zy ver-
 zigen Zondigen vatbaar zyn. Men verstaat
 den Apostel ook kwalijk wanneer men de
 woorden: nammaal allen gezondigd hebben
vertaalt: in welken (Adam) allen gezond-
igd hebben. Men verstaat hem insge-
 lyk kwalijk, wanneer men vs 14. Door
 de gene die niet gezondigd hebben in de
gelykheid der overtredings Adams. de
 kinderen verstaat, die gene dadelijke
 Zonden, gelyk hy, maar erfsonde begaan
 hebben: Daar toek Paulus wel eer de
 Heidenen bedoelt heeft, die, Schoon niet
 gelyk Adam, tegen sine door God open-
 baarde wet zondigende, evenwel

volgens Hoofdstuk 1, 2. veroordeelt worden, om
 de Schending der Natuurwet. Noeg eens, men
 verstaat den Apostel kwalijk, wanneer men
 vs 16 vertaalt: de schuld is wel, uit eens-
misdad) tot verduemenis, daar men behou-
 de te vertalen: het Vonnis (namelyk des
 doods) is wel enz. En deelyk men verstaat
 hem kwalijk, wanneer men wederom vs.
 18. het woord Schuld in den tekst in
 plaats van het woord vonnis. Doch
 gelyk men Paulus verkeerd verstaat,
 zo trekt men ook uit zyne redeneering op-
 volgen, welke er niet in leggen. Men
 meent namelyk, dat hy door Christus
 den plaats bek. leader der menschen te-
 gen over Adam te stellen, te kesmen
 geeft, dat ook dese als plaats bek. leader
 moet worden aangemerkt. Doch zulke
 sene gevolgtrekking is quessints wettig
 In elke vergelyking moet men slechts
 zien op zek. er derde; dit derde is hier te
 plaatse: gelyk de sene Adam de vor-
 zaak is van de zonde en den doot, van
 alle menschen zondere onderscheid, door
 zyne sene overtreding, zoo is ook de sene

Christus, de oorzaak van de gerechtigheid
 en het leven voor allen die behouden wor-
 den door eene gehoorzaamheid. Wilde men
 het denda der vergelyking, tot alle ander de-
 len uittrekken? Zoude men met nog
 meer recht kunnen zeggen volg. vs 58, dat
alle menschen door Christus behouden worden,

Eindelijk nog heeft men bedenking
 gemaakt over den dood der jonge kinderen
 welke, zonder zonde gedaan te hebben, sterven,
 ten wyl toch Paulus vs 52. den dood als
 gevolg der zonde aanmerkt, en vs 56-58
 als een vonnis over zondaren geweld. Doch
 wanneer men door den dood slechts het
verlies van dit leven zonder hope op een
 beter, dan is er gene zwaarigheid in, dat
 God kinderen sterven laat, die toch be-
 hooren tot een zondig menschedom, en die
 zo zij opwassen, ook gewisselyk zondigen
 zullen. Een eigentlyke gezegde Brief kan
 toch dit niet zyn; daan dese kinderen
 leven nog niet als eene weldaad schatten, en
 den dood niet vrezen. En dit heeft te minde,
 bedenking als wy aanmerken, dat dese
 kinderen, door de tusschenkomst van

427

Christus uit een sterfelyk, in een onsterfelyk
lyk leuen overgaan. In alle gevallen
maakt men, de zwaargheid die er in den
dood der jonge Kinderen schyns te liggen
niet minder, maan veel grooter, door
aantencemen, dat ze, Zonder eigen taefstem
ming, eerst beladen worden met een
vreemde schuld, en dan om die schuld
met den dood gestraft worden.

§. 10

Daedelyke Zonden

De menschen, met het daedelyk bedryf tot
dus verre bephouwt, van nature bephout
zynde, vervallen tot veelley Zonden
en vergypingen, na dat ze tot het gebruik
van reden en geweten gekomen zyn.

Het is van het uiterst belang, de wy-
ze Zonden, in derselver aart, oorspron-
kerscheidenheit, uitwerkzelen, en gevolgen
wat naauwkeuriger overwegen.

Wat dan derselver aart in het algemeen
betreft, wy verstaan door daedelyke Zonden
in onderscheiding van de Zou gen vromde erf-
Zonde of erfverdoenheit, alle zedige
gemeds bewegingen, gezincheden, en bedry-
ven, welke met vry wil en keuze by ons
plaat hebben of gedaen worden, tegen den

eisch der Godlyke wet, en welke uit dien
 hoofte onderzeggend en strafwaardig zyn
 by God. Met zulk eene beschuyving geven
 we dus het zelve te kennen, wat Joh.
 schryft 1 Brief Hoofdst: 3: 4. de Zonde
is de ongerectigheid en stemmen wy
 in Paulus, wanneer hy Rom. 4. 15. zegt
waar geen wet is, daar is ook geen over-
treding, en dus by tegenstelling: waar een
wet is tegen welke men handelt daar is
overtreding

Deze beschuyving van Zonden is geschied
 om ons drie dingen, aangaande de Zonde overaar
 te doen opmerken, Voor eerst. Zal er zonde zyn
 er moet een Goddelyke wet voorhanden zyn
 Welken de Zondaar als wet hem gegeven of
 kent of althans kennen konde zo hy wilde
 Hier geldt het algemeene zeggen van Pau-
 lus Rom. 4. 15. Zo even aangehaald. Ten
 tweeden waar Zonde is daar moet ook een
 vry wil of keuze plaats hebben, om het
 gebodene te laten, of het verbodene te doen
 Waar uit dan van Zelf ook volgt, dat alle
 die gene Zondigen, die het gebruik van
 kunnen wil hebben, niet, die zinne

912
loos, onnoz, of zonder bewustheid han-
delen, en buiten, en buiten hunne schuld
in dien staat van Zinneloosheid onz. gekon-
nen zyn. Insgelyks volgt hier uit, dat
het alleen d. Mensch en Geest of Ziel is die
Londige, en geen sints het lichaam, het
welk slechts een werktuig is van het wett
Zich de Ziel bedient, welks leden die Wan-
ponen der ongerechtigheid worden Volg.

Rom. 6. 13 even een gelyk een zwaard of
stok een wapen der ongerechtigheid wordt
Wanneer de onrechtverdig mensch, dierel-
tot een daad van onrecht gebruikt. Ten
Verden tot Londe wordt vereischt dat er
een strydingheid zy, tusschen de wet, van
God en de daad en wel des Zondlaars,
Zo dat de Zondlaar doe of wille + gene
de wet verbied, of nalate en niet wille
het gene de wet gebied.

99. 13

Oorsprong derzelve

De Oorsprong van alle Zonden en
misdriven ligt in dat bederf onzer na-
tuur, het welke we voorheen bespre-

ven hebben; en dus, in de verkeerde op-
maetsbewegingen welke van zelve uit
dit bederf ontstaan.

Dit behoort wel opgemerkt te worden,
te weten; niet die verkeerde gesteldheid
der menschen, volgens welke wy onze zin-
lykheid meer volgen dan onze ^{hieruit} zedensvolgens
van zelf dat wy, zoo dikwyls zich de goet-
ke wet tegen de involging onzer zinlyk-
heid verkielaant, en wy onze zinlykheid niet
door de reden hebben geleert te betuigen
en te bestieren, tot overtreding der
wet vervallen, en dus met vrye willen
zondigen. En daar de neiging des menschen,
door involging telkens sterker wordt, zo kan
het ook niet anders, of door het eenmaal
zondigen wordt de zondige geartheid ster-
ker, en de mensch vervalt van het eene
kwad in het andere. Dus ontstaat dan
alle zonden uit die te voren beschreeven,
zodalyke verkeerdheid: of gelyk men

wel uitdrukt, uit de erfzonda ontslaat
de delyke zonde; De Zaligmaker leert ons
dat ook, als hy, Matth 5: 29. Zegt: uit het
harte. [of gelyk Matth. het uitdrukt h.

^{vii}
8: 21, 22. van binnen uit het harte der
menschen]. komen voort boze bedrin-
gen, woedflagen, overspelen, hoereryen,
duerzen, valsche getuigenissen, gierig-
heid, boosheden, bedrog, ontuchtigheid,
boze oogen, lasteringen, kwaardij onder-
stand. Jak. Zegt ook daarom h. 1: 14. en
iegelyk wordt verzoegt, als hy van zyn
eigen begeerlyheid afgetrokken onver-
lokt wordt, daar na de begeerlykheid
onafpangens hebben de boord zonde.

Mer by behoort in te onderscheiden wel te
worden opgemerkt, dat ook zelf die eer-
ste gemeesbewegingen en begeerten, tot
eenig zondig bedryf, welke het in ons
vermogen was geweest voort te koman,
zondig en strafwaardig zyn, of schoon

derelwe Slechts voor by gaande zyn, van
 geen dadelijk zonden bedryf gevolgd, en
 Strafs na derzelver opswelling weder on-
 der duikt worden. Immers de Wet van
 God ischt volgens de leer des Heilands
 Matth. 22: 37: Gy zult lief hebben de
Heer uwen God, met geheel uw harte, met
geheel uwe Ziele, en met geheel uw ver-
stand. Wanneer dan in het hart eenige
 neiging hoe kortstendig ook, plaats heeft,
 welke niet de voorgescreven hefde strijd
 heeft er ook zonde plaats. De Apostel
 leert insgelyks Rom. ^{VII: 7} 9: 9. Dat Hy de be-
 geerlykheit wist zonde te zyn, om dat
 de wet zegt: Gy zult niet begeeren.
 En de Zaligmaker stelt eeniger mate
 het wellustig aanzien ener vrouwe voor
 eenen gehuwden Man, of eenen gehun-
 de vrouwe door elke Man, gelyk met
 het dadelijk bedryf van overspel, zeggen
 de Matth. 5: 28. Zoo wie een vrouwe

aan ziet om derelve te begeeren, die hef
alrede over zich in zijn harte met haar ge
vaant.

99. 12.

Verfcheiden Soorten van Zonden

De Zonden en misdryven, aan welke de
Zedelyk verdooven men zek zek kan schuld
dig maken, zyn van zo verskiltend
aant, dat men niet ligtelyk alle derelve
opnaemen kan. Het is evenwel van be-
lang, dat wy de onderscheiden wyzen,
op welke de Zonde bedreven wordt over-
wegen om daar door, in het algemeen
de uitgetrektheid van onze verdooven-
heid te beter te beseffen, en om, in het
byzonde de swaarte van elc soort van
misdryf te kunnen beoordeelen. Hier
waer is het dienftig, eene en ander
verdeeling te maken, door bysonderyk
te letten, deels op het gemved van hem
die zondigt deels op het werktuig der
Zonde, deels op den genen tegens wie
gezon digt wordt, deels eindelyk op de

form der wet welke men over treeft.

Letten we dan, vooreerst, op het gevoel van hem die zondigt, we vinden een tweederlei voornaam onderscheid tusfchen onze misdryven; uit aanmerkingen, en van de onderscheiden kennis of overtuiging, en van de onderscheidde groetheid of beduelinge.

Zien wy op de kennis, welke de zondaar, al of niet min of meer, heeft van de wet tegen welke hy zondigt, van derselver zekerheid, goedheid, nuttigheid, insgelyks van den aart der zonde, als strydig met de wet, als schandelyk, strafwaardig, God onteerend, zieleverdervend: dan vinden wy een groot onderscheid tusfchen misdryven. sommige worden begaan, met volkomen kennis en tegen beter weten, anderen in onwetendheid van wet en plicht, anderen uit dwaling over het goede of kwade derdaan

Welke Dwaling evenwel had kunnen en
 behoren voorgekomen te worden. Vrouwen
 wanneer iemand, zonder zyne ſchuld onku-
 dig is, van wet en plicht, dan bezondigt
 hy zich niet, met te doen het gene de
 wet verbied, of nalaten het gene zy ge-
 bied. Dit leert ons de Heiland met het
 voorbeeld den tegen beter weten zondi-
 gende Joden, van welke Hy zegt Joh.
 8: 22, 24. Indien ik niet gekomen
ware en tot haar geſproken hadde zy
en hadde geen zonde: maer nu en hebben
zy geen voorwendsel voor hare zonde.
Indien ik de werken onder haar niet heb-
de gedaan, die niemand anders gedaan
heeft, zy hadden geen zonde: maer nu
hebben zy ze gezien, en beide, mi en myn
Vader geſaat. Zoek, wanneer men in
 de gelegenheid geweest is, om beter te kun-
 nen weten, en men die gelegenheid heeft

verzuimt, zoo kan men niet onschuldig
 gehouden worden. Dit leert ons Paulus
 met zyn eigen voorbeeld, daar hy zich
 1 Tim. 1: 16. den grootsten der Zondaren
 dat is, der genen die zich tegen Jesus
 berondigden, noemt, van wegens het
 ongelijk, het welk hy Christus aan-
 gedaan, en het leed, het welk hy diens
 gemeente berokkend had: het welk
 hy evenwel vs. 13, zegt onweten de en
in ongelovigheid gedaan te hebben:
 Evenwel zulk een onwetenheid en dwa-
 ling schoon niet geheel onschuldig-
 de, vermindert egter grotendeels de
 schuld, als men ze in vergelyking brengt
 met de vermetelheid van hun, die tegen
 beter weten en overtuiging, het zelfde
 misdryf begaan. Daarom zegt de 1te
 postel, ter aangehaalde plaats: my
die ik te voren een Lasteraar was, en

ein vervolger, en een verdrukker, is barm
hartighen geschied dewyl ik het onwe-
tende gedaan hebbe, in myne ongeloo-
vigheit.

Dit zelfde leert ons ten duidelyken
sten de vorbede van den Zaligmaker
voor zyne kruisigeris Luc. 23: 34.
Vader vergeeft het haar want zy weten
niet wat zy doen. En niet minder dui-
delyke de gelykenis van welke hy zichte
te dien d, om zyne wel onderwekende
apostelen tot te meer zorgvuldigheid
en getrouweheid optenst. ken Luc. 12:
47, 48. De Diensthnecht welke geweten
heeft de wille zyns Heeren, en sich
niet bereid noch naar zyn wille ge-
aan heeft, die zal met vele slagen ge-
lagen worden; maar die derselwe niet
geweten heeft en gedaan heeft dienge
die slagen weerdig zyn, die zal met
weinig slagen geslagen worden

en een iegelyk die veel gegeven is, van dan
zal veel geëischt worden, en dan men
veel vertrouwt heeft, van dien, zal men
 overvloediger eischen. Op den grond dan
 ook moogt Petrus aan de Joden, die den
 Heiligen en rechtvaardigen Jeshu ver-
 chent, en begeert hadden, dat hun een
 doodslager moogt geschonken worden, en
 die den Vorst des levens hadden gedood,
 tot hunne vertrouwinge aankondigen,
 dat wanneer zy zich betenden en bekeer-
 den, kunne zonden, zonden worden uit-
 gewischt, daar zy het door onwetenheid
 gedaan hadden, gelyk als ook kunne
 Overften. Hand. 3: 1, 17. vergel. met
 hoofd. 13: 24. Doch wanneer men, in
 zulken verwerping, en verlokening van
 Jesus Christus, den eenigen Zaligmaker,
 voort gaat, of wederom moedwillig ver-
valt, na dat men de penis des waer-
heids ontfangen heeft, zoo blijft en

geen slacktoffer meer over voor de
Zonden: maar een schriklyke verwach-
tinge des oordeels, en hitte des vrees
dat de tegenstander zal verflinderen
 naar 't Apostels leer Hebr. 10: 26, 27.

Zien wy op de gezindheid of be-
welinge des gewetens, ook den ont-
 dekken we eene groote verscheidenheid
 Sommige misdryven toch worden in
 onbedachtzaamheid gedaan, anderen
 met een welberaden opzet, sommige
 in overzuling en drift, anderen in koel-
ten moede; sommige met een innig
vergenoezen en welgevallen onder het
bedryf, anderen met tegenzin en over-
zuling en drift, anderen in koelen
moede; sommige met een innig
genoezen en welgevallen onder het be-
dryf, anderen met tegenzin en onder-
beschuldiging des gewetens; sommi-
 gen lief louter onwedwil, anderen uit

eene vermeende noodzakelykheid; Zommigen uit eigen beweging, anderen door Toed en ophitring van mede zondaren en verleidens. Het is uit den aart der Zaken genoege op te maken, dat er vry wat onderscheid is in de Zwaarte der misdryven is, uit hoofde van dese verschillende beginselen, bedoelingen en hartsgesteldheeden. Paulus spreekt daarom ook Aabr. 10: 26. van een willens zondigen en Gal. 6: 1. van een overvallen worden door enige misdraad; en Rom. 7: 32. onderscheid hy duidelyk die twee dingen, de Zonden te doen, en zelfs zo een vermaak in de Zonde te vinden, dat men ook mede een welgevallen hebbe in de gene die ze doen. Letten wy ten anderen, op het werktuig, waar mede de Zonde bedreven wordt, dan kunnen wy dezelve onderscheiden, in zulke welke alleen met het

hart gedaan worden, en in zulke wel-
 ke wy tevens met ons lichaam en des-
 zelfs onderscheiden leden uitrichten!
 met andere woorden, in inwendige en
 uitwendige vergroepingen. Het eerste
 soort van zonden wordt begaan, met
 boose overleggingen, begaerlyk heden
 aen dieningen, gesindheden, woornen
 mans, wilsnergingen, en diergelyke.
 Het zyn dese van welke de Zaligmaker
 spreekt Matth. 9: 4. als Hy sommig-
 ge der schriftgeleerden, welke Hem
 by zich zelve van gods-lastering ver-
 daegt hielden vraagt: waarom overdenkt
gy kwaad in uwe harten? En het was
 uit hoopse van de hartige ²teltheit boose
 dat de Zaligmaker de voor het oog
 schyn heilige Fariseen van zynen tyd
 vergeleek, hy wit geplaastrde gra-
 ven, die van buiten wel schoon sekye-
 men, maar van binnen vol zyn van

Doods beenderen en alle onreinheid
 Matth 23: 27, 28. Het ander soort van
 Zonden wordt wel gepleegd met het ge-
 moed, maar tevens wordt het lichaam
 en des zelfs leden gebruikt, om zekere
 uitwendige bedrijven ten uitvoer te
 brengen. En dit Soort is dan wederom
 ten deser aanden zo onderscheiden, als
 en onderscheiden lichaams-leden zyn
 welke ons, in de uitvoeringe onzer
 zondige lusten, drijven en voortnemmas-
 ten dienste staan. Zoo spreekt de Za-
 ligmaker Mark. 7: 22. Van een boos oog
 h. 9: 17. Van een ergerend oog vs 45. van
 een ergerenden voet. Zoo zegt Hy Matth
 12: 34. hoe kondt gy quade dingen spre-
ken Daar gy boos zyt, want uit de over-
vloed des harten spreekt demond.
 En Paulus Rom. 3: 13-15. drukt het
 uit met de woorden van den dichter

Ps. 5: 10. hunne keel is een open
graf, met hare tongen vleyen zy slan
gen Venyn is onder hare lippen. Wel
ker mond is vol van vervloeking en
bitterheit, hare voeten zyjn jael om
bloed te vergieten. Ps. 140. Wanneer
 zeken voort van zondige oeriging of
 lust, by voorbeeld onkuisheid, heb-
 lucht, niet in daden uitbreekt, maar
 alleen in het harte woelt, dan is de
 zonde minder, althans onschadelijk.
 Rev. Maar voor het overige, kan men
 niet zeggen, dat alle outwendige bedree-
 ven zonden erger zyn dan de inwendige.
 by voorbeeld dat verkwisting er-
 ger kwaad zonde zyn dan wraakge-
 righeid. Het is daarom ook, dat de
 Apostel, de werken des vleesches opwe-
 sende Gal. 5: 19-21. en Rom. 7: 28-32.
 uit en inwendige van bedryven in
 eenen rangplaatst. Voor het overige

moet hier weder om wel onder het oog worden gehouden, dat eigentlyke alle Zonde door onze Ziel of gemoed geplagd wordt, dat dus ook alle Zonde inwendig geschied, en dat het lichaam, by de uitwendige Zonden als een werktuig gebruikt wordt.

Letten wy, ten verden, op den gezonden; tegen wien gezondigd wordt, men maakt den gewoonlyk onderscheid tussehen die welke begaan worden, of tegen God, of tegen ons zelven, of tegen onze medemenschen. Evenwel dit heeft eene goede verklaring nodig. Tegen God zondigen we, door zyne wetten te overtreden; dit noemen we God beliedigen, schoon God daar van geen deel heeft. Tegen ons zelven zondigen wy, wanneer wy ons zelven door de Zonde schade toe brengen. Zoo ook zondigen wy tegen

anderen, niet alleen wanneer wy hun
 van ons achtig in gehoorszaamheid
 om des Heeren wil schuldig zyn, de
 zelve niet toebringe, maar ook, wanneer
 wy hun door onze overtreding leed of
 schade doen. Onder tussehen is er geene
 eene Zonde, welke niet tegen God be-
 gaan wordt, door welke niet Gods wet
 overtreden wordt, volgens 1. Joh. 3: 4.
 Er is ook geene eene Zonde, door wy niet
 in de gevolgen ons zelve benadeelen,
 En er zyn ook niet zeer vele Zonden,
 door welke wy niet eeniger mate ons
 tegen andere vergrypen, en welke geene
 aanleiding geeven, dat wy voor on-
 ze onedemenschen in onder scheide be-
 trekkingen minder achtig zyn dan
 wy behoorden.

Laten we, eindelyk op de formid-
 niet, welke men overtreedt dan is de

Zonde van tweederlei aard. Daar toch de
 wet, of gebied het gene men behoort te
 doen, of verbied het gene men behoort
 niet te laten, ontlaatt daar uit tweerlei soort
 van Zonde, of van nalatigheid, in het verduing
 van het gebodene, of van bedruif in het doen
 van het verbodene: Dit maakt evenwel in
 het voort van Zonde geen onderscheid: we
 hadden dan oot beidenlei soort door elkan
 der, geplaatst in de wet, der so geboden,
 zoo als de Zeligmaker en Apostel Paulus
 dierelue aanhalen Matth. 23: 28, 29. en Rom.
 13: 9. Trouwens als de wet gever gebied
 ert uwe Vader en uwe Moeder, dan ver
 bied Hy, hen te ontzieren: Daar on tegen
 verbied Hy, hen te steelen dan gebied Hy,
 al wat eerlyk en rechtvaardig is. De groo
 te inhoud der wet, in welke eenformidag
 ook gegeven is: God lief te hebben boven
 al, ons zelve en onze naasten!

Hy die dit het gebodene nalat

bezondigt zich niet minder, dan die 4-
 verbodene doet. Jak. zegt daarom Hoofdst.
 4: 19. Wie weet goed te doen, en het niet-
 doet, dien is het zonde. En opmerkelijk
 is het, dat de Zeligmaker Matth 23: 14.
 Zyne veroordeeling van de rampzaligen
 uitspreekt in bewoordingen, welke geen
 vaaclijk bedryf van verbodene dingen
 aanduiden; maar een verzuim van gebo-
 dere plichten; gy hebt my niet te eten
 gezeten, niet gekled, niet berooft enz.

99. 13.

Zwaarte der Zonde

In het beoordeelen van de zwaarte der
 Zonde, moet men in het algemeen opmer-
 ken; dat door elk misdryf eene oererbidig-
 heid, ondankbaarheid, ongehoorzaam-
 heid en wederstreeven tegen God, betoont
 wordt. En hier in is overwaars eene zeer
 groote misdad; nademaal sy tegen
 wien dus gezondigd wordt onze Schepper

onderhouden en Aker is, van wien wy af-
 hangen, en die ons, door talloze Zegenin-
 gen, door alle zyne bestellingen en gebeden,
 ten sterkten aan zich verbindt. Hoe zullen
wy ontolieden; moet daarom de Apostel
 vragen; in dien wy op zoo grote zaligheid
geen acht geven? Hebr. 2: 8. overtuipen,
 is met alle overtreding van gelyke zwaar-
 te, nademaal de gemoeds gesteldheid by
 onderscheiden Zonden zeer verschillende
 is, gelyk by de vorige 99. is opgemerkt.
 weshalven dan ook de eene Zonde straf-
 waardiger is dan de andere. Dit onder-
 scheid leent ons de Zeligmaker, daer
 Hy aan Pilatus zegt, Joh. 19: 11. die
my aan u heeft overgeluvert heeft gro-
ter zonde. En aan zyne Discipelen
 Matth. 23: 15. Het zal den lande van
Todoma en Gomorra verdoogt, hier zijn
in den dag des oordeels dan die Stad.

in welke men te niet heeft willen hooren,
 Insgelyks de Apostel Hebr. 2: 2-4 en
 elders. Wy zullen dus de swaarte van
 elke misdad. moeten beoordeelen, naar
 de kennis welke iemand heeft van wet
 en plicht, of welke hy althans heeft
 kunnen hebben; naar de beweegredenen
 en oorzaken, welke hem tot de zonde heb-
 ben gedreven; naar de gelegenheid en
 het vermogen, het welk hy gehad heeft
 om het goede te doen, en het kwade na-
 selaten; naar de rangredenen en
 verplichtingen, welke hem tot gehoor-
 zaamheid hadden behoren te bewegen;
 naar de hulpmiddelen, van welke hy had
 kunnen gebruik maken, naar de om-
 verbelemmeringen in het doen van zyn
 nen plicht, en de minder verlokzelen tot
 de zonden; naar het herhaald bedrijf der
 misdad, en de volharding en deselve;

eindelyk naar de schade, welke de Zon,
daer had kunnen voordien, dat door zyne
overbedding zoude worden aangericht.

99. 14.

Verhanding in de Zonde

Wanneer iemand tegen hetue weten, en
opzettelyk, na dikvyls vruchteloos ver-
maand en bestraft te zyn, in zyne mis-
driuen voortgaat verkygt hy, door de
gedwinge herhaling derselue, eene heersche,
de heblykheid tot dat kwaad, en wordt aan
het zelve zo verblaapt, dat hy van het zel-
ve ter naanwer nood kan worden afgebragt.
Zoo een wordt een slaaf der Zonde genaemd
en indien zin zegt de Zaligmaker Joh. 8.
34. Voorwaar, Voorwaar zeg ik u, een ieg-
lyk die de Zonde doet, is een dienst knecht
der Zonde. En Paulus spreekt daarom van
(menschen) die dienst knechten zyn der Zon-
de, die zy gehoorzemen Rom. 6. 16. Zulke

gemoed wordt dan ook allengskens ver-
 hart. ^{en} als het werke verdeelt, tegen alle over-
 tuigingen beweging van berouwen. Het is
 van de Zulken dat de Heere zegt by jesaia
 hoofd. 6: 9, 10. dat hun hart vet geworden,
 hunne ooren zwaar, hunne ogen gesloten
 zijn, en dat hun hart niet verstaat; en
 dat zelfs het prediken der bestraffers ge-
 ne andere uitwerking heeft, dan dat het
 hen in de gevolgen zoo veel ^{en} tegenwoeliger
 maakt; dit toch willen de uitdrukkingen
 zeggen, met welke God den Profet gebied:
maakt het harte deses Volks vet, en maakt
hare ooren zwaar en sluit hare oogen op
dat het niet zie met zyne oogen, nog met
zyne ooren hoore, nog met zyn harte ver-
sta, noch zig bekeere. In thesene verhar-
 ding is dan een blyf. van een door en door
 bedorven gemoed.

Zonde tegen den H. Geest.

De grootste van alle misdryven, van welke de H. Schrift gewaagt, is de Zonde, of liever de lastering tegen den H. Geest, van welke de Zaligmaker Matth. 12: 31, 32. Zegt: alle Zonde en lastering tegen den Zoon zal de menschen niet vergeven worden, En zo wie senig woord gesproken zal hebben tegen den Zoon des Menschen, het zal hem vergeven worden, maer zo wie tegen den H. Geest zal gesproken hebben, het zal hem niet vergeven worden, noch in deze eeuw, noch in het toekomstige. Verg. Matth. 3: 28, 29. Luc. 12: 10. Namelyk er waren in Jesus tyd sommigen, die den Heiland welken mistekenden, en lasterden uit onwetendheid, dwaling, partyfchap en andere min of meer verschoonlyke zwakheden. Om de Zondig te recht te brengen werke

444
de Verlooper door den H. Geest, Godlyke
wonderwerken, als den meest beskefjende
bewyzen van zyne hemelsche Zending. Doch
hi waren er sommige fariseen, welke tot
dies interste van boosheid kwamen, dat zy,
tegen hetter weten aan, verklaarden, ten on-
leedinge des volks, dat de Heiland, door
Belschud, den oversten der Duivelen hier in
gehulpen wierd. Het is deze lastering, door
welke het werk des H. Geest aan den Duivel
wordt toegehend, welke de Heiland beduwt
in de aangehaalde plaatsen, gelyk het ver-
gelyking van het verband Matth. 12: 22-30,
duidelyk genoeg blykt. En in de daadt die
misdriff is het swaafte, om het boosaartig-
ste dat wy ons verbeelden kunnen. Het
was eene opzettelyke lastering van God en
Zynen Doon, ja van den Godlyken Geest, die
door Christus werkende, de menschen over-
tuigen en verbeteren moest, als of het een
boosheleche Geest ware door welke Christus

gedreven wien. Grooter onrecht, grooter smaad-
 heid, kon men dan Gode en den Verlesfer niet
 aandoen: Grooter nadeel kon men aan de
 zaak van Christus niet toebrengen, grooter
 hinderpaal aan de overtuiging der waarheid
 niet in de weg stellen. Voor al moet men
 hier by in aanmerking nemen, dat het ge-
 moed van zulke opzettelyke Lasteraars, te-
 gen allen in d'ruk van 't Heilands hemelsche
 Leer en Godlyke wonderwerken verhand was
 Zoo dat er voor de Zedaniigen geen middel
 ter verootmoediging en verbetering, dat
 niet vuchtelous aan hien beproefd was on-
 bleef. Het is uit dien hoofde dan ook, dat
 daan alle Zonde en lastering vergeefflyk is,
 deze alleen onvergeefflyk gezegd wordt te
 zyn. Mogelyk heeft ook Joh. 1. Brief Hoofd
 5. v. 17. op deze Zonde gedaelt, als hy zegt
Daar is een Zonde tot de Dood; voor deze lue-
 zegik niet dat iemand biddendal. Leens
 wel is het niet minder waarschynlyk

Dat de Apostel hier het ooy gehad hebbe
op sulke zonden, welke doordelyken zichten
als zichtbare kastijningen van God ten
gevolge hadden.

99. 16

Freunige gevolgen der zonde.

Met menschedom ondervind de freunige
gevolgen, zo van 4 zedelyk natuurbederf,
als van de zondige daden, welke daar uit
vortvloeyen. Deze freunige gevolgen der
zonde zyn, deels byzondere, deels algome-
ne. Vele toek van de onheilten deroz leuens
deelen de goede met de kuraden, ja treffen
wel eens bronnen zwaarder dan de godliue,
In seinderlei gevolgen der zonde heeft weder,
om dat onder scheid plaats, dat zonnige
derzelue meer natuurlyke gevolgen der
zonde zyn, tenwyl anderen meer als straf
vonnisfen van god moeten worden aangar-
merkt. De eerste noemt men natuurly-
ke of gewone gevolgen der zonde, omdat
ze naar den gewonen, en met de natuur
des onweken verbondenen toestand, van

oorzaken en gevolgen, ons toekomst,
 zonder nog als eigenlyke gezede straffen
 te kunnen worden aangemerkt. De laat-
 ste zyn minder algemeen en kunnen
 niet den gewonen loop der menschelyke
 dingen niet verklaart worden, metende
 dus als byzondere straffen worden
 aangemerkt. verg. 99. 5/2.

Wat van de natuurlyke gevolgen
 der zonde en verdorpenheid betreft, desolve
 zyn van meer dan eenen aart.

In de eerste plaats komt hier in van-
 merking het voortgeand zedelyk bederf.
 Dit is reeds op zich zelf een groot ongeluk
 voor elk mensch; welke daar mede bevolkt
 is: een ongeluk het welk een ieder treft,
 naar mate van zyns zondelichheid en misdry-
 ven. Dit toek onnaakt ons onvatbaar, voor
 het genot van die zaligheid, welke met waar-
 te heilichheid, en met een dankbaar genot,
 der godlyke zegeningen alleen bestaenbaar
 is. Dus beschouwde Paulus zich als een

ellendig mensch, uit hoofde van de
 nog bl baern overgeleven zondige geaart-
 heid, welke hem deed doen het gene hy
 zelf afkeurde, en nalaten 4 gene hy
 zelf billykte. Rom. 7: 24. Daarom liet
 de verheerlykte Zaligmaker aan de her-
 meente leden van Loodicea voorhouden,
 dat ze wegens hunne laauwheid en onver-
 schelligheid, waren, elendig, en jamraech-
 en arm, en blind, en naakt. Openb. 3: 17.
 En dese ellende neemt hand over hand toe,
 wanneer men zoetvoerig, en met hartnek-
 sigheid, in de zonde voortgaat. En wanneer
 God, naar zyne wysheid en rechtvaardigheid
 dat zoo bestierd, dat de mensch in zyne
 medwillege ongehoorsaamheid, zich zel-
 ven, hoe langer zo meer bederft, dan wordt
 Hy geregt hen overtegeven in de begeerlyk-
heden hunner harten Rom. 8: 14.

En tweede gevolg der zonde is gelyken
in de beschuldiging van het geweten.

Daar dese priats heeft, daar is de mensch
 met zich zelve te onvrede, heeft gene ach-
 ting voor zich zelve, en is als een ~~ver~~ ^{ver}oor-
 beeldde voor de rechtbank van zyn geweten,
 hy draagt het gevoel met zich van bedroev-
 vende en vernederende schaamte, en ver-
 wyt zich zelve, dat hy de achting der
 menschen en de goedkeuring van God
 zoch onwaardig heeft gemaakt. Dit
 deed Paulus de Romeinsche christenen
 gevoelen, als hy hun, die tevoren dienst-
 knechten der zonde waren, dien toestand
 herinnert, en vraagt: wat vrucht dan
had gy doe van die dingen daar over gy
u nu schaamt? Rom. 6: 21. Dit is het,
 dat Joh. 1 brief h. 3. 20. noemt ons hart ver
oordeelt ons.

Hier komt ten derden by, de vere-
 voor de openbaring van het godlyk hooger
 geducht ongenoege over de zonde, in ge-
 boezemt door dat selfde veroordeelen d

geneten: eene vrese welke natuurlyker
 wyze vermeerdert wordt, door het bitter ge-
 veel, het welke elk mensch heeft, van on-
 aangenaamheden en rampen, welke on-
 den het bestier der heilige voorzienigheid
 op de zonden volgen, immers de menschen
 weten; ook sonder godlyke nadere openba-
 ring, door ergon nadenken, het recht here-
 dat de gene die de zonden doen, des doods
 waardig zyn, volgen Paulus leer Roms:
 32. vergeliken met hoofd 2: 16.

Ook oncoet men niet vergeten, als een
 treurig gevolg der zonde, den atheïstigen
 toestand van onzekerheid en twyffeling
 aangaande ons toekomstig lot, in welchen
 de mensch verkeert, die zich zelve de god-
 lyke gunst onwaardig beschouwt. Hier
 door treffen hem, by een weinig nadenken,
 de onaangenaamheden, en rampen d'erus
 levens zo veel te oncoer, als hy zich zelve
 verwijt: dat on meer het vlt on, zelve woor-
 dig gemaakt. Hier door zelf mist hy

453
het genoeg van aardfche Zegeningen
en voorspoed, om dat Hy, wegens zyne
Zonden, de voortdoring derzelve verbewid
heeft, en voren moet, ze eer lan te zullen
verlufen. Het is uit dien hoofde dat
de Apostel de Efesens, voor hunne beke-
ring beschryft als gene hope webbende
Hooft. 2: 12.

Voor al heeft de Zonde, ten desen aan-
zien ten gevolge een vrese ^{voor} answakkig
tegen den dood. De Mensch toch heeft een
hem ingeschapen lichte voor het leven, daar
hy in den dood zich zelve verliest. Het
sterwen is verschrikkelyk. En evenwel hy
ziet alle zyne medemenschen stervey, en
gevoelt dat hy elken dag zyns levons, eenen
dag nader aan zyn dood komt. Aan zich
zelven overgelaten, kent hy na den dood
geen beter leven, en kan sich zelve, omt
niet beloven, ja als hy den dood beschouwt
als eene straf op de Zonde, wat levert hem

van de welkomst anders dan ateluge schrik
 beelden op? Het is daarom dat Paulus
 Hebr. 2: 15, de menschen buiten de verlos-
 sing van J. C. beschouwt als met vrees
des doods door hun leven bevangen: Terwyl
 hy 1 Thes. 4: 13, de Heidenen beschryft als
 recht bedroeft daaron met by het afsterven
 hunner vrienden, om dat se gene hope heb-
ben op een beter leven, in het welke se mal-
kander wederom vinden.

Eindelijk kan men hier toe brengen, alle
 de rampen en onheilen, welke voortkomen
 uit het algemeen leeders, by sonder uit der
 menschen dwalingen, kwade begeerlykhe-
 den, hefteloversheid, twist, bedrog, mishan-
 deling, en dergelyke: onheilen, welke
 niet alleen de bedrivers van die euwelda-
 den treffen, maar ook in het algemeen
 alle leden eener Maatschappij, in welke
 de verkeerdheden en ondeuzden plaats heb-
 ben; ja zomtyds wel het meest de beste
 en onschuldigen. Vergel. Rom. 1: 26-32
 en Titus 3: 3, 4.

Al dit genaemde kan dan als it droewig
 gevolg der zonden worden aangemerkt. Voornut
 is er veel behoudzaamheid nodig in het beoor-
 deelen van de mate des onheils, welke deze ge-
 volgen der zonde over den mensch brengen.
 Het is zoo alle deze gevolgen der zonde belem-
 meren, op het oogenblik, op het welke se ons
 treffen, onze wellustredensheid, en brengen ons in
 een staat van minder geluk dan wy omaken.
 Zonden zonden de zonden en hare gevolgen.
 Doch het is daar en tegen ook waar, dat deze
 gevolgen der zonden, den mensch en zynen
 tegenwoordigen proeflyd overkomende, ge-
 schikt zyn, om grooter onheil voor te komen,
 en doet se door Gods vaderlyke bestiering,
 ook daar toe. by vele menschen dienstbaar
 worden. ja, het is niet minder waar, dat
 deze treuwige gevolgen van het menschlyk
 bederf, in de hand der goede voorsienig-
 heid, de meest gepaste middelen worden,
 om de siftenamen der Zaligheid, te heiligen,
 van het bederf der zonde te verlossen, en

voortebereiden voor eenen staat van vol-
 kommen geluk. Vrouwen, het zyn de beschul-
 digingen van het geweten, de overtuiging
 van Gods rechtvaardig oordeel, en de vrees
 des doods, welke niet alleen van zeer veel
 kwaad terug houden, maar ook menig-
 een dingen, om gehoor te geven aan de
 beloften en vermaningen des Evangelies.
 Gods te roet te vallen, en de twelucht te
 nemen tot het bloed der voorziening en
 den Heest der vernieuwing. En het
 zyn de rampen d'eres levens, welke een
 onuitsprekelyk nut hebben, en het alge-
 meen tot betengeling der boosheid, en
 tot oefening in allerlei deugden, maar
 byzonder ook, tot voortbrenging en in-
 standhouding van het geloof, de hope
 en de liefde by ware Christenen. des
 niet te min. Kan men niet ontkennen
 dat het een treurige zaak is, en onze eu-
 lende uitmaakte dat wy zulke midde

Len ter onze verbetering nodig hebben,
 Daaren boven moeten wy, in de bevoor-
 deeling van het gene waarlyk ramp en on-
 heil is, en vooral, in het beoordeelen van
 het kastydene of vergeldende in de geved-
 gen der zonde, zeer behoedzaam zyn uit
 hoofde van de neevare betrekking, in wel-
 ke de goede met de kwaden, gedurende dit
 leven staan. Wat al onheilen toch komen
 ons niet over door het wanbedryf van an-
 deren! Wat lydt een geheele burgerstaat
 niet al door de verkeerdheden en mis-
 dryven van koningen & vorsten, overheids-
 personen, staatsdienaars, rechters, amp-
 tenaars, krygstieden en diengelyke. In
 wat al ongeluk worden kinderen, echt ge-
 notend & veroverwante gestort, door de
 misdragingen, van hun aan welke zy
 met de tederste banden verbonden zyn!
 Hoe onberekenbaar zyn de gevolgen, over
 verwaarloosde opvoeding, door schuld

Der vorouderen voor het bedorven na-
 gestacht! Vraag er by de byzondere voor-
 deelen der heug. Godheid, over een vry
 algemeen verbasterd volk, in welke de
 den g'zame weinige met de ondenkende
 het zelfde lot oncler gaan, ja zelfs som-
 tyds boven dien te lyden hebben.

Uit dit alles is het dan blykbaar
 dat Gods oordeelen in dit opzigt, een
 diepe afgrond sijn. Het past ons dan
 in het algemeen te erkennen, dat Gods
 wet recht en billyk is; als is het dan
 ook dat wy den selven niet kunnen oer-
 gaan. Niemand mag in de gevolgen
 der sonde de godlyke goedheid misken-
 nen, door welke het oncler de sonnen
 niet ontbreekt, aan proeven van verscho-
 ning, matiging en bestiering, welke op-
 gemerkt en gebuikt sijn de, strykkers-
 zuller, tot vermindering der ellende
 en tot bevordering van werentlyk heil!
 Niemand vermeste zich sindelyk te be-

Slijfen, wat er in der menschen rampen, voor straf of kastyding, alaf niet te houden zyn.

99. 17.

Straffen der Zonde.

Er is een ander soort van onheil, uit de zonde afkomstig, het welk we te recht voor het allerzwaarste houden, en het welke gebagen is, in de rechterlyke straffoefeningen des allerhoogsten.

Dat de Heilige God, naar syne onbreukbare rechtvaardigheid, de zonden straffe, met eigenlyke gezegde straffen, is te voren uitvoerig bewezen, by de behandeling van Gods rechtvaardigheid. Zulke straffen hebben zich alle menschen, zond' over onderscheid waardig gemaakt door hunne dadelyke zonden: ook zy, die door wtuschen komst van Christus onthevend worden. Het is toch het recht Gods, dat de gene die zulke dingen doen, des doovels waardig zyn. Rom. 1. 32. Van nature zyn

wy alle kinderen des toorns Eph. 2: 3.

Daar is geschreeven vervloekt is een iegelyk die niet en blijft in al het gene geschreeven is, in het boek der wet, om dat te doen Gal. 3: 10. Het is daarom dat wy alle schuldig staan voor God, en Zyne rechtvaardige straffe duchten hebben. De gehele waereld is voor God gerdacemlyk Rom. 3: 19. Want wie de gehele wet zal houden, en in een zal struikelen, die is schuldig geworden, aan allen Jak. 2: 10.

Als zodanig een straffe der zonde, moeten wy, naar het getuigenis der 11: schryft houden, aan doord welken zy on- vergaan, die dadelyk gezondigd hebben. Het vonnis over den eersten mensch uitgesproken, was: lycelyc stof en gy zult tot stof weder keeren Gen. 3: 19, gelyc voor enen mensch de wode in de wereld gekomen is, en door de zonde de dood.

en al zoo de dood tot alle menschen door
 gegaan is, nademaal alle gezondigt heb-
 ben Rom. 8: 12. De besoteling der Zonde
 is de dood. hoofd. 6: 23. Trouwens, wan-
 neer wy in zoo verre jaren geworden zyn
 dat wy uit tot behoud van ons leven
 hebben; worden wy als zondaars, van het
 leven beroofd, zonder hopen op een ander
 en te ter leven - Vergel. het hier om trent
 breeder behandelde 99. Dit straffen-
 de in den dood heeft God menigmalen op
 een zeer byzondere wyze betoon, in de
 voorbeeldige verdelging, van Godlose
 Zondaren: gelyk wy daar van de proe-
 ven hebben, in de bewoners der eerste
 werelt, Gen. 7. in die van Sodom en de
 naby gelegen steden hoofd. 19. in Anani-
 as en Saphira Hand. 5. in Herodes A-
 grippe hoofd 12: 23. om geen anderen te
 reamen. Het is zoo dat de dood allen

Zonder onderscheid treft ook hen die van
 de straf der zonde, door de tusschenkomst
 van Christus bevrijd zijn. Doch voor de
 Zondigen is het geen zonders dood ho-
 pe op een beter leven. In tegendeel, de dood
 kondt ons voor hien een straf te zyn, en wordt
 hien een wezentlyken zegen: daar by, gelyk
 te recht in den Heidelbergischen Cate-
 chismus vi. 42. geleerd wordt geen betalen
ge is voor onze zonden; maer alleen een
afsterving der zonden, en een doorgang tot
het eeuwige leven. Verg. Hiin lipen ver-
 volg van over den King blad 2. 35^b.

Dan by dere straf des doods, komt
 voor al dat gedachte van nu, het welke
 over de misdieners en misbruikers van
 Gods goedertierenheid, verdraagzaam-
 heid, en barmhertigheid, by en na den
 dood, geweld zal worden. Dan toth zal
 God eerst eene volkomene vergeldinge
 doen, aan een iegelyk na zyne werken.
 Vergal. Rom. 2: 2, 6. Job. 8: 22-29. Matte
 22: 46.

Doch over deze straffen zal, gevoeglyker,
naderhand gehandeld worden, in het laat-
ste Hoofdeel der christelyke leer, over den
verschillenden toestand der menschen na
hinnenan doot.

99. 18.

Verdediging der Godlyke wysheid
en goedheid in de uelating van zoo
groot eene ellende.

Na de beschouwing van het zedelyk
bederf en de ellende, in welke het mensch-
dom gevallen is, blyft ons alleen nog over
de Godlyke wysheid en goedheid te verdedi-
gen, tegen de beschuldigingen en klach-
ten der menschen, die deze toe ontsien-
nen, om dat zo groot eene ellende toeges-
laten is, en om dat daar door een onnoe-
melyk aantal menschen verloren gaat,
in welchen het oogmerk hunner schep-
ping niet bereikt, en door welchen God
niet verheerlykt wordt:

Vele van deze klachten zullen wij

afnyden, wanneer wy ons wachten,
 voor overdreven voorstellingen van der
 menschen ramp staat, al daer zyn dat
 alle menschen door God strafbaar wor-
 den beschouwt om Adams overtreding,
 dat de kleine kinderen na hun ster-
 ven eene eeuwige rampzaligheid on-
 derworpen zyn; dat het grootste aantal
 van menschen verloren gaat; dat er
 voor Heidenen geene hope van zelig wor-
 den zy; stellingen welken zonder genoe-
 g zamen grond en buiten de H. schrift
 worden aangenomen.

Wij kunnen daaren boven het twist-
 geding, oer Gods wyfheid en goedheid,
 in de welating der zonde ontwyken, door
 eene openhartige belydenis van onze
 onbekwaamheid, in het doorgronden
 van de oogmerken, welke de eeuwige
 wysheid daar by heeft. Trouwens wy
 zien hier slechts het eerste begin van de

geschiedenis der menschen, wy zien slechts een heel klein gedeelte van hun bestaan en lot: en wy weten byna niets van het verband, waar in wy, bewoners dezer aarde, staan met andere redelyke schepselen, welke zich in het onmetelyke Gods ryk bevinden. Het is hierom dat de doorzichtigste en gevoelfenste naar vorsters liever met stille bewondering, de godlyke wysheid hebben willen aanblijden, dan zich inwikkelen in vruchteloze twistredenen over deze we: gelyk ons hier van een navolging waardig voorbeeld gegeven is, door den apostel Paulus Rom. 1: 32, 33.

Dat de godlyke handelingen met het menschenom hoegst wys en goed zyn, is ene onbetwistbare waarheit, die voor alle andere vaststaat. Immers de gedachte aan God sluit reeds het denkbeeld van wysheid en goedheid in danigen,

dat wy ons buiten het zelve gene Godheid kunnen voorstellen. De gehele openbaring predikt ons: God is de wysheid en de liefde zelve. En de gehele inrichting der geschapen dingen, die wy doaglyks voor oogen hebben, laat ons niet toe aan de Godlyke wysheid en goedheid te twyfelen, om dat ons kortzichtig verstand met dezelve niet kan over een brengen, het gene wy nog maar voor een klein gedeelte beschouwen.

De Duursheid van zulk eene mistering der Godlyke wysheid wordt bysonder ook openbaar, wanneer wy opmerken, dat Hy die zich vertrouwt, een gedeelte van het Gods bestuur over de wereld te bedillen, daar door de gehele regering der Godheid lastert. Twiwen's duur is een onverbreekelyke samenhang, tuschen alle deelen der Godsregering; en welk ene onberekenbare verscheidenheid erook zy van het gene de geschapen wereld uit maakt, er is tuschen alle de deelen

van dit onoverreenlykigheid een juiste
 evenredigheid en allefchoonst verstand
 Hoe meer vordering men maakt, in de
 kennis der geschapen dingen, hoe meer
 men dit verband en deze evenredigheid
 leert opmerken. Zoo als het in het kleine
 is, zoo is het ook in het groot. Gelyk tot
 dat ons lichaam juist deze leden deze
 Zingvingen behoren; gelyk tot deze onze
 Ziel dit ons lichaam; gelyk tot deze
 onze dus ingerichte aard behoort dit ge-
 slacht van dieren & planten; gelyk
 tot deze zon die planeeten, welke
 zich rondom haar bewegen; zo kan
 hoort ook dat mogen wy vaststellen
 tot dat wereldestelzel zullen een menschen
 geslacht als wy zyn; en voor ~~een~~ zult een
 menschen geslacht wegt zult een lot en toe-
 stand. Heeft iemand hier iets tegen, dan
 heeft hy het tegen de wereld, dan heeft hy
 het tegen den Schopper, der Wereld, God.

Doch in den de twyfelvaers aangaande
 de Godlyke wysheid en goedheid billyk oor-
 deelen willen, dan moeten zy er kennen,
 dat het kwaad, hoe groot het dan ook in de
 wereld zyn moege, nog verre overtroffen
 wordt, door het goede: zo dat er niemand
 zy, die niet een overwigt van aangename
 genietingen hebbe, en by eldaarde zinnen
 zyn de, niet luser verkiese te bestaan,
 dan verdelgt te worden uit de behepping.

Maar eigenlyk gezegd geluk, kan
 er voor den Mensch niet zyn zonder
 den god. En den god kan er niets plaas
 hebben, zonder dat de Mensch ene zede-
 lyke vytheid bezitte en het vermoge
 hebben om te zondigen. Der halven
 God heeft den Mensch, of het geluk
 moeten ontreggen voor het welk hy
 vatbaar is, of Hy heeft hem het gebuik
 der zedelyke vytheid moeten sakenken
 welke hy onis beuiken konde tot zyn
 verdoef. Men ziet hier uit, hoe on-

gerijmd de ewich Zyn, dat God den
mensch zoo hebben moeten schoppen
dat hy niet konde zondigen.

Het is zo, Adams nakomelingen ko-
men nu niet door eigen schuld, maar
door de overtreding van hunnen Stam-
vader, in dezen Staat van ellendese-
nen Zonde dus in verzoeking kunnen
vallen, om te wenschen, dat God elke
mensch op zuch zelve had laten staan,
en hem dat vermogen gegeven, met het
welke onze eerste Vaders waren toege-
ruist. Doch wil durft zo vermetel zijn
om te zeggen: Ik soude my voorrich-
tiger gedragen hebben dan Adam!

Daaren boven ook dit behoort tot de na-
tuur van het menschdom, dat de een
van den ander voortkomt. Had deze
inrichting geen plaats, dan was er
ook tusfchen menschen, en menschen
die verbin tenis niet geweest, welke

nu de bron is van onze meeste genee-
 gang, en een zo krachtig middel tot
 bevordering van ons waar geluk. Voor-
 al zonde dan ook de staat van die
 genen, die onbedwilling zich laten be-
 darven te rampzaliger worden en
 er zonde die verschooning niet plaats
 hebben, welke wy nu mogen vraagen,
 van den getrouwen Schepper, die
 weet wat maakzel wy zyn, gedach-
 tig zynde dat wy stof zyn. Tot dese
 gedachte worden wy te meer geleid,
 wanneer wy het lot der gevallen En-
 gelen, met dat der menschen verge-
 lyken: waarlyk. Zeggen wy dan
 met den Apostel Hebr: 2: 16. Hy
neemt de Engelen niet aan, maar
Hy neemt het zaad Abrahams aan.

Doch er is iets anders, iets alles
 afwendende, het welk allen mond stop-
 pen, of allen mond openen moet in

van klare verheerlyking der Godlyke
 ontferming. Zoo lief heeft God de wer-
eld gehad, dat Hy zynen eenig gebor-
ren Zoon gegeven heeft, op dat een iegelyk
die in Hem geloof niet verderve, maar
het eeuwige leven hebbe. Joh. 3: 16. Daar
 is een middel ter bekering door Chris-
 tus voor ons daargesteld, naar het wel-
 behagen zyns Vaders. Daar is voor dez
 diepst gevallen Zon daan, inzicht, op ver-
 betering, herstelling, en gelukzaligheid
 grooter dan ooit. Adam voor ons vertou-
 heeft. En niemand gaat verloren, dan
 die Gods goedertierenheid misbruikt,
 of de aangeboden Zaligheid verwerpen
 heeft. Wat meer is: naar mate onze el-
 lende hier verwachtelyken was, naar
 die mate zal ook de gelukzaligheid
 verblinder zyn, voor hun die de
 geschenken genademiddelen hebbe,

476

willen gebruiken. Hoe grooter hier
het gevaar was, van om te komen, hoe
heuschlyker de redding, zyn sal, voor al-
len die eenmaal in behouden have, aan-
landen. Hoe Hoerschlyker de Straffe
hier was tegen de Zondaer, hoe heerlyk
hier de overwinning namaals zyn sal.

Eindeelyk er is geen twyffel aan
of in het volgende leven, zal juist dese
ellen-de des Menschdoms, nu hersteld door
Jesus Christus onzen Verlosser, te uitgebrei-
der Hoop opleveren voor dan klare Gods-
verheerlyking, zoo aan de gezaligden
uit het menschdom, als aan alle welge-
linden, die onder de burgeren van het on-
metelyk Gods rijk, kennis zullen kry-
gen van de lotgevallen des Mensch-
doms.

2^e afdeeling

over

Gods genadig plan ter zaliging van
 zondige en ellendige menschen
 voor J. C. en deszelfs beken-
 ding op verscheiden tijden
 en wijzen.

g. g. s.

Noetza kelykheid der Godlyke
hulp en der bekenmaking
van dezelve.

Hoe rampzalig de Staat des mens-
 doms door de zonde zy, is ons de afdee-
 ling in de eerste van dit Hoofdstuk ge-
 bleeken. Hopeloos zag het er dus uit, in-
 dien niet de Godlyke genade ons te hulp
 kwam. Vooreerst toek w het ons onmo-
 gelyk, ons zelven te verlossen uit den
 rampstaat, in welken wy gevallen zyn:
 ten anderen zyn wy ook geheel in het
 onzekere, of het Gode behagen zal, ons
 uit dien jammer te redden.

Dus hopeloos wordt ons onze

toestand in het Nieuwe T. beschreven. Pau-
 lus zegt Efes. 2: 12, en 1. Thess. 4: 13, dat
 Zy die eene nadere godlyke openbaring
 misjen, gene hope hebben op Gods gena-
de, en op een zalig leven na dit leven.
 Hy beschryft hen ook 1. Tim. 3: 6. Hand. 14:
 30. en Ef. 4: 18, als onwysen, onwetend,
en dwalenden, ten aanzien van den
 weg der denge en der zaligheid. Het
 is hierom ook dat Joh. in het begin
 van zyn Evangelie vs 9, van den zalig-
 maker zegt, dat Hy het licht is, het welk
schynt in de duisternisse, om dat Hy
 de kennis van onse behoudenis aan eene
 onkundige en dwalende werelt aanze-
 braagt.

Het gene de Apostel zegt van de Stei-
 den; dat ze geene hope hadden, moet
 men van het gebrek aan eene zekere en
welgegronde hope hebben. Trouwens word
 pleegen wy de geschiedenis, zo zien wy

dat deze menschen niet geheel onal
 zonder hope geweest zyn, op het genot der
 Godlyke schuldvergiiffenis, op de verbeter-
 ing onzer bedorven natuur, en op een
 Zalig leeven na dit leeven. Althans zoo
 was het onet de wyeten en bestaan onder
 hen gesteld: schoon men erkennen moet
 dat het getal der zoodanigen niet blif-
 groot geweest te zyn. Het kon niet on-
 ders of hunne-gemoedsrust en de oerig-
 de harnnes levens moest gestoord wor-
 den, door de bewustheid, van hunne
 Zonden en misdaden, daur zy het recht
 Gods wisten, dat de gene die zulke din-
 gen doen des doods waerdig zyn. Rom, 1: 32.

En dus door de breede voor de dood met
 welken zy door al hun leeven waren bezet
 Hebr. 2: 18. Dat de hooze Godheid bevre-
 digd moest worden, was onder de

449

Heidenen een algemeen gewoont. Doch
Zy konden nimmer, Zonder Godlyke Ope-
baring te weten, kunnan door welke mid-
delen, de gedachte en wel verdiende
Straf van hunne schuldige herten
konde worden afgewend. Zy genoten
door Gods Vaderlyke weldaerigheid, vele
verbaunde zegeningen; en Zy konden
uit derselwe Gods verdraagzaamheid
en lanthmaerigheid leren kennen, vol-
gen Paulus getuigenis Hand. 14. hoofd
17: 25-28. Doch Zy konden hier uit ge-
besluit. maken toe het bestendig ge-
not dier zegeningen; daar se te zelyk
ook onderwonden de treurige gevol-
gen der sonden, de sekere bewyzen
van Gods toorn over alle Godloosheid
en Ongerechtigheid der menschen
Rom 1: 18. En daar se het leven van
alle Zondaren zagen sijn dizen in des
doed. Zy wisten, ja wel, dat se sieke

maestent ver beteren, afstand van zonden
doen; en zich met ernst op de deugd toe
leggen; zy wisten dat dit, de eenige wei-
lige weg tot ware gelukzaligheid was;
en betoonden dus iets van goos wet hun-
ne harten te hebben ingeschreven. Plom-
di. 11. Doch, by het sterven naar deze zelf-
ver betering, onderwonden zy ook, zo veel te-
gen stand van hun natuurlyk. bederf,
zo vele teleurstellingen van hunne pe-
gingen, dat zy de hope, om langs den
weg van eugen ver betering tot ware
gelukzaligheid te komen, wel moes-
ten opgeven.

Daar du het menschedom, voor
erwt zich zelve niet helpen kan, en
daar het ten anderen, gene zelfere en
welgegronde hope uit zich zelve
hebben kan op de godlyke hulp, zo
lykt ons daar uit, hoe nodig wy

470
hebben; voor eerst one Godlyke verlos-
sing, en ten anderen' one Godlyke be-
kendmaking aangaande de ziele.

g. 2.

Gods genadig plan' der verlossing
der menschen.

In dezen wanhopigen toestand heeft
God zich betoond, die getrouwe Scheppe
(1 Petr. 4: 19.) der menschen te zyn, die
niet voren laat het werk zynes handes,
en zich ontfenmt, over een menschen-
gestlacht, het welk door verleding
des Satans, en door den val zynes eerste
Vertrouwers, in het ongeluk gedompelt
is. Deze Godlyke ontfenming openbaart
zich in het algemeen aan alle de na-
melingen' van Adam en Awa in de toe-
deeling van al, wat zy tot het geneeg-
lyk leven op aarde nodig hebben, son-
der onderscheiding van vromen' en onde-
genen'. Immers Hy doet zyne donne
opgaan over boze en goede en regent

over rechtvaardige en onrechtvaardige

Matth. 5: 45. Aan allen doet Hy goed van den hemel hun regen en vruchtbaare tyden gevende vervullende hunne harten met spys en vrolykheid Hand. 13: 17.

Allen geeft Hy het leven, den Adamaan alle dingen Hoof. 17: 20. Allen genieten eener tyfdom zynar goedertierenheid en verdraagzaamheid en lanfmaedigheid Rom. 1: 4. met willende, dat eenige verloren gaan, maar dat ze alle tot beharing Roman. 2. Petr. 3: 9.

Doeh in het byzonder en vooral, is de Godlyke ontferming blykbaar in zyne genadigheid, om arme zondaren langs zekere bepaalden weg en onder zekere voorwaarden, van de verdienende straffe ontheffen, te verbeteren, en eeuwig te zaligen. Er zyn dus drie weldaden, (in het vervolg weder afzonderlyk nader behandelt) welke onze ontfermer ons, onder zekere voorwaarden

De heeft begedacht, en welke in 't N.
 In meermalen onder den algemeenen
 naam, van het leven, de Zaligheid en
diegelyke voor komen. De eerste be-
 staat in de vergevinge onzer Zonden.
 Dat is in de ontheffing van de uelver-
 van de straf, en dus in de bevydinge
 van den dood op de sonde bedreef, veng.
 Eps. 3: 7. Col. 1: 14. Joh. 8: 36. hoofd. 11:
 24, 26. Zo dat die scheiding van Ziel en
 lichaam, welke wy den dood noemen,
 niet meer een straf zy, maar een uel-
 vaad door 'to in 't leven blyvende Ziel,
 2. Cor. 5: 8. 1. Pet. 1: 25, 23. De tweede waer-
 be staat in de ledelyke verbetering van den
 bedorven mensch Tit. 3: 5. De derde wel-
 vaad in de eeuwige Zaligheid na dit leven,
 Joh. 3: 36. Rom. 6: 23.

Uit hoofde van deze drie welda-
 den wordt God, onze Vader ook meermalen
onze Zaligmaker genoemd, Luc. 1: 47.
 1. Tim. 1: 1. hoofd. 2: 3, 4, 10. Tit. 1: 3, 2: 10,
 3: 4. Jud. vs. 25.

Meermalen wordt Hy gezegd ons zalig te
 maken 1 Cor. 5: 20. Efe. 2: 8. 8. 2. Tim. 2: 9.
 Tit. 3: 5. Jak. 1: 12. En Paulus roemt des
 wegen Gods zalig makende genade, Tit. 2: 11.
 Dit zalig maken sluit in zich, dan eens de ont-
 heffing van ramp, dan eens de toedieling
 van geluk, dan eens die beiden samen.

De bron van deze weldaden is alleen te
 zoeken in Gods goeder tierrenheid en ontfer-
 ming, met het zondig menschedom, zon-
 der dat Hy dat deze toe bewogen zy, door
 eenige hunner verdiensten, of door iets be-
 looningswaardigs, met welke zy Hem eerst
 zonden bewogen hebben tot die gunstige
 gezindheid. De Heilige schryvers noemen
 daarom Gods liefde Rom 5: 8. zyne man-
 schen liefde, en goeder tierrenheid Tit. 3: 4.
 zyne barm hertigheid Efe. 2: 4. En boven
 al zyne genade Efe. 2: 7, ja den overvloed
 der genade Rom. 8: 37. Paulus en't by
 zonden roemt deze Godlyke liefde meer.

malen: Vergel. Efe. 2: 8-9. God die
zich is in barmhertigheid, door zyne
grootte liefde daarmede Hy ons liefge,
had heeft, ook door wy dood waren door
de misdaden, heeft ons levendig ge-
maakt met Christus: (uit genade zyt
gy zalig geworden) en heeft ons mede
opgewekt, en heeft ons mede gezet in
den hemel in Christus Jesus. Op dat Hy
zonde betonen in de toekomstende eeu-
wen den uitnemenden rykdom zner
genade door de goeder tierentheid over
ons in Christus Jesus. Want uit gena-
de zyt gy zalig geworden door 4 ge-
love, en dat niet uit u, het is Gods ge-
ve, niet uit de werken op dat niemand
werme. Van deze goedgunstigheid des
Allenhoogsten, wordt niemand wie Hy
ook zy, in de Heilige Schrift uitgesl^uten,
dan Hy alleen die zich zelve door onge-
loof en ongehoorzaamheid buiten sluit.
In tegen deel de verklaring van Gods
gezindheid, om onder zekere voorwaarden,

zondige en rampzalige menschen te ver-
 lossen en te zaligen, zyn zeer algemeen en
 onbepaald. Dus spreekt de Zaligmaker
 van de werelt, om aan Nikodemus te doen
 opmerken, dat Gods liefde zich niet tot
 de Joden bepaald, maar ook tot de andere
 volken uitstrekt Joh. 3: 16. also lief heeft
God de werelt gehad, dat Hy zyn eenig ge-
booren Zoon gegeven, op dat een iegelyk die
in Hem gelooft niet verderwe, maar het
eeuwig leeven hebben. Zo spreekt er ook
 Paulus van Rom. 5: leerende vs 18 dat 92
 lyt velen, dat is een veeltal menschen,
 door de misdaad van een gestorven zyn,
 zo ook door Gods genade, in t schenken
 van eenen Mensch Jesus Christus velen
 behouden worden. En die Hy hier en vs 19.
 Velen noemt, noemt hy vs 18, alle men-
 schen. Verg. vs 12. Zo spreekt Hy in dezer
 zelfden brief hoofd. 11: 32. God heeft se
allen onder de gehoorzaamheid besloten,
 op dat hy se alle zonde barmhartig zyn

om geen andere plaatsen als Hoofst. 3: 23, 24,
 29. en hoofst. 30: 22, te noemen. Niet minder
 sterk is zijne betuiging 2 Cor. 5: 19, 20. Ge was
ijen Christus de werelt met zich zelve verzev-
ende, hare zonden aan niet te werken en daer
en heeft het woord der verzoening in ons gezeyt.
 Zo zijn wy dan gesante van Christus wege, als
 of God door ons bade. Wy bedden van Christus
 wege, laat te met God verzeven. In gelyke
 Wanneer Sty Thimoteus vermaand, 1 brief
 2: 1-6, dat er smeechingen, gebeden, voor-
 tredingen, dankzeggingen moeten gedaan
 worden voor alle menschen ook voor Heiden-
 sche koningen, en alle die in hoogheid zijn,
 dringt Sty dit aan met te zeggen: want
 dat is goed en aangenaam voor God onzen
 Zaligmaker: welke wil dat alle menschen
zalig worden en tot kennis der waarheid
 komen: want daer is een God, daer is ook een
Middelbaar Gods en der menschen, de mensche
 Christus Jesus, die hem zelve gegeven heeft
 tot een rantven voor allen. Zo ook verklaart
 Hy aan Titus Hoofst: 2: 11. De Zaligmakende

genade Gods is verschenen alle menschen
 Op gelyke wyze spreekt er Apostel Petrus
 2^e brief 3: 9. Waar hy zegt, dat God den tyd
 der straffe, in de verschynning, in de ver-
 schynning van Jesus Christus uitsellende,
laatenvedig is over ons niet wettende dat ee-
nige verloren gaan maar dat ze alle tot be-
keering komen. Vrouwen, zoo had ook God reeds
 onttyds laten verklaren door Profet Esch. hoofd.
 18: 23. Zoude ik eerzints lust hebben aan den
doed des God loosen? spreekt de Heere! Heere!
Zou niet als Hy zich bekeert van zyne wege
dat hy leve? en Apostel. 33: 11. Zou waaraechtig
als ik leve spreekt de Heere Heere. Zou ik
lust heb en den doed des God loosen? maar daer
in heb ik lust dat de God loose zich bekeere
van zynen wegen leve.

In dit genadig Plan erkennen wy dan
 te raet dien vryen, wyzen, heiligen goedertie-
 ren, eeuwigen en overvloedighen wil, of,
 bestuit des Heeren, van welken wy, in het
 Hoofdstuk van Gods natuur en volkomen-
 heden gesproken hebben

Door Jeshus Christus

De verlossing, welke ons Gods genade heeft toegedaacht, komt ons toe, door middel van Jeshus Christus, en van Hem alleen. God leenyt ons zyne liefde door Christus. In het geven van Christus betoont Hy ons zyne genade. Christus, en Hy alleen, is ons van God geschenken tot een volkome zaligmaking. Dit is het algemeen oetruis des Heilige Schrift. De Zaligmaker zende Joh. 3: 16. also heeft God de wereld gehad, dat Hy zyn eenig geboren Zoon gegeven heeft op dat een iegelyk die in Hem geloof niet verderwe maar eenige ge lever hebbe. Johannes schryft daarom, 1 brief 4: 9, 10. Hierin is de liefde Gods jegens ons geopenbaard, dat God zynen eenig geboren Zoon gezonden heeft, op dat wy Zonden leven door Hem. Hierin is de liefde, niet dat wy God lief gehad hebben, maar dat Hy ons lief heeft gehad, en zynen Zoon gezonden heeft tot een versoening voor onze Zonden. Ins gelyke Evangelie, Rood. 1: 16, 17. Uit zyne volheid hebben wy alle ontvangen, ook genade voor genade. Want de wel is

door Mozes gegeven, de genade en de waarheid is
 door Jesús Christus geworden. Zoo ook spreekt
 er Paulus van Rom. 5: 8. God bevestigt zijne
liepde jegens ons, dat Christus voor ons gestorven
is.

Van hier dat er in de brieven van Paulus niets
 gemeener is, dan het denkbeeld van Gods gunstig
 welbehagen, en dadelijke gunstbewijzen, in Christus
Jesús. Zoo schrijft hij Efes. 1: 6, Van Gods
genade, door welke Hij ons begenadigd heeft
in den Geliefden. 1 Cor. 1: 4. Van Gods genade
die ons gegeven is in Christus Jesús. en 2 Tim.
 1: 9, Rom. 8: 39, Van de liepde Gods welke is
in Christus Jesús onzen Heeren. Efes 2: 7. Van den
luttelremmenden rykdom zijner genade, door de groe,
der tierenheid over ons in Christus Jesús. R. 1: 3.
 Van alle geestelyke zegeningen in den Hemel, met
 welke ons de God en Vader onzes Heeren, Jesús
 Christus gezegend heeft in Christus. Rom 6: 23.
 Van de genade-gifte Gods door of in Jesús Christus,
 2 Tim. 2: 10. Van de Zaligheid die in Christus Je-
 sú is. 1 Thees. 5: 9. Van de Zaligheid door
 waren Heer Jesús Christus. 1 Cor. 15: 57. Van de
 overwinning, die ons God over de Zonde in den
 dood geeft, door waren Heer Jesús Christus. Efes
 1: 5. Van de aanneming tot kinderen, door Je-
 sú Christús. Ondeljk Gal. 4: 7. Van de be-
 trekking welke wy op den hemelijken Vader
 hebben, als Erfgenamen Gods door Christus.
 Trouwen, gelyk we 88. 2. gezien hebben.

456

dat de Goddelijke genade ons drie byzondere
weldaden berijft, Zoo wordt elke dezer welda-
den ook aan Jesus Christus, als den Van God
gezonken Verlosser, toegekent. Zoo tuch spreken
de Apostolen, voor eerst, Van de Vergeving onser
Zonden en onser Verzoening met God. 1ste 1ste 1ste
den om niet gerechtvaardigt uit Gods genade,
door de Verlossing die in Christus Jesus is. Rom. 3:24.
in welken wij hebben de Verlossing door zijn bloed,
namelyk de Vergewinge der misdaden, naar den
lykdom zynen genade. Efes: 1:7. in den welken
wij de Verlossing hebben door zijn bloed, name-
lyk de Vergewinge der Zonden. Coll. 1:14. Door
éene rechtvaardigheid komt de vrijpraak over
alle menschen, tot rechtvaardigmaking des le-
vens: en door de gehoorzaamheid Van éenem, 1ste 1ste
den vele tot rechtvaardigen, gesteld. Rom. 5:18,19.
God heeft ons met zich zelve verzoend door Je-
sus Christus; Want God was in Christus de wre-
ld met zich zelve verzoenende. 2de Cor. 5:18,19.
Wij hebben de Verzoening gekregen door onsen
Heer Jesus Christus, Rom. 5:11. God de Vader
heeft door Hem wrede gemaakt, en alle dingen
tot zich zelve verzoend, Coll. 1:20. Jesus, Gods
Zoon is het, die ons verlost van den toekomen,
den toorn 1ste Thes. 1:10. Wij hebben wrede met
God; door onsen Heer Jesus Christus, Rom 5:12.
door Hem hebben wij den toegang doen eenen
Geest tot den Vader. Op gelyke wijze spre-
ken de Apostolen, ten anderen ook van onse

Verbetering en Zeliging, als van eene weldaad,
 ons door Christus toekomende. God heeft ons zalig
 gemaakt, door het bad der wedergeboorte en ver-
 nieuwing des Heiligen Geestes, den welken Hij over
 ons rijkelyk heeft uitgegoten, door Jesus Christus
 onzen Zaligmaker. Tit. 3: 5, 6. Wij zijn zijn
 maakfel, geschapen in Christus Jesus, tot goe-
 de werken, Eps. 2: 10. God, opgeroekt hebbende
zijn Kind Jesus; heeft denselven, eerst tot de
Judden, daarna tot andere volken geronden, dat
Hij hen zegenen zonde, daarin, dat Hij een iegelyk
afkeere van zyne boosheid. Eindelyk
 spreken zij even eens, ten Verden, van de weldaad
 des eeuwigen levens, Hier in is de liefde Gods
jegens ons geopenbaard, dat God zynen eenig-
geboren Zoon geronden, heeft in de wereld, opdat
hy zonden leven door Hem, 1 Joh. 4: 9. De gene
 die den Werloed der genade, en der gave der
 rechtvaardigheid onbrangen, zullen in het leven
 heerschen door dies eenen Jesus Christus, Rom. 5: 17.
 Gelovigen zijn wel der Zonde dood; maar Gode
 levende in Christus Jesus onzen Heer, 1 Cor. 6: 11.
 Dit is het getuigenis: dat God ons het ewi-
 ge leven gegeven heeft; en dit zelve leven is in
 zynen Loon. Die den Loon heeft, die heeft het
 leven, die den Loone Godd niet heeft, die heeft
 het leven niet, 1 Joh. 5: 11, 12. Gelyk de zonde
 gheeracht heeft tot de dood, zo heerscht ook
 de genade tot rechtvaardigheid, tot het ewige

96
leven, door Jezus Christus onzen Steen. Rom 5: 29.
Denzijl de dood door eenen mensche is, zo is ook
de ontfanging der dodden door eenen mensch. Want
gelijcke alle in Adam souden, alsoo zullen
ook in Christus alle levendig gemaakt worden.
Hor. 16: 21. 22. De God aller genade heeft ons
geroepen tot zijne eeuwige heerlijkheid in Christus
Jesue. 1 Petr. 5: 10. Christus is daarom de
hoop der heerlijkheid. Col. 1: 27. Doch, hoes
Christus ons de oorzaak der weldaden is, zal
hem het gevolg nader bij de stukken blyken.

Ter oorzaak nu van de verlossing, die ons
door Gods Zoon, onzen Steen, toekomt, draagt Hij
onder scheids namen, welke geschikt zijn, om
ons aan Hem, in die betrekkinge, met eerbied,
wederlieffe, dankbaarheid en vertrouwen te doen
denken en spreken.

Hij draagt hierom den naam van Jesue.
Volgens het gene een Reinelich Godsgezant bespedde
aan Josef, dien de Voorzienigheid beschiedte tot
eens mede opvoeder en verzorger van het Godlyk
kind, van het welke Maria zwanger was, Matth. 1: 20.
gelijk ook de Engel Gabriël dienzelfden last
reeds aan Maria gegeven had, voor dat zij be-
vaacht was, Luc. 1: 31. Het is zo dien naam
was vandyds niet ingemeen onder het Israëlitisch
Volk, en de latere Joden. De opvolger van Mozes
in het bestuur Synes Natie, draeg dien naam,
naar de Griekyske uitspraak van het woord Josua.

Van daar is het dat we Hand. 7: 45. lezen, dat de
 voorzaders, den Tabernakel ontvangende, met Je-
 sus gebragt hebben in Canaan; en Hebr. 4: 8. wordt ge-
 zegd, dat Jesus (dat is Josua) hen niet in de rust
 gebragt heeft. Zoo was er ook vorder de mede-arbei-
 der van Paulus, zekere Jesus een geboren Jood,
 welke met eeren Sittynschen toenaam Justus ge-
 heten wierat, Coll. 4: 11. Op het Eiland Raphos
 vonden Paulus en Barnabas zekeren Toeraar en
 Valcheer, Profeet, Elijmas genaamd, of anders,
 Bar-Jesus, dat is, een Zoon van Jesus. Zelfs
 schijnt men, uit handschriften, welke nog ten tijde
 van Origenes in de 3^e Eeue te mogen opmaken,
 dat Bar abbas, dat is de zoon van abbas, den
 eigen naam Jesus gedragen hebbe, welken naam
 de Christenen niet wilde gelezen hebben, om dat
 hij hun te verbiedvaardig was, dan dat zulk een
 booswigt hem met onzen Verlosser deelen zoude:
 men kan hier uit dan, in het voorbijgaan, afleiden
 den nadruk van Pilatus Vrage, Matth. 27: 17. Wel-
 ken wilt Gy, dat ik u zal loslaten (Jesus) Bar-
 abbas, of Jesus, die genaamd was Christus?
 Over wie dan ook dien naam moge gedragen hebbe,
 niemand heeft denzelven ooit op Godlyken last
 gedragen: en niemand heeft ooit de volle beteke-
 nis van deren naam, in Zyn leven zoo uitgedrukt,
 of kerven uitdrukken, als onzen geregenden Hei-
 land. Dien naam toch duidt Hem aan als Ver-
 lossen, bevrijder, uitredder, Reser, Zaligmaker.

Dat gaf ook de Engel te kennen aan Jozef. Matth.
 1: 21. Gij zult zijnen naam heten Jezu, want Hij
 (de beloofde Koning) zal zijn volk (over het welk
 Hij Koning zijn zal) zalig maken van hunne zonden.
 Uit hoofde van deze betekenis, heeft er dan ook Matth.
 te recht kunnen bijvoegen, vs. 22, 23. Dit alles is ge-
 schiet, opdat hervult zonde worden, 't gene van den
 Heere gesproken is door den Profet, (Jesaias,
 hoofst. 7: 14.) Zeggende: Ziet een maagd zal Zitten,
 ge worden, en een Zoon baren, en gij zult zijnen
 naam heten Emmanuel, het welk is, overzegt zijn,
 de, God met ons, dat is, God is ons genegen, God
 helpt ons. Trouwens, de uitdrukking, volgens welk,
 de God gerage wordt met ons te zijn, duidt Zulk
 een helpend en zegenend nabijzijn aan. Verg. Matth.
 24: 20. Luc. 1: 66. Joh. 3: 2. Hand. 7: 9. Hoofst. 10: 38.
 en 18: 10. Trouwens, in dit Godlijk kind, gaf God
 het uitmuntendst berijp, dat Hij met ons arme men-
 schen is, en ons zalig wil maken van onze zonden.

Het is om dezelfde reden dat ook Jezu met
 eenen Grieksehen naam Soter, dat is, Zaligmaker,
 genoemd wordt. Zoo heet Hij eenvoudig, Luc. 2: 48.
 Hand. 5: 31. vs. 23. Till. 3: 20. 2 Pet. 1: 11. 2: 20. 3: 2, 18.
 Veelal wordt er bijgevoegd, dat Hij is, Onze Zaligmaker,
 2 Tim. 1: 10. Tit. 1: 4. 2: 13. 3: 6. 2 Pet. 1: 1. Ook heet Hij
de Zaligmaker der Wereld, Joh. 4: 42. 1 Joh. 4: 14. Paulus
 noemt Hem, met dezen zelfden naam den bekender
des lichtzams, dat is Zijner Gemeente, van welkes
 Hij het Hoofd is, Efez. 5: 23. De reden van deze bena-

ming wordt ons insgelijks in de schrift geleerd, om
 dat Hij, namelijk gekomen is, om zijn Volk zalig
te maken van hunnes Zonden. Matth. 1:21. Luc. 1:14.
Om op te zoeken en zalig te maken 2 gene Verlozen
was. Matth. 18:11. en Luc. 19:10. Om de zielen der
menschew te behouden. Luc. 9:56. Op dat de Weeld
door Hem zonde behouden worden. Job. 3:17. en 12:47.
Om Zondaren zalig te maken. 1 Tim. 2:17. en om dat Hij
Volkomelyk kan zalig maken, de gene die door Hem,
 als den groten Hoogen priester, op wiens Verdiensten
 en Verzoenpraek zij zich verlaten, tot God gaan, om
 van Hem alleen nodigens en Verbeelden Zegen te sme-
 ken, Hebr. 7:25. Niet meer is, Jesus draagt dien
 naam in den volsten Nadruk, om dat de Zaligheid
 in geenen anderen is, dat is, geen ander ons zalig
 maken kan; en er geen anderen naam is, dat is,
 niemand anders genouwd kan worden, door welken wij
 moeten zalig worden, dan Hij. Hand. 1:21. 1 Kor. 9.
 Rom. 9:9, 10.

Zoo ook heet Hij de Verlosser, Rom. 11:26. Maar
 de Apostel, uit de grieksche overzetting van Jesaja
 59:20. deze woorden aanhaalt: de Verlosser zal uit
Sion komen, en zal de godloosheden afwenden van
Jakob. Ook hier door wordt Hij afgetekend als diege-
 ne van welken de nakomelingschap van Melchisedek
 eine Volkomen betryding van de Zonde en hare ramp,
 zalige gevolgen te wachten had. Nog eenmaal
 gebruikt Paulus hetzelfde woord 1 Thees. 1:10. Maar
 Hij Gods Zoon, Jesus, beschryft als den genen, die
 ons verlost van den wettensdendel toorn.

Nog heet onze Verlosser, in dienzelven zin, de
overste Leidsman, dat is, de bewaker, der Zalig-
heid. Hebr. 2:10. om dat Hij allere die Hem ge-
 hoorsaam zijn, een voorzak der eeuwige Zaligheid
 gevonden is. Hebr. 5: 9. In dienzelfden zin noemt
 Hem Petrus, den Oversten Leidsman des levens,
 Hand. 3: 18. en den Oversten Leidsman en Zaligma-
ker, (want het is hetzelfde woord, het welk Hebr. 2:10,
 voorkomt, doch in de 2 laatste plaatsen door Vorst
 vertaald is) dat is den Verzorg der Zaligheid.

Eindelijk vraagt ook de Heiland, om deze
 zelfde reden, bij wijze van vernoeming, de namen
 van al dat heil, het welke Hij ons aanbren-
 ght. Zoo heet Hij het leven, omdat Hij de voorzak
 van het waer en eeuwige leven is, Joh. 6: 51. 20.
 33: 25. 14: 6. en ons leven, omdat Hij het voor-
ons is, Col. 3: 4. Inogelyke onze hope, 1 Tim. 5: 8.
 en de Hope der Heerlykheid, Col. 3: 27. omdat Hij
 het is door wien wy de hope op Zaligheid en heil-
 lykheid hebben. Ook noemt Hem Paulus Ons 2. 14.
Onzen Vrede, omdat Hij ons den Vrede met God en
 met malkanderen aanbren-
 ght: want aan beide
 heeft Paulus gedacht, 14. 12-22. Eindelijk
 heeft de Zaligmaker zich zelve in eenen vro-
achtigen zin genoemd het brood des levens,
 Joh. 6: 35, 48-51. dat is, de spijze, door welke
 wy leven, met andere woorden, de onderhoud der
 van ons waer en eeuwige leven.

Deze zijn de namen, met welke, in het 'alge.

meen het Verlofsingswerk van taren Zaligmaker
wordt uitgedrukt. Hij draagt ook andere namen;
door welke eening bijzonder deel van zijn Zaligmakend
werk wordt aangewezen; doch deze zullen, in het
vervolg, bij de behandeling van die bijzonderheden,
in het Verlofsingswerk, ter gelegener plaatse,
voorkomen: gelyk Profet, Middelaar, Borg,
Hoogenpriester, Voorpraak, Heer, Koning, Heer,
der, en diergelijke.

Nog dient hier bij te worden opgemerkt, dat,
gelyk onze Heer Jesus een volkomen Zaligmaker
is, Hij dat ook alleen is. Zo dat alleen welke
hunne Zaligheid van Hem menschen en verwachten,
door Hem, naar den wil van God, behouden worden.
De Zaligheid is in geen en anderen: want daar is on-
der den hemel geen anderen naam die onder de men-
schen gegeven is, door welchen wy moeten Zalig worden,
Hand. 4. 12. Van hier dat Paulus, Rom. 5. 12-19,
en 1 Cor. 15. 21, 22. vergelyken met ro. 17-19, tusschen
Heiland voorfelt als dien eenen, door wien alleen
behouden worden, in tegenoverstelling van dien eenen,
Adam namelijk, door wien alleen rampzalig ge-
worden zijn.

Trouwens, Jesus Christus is niet alleen de
van God bestemde Verlooper; voor die genen, welke
gelijktijdig met Hem geteefd hebben; maar ook
voor die genen, die behouden en gered zijn, voor
dat Hij op aarde als mensch geteefd heeft. Hier
van toech geeft ons Paulus, op meer dan eene plaats,
getuigenis. Hier toe strekt zyne gantze redeneering

Rom. 5: 12 en vervolgens, waar Hij Zonden uitroeding,
Van allen spreekt, die, voor en na Mozes geleefd
hebben. Ook hiervan geeft hij getuigenis 1 Kor. 15:
5: 25, 26, zeggende dat God, Christus Jesus voorge-
houden heeft en bekend gemaakt, als een verzoening,
dat is een middel tot verzoning en beëdiging, door
het geloof verkregen in zijn bloed, dat is door mid-
del van zijnen dood, tot eene betovning van zijne
Gods, rechtvaardigheid, in 't uitspreken, door dat
is uit hoofde van de vergewing der Zonden, die te
vooren geschied zijn, onder de verdraagzaamheid Gods,
(naardien God te vooren de Zonden Zonder strafre-
ning vergewen heeft, zoo heeft Hij nu betoond, dat
Hij evenwel rechtvaardig was, ook in zijn uitspreken,
doordien Hij Jesus heeft laten sterven om de ver-
zoening daar te stellen, voor een iegelijk die in Hem
geloofd) tot eene betovning, zeg ik, van zijne recht-
vaardigheid, in den tegenwoordigen tijd. Inzigtelike
getuigt hij Hebr. 9: 15, dat Christus na Ardaulaar
is des Nieuwen Testaments, opdat de dood daar tus-
schen gekomen zijnde, tot verzoning der misdre-
gen die onder het eerste Testament waren, de gene
die gewepen zijn de belofhemisse der eelovige erve
ontvangen Zonden. Men kan ook hier toe brengen
het gezegde van Petrus, 1 brief, 1 Kor. 15: 10-20.
waar Hij leert, dat Christus eens voor de Zonden ge-
leden heeft, en daarom aan de Geesten, die nu in
de gevangenis zijn, door svack gepredikt heeft,
wanneer Gods langmoedigheid nog op hunne bekeering wachtte.

(Trommen, de woorden in den welken vs. 19. Worden ge-
reglijker vertaald. Waaron of weshalven: in welken zin
derelwe ook voorkomen Hoofst. 1: 6. Waaron zij u ver-
heligt: en Hoofst. 1: 1. Waaron zij zich vaerend hou-
den.). Eindelijk kan men ook hier uit verklaren het
 gene de Zaligmaker van Abraham zegt, Joh. 8: 56.
Abraham heeft met verheuging verlangd, dat Hij
mijnen dag, dat is mijnen Levendag op aarde, zien
zoude: en Hij heeft hem gezien en is verblijd geweest.

§ 8. h.

Die van God is aangeesteld en geschenken.

Al wat onze Zaligmaker, gedurende zijn leven
 op aarde, gedaan en geleden heeft, al wat Hij nu
 nog doet en immer doen zal, tot heil van menschen,
 is en wordt door Hem uitgevoerd naar den wil
 van God zijnen Vader, en om dat het dus Gods wil
 is. Daarom zegt de Apostel Rom. 8: 36. na
 dat Hij het leerspek der Verlossing van Joden en Heb-
 denen uit het algemeen bederf behandeld had, Want
uit Hem, en door Hem, en tot Hem zijn alle dingen;
Hem zij de heerlijkheid in eeuwigheid, Amen. Van
 3 gelijken 1 Cor. 1: 30. Want uit Hem, dat is naar
zijn wil en plan, zijt gij in Christus, dat is met
Christus Jesus ten naauwsten vereenigd, die ons
geworden is van God wijsheid, rechtvaardigheid,
heiligmaking en Verlossing, opdat het zij gelijk
geschreven is. Jer. 9: 14. die roemt, volme in den
Heere. Zo ook Col. 1: 19, 20. Het is (des Vaders)
welbehagen geweest, dat in Hem alle de volheid

420
wonen zonde, en dat Hij door Hem mede gemaakt
hebbende door het bloed Zijns kruis, door Hem (zeg
ge ik) alle dingen verzoent zonde tot Hem zelve,
het zij de Dingen die op de aarde, het zij de Din-
gen die in de hemelen zijn.

Het is hierom dat onze Zaligmaker zeer dik,
wijls gezegd wordt, van God Zijnen Vader gezonden
te zijn. Zo betuigde Hij zelf: Matth. 10: 24. R.
21: 37. Luc. 4: 18, 43. 20: 13. Joh. 3: 17. 5: 36, 38.
6: 29, 57. 7: 29. 8: 42. 10: 36. 11: 42. 17: 2, 8, 18, 21,
23, 25. Zo ook spreekt en Johannes de Dooper van
hoofdst. 3: 31. de Apostel Joh. 1 brief 4: 10, 14.
Insgelijken Paul. Gal. 4: 4. God wordt ook, uit
dien hoofde dikwijls beschreven als die gene die
Christus gezonden heeft. Zo noemt Hem de Za-
ligmaker Matth. 10: 40. Luc. 10: 16. Joh. 4: 34.
11: 5: 23. en Elders gedurig in dit Evangelie: als
mede Paulus Rom. 8: 3. Intusschen wordt met
dere uitdrukkingen, vooral geveld op het gedeelte
van 's Heilands Verlossingswerk het welk Hij op
aarde verricht heeft: Wanneer Hij, als 't ware, uit
het Vaderlijk huis, was afgezonden tot de menschen,
en met bijzonder om hen te onderrijzen. Die sprak
de Heiland Joh. 7: 28, 29. ik ben van mij zelven niet
gekomen, maar Hij is verzachtig die mij gezonden
heeft, welken gij niet kent, maar ik kenne Hem,
want ik ben van Hem, en Hij heeft mij gezonden,
11: 33. nog eenen kleinen tyd ben ik bij u, en
ik ga heen tot den genen die mij gezonden heeft.

497.
Hoofdsf. 8:12. Ik ben van God uitgegaan, en kome van Hem.
Want ik ben ook van mij zelven niet gekomen, maar Hij
heeft mij geronden. Hoofdsf. 16:5. Nu ga ik henen tot
den genen die mij geronden heeft. Daarom wordt er
ook dikwijls bijgevoegd, dat God Zijnen Zoon in de We-
reld geronden heeft. Joh. 3:17. h. 10:36. 17:18. 1 Joh. 4:9.
En de afsending des Onscipelen door den Heiland wordt
daarom met zijne zending van den Vader vergeleken,
Joh. 17:18. Gelykenwijs gij mij geronden hebt in de We-
reld, zo heb ik ook hen in de wereld geronden. En
in zijne aanspraak aan de Apostelen. h. 20:21. Ge-
lykenwijs mij de Vader geronden heeft, zende ik ook
ulieden. Hierom ook noemt Paulus Hebr. 3:1.
den Zaligmaker, den Apostel, dat is den Goddige,
Zant.

De Zaligmaker, wordt, om dezelfde reden, ook
gezegd, van God gegeven of overgegeven te zijn;
ten blyke, dat Hij, in zijne betrekking, al wat Hij
is, voor ons is, door Goddelijke gifte en vrijgave,
sinje bestelling. Zo zegt de Zaligmaker Joh. 3:16.
God heeft Zijnen eenig-geboren Zoon (aan de wereld)
gegeven. Vergel. 1 Joh. 5:11. Zo ook Joh. 6:32. Mijn
Vader geeft u dat ware brood uit den hemel. En
Petrus zegt daarom Hand. 2:28. dat Jesus door
den bepaalden raed en voorkennisse Gods overgege-
ven is: Hoofdsf. 4:12. dat er geen anderen naam on-
der de menschen gegeven is. Insgelyks Paulus, 1
Cor. 1:23. God heeft Hem der Gemeente gegeven tot
een hoofd boven alle dingen. Byzonder Rom. 8:32.
God heeft zyn eigen Zoon niet gespaard, maar heeft

79

Hem voor ons allen overgegeven.

Alles dijs wat onze Verlosser, in zyne betrekking als van God aangestelde Middelaar deed, toen Hij hier op aarde was, dat deed Hij uit gehoorsaamheid aan God Zijnen Vader. Hij noemde het Joh. 4: 34. Zijne spijze, te doen den wil des vaders die Hem genonden had, en zijn werk te volbrengen: ziende ter dezer plaatse vooral op zijn werk als onderwijzer der menschen. Zoo sprak Hij ook Joh. 12: 49, 50. Ik heb van mij zelven niet gesproken: maar de Vader die mij geonden heeft, die heeft mij een gebod gegeven, wat ik zeggen, en wat ik spreken zal: het gene ik dan spreke, dat spreek ik alsoo gelijk mij de Vader geregd heeft. Hetzelfde getuigenis gaf Hij van zijne wonderwerken. Toen Hij een blindgeborenen geneeren Londe, zeide Hij, Joh. 9: 4. Ik moet werken de werken des vaders die mij geonden heeft. Hij konde dijs van deere zijne leer en wonderwerken, op het einde zijns levens vrijmoedig tot zijn Vader zeggen, Roofdps. 17: 6. Ik heb voleindigd het werk dat Gy mij gegeven hebt om te doen: en een weinig te voren tot zijne Discipelen, h. 15: 10. Ik heb de geboden mijns Vaders bekoord. Hetzelfde de gelat van het Lyden en sterwen des Heilands. Daaraan zeide Hij, Joh. 10: 17, 18. Ik legge mijn leven, van mij zelven af, op, dat ik het selve wederom neme: dit gebod heb ik van mijnen Vader ontvangen. Van hier, dat Hij, nu gereed, om uit de Zaal, in welke Hij de laatste maaltijd met zijne jongeren gehou,

den had, uit te stappen naar Gethsemane, zijne jon-
 geren dus aanspreek Joh. 14: 31. Opdat de wereld trete
dat ik den Vader liefhebbe. En also doe gelykerwijze
my de Vader geboden heeft, staat op, laet ons van
hier gaan! En, op dese schouwplaats zyns lydens
 met den bangsten doodsreid worstelende, was zyne taal,
 Matth. 26: 39. Niet gelijk ik wil, maar gelijk gij wilt,
 en vs. 42. Mijn Vader, indien dese Drinkbeker van my
niet voorbij gaan kan, ten zij dat ik hem drinke, en
wille geschiede. verg. Marc. 14: 36. en Luc. 22: 42. Niet
een woord, de Heiland konde van al zyn wrok zeggen,
 Joh. 8: 30. Ik soeke niet mijnen wil, maar de wil des
Vaders die mij gezonden heeft. Aorist. 6: 36. Ik ben
uit den hemel nedergevaad, niet opdat ik mijnen
wil zonde doen, maar den wil des genen die mij ge-
zonden heeft. En het is opmerkelijk, dat de Zalig-
 maker hier bij zonder spreekt; van het zaligmaken
 der Heml gegewenen, en het opwekken van dere ten
 uitersten dage, verg. vs. 39, 40. Het is daarom van
 ook, dat Paulus het zaligmaken van zondaren aan
 de gehoorszaamheid van dien eenen toeschrijft, Rom. 5: 19.
 Trouwens, Hij is gehoorszaam geworden tot den dood, ja
tot den dood des kruises, Phil. 2: 8. Hij heeft zich
leven gegeven voor onse zonden, opdat Hij ons trekken
zonde uit dere tegenwoordige boze wereld, naar den
wille onses Gods en Vaders. Hij heeft gehoorszaamheid
 geleerd, hoewel Hij de Zoon was, uit het gene Hij ge-
 leden heeft, Hebr. 5: 8. En Hij sprak, naer 't gene mij
 Ps. 40: 7 lezen, Ziet ik come om uwen wil te doen,
O God! Hebr. 10: 7, 9.

500

Het is om al dese redenen, dat onze Heer Jesus Christus, als de van God aangefeelde, gevolmagtigde, en gerondene Verlosser, den naam draagt van Mesias, in de Hebreïsche taal, dat is Christus, in de Griekse, Joh. 1:42. h. 4:25. Gezalfde, in onse taal. Na, melijk, t'indtijds warden sommige van God verordende en gevolmagtigde personen, byzonder de Hoogenpriester, dekenyke ook de Koningen, zomtijds ook de Profeten, [Nag. 1. Kon. 19:10.] ten dienste van het Israelitische Volk, tot hunne ambten ingehuldigt, door eene begieting met kostelijke welriekende zalve, op Godlyken last verriicht, ten zinnebeeldige bejze, dat zij van God zelve waren aangefeld, dat ze Hem welgevallig waren, dat zij ze verrieten wilde, dat zij hen in eene goede en rangename reuk mede brengen by het Volk; en vorderde dat men zodanige ook in hunne betrekking erkennen en eerbiedigen soude. Van hier dat Mesias of gezalfde, meermalen de naam is, of van een Profet, Ps. 105:15. & Chron. 16:22. of wel van eenen Hoogenpriester, Lev. 4:3, 6, 15. of wel allermeeest van eenen Koning, & Sam. 2:10. 2 Sam. 10:14, 15. Ja dat een enkelde keer ook iemand, die God tot een dooraluchtig en Zijner Kerk heilzaam werk bespikete, gelyk de Perzische Koning Cyrus, Gods gezalfde genoemd wurde, Jes. 45:1. Geen wonder dan, dat de beloofde Verlosser van Gods Volk, in het Oude Testament wordt uitgebeeld met den naam van gezalfde des Heeren, 200 van wegens het No,

509
ninglyk bevind, Hem door God opgedragen, R. 2: 2, 6,
Verg. met Hand. h. 26, 27. Zoo ook Dan. 9: 25, 26, en
P. 40: 8. verg. met Hebr. 1: 9. als van wegens de ande-
re deelen zijnes, Hem aanbetrouwde merks, Jes. 61: 1,
Verg. met Luc. 4: 18. Daar intusschen de Joden van
s Heilands tijd, den beloofden Verlosser, vooral be-
geerden en verwachtten, als den grooten Koning, den
Redder zijnes Volks van de Overheersching Sinner Kij-
anden, watteden zij ook den naam van Messias meest,
al in dien zin op, zo dat derelve van gelijke bete-
kenis zij, met des naam van Koning, verg. Marc. 15: 32.
Luc. 23: 2. Zelfs hebben de Apostelen, wanneer ze
tot de Joden spraken, de naam van Christus wel
bijzonder toepasselyk gemaakt, op de koninglyke
waardigheid van den Verlosser. Hand. 2: 30, 36. Men ziet
hieruit, dat de reden, om welke onre Verlosser, des
Christus heet, gelegen is, in zijne verordening en
aanstelling tot zijn genigtig merk. In dien zin
maat er op vele plaatsen van Hem gesproken, ge-
lyk Matth. 16: 16, 20. h. 22: 42. 24: 3, 23. Marc. 12: 35.
Luc. 2: 35. Joh. 1: 42. Hand. 3: 18. 4 Joh. 2: 22, en op
zeer vele andere plaatsen. Meshalven dji ook wel
eens met een byvoegsel de Christus des Heeren, Luc.
2: 26. en Openb. 11: 35. of de Christus Gods Luc. 9: 20.
Openb. 12: 12, genoemd wordt. Voor het overige valt het
een ieder onder het oog, dat onre Heiland ook op vele
plaatsen alleen maar Christus Jesus, of Jesus Chris-
tus genoemd wordt, om dien Persoon aanteduiden, die
by dese namen onder de Christenen bekend was.

Met zijne eige vrijwillige toestemming.

Onze Verlosser, even gereed tot hulp van het ellendig mensdendom, als God Zijn Vader, heeft zich even gaarn in die betrekking laten plaatsen, in welke Hij tot ons staat, en heeft even gaarn het werk onzer Verlossing op zich genomen, als Hij door zijnen Vader daartoe verordend en aangesteld is: en Hij heeft zich zelve dus, zoo wel overgegeven voor en aan ons, als Hij van zijnen Vader aan en voor ons is overgegeven. Het past ons dus zo wel de liefde en genade van Gods Loon te eerbiedigen, in alles, wat Hij op aarde deed en leed, en nu nog inden hemel doet, als wij er de ontferming en vergevensgezindheid des hemelgheent Vaders in herbondenent.

Mij vinden van dere waarheid reeds enige sporen in de Schriften des Ouden Verbonds. Immers, zonder zulk eene vrijwillig aangenomen betrekking te erkennen, laat zich minwoeglijk verklaren, het gene Jehova tot zijnen Loon zegt, Ps. 2: 8. Gesicht van mij, en ik zal de Heidenen geven tot wat erfdeel, en de einden der aarde tot uwe bezittingen. Zulk eene vrijwillige aanbieding van zich zelve aan God den Vader tot het doen van zijnen wil, ter volbrenging van des menschen heil, het welk door geene opoffering van hunnen kant kon worden uitgewerkt, betuigt onze Heiland zelf in den 40sten Psalm 19. 7-9. in

Welken mij onzen Zaligmaker horen spreken volgens
 het getuigenis van den Apostel, Hebr. 10: 5-10. Gij
hebt mij de voren voorbeeld of liever gezuiverd, dat is,
gij hebt mij opmerksaam op uwe bevelen gemaakt;
 en in zoverre (naar de Apostels uitdrukking) het
lichaam voorbereid, dat is bekwam gemaakt om
 u te gebooramen: brandoffer, rook Lond offer
hebt Gij niet geischt, doe zeide ik, Ziet ik come,
in de rolle des breks is van mij geschreven, ik hebbe
lust, O mijn God! om uw welbehagen te doen, en
uwe wet is in 't midden mijns ingewands. Inge-
 tijken laat zich dit opmaken uit de Godpraak van
 Jesaias, hoofst. 53: 10-12. Waar aan den Messias
 de vereerendste belooning op zijn werk worde toege-
 zegd; omdat Hij zijne ziel tot een schuldoffer ge-
 steld, in derelve in den dood uitgestort heeft. Vele
 uitleggers van het Nieuwe Testament pleegden ook hiertoe
 te brengen Zachar. 6: 13. De raad des vredes zal
tusschen die beide zijn: het welk te dan van een e.
 vercent omst tusschen den Heere, dat is God den Va-
 der, en den belovden Messias verstanden; weshalven
 ook die stemming van God den Vader met Zije-
 nen Zoon tot het Verlossingswerk, door sommigen ge-
 noemd is. de raad des vredes. Doch, uit het ge-
 heel verband. Blijkt, dat hier slechts gesproken worde
 van een vredelike beraadslaging, in overeenkomst,
 welke er tusschen Vorst en Hoogepriester soude plaats
 hebben.

503

Dan we vinden aangaande onzes Heilands prijvelige toeheding tot het plan Zijns Vaders, duidelijker prooven in het N. T. Hiertoe behoort, te gene de Zaligmaker zelf betuigt Luc. 22: 29. Ik verordineere u het koningryk, gelykerwyze myn Vader mij dat verordineerd heeft. En in zijn getied Joh. 17: 4. 5. Ik heb u verheerlykt op aarde, ik heb volbringt het werk dat Gij mij gegeven hebt om te doen, en nu, verheerlykt mi Gij Vader bij u zelven, met de heerlykheid die ik bij u had eer de Wereld was. Gelyk ook het getuigenis in den Apostel Hebr. 12: 2. Volgens hetwelk Jesus, voor de menig die Hem wou, gesteld was, het kruis heeft verdragen en de schande veracht. En Phil. 2: 5-11. Waar Paulus leest, dat God zynen Zoon uitermaten verhoogt heeft, daarom dat Hy zich zelven vernietigd, de gestattensjes eens dienstknechts aangenomen hebbende, dan men, schein gelyk gevonden is. Het blykt ook uit zodanige plaatsen, dat onze Verlosser, zyne te genwoordige heerlykheid bezit, als eene belooning en Vereering, voor het gene Hy geleden en gedaen heeft. Doch zonder eene vrijwillige en welgenegene toeheding tot het plan van God den Vader, ter uitroeyning van ons heil, zoude zulk eene belooning en Vereering geene plaats hebben.

Het is dan ook hierom, dat de Zaligmaker meermalen gezegd worde, zich zelven gegeven, over, gegeven, en zijn leven gegeven te hebben. Dus getuigt

306

Hij zelf Matth. 20:28. De Zoon des Menschen is niet gekomen om gediend te worden, maar om te dienen en in zijne Ziele te geven tot een Lantzoen voor Velen. Insgelyks Joh. 10:17,18. Daarom heeft mij de Vader lief, overmits ik mijn Leven aflegge, op dat ik het Zelve wederom neme, niemand neemt hetzelve van mij, maar ik legge het van mij Zelve af; ik hebbe magt hetzelve afteleggen, en hebbe magt hetzelve wederom te nemen. En Paulus schryft aan de Galatiërs Hoofdst. 1:4. dat Jesus Christus sich Zelve gegeven heeft voor onze Zonden, op dat Hij ons trekken zoude uit deze tegenwoordige booze Wereld, naar den Willen onzes Gods en Vaders. En Hoofdst. 2:20. dat Gods Zoon hem lief gehad, en sich Zelve voor hem overgegeven had. Op gelijke wyze schryft Hij aan de Eferens Hoofdst. 5:2. dat Christus ons lief gehad en sich Zelve voor ons heeft overgegeven tot een offerhande en Slagtoffer, Gode tot eenen welriekenden Reuk. 1 Tim: 2:5,6. Daar is een Middelaar God en der Menschen, de men- sche Christus Jesus, die sich Zelve gegeven heeft tot een Lantzoen voor allen. Tit. 2:13,14. Onze Zaligmaker Jesus Christus heeft sich Zelve voor ons gegeven, op dat Hij ons zoude verlossen van alle Van alle ongerechtigheid, en Hem Zelve een eigen Volk zoude reinigen ijverig in goede Werken. Eindelick

50
Schrift ook Joh. 1 brief. 3:16. Hiervan hebben wij
de liefde gekend, dat Hij zyn leven voor ons gegeven
heeft.

Het oogmerk, waartoe zich onze Heiland heeft
overgegeven, wordt ons, door Hem zelve en zijne
Apostelen opgegeven te zijn: dat rampzalige Lon-
daren verberkt en gecaligt worden; en Hij
hieruit voor zich zelve genoeg en eere scheppen;
bovenal dat Zijn Vader daardoor verheerlykt worden
zoude.

Dat de Zaligmaker de bekondenis van arme
Londaren bedroeft en verlangt hebbe, blykt behal-
ven uit andere reeds aangehaalde plaetsen, byzon-
der uit het getuigenis van Apostel Paulus, Gal. 4:4.
Onze Heer Jesus Christus heeft zich zelve gegeven
voor onze zonden, opdat Hij ons trekken zoude uit
deze tegenwoordige booze wereld. Efes. 5:25, 26 Chris-
tus heeft de Gemeente liefgehad, en zich zelve voor
haar overgegeven, opdat Hij ze heiligen zoude.
Tit. 2:14. Hij heeft zich zelve voor ons gegeven, op-
dat Hij ons zoude verlossen van alle ongerechtigheid.
2 Cor. 8:9. Gij weet de genade onzes Heere. Jesus
Christus, dat Hij om uwerent wille is arm geworden
naar Hij rijk was, opdat Gij door zijne armoede
zoudt rijk worden.

Dat de Zaligmaker tevens het oog gehad hebbe
op de eer ende Vreugde, welke voor Hem uit deze Ver-
lofing spruikte, zoude, wordt ons niet minder duidel.

308
lijk geleerd. Daarom bid de Heiland Joh. 17:1. Vader!
Verheerlijkt uwen Zoon; 19:5. Hetzelfde getuigt
Paulus 2 Cor. 5:15. Hij is voor allen gestorven, opdat
de gene die leven, niet meer zich zelve Zonden leven,
maar dien, die voor hem gestorven en opgewekt is.
Efes. 5:25, 26, 27. Christus heeft de Gemeente lief
gehad, en zichzelven voor haar overgegeven, opdat Hij
ze zich zelve Zonde heerlijk voorstellen moe. Tit. 2:14.
Hij heeft zich zelve voor ons overgegeven, opdat Hij
zich zelve een eigen volk Zonde reinigen, yverig
in goede werken. Bijzonder Hebr. 12:2. De Overste
Leidman en Volleinder des geloofs Jesus heeft,
voor de wreugd die Hem was voorgeseld, het kruis
verdragen en de schande veracht.

Dat eindelijk onze Verlosser boven al de eer van
God zynen Vader bedocht hebben, blijkt ons ten duidel-
lyksten uit het gene Hij zelf behuigde, Joh. 14:13.
Zoo wat gij begeeren zult in mijnen naam dat zal
ik doen, opdat de Vader in den Zoon verheerlijkt worde.
Weshalve. Hij ook, bij het voorutricht van al zijn Ly-
den, niets eer en meer God, dan Vader, Verheerlijk
uwen naam! Joh. 12:28. En, Verheerlijk uwen Zoon,
opdat ook uw Zoon U verheerlijke! Hoofst. 17:1.
er byzeggende, ik heb U verheerlijkt op de aarde.

Uit al dit geregd blijkt ons van, met hoe veel
recht de Apostelen, niet alleen Gods genade, maar
ook de liefde en genade van onzen Heer Jesus Christus,

509
in het verlossin van Zondaren, pligen te wemen. Paulus
draagt daarom. Rom. 8: 35. Wie zal ons scheiden van
de liefde van Christus? Hij wegt er bij, hij zijn meer
dan overwinnaar, door Hem die ons heeft lief gehad.
2 Cor. 5: 14. de liefde van Christus dringt ons. Gal.
2: 20. Het gene ik in het vleesch leve, dat leve ik
door 't gelove des Zoons Gods, die mij lief gehad,
en zich selve voor mij overgegeven heeft. Efs. 5: 2.
Wandelt in de liefde, gelykerwijs ook Christus ons
liefgehad heeft, en zich selven voor ons heeft over-
gegeven, tot een offerande en slagboffer, Gods
tot eenen welriekenden reuk. in vs. 25 Gij Mannen,
hebt eure eigene Vrouwen lief, gelyk ook Christus
de Gemeente liefgehad heeft, en zich selven voor haar
heeft overgegeven. 3 Joh. 3: 16. Hieraan hebben wij
de liefde gekend, dat Hij zijn leven voor ons gegeven
heeft. Openb. 1: 5, 6. Hem die ons heeft liefgehad,
en ons van onze zonden gerascht in zijn bloed,
en die ons gemaakt heeft tot Koningen en Priesters
Gods en zynen Vader: Hem zegge ik, zij de Keer,
lykheid en de kracht in alle eeuwigheid. Amen!

Oere liefde noemt Paulus Efs. 3: 19. de liefde van
Christus die de kennisse te leren gaat: ook wemen
de Apostelen haar als een vry gunstige, genadige
liefde. Hand. 13: 44. Wij geloven door de genade des
Heeren Jesus Christus zelig te worden. 2 Cor. 8: 9. Gij
weet de genade van onzen Heer Jesus Christus. 2 Pet.
3: 18. Wsch op door de genade van onzen Heer Jesus Christ.

508
Eindelyk roept daarom Paulus de genade onzer
Gods, en des Heeren Jesua Christis, te Zamb. 2 Thef. 1. 12.

§§. 6.

Godlyke beloften voor de komst van Christus
gedaan, nevens onse Verlossing in het algemeen.

De Godlyke barmhertigheid en goedheid, die de Verlossing
van arme zondaren wilde, wilde ook de bekendma-
king van hare genade jegens een gevallen menschedom.
Van daar de openbaring reeds in de vroegste tijden
gedaan, en door de volgende eeuwen, tot aan de komst
van Christus, herhaald, ten einde gevallen menschen
te verzekeren van herstelling in de Goddelijke gunst,
en den weg lange welke zij zalig konden worden.
Omwel is die openbaring niet altijd aan alle
menschen gegeven; en zij die derselve ontvangen heb-
ben, bedienden er zich veelal niet van, gelyk het
betreft. Zelfs zij, die er mede vermaandigt werden,
hadden niet die mate van kerdigheid, aangaande
het middel, door hetwelk God zijne genade aan hún
verkeerlyken wilde. En het is niet, dan langzaam
en bij trappen, dat eene meerdere kennis, aangaan-
de het een en ander opder het menschedom ver-
spreid geworden is.

Men kan, in de van tyd tot tyd gedane ont-
dekkingen op 6 tydsakken bijzonder het oog ves-
tigen: 1. Op dat van Adam tot Abraham. 2. Van

237
Abraham op Mozes. 5. Van Mozes op Samuel,
4. Van Samuel op de Verdeeling van het Israëlitisch
ryk, 5. Van daar op de Babylonische balling-
schap, 6. Van de ballingschap tot op de Komst
des Verlossers.

Al aanspands na den Val, om er eerste Vooranderen,
ontbrak het hun niet, aan de ontdekking en besou-
ning van Gods ontferming en genadige geïndheid,
om gevallen zondaren te verlossen, door vergeving
der zonden en terechtbrenging op den Weg der God-
zaligheid. Moeder Heva kreeg de vertroostende
belofte Gen. 3:15, dat God een bestendige Verwij-
dering en Vyandschap onderhouden zoude, tuschen
den Verleider en Zijnen aanhang, en het verleide
menschengeflaecht, Zo dat de aanslag des Satans
Vrijdelt, en hij na eenen moeielijken en gevaarlyken
stryd zonde overwonnen worden. Daarenboven ge-
noten zij, niettegenstaande hun de dood bedreigd
was, vele blyken van Goddeelyke Verdraagzaamheid,
lanckmoedigheid, weldadigheid en vergevensgeïndheid.
De Godheid bleef zich aan hun ontdekken. Het gene
er met Kain en Abel gebeurde, myst ons aan,
dat God een welgevallen nam in het offer, hetwelk
in het geloof aan Zijne gunst en genade wierd
aangebragt; dat Hij ook zelfs de grootste booswijn-
ten tijd en gelegenheid tot bekeering gaf, en dat zij,
die in het geloof aan God, den belovener der genen
die Hem zoeken sterven, nog leven na hinnen dood.

512
Dit boek leert ons de Apostel Hebr. 11. d. vergel.
met hoofst. 12: 24. 1 Joh. 3: 12. en Matth. 23: 35.
De opneming van Henoch, die het getuigenis had
dat hij Gode behaagde, door zijn geloof, Godzalig-
heid, en getrouwe waarneming der hem konbekende,
de Profetische bediening Hebr. 11: 5, en Judas 12. 14, 15.
Verg. met Gen. 5: 24. strekte voor zijne tijdgenooten
tot een bewijs van een leven in eene betere Staat-
schappij, in welke zij werden overgebracht, die hier
met Gode wandelen en Gode behagen. De bewaring
van Noach met zijn huisgezin in de arke, welke
hij, gelovende aan de Goddelijke voorspelling en
belofte, gehouden had, terwyl alle andere menschen,
te vergeefs door deren Prediker der gerechtigheid ge-
waarskand, door den waterloed omkwamen, van we-
gens hunne ongerechtigheid, strekte in dien tyd
tot een bewijs, van Gods lankevredigheid en Verdraag-
zaamheid jegens Godlozen, van zijne bescherming
aan rechtvaardige, verleend, als mede van zijne waer-
heid en trouwe in het vervullen zijner beloftenissen;
en wij kunnen er niet zien, dat God ook toen reeds
als een genadig belover der gene die Hem zoeken
handelde met hun die door het geloof gerechtvaar-
digd werden. Verg. Hebr. 11: 7. 1 Pet. 3: 20. 2 Pet. 2: 5.
Matth. 24: 37-39, met Gen. 6: 7, 8.

Ma dat het 2^e geslacht der menschen, zoo zon-
derling door denloed uit de verwoesting gered, zich

52
meder voortgeplant had, en hetzelve, na den mislukten
toornboud van Babel meer over den aardbodem verspreid
en in onderscheiden volken verdeeld was, raakte
de kennis van den eenigen waer God allengs verloren:
en, terwijl er onder de eerste wereld bevoorren eene
vermeete ongelovigheid en Godverzaking had plaats
gehad, ontspant er nu eene bijgelovige eerbidding van
vermeende Godheden, en dus veel goden of Afgoden,
dienst. Van hier dat er in Abrahams tijd slechts
weinige ware Vereerers der Godheid over waren, onder
welke hij evenwel, behalven het geslacht van den
Godvruchtigen Man, enen Melchisedek met zijn
volk, enen Job en zijne aanverwanten tellen moe-
ten. Doch, opdat niet het gantsche mensdenn
tot Afgodery vervalle, mocht, bejaagde het Gode
Abraham, en vervolgens zijnen Zoon Isaak en klein
Zoon Jakob, op eene bijzondere wijze te begunstigen,
met de ontdekking van zijnen wil, met de belofte
van geloof en gehoorzaamheid. Daarenboven vroegde
er de Godheid de heuglykste beloften bij, deels van
eene talrijke nakomelingschap, deels van eenen bij-
zonderen Zegen welken dit nageslacht genieten zoude,
in het land v welk God hun geven zoude, deels een
delijk van het heil, het welk door vere nakomelin-
gen voort alle volken. Der aardde zoude opdagen. Be-
loften, welke uit zijne gunst gedaan werden, zonder
verdienschen aan den kant der Aardwonderen, en dus
ten bewijze strekten van Gods wijze en genadige bedee-
ling. Weshalven dan ook die Aardwonderers deselve

599
geloften, hun geloof door byzondere proeven van
gehoorsaamheid en overwerping beproeven; Grae
hierin behaagden, en gereedvaardig werden mit
dat geloof. Trouwens, schoon zij zelve geene be-
zitters werden van het beloofde Land, en zelfs ge-
durende hun gantsche leven, geen vaste woonplaats
hadden, en met veleleize wederwaardigheden kam-
pen moesten, zo getrouwen zij zich evenwel dit al,
les gaerne, in de hope op een beter en hemelich Va-
derland, hetwelk zij na dit leven verwachtten. Verg.
Rom. 8. Gal. 5. Hebr. 11. 8-22. Jak. 2. 1-23. met de
geschiedenis in Moses eerste Boek.

God heeft aan het nageslacht van dese Vrome
Voorvaders, behalven de bezitting van het beloofde
land, grootere zegeningen geschonken, door eene
byzondere openbaring en wetgeving. Hij gebruikte
toch den dienst van Moses, om dit verdrukte Is-
raëlitisch Volk uit Egyptens slavernij te redden,
mit vele en grote gesaren wonderdadig te verlossen,
en mit een plegtig Verbond aan zinen dienst te
verbinden. Trouwens, wanneer wij het geheel der
Mosaïsche zo burgerlijke en kerk plegtige, als he-
delijke wetten in aanmerking nemen, dan ontdek-
ken wij in dese lve Gods hoogstwijze bedoeling, om
dese Natie te brengen tot, en te houden in het ge-
loof aan den eenigen Waerhgod, die heilig en rechtwaer-
tig is in het straffen van de moedwillige overtre-
den ziner wet, maar die ook tevens genadig en
vergevensgerind is ontrent de gene, welke met

515

totmoedige schuldbelijdenis tot Hem zich bekeeren,
en zijne ontferming inroepen; die voort voor de
zedelyke opvoeding des Hem genijden Volkes, de
wijste Zorge draagt, hetzelve door weldadige, schoon
strenge wetten onder gehoorzaamheid houdt; die
eindelijk zijne getrouwe verkeerers beschermt en
voor een beter zalig leven bereidt. Verg. Hebr. 9: 15.
h. 11: 24-29, met Exod. 34: 6, 7.

In later tijd onderging wel de Israëlitische
staat ene verandering van Regeeringsvorm, bij
het Verkiezen van eenen Koning, evenwel bleven
de Godsdienstige instellingen en wetten haer gerach
behouden, de kennis aan de Goddelijke Openbaring
bleef bewaard, en wierdt zelfs uitgebreid en meer
nuttig gemaakt voor het volk, vooral door den dienst
van den groten Profeet Samuel, en van de twee, door
God verordende Koningen David en Salomon.
Dat het gedurende het bestaan deser Mannen den
Volke niet ontbroken hebbe aan de voortvordende
Openbaring van Gods vergevende genade, op welke
gelovende en zich bekeerende hopen mogen, blykt
uit zoo vele schoone Psalmen van David als de
16^e, 23^e, 32^e, 51^e, 103^e; en van Asaph Ps. 78.

Na den dood van Salomon en de scheuring des
Rijks in tweeën, wierdt de Godsdienst al ras, vooral
in het Rijk der 10 stammen verbaasd, en eene af-
schuwelyke Afgodendienst ingevoerd. Evenwel wierdt
de Goddelijke Openbaring niet geheel verdonkerd,

526
Maar nu en dan, door den dienst van achtbare Godden,
geranten en vorne Koningen in het licht gezet,
en op de harten des Volkes aangedrongen. Van hier
zoo vele uitmuntende Profetische zeden, in welke de Godden,
vruchtbigen worden opgebeurd met de beloften van Godde-
lijke vergewende en verbeterende genade. Tot voorbeelden
kunnen hier van strekken, Jes. 5, 55, 59. Mich. 6. verg.
met Rom. 8. 21. en Hebr. 11. 32-39.

Wat meer is, wanneer niettegenstaande langdurige
zige Vermaningen en waarschuwingen, Zeden bederf
en Afgodery hand over hand toenamen, en de Godde-
lijke wysheid het gedronk, het ondankebaar en onbe-
keertijk volk heid te tuchtigen, door het te laten
wegvaren in ballingschap en verstrooijen onder Af-
godische Volken, heeft zijne ontferming tevens ge-
zorgd, dat dit middel dienstbaar wiert aan de
herstelling en verbetering van den Godsdienste, en aan
de uitbreiding van de kennis der Goddelijke openba-
ring. Trouwens, in de ballingschap mistte het volk
wel den openbaren Godsdienste, maar het ontbrak
toch niet aan vermaningen en voorbeelden van Godvruch-
tige Mannen en Profeten, die zich als echte hand-
havers van den Voorvaderlyken Godsdienste, by Wlke ge-
noeten en vrienden gedroegen. De boeken van Moyses
en de Profeten werden ook toen vlijtig gelezen: de
Psalmen en liederen van David en andere Dichteren,
schoon niet openbaar gezongen, werden evenwel niet
ongebruikt gelaten. De Voorraad van Goddelijke schrift

517
ten wierdt met nieuwe werken van Profeten, Dichters,
en Historieſchrijvers vermeerderd. De Drukkende zam-
pen, door die Afgodendieners, welke zeden men had
nagevolgd, nu aangebragt, en te vernederenden. Blij-
ke ſtrekkende van Gods hoogstgeducht ongenoege. Om
te trouwloosen en meespanningen, had de de gemensch-
ten invloed op de Natie, welke, van dien tijd af aan,
in de grond is genezen geworden, van het verpestend
euvel, tot welke men haer nimmer weder, door wel-
ke middelen, ook heeft kunnen verberren. Nadat
een groot gedeelte van het in Babel verbannen
Volk weder gebragt was in het gemenschte Land,
bleef het aan den dienst van den eenigen waer God
getrouw. En, schoon de Godsdienstleere niet zonder
vervalsing, van ongelooft en bijgeloof, en de zeden des
Volks niet zonder bederf bleven. Zo heeft men toch,
door alle tyden heen, onder dit Volk, de kennis van
den waer Godsdienst bereyde gerien by zichte gelo-
vigen en Godvruchtigen. Van hier, dat zelfs in den
tijd, in welken Johannes de Doper en onze Verlos-
ser geboren wierden, en die by den hoogsten trap van
bederf in leer en zeden, nog sommigen gevonden wien-
den, die, door geloof aan de Goddelijke beloftenis-
sen, en door vroomheid van leven, uitftaken boven
het gros hunner land en Volk genooten. Een Maria
en Josef, een Zacharias en Elizabeth, een Simeon
en Anna, kunnen ons hiervan tot voorbeeld ver-
ſtrekken. Voor de Zedigen was dan ook de zens

518
ding, eerst van Jthannes den Dooper, naderhand
van onzen Heer Jesus Christus, bij uitnemmenheid
welkom. Zelfs strekte zich de Goddelijke zorg,
gedurende het laatste tijdvak, zinds de ballingschap
en verstrouwinge des Joodfchen Volks, ook, op eene
meer kennelyke wyze, uit tot andere Natien, om
derelve met de kennis en de Verkroosting van den wa-
ren Godsdienst bekend te maken. In vele oorden-
boek, in welke de verstrouwingen leefden, verfporeid,
den zij de kennis van den eenigen wahren God, onder
volken, welke, door meerder beschaving, tot het
ontvangen van dit onderwijs, door de Goddelijke
Voorzienigheid waren toebereid. Van hier, dat vrij
ken tijde van Christus en de Apostelen een zoogroot
aantal van Profeliten of Joodengenooten, onder
Grieken en Romeinen aantreffen. Iets, waaraan
niet weinig heeft toegebracht. de Vertaling van de
Boeken des luden Testaments in de Griekfche taal,
welke, ten dien tijde, de taal der beschaafde wereld
was.

§ 7.

Beloften aangaande de voortplanting
van den wahren Godsdienst, en de be-
roeding van het heil des menschedomes.

De bekendmaking van de wyze en voorwaarde,
op welke zondaren geratigt kunnen worden, is mel,
voor de tijden van Christus, niet naar velen geschon-
ken, en het grootste gedeelte des menschedomes is

dus van den waalen Godsdienst ontkendig gerceest, evenwel was die wetdaad, volgens het godlyk plan, bestemd, om eens in alle Landen en onder alle Volken genoten te worden, op den meest geschiktent tijd. Hierop doelde Paulus, wanneer Hij te Lyctren zeide, dat God in de vroedden tyden al te de Heidenen heeft laten wandelen in hünne wegen, Hand. 14: 16. en te Athenen, dat Hij de tyden der onwetentheid overgezien hebbende, nu alle menschen alomme verkondigt dat zij sich bekeere, Hand. 17: 30. Van dit goddelyk plan, kregen dan ook van de vroedste tyden af, die gene kennis, welke met de goddelijke openbaring begiftigd zijn. De volgende voorspellingen zijn ten desen aanwien zeer merkwaardig.

De eerste belofte, welke, na den val, aan pure eerste Onders gedaan wierdt in het vonnis tegen den Verleider uitgesproken, betref in het algemeen het Laad, de nakomelingchap, van Noeder Heva. Dit gaf dus aanleiding, om met gubts voor het na, geslacht te hopen. Gen. 3: 15.

De belofte aan Abraham gedaan, Gen. 22: 18, luidde: dat in zyn laad alle volken der arde wien. der guregend worden.

Moses verkondigde aan het Israelitisch Volk Deut. 32: 21, dat God eenmaal aan andere volken geen mindere zegeningen sjenken soude, dan nu, door dese Natie genoten wierden. Verg. de verklaring van Paulus Rom. 10: 19, en 33: 35-36.

David voorsag reeds, dat eenmaal ook andere Volken, nevens het Israëlitische, den eenigen wraen God zonden vereeren, en dat alle Heidenen tot de gemeenschap aan den wraen Gods dienot genodigd zonden worden. B. 100: h. 5. Vergel. Rom. 15: 9-11. Peret, die belofte treffen we ook aan B. 67, 87, 96, 98 en 100.

Algemeest hebben latere Profeten dit heil aan de wereld voorspeld. Zie den Jesajas hoofdst. 2: 2-h. h. 25: 6-9. 45: 22-24. 54-13. 56: 7. 60, 65, 66. Micha 4: 1-h. Stephanja 3: 9, 10. Zach. 2: 11. 8: 22, 23.

99. 8.

Voorspellingen aangaande éenen algemeenen Verlosser, den Messias.

Behalven de voorspelling 99. 7 gemeld, vinden wij, in de Boeken des O. T. verscheidene beloften, aangaande éenen bepaalden Verlosser, die, in later tijd, met den naam van de Messias bestempeld is. Evenwel vindt men zodanige voorspellingen niet voor den tijd van David, althans niet voor die van Mozes.

Het is zoo, wij, die door de uitkomst van Zaken, en door het Apostolisch onderwijs Openb. Gal. 3: 11, nader onderzocht zijn, kunnen, van achteren ontdekken, dat de eerste belofte Gen. 3: 15, en de toezegging aan Abraham, hoofdst. 22: 18, in den persoon van Iesus Christus onzen Verlosser, heeft moeten vervuld worden: doch wie zal zeggen, dat men dit reeds in die in die tijden daarna uit heeft kunnen opmaken.

Duidelyker is het, het gene God door Moyses aan de Israëlieten liet beloven, Deut. 18: 15, 18. Dat Hy hun eenen Profet uit het midden hunner broederen wou waken. Zoude, als Moyses zelve, naar wien zij zouden moeten hooren, welke voorspelling Petrus Hand. 3: 22, 23. Van den Verlofer verklart. Een, wel laat zich ook deze belofte, Van een volgreeks der Profeten, welke met Jesus Christus besloten zoude worden, verklaren.

Och wij vinden de duidelykste voorspellingen, aangaande deren eenen Verlofer, na dat de Israëlietische Staat door Koningen is begonnen geregeerd te worden, in Davids huis Van Gods wege tot de Koninglyke waerdigheid bespemd was. Van dien tijd af aan, vinden we al meer en meer duidelyke voorspellingen, volgens welke eenmaal een Koning, uit Davids geslacht, met uitstokende magt, wysheid en rechtvaardigheid, den wreken Goddient handhaven, den vervallen Staat van Israels Volk herstellen, en in Gods naam het bewind voeren zoude, niet alleen over Zijn eigen Natie, maer ook over de andere wken des Wereld, welke met dat van Israël souden vereenigd te worden. Volgens die, Delfte toezeggingen, zoude het Ryk van deren Wroth door rust en vrede bleuejen; zoude de Godvruchtigen onder deszelfs bescherming hoogstgelukkig zijn; en zoude deren Koning altyd Regeeren.

Zodanige voorspellingen vindt men, 2 Sam. 7: 12, 16. Hoofst. 23: 1-5. Ps. 2, 45, 72, 89, 110. Jes. 9: 5, 6, 11: 1-10.

Hoofdft. 25; 55, 59; 20. Hoof. 1: 10-12. Hoofdft. 3: 4, 5.
 Micha 5: 1-4. Jer. 23: 5, 6. 30: 9, 21. 33: 14-16. E.
 Zech. 8: 23, 24. 37: 24-25. Dan. 2: 44, 45. 7: 13, 14.
 9: 9, 10. Mal. 3: 1.

Volgens die zelfde Godfproken konde men dezen
 Mesfias verwagten, als den Zoon van God, R. 2: 7.
 als eenen Priester naar Melchizedeks-Orde, R. 110: 4.
 als eenen Leeraar van den ware Goddienft, Jer. 42: 1-9.
 Hoofdft. 64: 1-3. als geboortig uit Bethleem, Mic. 5: 1.
 en, naar het gevoelen van velen, uit eene Maagd,
 Jer. 31: 14. Nochtan konde men van Hem verwagten,
 dat Hij onder het hooge Godsbeftier veel van zijn volk
 te lijden hebben, en eindelyk in volaets van anderen
 den dood ondergaan: doch tevens ook dat Hij daar
 door voor zich zelve een nieuw leven en heerlijkheid,
 en voor fun die Hem eerbiedigen Zaligheid ver-
 werden zoude, R. 22. Jer. 33. Zach. 12: 10. 13: 7.
 R. 16: 10, 11. Eindelyk konde men ook, in de laat-
 ste tydftakken voor de komst van den Verlosser, het
 tydftip berekenen, in het welk Hij verfchynen zou-
 de, volgens de aanduidingen van Daniël, Hoofdft.
 9: 24-27. en Hag. 2: 8-10.

Het zijn zulke en zoetgetyke vroffpellingen
 welke Oudtyds, deels mondeling verkondigt, Hand. 3: 18.
 deels in nagelaten boeken gefchreven zijn, zoo door
 Mozes, Luc. 24: 27, 44, 45. Joh. 5: 46. als door de vol-
 gende Profeten: gelijk vrij met volle zekerheid uit
 de aankalingen derzelve, in het N. T., weten. Trou-
 wens, Christis en zyne Apostelen leeren ons, dat wij

523
die Israëlitische Profeten te houden hebben voor ons,
Jaalbare verkondigers van den Goddelijken wil, die
door den H. Geest gedreven zijn, zoo dat wij op de
Vervulling van het door hen voorspeldde, vasten
staet kunnen maken. Joh. 5: 39. Hand. 3: 18,
& Petr. 1: 10-12. Zij leere ons dat de Profeten,
niet alleen in het algemeen eenig heil voorspeldde,
enigen Verlosser hebben aangekondigd, maar dat ze
wel degelyk in het byzonder dat bepaalde heil,
die bepaalde Verlosser in hunne Profetien heb-
ben aangewesen, en van Hem dat werk, die leer,
dat lijden, dat sterfen, die Rechtigheid hebben
voorspeldde, welke wij nu zien, dat in en met Chris-
tus hebben plaats gehad en nog plaats hebben,
Matth. 26: 54. Luc. 18: 31. Hoofdft. 22: 37. Joh. 5: 39,
en 46. Hand. 2: 31, 32. & Cor. 15: 3, 4. Met men in
de Heiland en zyne Apostelen hebben zich op het
gerach derer Godspraken zoo beroepen, dat ze
verzekerden: juist dat en dat moest men dus en
zoo van Jesus den beloofden Verlosser verwachten,
om dat het zoo, en niet anders, door de Profeten
voorspeldde was. Matth. 26: 54. Luc. 22: 37. 24: 25-27.
14: 44-47. Hand. 3: 22.

En dat Christus en zyne Apostelen, dus van
de oude Profeten en hunne voorspellingen aangaan,
de den Messias sprekende, volgens het ware ge-
welen hunner harten, gesproken, en zich niet maar
slechts, naar de verkeerde meening en den smaak

der Joden geschikt hebben, is, niet vele prooven
 blijkbaar. Immers, Christus sprak dies van de
 Profeten, niet slechts onder het joodsche gemeen,
 maar ook in zynen vertrouwelyken omgang met zyne
 Discipelen, welken er veel aan gelegen was, dat ze
 op dit stuk beter onderricht wieden, en dat wel
 na zyne opstanding, wanneer Hy niet nodig had,
 zich even als voorheen naar hunne zwakheden
 te sehikken, Luc. 24. 25-27, en vs. 44-47. De Apostelen
 des Heilands hebben des ook al hün onder-
 wyse, aangaande Jesus den eenigen Heiland, ten
 groten Deele gegrond op de getuigenisfen der oude
 Profeten, Hand. 2: 16-21, vs. 25-36. Kortsp. 3: 18-24.
 26: 22, 23. en dat naar het voorbeeld van Ruinen
 Meester zelve, Luc. 24: 26. En dit beroepen op het
 gerach der oude Profeten, geschiede niet slechts
 in het onderwijzen van Joden en Joddingenotten,
 maar, in Redevoeringen en schriften zonder onder-
 scheid, ze wel tot Heidenen als tot Joden gericht,
 het zij ze nog geene belijders waren, het. ze re
 reeds tot de Gemeente waren toegetreden, Joh. 20: 31.
 Hand. 10: 43. Rom. 16: 26. 1 Cor. 15: 3, 4. 1 Joh. 2: 22.
 Ja zelfs hebben de Zaligmaker in zyne Apostelen
 dit hun gevoelen openbaar gemaakt in hun Bid-
 den tot God, Joh. 17: 12. verg. met vs. 3. Hand. 4.
 vs. 24-28. Eindelyk verdient het ook vure opmer-
 king, dat de Heiland door den Hoogenpriester Cafa,

jas bezwoeren zijnde, op de plechtigste wijze
verzekerd heeft, dat Hij was de Christus, dien
het joodsche volk verwachtte. Matth. 26. 63. 64.

§ 9. 9.

Voorbeelden, op dit zelfde heil
doelende.

Behalven de eigentlijke geresgde vrouwpellin-
gen, aangaande de Verlossing door Jesus Chris-
tus, had ook nog de Israëlitische Kerk, zete-
re Zinnebeelden, door welke het toekomstig
heil, van Gods wege, als voor de oogin. nienden
afgeschildert, en welke men gewoon is, op voor-
gang van Paulus Hebr. 8:5. Voorbeelden
in Schaduwen, of ook afbeeldingen, Hovstf.

9:9. of eindelijk Hovstf. 9:24. tegenbeelden te noemen.
Het is op deze wijze, dat de Goddelijke wysheid de zwak-
heid van het menschelyk begrip te hulpe kwam, en de
hoop op het toekomstig heil, te dieper in de gemoeder,
brakte en gedurig verlevendigde.

Zulke voorbeelden worden ontleend, of van Per-
sonen die enige gelykheid hadden met die aanstaan-
den Verlosser, of van zaken, verrichtingen, insprellingen,
welke eenigermate overeenkwamen, met die, welke
ontrent den beloofden Verlosser zonden plaats hebben.
Tot het eerstgenoemde soort kan men brengen de oude
Propheten, Priesters en Koningen, welke van Gods wege
worden aangesteld. Trouwens, wanneer aan het Is-
raëlitische volk beloofd werd, een Profeet gelyk Moses,

Deut. 10:10. een Priester naar de ordening van Ael,
 chiredek (P. 100:4.) een Koning uit het geslacht van
 David, die den Israëlitischen staat herstellen zoude,
 2 Sam. 7:12, 16. Dan was het zeer natuurlijk, dat een
 nadenkend Israëliet, in zyne toenmalige Profeten,
 Priesters en Koningen, eene afbeelding en schaduw-
 zag van den belofden Verlosser. Tot het laatste ge-
 noemde soort van voorbeelden, mogen wij, op het ge-
 zacht van Paulus. Hebr. 9:8. verg. met A. 8:5. en ver-
 volgens A. 9:24. H. 10:1. brengen een goed deel der
 wetten, plegtigheden en offerhanden, welke door Mo-
 ses aan het Israëlitische Volk waren voorgeschreven.
 Trouwens, als een nadenkend Israëliet de wetten, de
 plegtigheden, de offerhanden aanschouwd, welke met
 de bediening de oude Profeten, Priesters en Konin-
 gen verbonden waren, en welke nog veel overkomen-
 hadden, niet was er dan natuurlijker, dan dat hij hier
 bij dacht, aan het meer volmaakte, het welke hij, door
 Goddelijke voorspellingen geleerd, verwachtten moest.
 Dit dit oogpunt beschouwd, was het onderwijs
 door deze schaduwbeel voor de behoeften der hopende
 Kerk berekend: en het onderwijs van de Apostel
 aangaande deze voorbeelden is hoogst redelyk. Al-
 leen behooven me toe te zien, om niet, elke vergebly-
 king, zo als Joh. 3:14, 15, voor een voorbeeld te nemen;
 Overvolgens om ook niet van' uveral, zonder ge-
 noegzamen grond, voorbeelden en gelykenissen te
 zoeken, waar de naam Gods woord niet te vinden zijn;
 en eindelyk om niet aan de oude Israëlieten, zoda,

527

nig eene mate van kennis toe te sedryven, als wij,
thans bij de uitkomst der voorheen beloofde zaken,
hebben kunnen.

99. 50.

Duidelyke bekendmaking van Gods ge-
nade, door Christus en zijne Apostelen.

Na dat de van ouds beloofde en lang verwachte Ver-
losser der menschen, J. C. Gods Zoon, op aarde ver-
schenen was, en het Leeraars ambt onder zyne Wilk-
genooten aansaand had, heeft Hy in die betrekking, het
Goddelijk plan van onse Verlossing, veel duidelyk en
bekend gemaakt en ontwikkeld, dat dit te voren door
de Profeten had kunnen geschieden. Maar hoe dan ook
God zelf, door de kennelykste blyken van zyne goed-
keuring en hulp heeft medegewerkt. Johannes noemt
Hem daarom, Evangelie Hoofdps. I: 9. Het waarachtige
licht, 't welk verlicht een iegelyke mensche komende
in de wereld. En de Heiland getuigt daarom van
Zich zelf, Hoofdps. 3: 18. Voarwaer, voorwaer legge
ik u, wy spreken dat wy weten, en getuigen dat
wy gezien hebben. Vooral heeft Hy het duidelyk en
duyryp, in het plan onser Verlossing, door zyn byden, ster-
ven en verheerlijking, na zyne opstanding uit den doden,
bevestigend aan zijne Apostelen, die dan ook, onder de
beslispendste bewyzen van zyne en zyns Vaders begunsting
en hulp, dezen vercoorenden last op zich genomen en
getrouwelyk uitgevoerd hebben. verg. Matth. 28. 19. & Marc.
16. 15, 16.

In dese beschikking der Goddelijke Voorzienigheid,

hebben mij redden, om dankbaar op te merken, de loofge-
 wysheid, met welke de meestgeschikte tijd, voor de du-
 delykste ontwikkeling van Gods plan is uitgekozen,
 Trouwens, het tijdsak waarin Jesus en zyne Apostelen
 leefden, was bij uitnemendheid geschikt, om de
 heil-leer gemakkelijker en spoediger, dan in eenig
 vroeger tydperk, uit te breiden, in een groot deel, der
 toen bekende Wereld. Daarenboven, konde het mensch,
 om best den Verlosser, en het werk der Verlossing leeren
 kennen, na dat Hij op aarde verschenen was, en zyn Per-
 soon, Karakter, Leven en Sterven, door zyne Tydgenooten,
 had kunnen worden opgemerkt. Eindelijk konde ook de
 wyze onzer Verlossing, door den Dood en Opstanding des
 Zaligmakers, en door zyne verheerlyking aan Gods zeg-
 tehand, het reglykst worden aangekondigd, door hen,
 welke tot getuigen waren aangespeld, van zyn Leven,
 Sterven en opstanding, en welke tevens gekenmerkt
 waren, met eenigen eener Goddelijke Zending; die te-
 gelyk ten blyke strekten van de heerlykheid onzer
 Verlosser.

Wij zullen dan ook daarom, van dit meest dui-
 delijke onderwijs onzer Heilands en zynes Apostelen,
 vooral gebruik maken, in de volgende Hoofdstukken,
 om er uit te leeren, wie Jesus Christus Zij; hoe Hij
 geleefd hebbe, wat Hem overkomen, en hoe Hij ge-
 stouwen zij, welke een heerlykheid en magt Hij daarna
 verkregen hebbe, waarin het heil besta, ons door Hem
 te worden en aangebracht, en hoe wij in 't zelve deel
 en er aan beandwoorden moeten.

Aanhangzel, van 't Genade-Verbond.

Al met, in dit Hoofdstuk behandeld is, aangaande 't Goddelijks plan onser Verlossing en desselvs bekendmaking, en wat in 't vervolg uitvoeriger zal behandeld worden, wordt door vele Godgeleerden voorgedragen, onder de figuurlijke benoeming van een Verbond, en wel van een Genade-Verbond, in onderscheiding van 't zogenaamde Werk-Verbond. Men spreekt van van God, als den genen, die dit verbond voorstelt aan Christus, of wel, door tusschenkomst van Christus aan de menschen, tot welk verbond zij toetreden, dies in Christus gelooven en Hem gehoorzaam worden, welke Middelaar Hij is, en welks beloften, in de genijge schriften veroot, door de Sacramenten, als zegelen, bekrachtigd zijn. Het is dese leerwijze, welke, reeds vroeger uidegevonden en gebruikt, evenwel meer in zwang gebracht en opgesierd is, door den schranderen en geleerden Joh. Coccejus, Prof. der Theol. te Leijden, in 't midden des 17-ten Eeuw. En, op zich zelven genomen, is er geen reden, om welke men zulk eene leerwijze onbepaald verworpen zoude, daan derelve, met mate gebruikt, niet ongepast is voor dit onderwerp, en de Zaligmaker zelf met zijne Apostelen ons, in 't gebruik van dese voorstellingen, zijn voorgegaan. De Heiland bediende zich van de, Zelve, bij de instelling des H. Avondmaals. Matth. 26:28, Wanneer Hij seide: dit is mijn bloed, het bloed des Nieuwen Verbonds, of, gelyk het de onse, verstaet

hebben, des Nieuwen Testaments. Paulus vooral heeft
 dikwijls dus gesproken van Gods Verbond, om de God-
 delijke beloften aantewijzen, en wel van een Testa-
ment, om ons te herinneren, dat die beloften door
den Dood van Christus bekrachtigd zijn. Gal. 3: 12.
 Hebr. 7: 22. 8: 15-20. 9: 55-57. 12: 24. En dit ge-
 schiede vooral, omdat in de boeken des O. T. zoo
 menigmaal gewag wordt gemaakt van het Verbond,
 't welk God onttyds met zijn Volk Israel, in des-
 zelfs Stamvader Abraham, ja ook zelfs vroeger
 met anderen, had opgericht. verg. Gen. 6: 18. Hoofst.
 9: 9-12. 15: 18. 17: 2, 4, 7. Jerem. 33: 20. 25. Vooral komt
 de byzondere inrichting van de Goddelijke beloften en
 wetten, met het Israëlitische Volk, onder den naam van
Verbond, in die Schriften voor. Exod. 19: 5. 34: 20. ter-
 wijlze tevens de beloften bevelen, van een nieuw en
beter Verbond, 't welk God eenmaal met zijn Volk
 Sion oprichten, Jer. 31: 31-33. en 't welk Hij dan
 ook naar Paulus leer. Hebr. 8 en 9, door Christus
 in een Middelaar heeft ingevoerd. Men ziet hieruit,
 dat de Goddelijke bevelingen en beloften aangaande
 onze Verlossing, niet zonder grond worden voorgesteld,
 onder de benaming van een Gnade-Verbond. Even-
 wel heeft ook deze wijze van voorstellen hare zwach-
 tigheden. Immers, laat zich niet alles, wat van
 onze Verlossing door Christus en deszelfs bekendma-
 king in den Bybel geleerd wordt, gevoeglyk aldus
 voorstellen. Men vervalt, door zich aan deze wijze

Van voorstelling te binden, ligt in spitsvondige vergelij-
 kingen, met al wat by mensdelijke verbanden pleeg
 plaats te hebben. En het is van Daar, dat dese behan-
 deling tot vele en moeyelyke twisten heeft aanleiding
 gegeven. Het is daarom dan raadzaam, zich van
 andere, en meer eigenlyke bewoordingen en spreekma-
 nieren te bedienen, welke ook meer geschikt naar
 de algemeene Natbaarheid, en ten welke zich ook de
 Zaligmaker en zyne Apootelen, ook Paulus zelfs,
 in zyne andere brieven, meer gewoon waren te be-
 dienen.

